EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Volumul prilejuieşte întîlnirea cu trei dintre cele mai izbutite lucrări ale lui Iuri Tinianov (1894-1943) — cunoscut precursor al şcolii structurale, întrunind totodată şi virtuţile unui narator excelent, subtil şi corosiv — *Figura de ceară*, *Nevîrstnicul Vituşişnikov* şi *Sublocotenentul invizibil*. Ultima nuvelă a fost larg cunoscută la noi în deceniul antebelic, mai ales datorită unei ecranizări de răsunător succes.

Lei 6,50

105
1969

IURI TÎNIANOV • SUBLOCOTENENTUL INVIZIBIL

IURI TÎNIANOV

SUBLOCOTENENTUL INVIZIBIL

COLECŢIA MERIDIANE

Coperta de: *Ion Donca*

Din volumul
ЮРИЙ ТЫНЯНОВ
Сочинения
Том первый
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва — Ленинград 1959.

Iuri Tînianov

Sublocotenentul invizibil și alte nuvele istorice

În românește de: *Eugenia Lucaci*

Editura pentru Literatură Universală

București — 1969

Sublocotenentul invizibil

1

Împăratul Pavel[1] moțăia lîngă fereastra deschisă. În orele după-amiezii, cînd hrana se luptă alene cu corpul, era interzis orice i-ar fi putut tulbura liniștea. Pavel Petrovici moțăia într-un jeț înalt, ferit la spate și în părți de un paravan de sticlă, și visa un vis obișnuit de după-amiază.

Se făcea că era la Gatcina, în grădinița sa tunsă îngrijit, și un cupidon rotofei îl privea din colț cum prînzește cu familia. Apoi din depărtări s-a pornit un scîrțîit. Venea peste hîrtoape, monoton și săltăreț. Pavel Petrovici zări în depărtare un tricorn, un cal în galop, hulubele unei șarete și praf. Se ascunse sub masă, deoarece tricornul era un curier. Venea după el, în goana calului, de la Petersburg.

— *Nous sommes perdus*[2]... îi strigă cu voce răgușită, de sub masă, soției, ca să se ascundă și ea.

---

[1] Povestirea se întemeiază pe două întîmplări autentice din timpul domniei lui Pavel I.
[2] Sîntem pierduți (fr.).

Se sufoca sub masă, scîrțîitul ajunsese și acolo, șareta se băga cu hulubele peste el.

Curierul aruncă o privire sub masă, îl găsi pe Pavel Petrovici și-i spuse :

— Majestate ! Majestatea Sa, mama dumneavoastră [1], a repauzat.

Dar de îndată ce Pavel Petrovici încercă să iasă din ascunzătoare, curierul îi dădu un bobîrnac peste frunte și strigă :

— Ajutor !

Pavel Petrovici goni cu mîna o muscă, apoi o prinse.

Holbîndu-și ochii cenușii pe fereastra palatului Pavlovski, ședea așa, sufocîndu-se de atîta ghiftuire și urît, cu musca aceea care-i zumzăia în mînă, și asculta cu luare-aminte. Sub fereastră cineva striga „ajutor".

2

La cancelaria regimentului Preobrajenski furierul fusese pedepsit cu surghiun în Siberia.

Noul furier, tînăr încă, un băiețandru, ședea la masă și scria. Mîna-i tremura, era în întîrziere.

Pînă la șase fix, trebuia să termine cu copierea ordinului de zi pe regiment, pentru ca aghiotantul de serviciu să-l ducă la palat, iar acolo, aghiotantul majestății sale să-l adauge

[1] Ecaterina a II-a (1729—1796).

la altele, de același fel, și să-l prezinte împăratului la ora nouă. Orice întîrziere ar fi fost o crimă. Furierul regimentului se sculase el mai devreme, dar a greșit ordinul și acum întocmea o nouă listă. În prima listă făcuse două greșeli : pe locotenentul Siniuhaev l-a trecut decedat, deoarece Siniuhaev venea îndată după decedatul maior Sokolov, și a lăsat să-i scape de sub condei o prostie : în loc de „Sublocotenenții mai jos notați : Stiven, Rîbin și Azanceev sînt numiți..." a ieșit : „Sublocotenent Kije. Stiven, Rîbin și Azanceev sînt numiți...". În timp ce scria cuvîntul : „Sublocotenenții", a intrat un ofiter și el a luat poziție de drepți în fata lui, oprindu-se. iar apoi. cînd s-a apucat din nou să scrie ordinul, s-a încurcat și a ieșit „Sublocotenent Kije" [1].

Știa că dacă ordinul nu va fi gata pînă la șase, aghiotantul va striga : „La arest !" și va fi arestat. De aceea mîna nu-i mergea, scria tot mai încet și mai încet și, fără veste, o pată mare, de toată frumusețea, se proiectă, ca o fîntînă arteziană pe ordinul din fața lui.

Mai rămăseseră doar zece minute.

Lăsîndu-se pe spate, furierul s-a uitat la ceas ca la un om viu, apoi, cu degetele care erau despărțite parcă de trup și se mișcau

[1] Eroare posibilă prin contopirea ultimei silabe din cuvintele *podporuciki* (sublocotenenți în lb. rusă) cu particula întăritoare *je* care îi urma.

după o voință a lor proprie, prinse a cotrobăi prin hîrtii după o coală curată, deşi nici coli curate nu erau de loc. Erau aşezate în dulap, în mare ordine, puse teanc.

Tot cotrobăind desperat, şi numai pentru liniştea propriei sale conştiinţe, încremeni pentru a doua oară.

O altă hîrtie, nu mai puţin importantă, fusese şi ea scrisă greşit.

Potrivit ordinului împăratului cu nr. 940 cu privire la nefolosirea unor cuvinte în rapoarte, urma a nu se folosi cuvîntul „a trece în revistă" ci a *inspecta,* a nu se folosi cuvîntul „a îndeplini", ci a *executa,* a nu se scrie „strajă", ci *gardă* şi în nici un caz a nu se scrie unitate, ci *detaşament.*

Pentru dispoziţiile civile se mai adăugase a nu se scrie „grad", ci *clasă* şi nu „tovărăşie", ci *adunare,* iar în loc de „cetăţean", *neguţător* sau *mic-burghez.*

Dar acestea din urmă însă erau scrise cu literă mică, în josul ordinului nr. 940 care atîrna chiar aici, pe perete, sub ochii furierului, şi el nu le mai citise, dar despre cuvintele „a trece în revistă" şi celelalte învăţase din prima zi şi le ţinea bine minte.

Iară în hîrtia pregătită pentru a fi semnată de comandantul regimentului şi care urma să fie trimisă baronului Arakceev, scria :

Trecînd în revistă, din însărcinarea excelenţei voastre, *unităţile de strajă* destinate

anume pentru a-şi face serviciul în suburbiile Sanct-Petersburgului şi la deplasări, am onoarea a vă raporta că totul a fost *îndeplinit...*

Şi asta nu era încă totul.

Primul rînd din raportul pe care el însuşi tocmai îl copiase arăta astfel :

Excelenţă, stimate domn,

Chiar şi un copil mic ştia că scrise pe un singur rînd, cuvintele astea însemnau un ordin, iar în rapoartele unui subordonat, adresate mai cu seamă unei persoane ca baronul Arakceev, se puteau scrie numai pe două rînduri :

Excelenţă,
stimate domn,

ceea ce exprima supunere şi politeţă.

Şi dacă pentru *trecînd în revistă* şi celelalte i se putea aduce învinuirea că nu a observat la timp şi nu a acordat atenţia cuvenită, cu *stimate domn* o încurcase el singur la copiat.

Şi nemaidîndu-şi seama ce face, furierul se aşeză să dreagă hîrtia. În timp ce o copia, uită pe dată de ordin, cu toate că acela era cu mult mai urgent.

Iar cînd a sosit curierul aghiotantului după hîrtie, furierul s-a uitat la ceas, apoi la curier şi deodată i-a întins foaia cu decedatul locotenent Siniuhaev.

Pe urmă se aşeză şi, tremurînd încă, scrise : *excelenţe, detaşamente, garde.*

3

La nouă fix în palat răsună clopoțelul : împăratul trăsese de șnur. Fix la nouă aghiotantul majestății sale intră la Pavel Petrovici cu raportul curent. Pavel Petrovici ședea în aceeași poziție ca și în ajun, la fereastră, în dosul paravanului de sticlă.

Cu toate acestea, nu dormea, nu moțăia și expresia feței sale era și ea alta, schimbată.

Aghiotantul știa, ca, de altfel, toți din palat, că împăratul e mîniat. Dar tot atît de bine mai știa că mînia își caută motive, și pe măsură ce le găsește, se încinge tot mai mult. Așadar, raportul nu putea fi în nici un caz evitat.

Se opri deci în poziție de drepți în fața paravanului de sticlă și a spatelui împăratului și dădu raportul.

Pavel Petrovici nu se întoarse către aghiotant. Respira greu și rar.

Toată ziua nu s-a putut lămuri cine strigase „ajutor" sub fereastra lui și noaptea s-a trezit de două ori cuprins de spaime.

„Ajutor" era un strigăt prostesc și, la început, mînia lui Pavel Petrovici n-a fost prea mare, ca a oricăruia care are un vis urît și a fost împiedicat să-l vadă pînă la capăt. Pentru că sfîrșitul fericit al unui vis înseamnă totuși noroc. Și apoi, era curios : cine și de ce a strigat „ajutor", chiar sub fereastră ? Dar

cînd în tot palatul zbuciumat de mare spaimă nu s-a putut da de urma acelui om, mînia a ajuns mare. Însemna că un om putea pricinui tulburare chiar în palat, în orele după-amiezii, și să rămînă negăsit. În afară de aceasta, nimeni nu putea ști cu ce scop s-a strigat : „Ajutor". Poate era un avertisment al unui făcător de rele cuprins de pocăință. Sau poate că acolo, în tufele, de trei ori răscolite pînă acum, i-au vîrît cuiva un căluș mare în gură și l-au înăbușit. Parcă l-ar fi înghițit pămîntul. Se cuvenea... Dar ce se cuvenea, dacă acel om nu fusese găsit ?

Se cuvenea să se întărească gărzile. Și nu numai aici.

Pavel Petrovici privea neclintit la tufele verzi, pătrate, aproape aidoma celor de la Trianon. Erau tunse. Cu toate acestea, nu se știe cine a fost în ele.

Și fără a se uita la aghiotant, își duse la spate mîna dreaptă. Aghiotantul știa ce înseamnă aceasta : în clipele de furie mare împăratul nu-și întorcea capul. El îi strecură cu îndemînare în mînă ordinul de zi al regimentului de gardă Preobrajenski și Pavel Petrovici prinse a-l citi, cu atenție. Apoi mîna se întinse din nou spre spate și aghiotantul izbuti să ia fără zgomot pana de pe masa de lucru, s-o înmoaie în călimară, s-o scuture și murdărindu-se cu cerneală, s-o încerce ușor pe mînă. Totul a durat doar o clipă. Curînd foaia sem-

nată zbură spre aghiotant. Aşa începu aghiotantul să întindă hîrtiile, iar foile semnate sau numai citite zburau una după alta spre aghiotant. Începuse să se obişnuiască cu această treabă şi spera că totul se va termina cu bine, cînd împăratul sări de pe jeţul înalt.

Se repezi cu paşi mici la aghiotant. Faţa îi era roşie, iar ochii — întunecaţi.

Veni aproape de tot şi-l mirosi pe aghiotant. Aşa făcea împăratul cînd era bănuitor. Apoi îl apucă tare, cu două degete, de mînecă şi-l ciupi.

Aghiotantul stătea drepţi şi ţinea foile în mînă.

— Nu-ţi cunoşti serviciul, domnule, spuse răguşit Pavel, vii pe la spate.

Şi-l mai ciupi o dată.

— Am să scot din voi spiritul potemkinist [1]. Du-te !

Şi aghiotantul se retrase cu spatele la uşă. De îndată ce uşa s-a închis fără zgomot, Pavel Petrovici îşi desfăcu repede legătura din jurul gîtului şi începu a-şi sfîşia încetişor cămaşa la piept, gura i se strîmbă şi buzele îi tremurau.

Începea *straşnica mînie.*

---

[1] G. A. Potemkin, influent om de stat pe vremea Ecaterinei II, autor a numeroase reforme. (În ura sa împotriva lui Potemkin şi a mamei sale, Ecaterina, care vroise să-i ia dreptul de succesiune la tron, Pavel luptă pentru anularea tuturor reformelor efectuate.

4

Furios, împăratul corectă ordinul de zi pe regimentul de gardă Preobrajenski, pe care îl semnase. Cuvintele *Sublocotenent Kijc, Stiven, Rîbin şi Azanceev sînt numiţi* fură corectate de împărat : la primul cuvînt adăugă un uriaş semn tare [1], următoarele cîteva litere se apucă de le tăie şi scrise deasupra : *Sublocotenent Kije — de gardă.* Restul nu întîmpină obiecţii.

Ordinul fu transmis.

Cînd comandantul îl primi, stătu multă vreme să-şi amintească cine e sublocotenentul cu ciudatul nume de Kije. Luă deîndată lista tuturor ofiţerilor regimentului Preobrajenski, dar nu figura nici un ofiţer cu asemenea nume. Nu era nici în listele soldaţilor. Era de neînţeles ce însemnau toate acestea. De bună seamă că în lumea toată doar furierul înţelegea despre ce e vorba, dar nu l-a întrebat nimeni, iar el n-a spus nimănui. Ordinul împăratului însă trebuia executat. Şi totuşi nu putea fi executat, pentru că nicăieri în regiment nu exista un sublocotenent Kije.

Comandantul se gîndi : nu cumva să i se adreseze baronului Arakceev ? Dar renunţă deîndată. Baronul Arakceev locuia la Gatcina, de altfel, şi rezultatul era îndoielnic.

---

[1] După vechea ortografie rusă consoanele finale dure erau urmate de un semn numit tare.

Şi cum se obişnuia întotdeauna ca la nevoie să ceri sprijinul rubedeniilor, comandantul se socoti la repezeală a fi rudă cu Sablukov, aghiotantul majestăţii sale şi zbură în galop la Pavlovskoe.

La Pavlovskoe domnea o mare tulburare şi la început aghiotantul nici nu voi să-l primească pe comandant.

Apoi l-a ascultat în silă şi era gata să-l trimită la dracu, să-i spună că avea şi fără el treburi destule, cînd deodată se posomorî, aruncă o privire piezişă spre comandant şi dintr-odată în ea se aprinse o flăcăruie.

Aghiotantul grăi rar :

— Să nu i se raporteze împăratului. Sublocotenentul Kije va fi socotit ca fiind în viaţă. Să fie numit de gardă.

Fără a se mai uita la comandantul ce se muiase de tot, îl aruncă în voia sorţii, îşi luă o ţinută ţanţoşă şi plecă.

5

Locotenentul Siniuhaev era un locotenent prăpădit. Tatăl său fusese doftor pe lîngă baronul Arakceev şi ca răsplată pentru pilulele care i-au refăcut forţele, baronul l-a strecurat pe fiul doctorului în regiment. Baronului i-a plăcut înfăţişarea sinceră şi lipsită de deşteptăciune a fiului. La regiment nu era prie-

ten la cataramă cu nimeni, dar nici nu fugea de camarazi. Nu era vorbăreţ, îi plăcea tutunul, nu se încurca cu femeile şi — ceea ce nu era chiar o treabă demnă de un brav ofiţer — cînta cu plăcere la „oboiul dragostei".

Echipamentul îi era întotdeauna lustruit.

În timp ce se citea ordinul pe regiment, Siniuhaev stătea şi, ca întotdeauna, în poziţie de drepţi, nu se gîndea la nimic.

Deodată îşi auzi numele şi urechile îi tresăriră, cum li se întîmplă cailor căzuţi pe gînduri, după o lovitură neaşteptată de bici.

„Locotenentul Siniuhaev, decedat de pe urma frigurilor, se socoate ca scos din evidenţa armatei."

Aci se întîmplă ca, fără să vrea, comandantul care dădea citire ordinului se uită la locul unde stătea de obicei Siniuhaev şi mîna în care ţinea foaia de hîrtie i se lăsă în jos.

Siniuhaev stătea, ca de obicei, pe locul său. Cu toate acestea, comandantul reîncepu curînd a citi ordinul — ce e drept, nu chiar atît de răspicat — citi despre Stiven, Azanceev, Kije şi termină de citit pînă la capăt. Începu schimbarea gărzii : Siniuhaev ar fi trebuit să execute împreună cu ceilalţi exerciţii complicate. Dar el rămase locului.

Era obişnuit să ia cuvintele din ordine drept nişte cuvinte deosebite, fără asemănare cu graiul omenesc. Ele nu aveau un sens, un conţinut, ci o viaţă şi autoritate proprie. Problema nu se punea dacă ordinul e executat sau nu. Ordinul

parcă transforma regimentele, străjile şi oamenii, chiar dacă nu era executat.

Cînd auzi cuvintele ordinului rămase la început pe loc, ca un om care nu a auzit bine. Jinduia după cuvinte. Apoi încetă a se mai îndoi. Despre el se citise. Şi cînd coloana lui se urni din loc, el începu a se îndoi dacă e viu ori ba.

Ţinînd seama de faptul că îşi simţea mîna aşezată pe efesul sabiei şi încerca o oarecare stînjenire din pricina curelei bine strînse a centironului şi a greutăţii perucii[1] unse de dimineaţă, s-ar părea că era viu, dar în acelaşi timp ştia că ceva nu e în ordine, că ceva e iremediabil năruit. Nu s-a gîndit nici o clipă că în ordin s-a strecurat o greşeală. Dimpotrivă, i s-a părut că e viu dintr-o greşeală, dintr-o nebăgare de seamă. Din neglijenţă n-a observat ceva şi n-a comunicat nimănui.

În orice caz, rămînînd înţepenit în piaţă, strica toate figurile de la schimbarea gărzii. Nici nu-i trecu prin minte să se urnească din loc.

De îndată ce luă sfîrşit schimbarea gărzii, comandantul se repezi la locotenent. Era roşu la faţă. Fusese un adevărat noroc că, din cauza arşiţei, împăratul, care se odihnea la Pavlovskoe, nu venise la exerciţii. Comandantul vru să răcnească: la carceră, dar pentru descărcarea mîniei avea nevoie de un sunet mai bubuitor şi se şi pregătea să-l atace pe *rr*: la arrest, cînd deodată gura i se închise, ca şi cum comandantul ar fi prins cu ea din întîmplare o muscă. Şi aşa rămase cam vreo două minute în faţa locotenentului Siniuhaev.

Apoi, trăgîndu-se înapoi, ca din faţa unui ciumat, îşi văzu de drum.

Îşi amintise că locotenentul Siniuhaev, ca decedat, e scos din evidenţa armatei şi se stăpînise, pentru că nu ştia cum să vorbească cu un asemenea om.

6

Pavel Petrovici umbla prin camera sa şi din cînd în cînd se oprea.

Asculta cu luare-aminte.

De cînd împăratul — în cizme prăfuite şi manta de drum — a trecut, zornăindu-şi pintenii, prin sala în care mai horcăia mama sa şi a trîntit uşa, se băgase de seamă: marea mînie se prefăcea în straşnică mînie, straşnica mînie se termina în două zile cu spaimă sau înduioşare.

Himerele de pe scări le modelase la Pavlovskoe sălbaticul Brenna[1], iar plafoanele şi pereţii palatului le decorase Cameron, amator de culori gingaşe care se sting sub ochii tuturor. Pe de-o

[1] Din ordinul lui Pavel în armată fuseseră reintroduse perucile împletite într-o coadă.

[1] Pictor şi arhitect de origină italiană (1740—1819).

parte — boturi căscate de lei cambrați, cu chip de om, pe de alta — simțăminte delicate.

În afară de acestea, în sala palatului mai atîrnau două felinare — dar din partea lui Ludovic XVI, decapitat cu puțin timp înainte. Ăst dar îl primise în Franța, pe cînd călătorise sub numele de contele Severnîi.

Felinarele erau meșteșugit lucrate: aveau pereții în așa fel făcuți, că îndulceau lumina.

Dar Pavel Petrovici se ferea să le aprindă.

Și darul Mariei-Antoaneta, ceasul, stătea pe o măsuță de jasp. Acul închipuia un Saturn din aur cu coasă lungă iar minutarul — un amoraș cu săgeată.

Cînd ceasul bătea de amiază sau miezul nopții, Saturn acoperea cu coasa săgeata amorașului. Asta însemna că timpul învinge dragostea.

Oricum ar fi, ceasul nu era întors.

Așadar, în grădină era Brenna, pe pereți — Cameron, iar deasupra capului, în golul ce se căsca sub tavan, se legăna felinarul lui Ludovic al XVI.

În timpul straşnicei mînii Pavel Petrovici dobîndea chiar o oarecare asemănare exterioară cu unul dintre leii lui Brenna.

Atunci vergile se abăteau ca fulgerul din senin peste regimente întregi, în nopți întunecoase, pe Don, la lumina făcliilor, cîte cineva era decapitat, spre Siberia mărşăluiau pe jos soldați, furieri, locotenenți, generali și generali-guvernatori, luați la întîmplare.

Mama sa, uzurpatoarea tronului[1], era moartă. El a smuls din rădăcină spiritul potemkinist, precum odinioară Ivan IV l-a smuls din rădăcină pe cel al marilor boieri. A împrăștiat osemintele lui Potemkin și i-a ras mormîntul. A nimicit pînă și gusturile mamei. Gusturi de uzurpatoare! Aur, camere capitonate cu mătase de India, camere împodobite cu vase chinezești, cu sobe olandeze, și o cameră din sticlă albastră — ca o tabacheră. Adevărat bîlci! Medaliile romane și grecești cu care se lăuda ea! A dat poruncă să fie folosite la poleirea palatului său.

Și totuși spiritul a rămas, a rămas izul.

Stăruia peste tot și poate de aceea, avea Pavel Petrovici obiceiul să-i miroase pe cei cu care sta de vorbă.

Iar deasupra capului se legăna spînzuratul francez, felinarul.

Și începea frica. Împăratul se sufoca. Nu se temea nici de soție, nici de fiii cei mari, care, amintindu-și de pilda veselei lor bunici și soacre, ar fi putut, fiecare, să-l înjunghie cu furculița și să se urce pe tron.

Nu se temea de miniștrii suspect de veseli și nici de generalii suspect de mohorîți. Nu se temea de nimeni din acea prostime de cincizeci de milioane, răspîndită peste movilele, mlaștinile, nisipurile și cîmpiile imperiului său și pe care nu și-o putea de loc închipui. Nu se

[1] Ecaterina II s-a urcat pe tron în urma unei lovituri de palat, răsturnîndu-l cu ajutorul gărzii pe soțul său, Petru III.

temea de ei, luaţi în parte. Împreună însă alcătuiau o mare în care se îneca.

Ordonă ca în jurul castelului său din Petersburg să se sape şanţuri şi avanposturi şi să se ridice pe lanţuri podul basculant. Dar nici lanţurile nu erau sigure — erau păzite de santinele.

Şi cînd straşnica mînie se prefăcea în straşnică frică, începea să lucreze cancelaria treburilor criminale: unii erau spînzuraţi de mîini, iar sub alţii se căsca podeaua şi jos îi aşteptau gîzii.

De aceea, cînd din camera împăratului se auzeau paşi, ba mărunţi, ba răriţi, ca şi cum s-ar fi poticnit, toţi se priveau cu înfiorare şi rareori zîmbea careva.

În cameră domnea straşnica frică.

Împăratul umbla de colo-colo.

7

Locotenentul Siniuhaev rămăsese pe acelaşi loc unde se năpustise la el comandantul să-l bruftuie, şi nu-l bruftuise şi s-a oprit atît de neaşteptat.

În jurul lui nu era nimeni.

De obicei, după schimbarea gărzii îşi lua o ţinută mai liberă, mîinile i se destindeau şi se îndrepta spre cazarmă în pas de voie. Fiecare membru îşi lua o poziţie de repaus: devenea civil.

Acasă, la cazarma ofiţerilor, locotenentul îşi descheia surtucul şi cînta la oboiul dragostei. Apoi îşi umplea pipa şi se uita pe fereastră. Vedea o bucată bună dintr-o grădină cu copacii tăiaţi, unde era acum un loc pustiu, denumit lunca Ţariţînului. Cîmpul era lipsit de variaţie, de verdeaţă, doar pe nisip se păstraseră urme de cai şi de soldaţi. Fumatul îi plăcea de la început şi pînă la sfîrşit: umplerea pipei, înfundarea ei, trasul în piept şi şuviţele de fum. Cînd fumează — omul nu e niciodată pierdut. Atîta îi era de ajuns, curînd se lăsa seara şi pleca la prieteni sau pur şi simplu să se plimbe.

Îi plăcea politeţea oamenilor din popor. Odată un tîrgoveţ i-a spus, cînd a strănutat: „Să fie cu noroc!"

Înainte de culcare se aşeza să joace cărţi cu ordonanţa. Îşi învăţase ordonanţa să joace *contra* şi *pamfil* şi cînd pierdea ordonanţa, locotenentul îl pocnea cu pachetul de cărţi peste nas, iar cînd pierdea el, nu-şi mai pocnea ordonanţa. În sfîrşit, îşi examina echipamentul lustruit de ordonanţă, îşi friza, îşi împletea şi-şi ungea el însuşi peruca şi se culca.

Dar acum nu s-a mai destins, muşchii îi erau umflaţi şi printre buzele încleştate ale locotenentului, nu se mai auzea respiraţia. Începu a privi cu luare-aminte cîmpul de exerciţii şi acesta se dovedi necunoscut. Cel puţin pînă atunci nu observase niciodată cornişele de la ferestrele clădirii oficiale, din cărămidă roşie, şi nici geamurile tulburi.

Pietrele rotunde ale caldarîmului nu se asemănau una cu alta, ca nişte fraţi osebiţi.
Intr-o rînduială cenuşie se întindea Sanct-Petersburgul cazon, cu maidanele, rîurile şi ochii tulburi ai caldarîmului, un oraş ce-i era cu totul necunoscut.
Atunci înţelese că a murit.

8

Auzind paşii aghiotantului, Pavel Petrovici se furişă ca o pisică spre jeţul din dosul paravanului de sticlă şi se aşeză atît de vîrtos, de parcă ar fi stat acolo tot timpul.
Cunoştea paşii celor din jurul său. Stînd cu dosul spre ei, deosebea pocnetul călcîielor lipite pentru salut ale celor siguri de ei, mersul săltăreţ al linguşitorilor şi paşii uşori, aerieni, ai celor înfricoşaţi. Paşi fireşti nu auzea.
De astă dată aghiotantul mergea cu pas sigur şi-şi pocnea călcîiele uşor. Pavel Petrovici îşi întoarse capul pe jumătate.
Aghiotantul ajunse pînă la paravan şi-şi înclină capul.
— Majestate, sublocotenentul Kije a strigat „ajutor".
— Cine e ?
Frica scădea, căpăta un nume.
Aghiotantul nu se aşteptase la această întrebare şi se dădu uşor înapoi.

— E sublocotenentul care a fost numit în unitatea de gardă, majestate.
— Pentru ce a strigat ? împăratul bătu din picior. Te ascult, domnule.
Aghiotantul tăcu un timp.
— Din prostie, bîigui el.
— Să se facă cercetări şi, bătut cu nuiele, să fie trimis pe jos în Siberia.

9

Aşa începu viaţa sublocotenentului Kije.
Cînd furierul copiase ordinul, sublocotenentul Kije fusese o greşeală, o scăpare, şi atîta tot. Ea ar fi putut trece neobservată şi s-ar fi înecat în marea de hîrţoage. Şi cum ordinul nu era prin nimic interesant, e greu de presupus că istoricii de mai tîrziu ar fi pomenit-o măcar.
Ochiul cusurgiu al lui Pavel Petrovici a scos-o la lumină şi prin acel semn tare i-a dat o viaţă îndoielnică — scăparea a devenit un sublocotenent fără chip, dar cu un nume.
Apoi, în gîndurile fugare ale aghiotantului, se conturase şi un chip, ce-i drept, abia mijit, ca în vis. El strigase „Ajutor" sub fereastra palatului.
Acum acest chip se învîrtoşă şi crescu : sublocotenentul Kije s-a dovedit un răufăcător, osîn-

dit să fie pus în „dibă“ sau, în cel mai bun caz, pe „cal“, şi apoi trimis în Siberia.

Aceasta era realitatea.

Pînă acum el fusese prilej de nelinişte pentru furier, de buimăceală pentru comandant şi dovadă a isteţimii aghiotantului.

De acum încolo „calul“, nuielele şi drumul în Siberia îl priveau pe el, personal.

Ordinul trebuia executat. Sublocotenentul Kije trebuia să iasă de sub jurisdicţia militară, să treacă sub jurisdicţia civilă şi de acolo avea cale liberă drept în Siberia.

Aşa se şi întîmplă.

În faţa frontului, în regimentul din al cărui efectiv făcea parte, comandantul strigă numele sublocotenentului Kije cu o voce tunătoare, cum o poate avea doar un om cumplit de buimăcit. Într-o parte stătea pregătit „calul“ şi doi ostaşi din gardă îl încinseră cu curele la cap şi la picioare. De o parte şi de alta doi ostaşi biciuiau cu gîrbaciul lemnul neted, un al treilea număra, iar regimentul privea.

Cum lemnul fusese dinainte şlefuit de mii de burţi, „calul“ nu părea chiar gol de tot. Deşi nu era nimeni pe el, totuşi parcă ar fi fost cineva. Încruntîndu-şi sprîncenele, soldaţii priveau la „calul“ de pe care nu răsuna nici un ţipăt, iar către sfîrşitul pedepsei comandantul se roşi şi nările i se umflară, ca de obicei.

Apoi curelele fură desfăcute şi se păru că pe „cal“ cineva şi-a îndreptat umerii. Doi ostaşi

din gardă s-au apropiat de „cal“ în aşteptarea ordinului.

Au pornit-o pe stradă, îndepărtîndu-se de regiment, în pas egal, cu puştile la umăr şi, din cînd în cînd, aruncau cîte o privire piezişă, dar nu unul către celălalt, ci spre locul cuprins între ei.

În front stătea şi un soldat tînăr, proaspăt luat în armată, care privea cu interes pedepsirea. Socotea că tot ce se petrece e firesc şi se întîmplă deseori la militărie.

Dar seara se perpeli pe patul de scînduri şi-l întrebă încetişor pe veteranul, culcat alături :

— Nenicule, cine-i la noi împărat ?

— Pavel Petrovici, nătăfleaţă, răspunse speriat veteranul.

— Dar tu l-ai văzut ?

— L-am văzut, bombăni el, ai să-l vezi şi tu.

Tăcură. Dar veteranul nu putu adormi. Se răsucea. Mai trecură vreo zece minute.

— Da de ce întrebi ? îl întrebă deodată veteranul pe cel tînăr.

— Că nu ştiu, răspunse tînărul cu chef de vorbă, se vorbeşte, se tot vorbeşte despre împărat, dar cine e, nu se ştie. Poate că doar se vorbeşte...

— Nătăfleaţă, spuse veteranul şi se uită pieziş în jur — taci, ţărănoiule.

Mai trecură zece minute. În cazarmă era întuneric şi linişte.

— Este, spuse deodată veteranul la urechea tînărului, numai că, pe furiş, l-au pus pe altul în loc.

10

Locotenentul Siniuhaev privi cu atenție camera în care locuise pînă atunci.

Era încăpătoare, cu tavan jos și cu portretul unui om de vîrstă mijlocie, ce purta ochelari și o perucă nu prea mare. Era tatăl locotenentului, doftorul Siniuhaev.

Trăia la Gatcina, dar, uitîndu-se la portret, locotenentul nu se mai simți prea sigur de aceasta. Poate că trăiește, poate că nu.

Apoi privi la lucrurile ce aparținuseră locotenentului Siniuhaev : oboiul dragostei într-un sipețel de lemn, fierul de încrețit părul, borcănașul cu pudră, nisipernița. Și lucrurile se uitară la el. Își întoarse privirea de la ele.

Așa stătea în mijlocul camerei și aștepta ceva. Greu de crezut că și-ar fi așteptat ordonanța. Și totuși, tocmai ordonanța fu aceea care intră încetișor în cameră și se opri în fața locotenentului. Gura i se întredeschise și rămase locului, cu ochii la locotenent.

De bună seamă că întotdeauna stătuse așa, așteptînd ordinele, dar locotenentul se uită la el de parcă îl vedea pentru întîia oară și-și plecă privirea.

Moartea trebuia un timp tăinuită, ca și o crimă. Pe seară a intrat la el un tînăr, s-a așezat la masa pe care se afla sipețelul cu oboiul dragostei, l-a scos, a suflat în el și neputînd scoate nici un sunet, l-a pus într-un colț.

Apoi, chemînd ordonanța, îi spuse să-i aducă vodcă. Nu s-a uitat nici o singură dată la locotenentul Siniuhaev.

Dar locotenentul l-a întrebat cu glas sugrumat :

— Cine ești ?

Tînărul, care-și bea vodca, i-a răspuns căscînd :

— Audient al școlii de iunkeri de pe lîngă senat — și i-a poruncit ordonanței să-i facă patul. Apoi începu a se dezbrăca și locotenentul Siniuhaev se uită mult timp cu cîtă îndemînare își descalță audientul botinele și le aruncă cu zgomot pe jos, se dezbumbă, apoi se acoperă cu plapuma și cască. În sfîrșit, după ce s-a întins în voie, tînărul se uită deodată la mîna locotenentului Siniuhaev și îi scoase din manșetă o batistuță de pînză. Își suflă nasul și căscă iară.

Atunci, în sfîrșit, locotenentul Siniuhaev își veni în fire și îi spuse moale că toate acestea sînt potrivnice rînduielii.

Audientul îi răspunse cu nepăsare că, dimpotrivă, totul e după rînduială, că el acționează în continuare, în calitate de fost Siniuhaev „carele a răposat“ și locotenentul să-și scoată mundirul, ce i se pare audientului a mai fi încă destul de bun, iar el să-și pună un mundir care nu mai e de purtat.

Locotenentul Siniuhaev se apucă să-și scoată mundirul, iar audientul îl ajută, explicîndu-i că, de unul singur, fostul Siniuhaev ar putea să n-o facă „cum trebuie“.

Apoi fostul Siniuhaev îmbrăcă un mundir care nu mai era bun de purtat și rămase locului, te-

mîndu-se ca nu cumva audientul să-i ia mănuşile. Avea nişte mănuşi lungi, galbene, cu degete colţuroase, de uniformă. De-ţi pierzi mănuşile, eşti dezonorat, aşa auzise el. Cu mănuşi, un locotenent, oricum ar fi el, e totuşi locotenent. De aceea, după ce-şi trase mănuşile pe mînă, fostul Siniuhaev se întoarse şi plecă.

Toată noaptea a rătăcit pe străzile Sanct-Petersburgului, fără a încerca măcar să intre undeva. Spre dimineaţă a obosit şi s-a aşezat pe jos lîngă o casă. A aţipit cîteva minute, apoi deodată a sărit în sus şi a pornit-o, fără a se uita nici la dreapta, nici la stînga.

Curînd trecu de marginea oraşului. Un *torschreiber*[1] somnoros de la barieră îi însemnă distrat numele.

La cazarmă nu s-a mai întors.

11

Aghiotantul era şiret şi n-a povestit nimănui despre sublocotenentul Kije şi despre succesul său. Ca fiecare, avea şi el duşmani. De aceea n-a povestit decît cîtorva că omul care strigase „ajutor" a fost găsit.

Dar faptul avu un efect straniu asupra aripei femeieşti a palatului.

Palatului, construit de Cameron — cu coloanele sale de sus, subţiri ca nişte degete ce lovesc

[1] Pisar (germ.).

clapele unui clavecin — îi fuseseră adăugite *en face* două aripi, rotunjite, cum sînt labele de pisică cînd pisica se joacă cu şoarecele. Într-una din aripi îşi ducea traiul feciorelnic doamna de onoare Nelidova cu suita sa.

Trecînd cu un aer vinovat pe lîngă gărzi, Pavel Petrovici se ducea adeseori în acea aripă, iar o dată santinelele au văzut cum împăratul a ieşit de acolo în goană, cu peruca căzută pe-o ureche, iar în urmă-i, pe deasupra capului, a zburat un condur.

Deşi Nelidova era doar doamnă de onoare, îşi avea şi ea doamnele ei de onoare.

Şi iată că atunci cînd în aripa femeiască s-a aflat că a fost găsit cel ce strigase „ajutor", una din doamnele de onoare ale Nelidovei căzu într-un scurt leşin.

Era, ca şi Nelidova, cîrlionţată şi subţirică, asemenea unui păstoraş.

Pe vremea bunicii Elizaveta brocarturile doamnelor de onoare foşneau, mătăsurile pîrîiau, iar sfîrcurile sperioase, eliberate, ieşeau la iveală. Aşa era moda.

Amazoanele cărora le plăceau hainele bărbăteşti, trenele din catifea şi stelele pe sfîrcuri au apus o dată cu uzurpatoarea tronului.

Acum femeile deveniseră păstoriţe cu capete cîrlionţate.

Aşadar, una dintre ele se prăbuşise într-un scurt leşin.

Ridicată de jos de protectoarea sa şi trezită din leşin, ea povesti că la acea oră avusese o întîlnire amoroasă cu un ofiţer. Dar n-a putut

părăsi etajul de sus şi, aruncîndu-şi o privire pe fereastră, l-a zărit pe ofiţer, care, aprins, şi uitînd orice prudenţă, poate nici nu ştia că stă chiar sub fereastra împăratului, îi făcea de jos semne.

Ea şi-a fluturat mîna, a făcut nişte ochi plini de groază dar amantul a înţeles că-l detestă şi a strigat plin de jale : „Ajutor".

În aceeaşi clipă, fără a se pierde cu firea, ea şi-a turtit nasul cu degetul şi a arătat în jos. După acest semn — „cîrnul" — ofiţerul a încremenit şi a dispărut.

De atunci nu l-a mai văzut, iar din pricina iuţelei cu care s-a consumat întîmplarea de amor, nici nu-i ştia numele.

Acum fusese descoperit şi surghiunit în Siberia.

Nelidova căzu pe gînduri.

Era pe cale să-şi piardă influenţa şi, deşi nu vroia s-o recunoască în sinea sa, condurul ei nu mai putea zbura.

Cu aghiotantul era în relaţii reci şi n-ar fi vrut să i se adreseze tocmai lui. Starea împăratului era îndoielnică. În asemenea cazuri ea se adresa, în ultima vreme, unei persoane particulare, dar atotputernice, lui Iuri Alexandrovici Neledinski-Meleţki.

Aşa făcu şi de astă-dată şi-i trimise un lacheu cu un bilet.

Vînjosul lacheu care nu transmitea pentru întîia oară asemenea bileţele, se mira întotdeauna cît de pirpiriu este acest om atotputernic. Meleţki era cîntăreţ şi secretar de stat. Îi plăcea să cînte

„Rîuleţul iute" şi se prăpădea după păstoriţe. Statura îi era mică de tot, gura dulce, iar sprîncenele stufoase. Dar mai era şi un mare viclean şi, uitîndu-se în sus la lacheul cel spătos, spuse :

— Spune-i să nu se nelinişteasca. Să aştepte. Astea toate se vor hotărî.

Dar în sinea lui îi era cam frică, neştiind cum se vor hotărî toate şi cînd una din junele sale păstoriţe, pe care înainte o chema Avdotia, iar acum Celimena, îşi băgă capul pe uşă, el îşi încruntă fioros sprîncenele.

Curtea lui Iuri Alexandrovici era alcătuită în mare parte din june păstoriţe.

12

Santinelele mergeau tot înainte.

Din barieră în barieră, din posturi în fortăreţe, ele mergeau drept înainte şi se uitau cu temere la importantul spaţiu care păşea între ele.

Nu era pentru întîia oară că aveau de însoţit un surghiunit în Siberia, dar nu li se mai întîmplase să conducă un asemenea criminal. Cînd au trecut de marginea oraşului, îi încercă îndoiala. Nu auzeau zornăit de lanţuri şi nu trebuiau să împingă din urmă cu patul puştii. Dar apoi s-au gîndit că e o treabă oficială şi au hîrtie la mînă. Vorbeau puţin, deoarece era interzis.

La primul post, căpitanul de poştă s-a uitat la ei ca la nişte nebuni şi i-a cuprins sfiala. Dar

mai-marele în grad a arătat hîrtia în care scria că arestatul e secret și nu are chip și supraveghetorul se porni să alerge de colo-colo și le dădu pentru înnoptat o încăpere specială cu trei paturi de lemn. Se feri să stea de vorbă cu ei și atîta ce s-a fîțîit, că fără vrere, santinelele și-au dat seama de însemnătatea lor.

De cel de al doilea post — un post mare — s-au apropiat cu pas sigur, tăcuți, cu un aer plin de importanță și maimarele în grad a aruncat pur și simplu hîrtia pe masa comandantului. Și acesta prinse a se fîțîi și a alerga de colo-colo, la fel ca primul.

Încetul cu încetul, începură a-și da seama că însoțesc un răufăcător de seamă. S-au obișnuit și își spuneau cu înțeles unul altuia: „Ăla" sau „aia".

Așa au ajuns pînă în adîncul imperiului rosian, pe drumul drept și bătătorit al Vladimirului.

Iar spațiul gol, care pășea răbdător între ei, se schimba și el: ba era vîntul, ba praful, ba căldura obosită, căzînd din picioare, a verii tîrzii.

13

Între timp, în urma lor, pe același drum al Vladimirului, venea din post în post, din fortăreață în fortăreață, un ordin important.

Iuri Alexandrovici Neledinski-Melețki spusese: să așteptăm — și n-a greșit.

Pentru că marea frică a lui Pavel Petrovici se prefăcea încet dar sigur în milă față de sine însuși, în înduioșare.

Împăratul întorcea spatele tufișurilor din parc, asemănătoare unor fiare și, rătăcind un timp în gol, se îndrepta înspre simțămintele gingașe ale lui Cameron.

Pusese cu botul pe labe pe toți guvernatorii și generalii mamei sale, i-a ascuns pe la moșii, unde își făceau veacul. Trebuise s-o facă. Și rezultatul? În juru-i s-a format un mare gol.

A atîrnat în fața castelului său o cutie pentru jalbe și scrisori, că doar el, și nu altul, era părintele patriei. La început cutia rămăsese goală, și asta îl mîhnea — patria trebuia să stea de vorbă cu părintele ei. Apoi în cutie s-a găsit o anonimă, în care era numit „părintele cel cîrn" și era amenințat.

S-a uitat atunci în oglindă.

— Cîrn, domnișorilor, chiar că-s cîrn, hîrîi el și dădu poruncă să fie scoasă cutia.

Întreprinsese o călătorie prin patria lui ciudată. Trimise în fundul Siberiei pe un guvernator care îndrăznise să dureze în gubernia sa poduri noi pentru trecerea lui. Călătoria nu era după tipicul mămucăi, totul trebuia să fie așa cum este, nu împodobit. Dar patria tăcea. Pe Volga s-a întîmplat să se adune în jurul lui niște țărani. A trimis un flăcău să-i aducă apă din mijlocul rîului, să bea apă curată.

A băut apa și le-a spus răgușit țăranilor:

— Uite că beau din apa voastră. Ce vă holbați ochii?

Şi în jur se făcu gol.

În altă călătorie n-a mai plecat şi în loc de cutie a pus în fiecare avanpost santinele puternice, dar nu ştia dacă-i sînt credincioase şi nici de cine trebuie a se teme.

Peste tot era numai trădare şi gol.

A găsit secretul cum să le vină de hac şi a introdus punctualitatea şi supunerea deplină. Cancelariile s-au pus pe lucru. Se chema că el are numai puterea executivă. Dar nu ştiu cum se făcea că puterea executivă încurca toate cancelariile şi de aceea existau bănuieli de trădare, acel gol şi supunere vicleană. I se părea că e un înotător singuratic care-şi înalţă printre valuri furioase mîinile goale — văzuse cîndva o asemenea gravură.

Şi doar era — după ani îndelungaţi — singurul autocrat legitim.

Îl apăsa dorinţa de a se bizui pe tatăl său, fie el şi mort. Dezgropă din mormînt pe neisprăvitul de neamţ [1], — omorît cu o furculiţă şi socotit drept tatăl său, — iar coşciugul lui îl aşeză alături de coşciugul uzurpatoarei tronului. Dar asta s-a făcut aşa, mai mult din răzbunare faţă de mama moartă, sub a cărei domnie a trăit ca unul condamnat, clipă de clipă, la moarte.

Şi era ea oare chiar mama lui ?

Ştia ceva nelămurit despre scandalul în jurul naşterii sale.

---

[1] Prinţul german Karl-Friedrich, urcat în 1771 pe tronul Rusiei sub numele de Petru III.

Era un om fără de neam, lipsit chiar şi de un tată mort, chiar şi de o mamă moartă.

Nu se gîndise niciodată la toate acestea şi ar fi dat poruncă să fie folosit drept ghiulea de tun omul care l-ar fi bănuit de asemenea gînduri.

Dar în asemenea clipe îi făceau plăcere chiar şi micile ştrengării şi căsuţele chinezeşti din Trianon-ul său. Devenea un adevărat prieten al naturii şi jinduia după dragostea tuturor sau măcar a cuiva.

Totul venea ca o criză şi, atunci, grosolănia era socotită sinceritate, prostia — franchețţă, şiretenia — bunătate, iar turcul-ordonanţă care-i lustruia cizmele — ajunse conte [1].

Iuri Alexandrovici era întotdeauna înzestrat cu un simţ deosebit pentru schimbările ce aveau să vină.

A aşteptat o săptămînă, apoi a mirosit schimbarea.

Cu paşi domoli dar veseli s-a foit în jurul paravanului de sticlă şi deodată, sub vălul simplităţii, i-a povestit împăratului tot ce ştia despre sublocotenentul Kije, cu excepţia, fireşte, a gestului privitor la nasul cîrn.

La acestea împăratul se porni pe un rîs atît de lătrător, atît de cîinesc, de răguşit şi de sacadat, încît parcă ar fi vrut să sperie pe cineva.

Iuri Alexandrovici se nelinişti.

Vroise să-i facă plăcere Nelidovei, al cărei prieten de casă era — şi să-i dovedească în

---

[1] Ivan Kutaisov, un fost prizonier turc, valet al lui Pavel I. Împăratul i-a acordat titlul de conte.

treacăt şi importanţa sa, deoarece, după o zicală nemţească răspîndită pe atunci, *umsonst ist nur der Tod* — de pomană e doar moartea. Dar asemenea hohote îl puteau împinge dintr-o dată pe Iuri Alexandrovici pe planul al doilea sau chiar să fie arma pieirii sale.

Poate — sînt sarcasme ?

Dar nu, împăratul se prăpădea de rîs. Întinse mîna după pană. Săltîndu-se pe vîrfuri, Iuri Alexandrovici citi în urma mîinii împăratului :

Sublocotenentul Kije, surghiunit în Siberia, va fi readus, avansat locotenent şi căsătorit cu acea doamnă de onoare.

După ce scrise acestea, împăratul începu a se plimba inspirat prin cameră.

Bătu din palme şi se porni să cînte cîntecul său preferat şi să fluiere.

Brădiş, brădişorul meu,
Desul meu mestecăniş...

iar Iuri Alexandrovici îl îngînă cu voce subţire şi abia auzită :

La, la, li, la, la...

14

Cîinelui muşcat îi place să fugă în cîmp şi să se curarisească acolo cu ierburi amare.

Locotenentul Siniuhaev se ducea pe jos de la Sanct-Petersburg la Gatcina. Se ducea la tatăl său, nu pentru a-i cere ajutor ci aşa, poate din

dorinţa de a controla dacă există într-adevăr un tată la Gatcina sau poate că nu există. N-a răspuns nimic la urarea părintească de bun-venit, s-a uitat de jur împrejur şi s-a şi pregătit să plece, ca un om care se simte stingherit sau care se fandoseşte.

Dar văzîndu-i îmbrăcămintea în neorînduială, doftorul îl puse să stea jos şi-l luă la întrebări :

— Ai pierdut la cărţi sau ai făcut vreo boroboaţă ?

— Nu sînt în viaţă, spuse deodată locotenentul.

Doftorul îi luă pulsul, spuse ceva despre nişte lipitori şi o dădu înainte cu întrebările.

Cînd află de greşeala fiului, se tulbură, timp de o oră întreagă scrise şi recopie o petiţie, îşi sili fiul s-o semneze şi a doua zi se duse la baronul Arakceev, care s-o transmită împreună cu raportul zilnic. S-a sfiit totuşi să-şi ţină fiul acasă, l-a internat la spital, iar pe tăbliţă la căpătîi a scris :

Mors occasionalis
Moarte întîmplătoare

15

Pe baronul Arakceev îl obseda ideea statului.

De aceea caracterul său putea fi anevoie definit, era insesizabil. Baronul nu era ranchiunos, uneori era chiar îngăduitor. La auzul vreunei în-

tîmplări triste îi dădeau lacrimile ca unui copil și, făcînd ocolul grădinii, oferea o copeică fetiței care lucra cu grădinarul. Apoi, observînd că aleile nu sînt bine măturate, poruncea ca fetișcana să fie bătută cu vergile. Iar după executarea pedepsei îi dădea copilei o monedă de cinci copeici.

În prezența împăratului simțea o slăbiciune asemănătoare dragostei.

Îi plăcea curățenia — era emblema firii sale. Dar era mulțumit numai atunci cînd descoperea vreun cusur în curățenie și ordine; dacă nu le găsea, se amăra în taină. În loc de friptură proaspătă mînca întotdeauna carne sărată.

Era distrat ca un filozof. Și e drept că învățații nemți găseau asemănare între ochii lui și ai lui Kant, cunoscut atunci în toată Germania: erau apoși, de culoare nedefinită și învăluiți parcă într-o ceață străvezie. Dar baronul s-a supărat cînd cineva i-a spus de această asemănare.

Era zgîrcit, dar îi plăcea să și strălucească și să înfățișeze totul în cele mai frumoase culori. De aceea intra în cele mai mici amănunte gospodărești. Întocmea proiecte de paraclise, decorații, icoane și mese de sufragerie. Îl fermecau cercurile, elipsele și liniile care, încolăcindu-se asemenea curelelor gîrbaciului, creau o construcție în stare să înșele ochiul. Iar lui îi plăcea să-i înșele pe vizitatori sau să-l înșele pe împărat și se prefăcea că nu vede cînd careva izbutea să-l înșele și pe el. Și fără îndoială că era greu să-l înșeli.

Avea un opis amănunțit al lucrurilor fiecăruia dintre oamenii săi, începînd cu camerierul și terminînd cu ajutorul de bucătar și controla tot inventarul spitalului.

Cu prilejul amenajării spitalului în care își făcea serviciul tatăl locotenentului Siniuhaev, baronul în persoană a arătat cum să se așeze paturile, unde să se pună băncile, unde trebuia să stea măsuța internului și chiar cum trebuia să fie pana de scris, adică goală, fără bărbiță, în formă de *calamus roman* — de trestie. Pentru o pană ascuțită cu bărbiță, felcerului i se cuveneau cinci vergi.

Pe baronul Arakceev îl obseda ideea statului roman.

De aceea l-a ascultat distrat pe doftorul Siniuhaev și numai atunci cînd acesta i-a întins petiția, a citit-o cu atenție și l-a mustrat pe doftor pentru că hîrtia nu era semnată citeț.

Doftorul s-a scuzat prin aceea că fiului său îi tremură mîna.

— Aha, frățioare, vezi, îi răspunse mulțumit baronul, și mîna îi tremură.

Apoi, uitîndu-se la doftor, îl întrebă:

— Dar cînd a avut loc moartea?

— În cincisprezece ale lui iunie, răspunse oarecum buimăcit doftorul.

— În cincisprezece ale lui iunie, îngînă baronul, adunîndu-și gîndurile, în cincisprezece ale lui iunie... Iar azi e în șaptesprezece, spuse el deodată, privindu-l pe doftor drept în față. Atunci unde a fost mortul două zile?

Rînjind la vederea feței doftorului, aruncă o privire acră peste petiție și zise:

— Uite ce neglijenţă. Acum, frăţioare, cu bine, pleacă !

16

Cîntăreţul şi secretarul de stat Meleţki acţiona la noroc, risca şi deseori cîştiga, pentru că prezenta totul într-o lumină gingaşă, pereche bună culorilor lui Cameron, dar cîştigurile se împleteau cu pierderile, ca la cadril.

Baronul Arakceev avea alte obiceiuri. El nu risca, nu garanta pentru nimic. Dimpotrivă, în rapoartele adresate împăratului arăta pe faţă abuzurile — iată-le — şi cerea pe loc să primească dispoziţii cum să le lichideze. Răul pe care îl risca Meleţki, baronul îl provoca el însuşi. În schimb, în depărtare strălucea cîştigul — mare, ca la jocul *faro* [1].

El îi raportă sec împăratului că decedatul locotenent Siniuhaev a apărut la Gatcina, unde a şi fost internat în spital. Declarîndu-se drept viu, a făcut petiţie să fie reîncadrat în efectiv, petiţie pe care o înaintează spre cunoştinţă şi aşteaptă dispoziţii pentru viitor. Prin astă hîrtie vroia să-şi arate supunerea, ca un vechil sîrguincios care îşi întreabă stăpînul în toate.

Răspunsul — şi la petiţie, dar mai cu seamă pentru baronul Arakceev — nu s-a lăsat mult aşteptat.

---

[1] *Faraonul* — joc de cărţi.

Pe petiţie figura următoarea rezoluţie :

Petiţia fostului locotenent Siniuhaev, scos din efectiv din pricina morţii, se respinge din acelaşi motiv.

Iar baronului Arakceev i s-a trimis un bilet :

Domnule baron Arakceev,

Mă mir că, avînd gradul de general, nu cunoaşteţi regulamentul, trimiţîndu-mi direct mie petiţia decedatului locotenent Siniuhaev, care nici nu face parte din regimentul dumneavoastră, şi care petiţie trebuia trimisă chiar de la început la cancelaria regimentului de care aparţine locotenentul şi nu să mă împovăraţi pe mine cu asemenea petiţie.

De altfel, rămîn al dumneavoastră binevoitor

Pavel.

Nu mai spunea : „mereu binevoitor".

Lui Arakceev îi dădură lacrimile, căci straşnic nu-i plăcea să fie mustrat. S-a dus el însuşi la spital şi a poruncit ca locotenentul decedat să fie gonit pe dată, eliberîndu-i-se rufăria, iar haina de ofiţer, trecută în inventar, să fie oprită.

17

Cînd locotenentul Kije s-a întors din Siberia mulţi auziseră de el. Era acel locotenent care strigase „ajutor" sub fereastra împăratului, fusese pedepsit şi surghiunit în Siberia,

iar apoi grațiat și avansat locotenent. Acestea erau liniile foarte precise ale vieții lui.

Comandantul nu se mai simțea stingherit și îl numea simplu, ca pe toți ceilalți, ba de gardă, ba de serviciu. Cînd regimentul pleca în tabără pentru manevre, locotenentul mergea cu el. Era un ofițer destoinic, nu i se putea reproșa nimic.

Doamna de onoare, al cărei scurt leșin l-a salvat, întîi s-a bucurat, crezînd că va fi unită cu neașteptatul ei amant. Și-a pus o aluniță pe obraz și a strîns șiretul la corset, care n-o mai cuprindea. Apoi, în biserică a văzut că stă singură cuc, iar aghiotantul ține cununa deasupra locului gol de lîngă ea. Vru să leșine iară, dar cum își ținea ochii plecați, își văzu talia și se răzgîndi. Nota de mister ce învălui această ceremonie, la care mirele nu exista, plăcu multora.

Și peste cîtva timp soția îi născu locotenentului Kije un fiu care, după cum se zvonea, îi semăna.

Împăratul uită de el. Avea multe treburi.

Nelidova cea iute căzu în dizgrație și-i luă locul durdulia Gagarina. Cameron, cabanele elvețiene și chiar Pavlovskoe fură uitate.

Scund și cazon, Sanct-Petersburgul se întindea rînduit între ziduri de cărămidă. Suvorov, pe care împăratul nu-l iubea, dar îl suporta pentru că se dușmănise cu răposatul Potemkin, fu turburat în singurătatea sa de la țară. Se apropia o campanie, deoarece împăratul avea planuri. Planurile erau multe și deseori se încălecau unul pe altul. Pavel Petrovici se lăbărță și se făcu

mai scund. Fața îi deveni cărămizie. Suvorov căzu din nou în dizgrație. Împăratul rîdea din ce în ce mai rar.

Răsfoind listele cu efectivul regimentelor, dădu o dată peste numele locotenentului Kije și-l înaintă căpitan, iar altă dată — colonel. Locotenentul era un ofițer destoinic. Apoi împăratul uită iarăși de el.

Viața colonelului Kije se scurgea pe nevăzute și toți se împăcaseră cu aceasta. Acasă își avea cabinetul său, la cazarmă — camera sa, uneori se aduceau acolo rapoartele și ordinele, și nimeni nu era prea mirat de absența colonelului.

Acum comanda un regiment.

Cel mai bine o ducea în uriașul său pat dublu doamna de onoare. Soțul era avansat în grad, ea dormea comod, fiul creștea. Uneori locul colonelului din patul conjugal era încălzit de vreun locotenent, căpitan sau de vreun civil. La fel se întîmpla, de altfel, cu multe așternuturi de colonei din Sanct-Petersburg, ai căror stăpîni erau plecați în campanie.

O dată, pe cînd amantul obosit dormea, doamnei i se păru că aude un scîrțîit în camera vecină. Scîrțîitul se repetă. Fără îndoială, era podeaua care se usca. Cît ai clipi din ochi, ea l-a trezit, zgîlțîindu-l, pe cel adormit, l-a scos în brînci afară și i-a aruncat hainele pe ușă. Venindu-și în fire, a rîs de ea însăși.

Dar și aceasta se întîmpla în multe case de colonei.

18

Ţăranii miroseau a vînt, nevestele a fum.

Locotenentul Siniuhaev nu privea pe nimeni drept în faţă şi-i deosebea pe oameni după miros.

Tot după miros îşi alegea loc de înnoptat şi căuta să doarmă pe sub vreun copac, pentru că sub copac ploaia nu te udă prea mult.

Mergea fără a se opri niciunde.

Trecea prin satele ciuhone[1], cum trec peste rîu pietricelele turtite, „pituştile" pe care le aruncă băieţii — aproape fără a se atinge de careva. Arareori, cîte o femeie de ciuhon îi dădea puţin lapte. Îl bea în picioare şi pleca mai departe. Puştii amuţeau şi mucii le luceau albicioşi. Satul se închidea în urma lui.

Mersul i s-a schimbat prea puţin. De atîta umblat îşi pierduse siguranţa, dar acest mers clătinat, nesigur, ca al unei jucării, era totuşi un mers de ofiţer, de militar.

Nu se descurca în ce priveşte direcţiile. Dar aceste direcţii puteau fi totuşi stabilite. Abătîndu-se din drum, făcînd zig-zaguri asemenea fulgerelor din pozele ce înfăţişau potopul, mergea în cerc şi treptat cercurile se strîngeau.

Trecu astfel un an pînă cînd cercul se închise într-un punct şi el păşi în Sanct-Petersburg. Intrînd în oraş, îl ocoli de la un capăt la celălalt.

---

1 Ciuhoni — denumire veche, dispreţuitoare, dată finlandezilor.

Apoi începu a se învîrti prin oraş şi i se întîmpla ca timp de săptămîni să facă acelaşi ocol.

Mergea repede, cu acelaşi pas milităros, nesigur, iar picioarele şi mîinile păreau atîrnate, cu un scop anume, parcă.

Prăvăliaşii îl urau.

Cînd i se întîmpla să treacă prin hală, îi strigau din urmă :

— Vino ieri.

— Ia-o înapoi.

Se spunea despre el că aduce ghinion şi ca să scape de ochiul rău femeile care vindeau colaci îi dădeau, printr-o înţelegere tăcută, cîte un colac.

Băieţandrii care în toate epocile simt de la o poştă părţile slabe ale cuiva, alergau după el şi-i strigau :

— Atîrnatule !

19

La Sanct-Petersburg santinelele de la castelul lui Pavel Petrovici strigară :

— Împăratul doarme.

Strigătul era repetat de alebardieri, la răscruci de străzi :

— Împăratul doarme.

Şi de la ăst strigăt s-au închis, ca de vînt, una după alta, prăvăliile, iar trecătorii s-au ascuns prin case.

Asta însemna că e seară.

În piaţa Isaakievskaia, mulţimea de ţărani în sumane, adunaţi cu sila la muncă de prin sate, a stins focurile şi s-a întins chiar aici, pe pămînt, acoperindu-se cu trenţe.

După ce au strigat : „Împăratul doarme", străjile cu alebarde au adormit şi ele. Pe zidul fortăreţei Petropavlovskaia santinela umbla ca un ornic. Într-o cîrciumă de la marginea oraşului şedea un voinic încins cu curmei — unul dintre obişnuiţii cîrciumei — şi bea vin împărătesc cu un birjar.

— Acuşi s-a zis cu taica cîrnul, spunea birjarul, am dus cu trăsura nişte domni de seamă...

Podul basculant de la castel era ridicat şi Pavel Petrovici privea pe fereastră.

Deocamdată era în siguranţă pe insula lui.

În palat erau însă şoapte şi priviri pe care le înţelegea, iar pe străzi oamenii ce-i întîlnea cădeau în genunchi în faţa calului său cu o expresie ciudată. Aşa fusese stabilit de el, dar acum oamenii cădeau în noroi nu ca întotdeauna. Cădeau prea repede. Calul era înalt şi el se legăna în şa. Domnea prea repede. Castelul nu era de ajuns de apărat, prea era încăpător. Ar trebui să-şi aleagă o cameră mai mică. Totuşi Pavel Petrovici nu putea s-o facă — s-ar fi observat imediat. „Ar trebui să mă ascund în tabacheră" — se gîndi împăratul, trăgînd tutun. Lumînările nu le-a aprins. „Nu trebuie să se vadă unde sînt".

Stătea pe întuneric, numai cu lenjeria de corp pe el. În picioare, la fereastră, ţinea socoteala oamenilor. Făcea schimbări, îl ştergea din minte pe Bennigsen, îl introducea pe Olsufiev.

Nu-i ieşea lista.

— Nu-mi iese la socoteală...

— Arakceev e prost, spuse el încet.

— ... această *vague incertitude* prin care vrea să-mi fie pe plac...

Abia se vedea santinela de lîngă podul basculant.

— Se cuvine, spuse din obişnuinţă Pavel Petrovici.

Bătea cu degetele darabana în tabacheră.

— Se cuvine, încerca el să-şi amintească şi bătea darabana, dar deodată încetă.

Tot ce se cuvenise, fusese de mult făcut şi se dovedise a nu fi de ajuns.

— Se cuvine să-l întemniţez pe Alexandr Pavlovici, se grăbi el şi făcu un semn cu mîna.

— Se cuvine...

Ce se mai cuvine ?

Se culcă şi se cuibări sub plapumă repede, aşa cum le făcea pe toate.

Căzu într-un somn greu.

La şapte dimineaţa se trezi dintr-o dată, ca de la un ghiont, şi-şi aminti : trebuie să-şi apropie un om simplu şi modest, care să-i fie întru totul obligat, iar pe toţi ceilalţi să-i înlocuiască.

Şi adormi iară.

20

A doua zi dimineață Pavel Petrovici răsfoia ordinele. Colonelul Kije fu pe neașteptate avansat general. Era un colonel care nu cerșea moșii, nu căuta să-și facă o situație avînd drept proptea vreun unchi, nu era lăudăros, nici flușturatic. Își făcea slujba fără murmur și zarvă.

Pavel Petrovici ceru statul lui de serviciu. Se opri la hîrtia din care se vedea că pe vremea cînd fusese sublocotenent colonelul a fost surghiunit în Siberia, pentru că strigase „ajutor" sub fereastra împăratului. Își aminti cîte ceva, ca prin ceață, și zîmbi. Fusese vorba de o istorioară de dragoste.

Cît de bine ar prinde acum un om care, la nevoie, să strige „ajutor" sub fereastră! Îi dărui generalului Kije un conac și o mie de suflete.

În seara aceleiași zile numele generalului Kije apăru la suprafață. Se vorbea despre el.

Careva auzise cum împăratul îi spusese contelui Palen[1], cu un zîmbet ce nu mai fusese de mult văzut:

— Să se mai întîrzie împovărarea lui cu o divizie. E de trebuință pentru lucruri de cea mai mare importanță.

Nimeni în afară de Bennigsen nu vroia să recunoască deschis că nu știe nimic despre general. Palen își mijea ochii.

---

[1] Guvernator militar al Petersburgului.

Marele șambelan Alexandr Lvovici Narîșkin își aduse aminte de general:

— Da, sigur, colonelul Kije... Îmi amintesc. Era încurcat cu Sandunova...

— La manevre, lîngă Krasnîi...

— După cîte îmi amintesc, e rudă cu Olsufiev, cu Feodor Iakovlevici...

— Nu-i rudă cu Olsufiev, conte. Colonelul Kije e din Franța. Tatăl său a fost decapitat de gloată la Toulon.

21

Evenimentele se precipitau. Generalul Kije fu chemat la împărat. În aceeași zi se raportă împăratului că generalul s-a îmbolnăvit grav.

Majestatea sa icni de ciudă și-i smulse un nasture lui Palen, care-i adusese vestea.

Șuieră răgușit:

— Să fie internat în spital și vindecat. Și dacă cumva, domnule, nu-l vor vindeca....

Camerierul împăratului venea de două ori pe zi la spital să se intereseze de sănătate.

Într-un salon mare, în dosul ușilor ferecate, doctorii se agitau, tremurînd ca niște bolnavi.

A treia zi, spre seară, generalul Kije răposă.

Pavel Petrovici nu mai era supărat. Se uită la toți cu o privire încețoșată și se retrase în apartamentul său.

22

Sanct-Petersburgul a ţinut minte multă vreme înmormîntarea generalului Kije, iar unii memorialişti i-au păstrat amănuntele.

Regimentul mergea cu drapelele în bernă. Treizeci de carete de la curte, goale şi pline, se legănau în urmă. Aşa a fost voia împăratului. Decoraţiile erau purtate pe perne.

În urma sicriului negru şi greu mergea văduva, ducînd copilul de mînă.

Şi plîngea.

Cînd procesiunea a trecut pe lîngă castelul lui Pavel Petrovici, împăratul a apărut în persoană s-o privească mînîndu-şi la pas calul pe pod şi a ridicat sabia scoasă din teacă.

— Îmi mor cei mai buni oameni.

Apoi, lăsînd să treacă prin faţa sa caretele de la curte, spuse în latineşte, privind în urma lor :

— *Sic transit gloria mundi* [1].

23

Aşa a fost înmormîntat generalul Kije, după ce a înfăptuit tot ce se putea în viaţă, şi a avut de toate din plin : tinereţe şi aventură amoroasă, pedeapsă şi surghiun, ani de serviciu,

[1] Aşa trece gloria lumii (lat.).

familie, neaşteptata graţie a împăratului şi invidia curtenilor.

Numele său e trecut în „Necropola Sanct-Petersburgului" şi unii istorici îl pomenesc în treacăt.

În „Necropola Petersburgului" nu se întîlneşte numele răposatului locotenent Siniuhaev.

Acesta a dispărut fără urmă, praf şi pulbere s-a ales de el, ca şi cum nici n-ar fi existat vreodată.

Iar Pavel Petrovici a murit în martie a aceluiaşi an ca şi generalul Kije, de apoplexie — după versiunea oficială. [1]

[1] Pavel I a fost omorît în palatul său de un grup de complotişti cu ştirea fiului său, viitorul împărat Alexandru I.

Făptura de ceară

Capitolul întîi

Doctore credincios, sileşte-te a mă vindeca,
Rana ce doare, de mine a îndepărta.

Actul despre Kaleandru[1]

1

Nu mai departe de joi s-a mai băut. Şi cum s-a mai băut! Iar acum striga zi şi noapte şi răguşise, acum trăgea să moară.

Şi ce s-a mai băut joi! Dar acum arhiatrul[2] Blumentrost dădea puţine speranţe. L-au băgat atunci pe Iakov Turgheniev[3] cu fundul într-un hîrdău, iar în hîrdău erau ouă. Totuşi n-a fost vesel, era şi greu. Turgheniev, om bătrîn, a cloncănit ca găina şi pe urmă a plîns — greu i-a mai venit.

---

[1] „Actul despre Kaleandru şi Neonilda" (act avînd aci sens de piesă) — dramatizare după un roman italian al vremii. Tema principală: dragostea este mai puternică decît moartea.

[2] Medicul şef al curţii.

[3] Unul dintre bufonii lui Petru I.

Canalele erau neterminate, becevnikul [1] de pe Neva pustiit, poruncile neîmplinite. Şi oare chiar aşa, în toiul treburilor neterminate, trebuie acum să moară de adevăratelea ?

De soră [2] fusese gonit, era şireată şi rea. Călugăriţa [3] nu-l putea suferi, era proastă. Fiul îl ura, era încăpăţînat. Favoritul, *mignonul*, Danilovici — un hoţ. Şi s-a aflat de o ţidulă de la Vilim Ivanovici către stăpînă cu o reţetă de băutură, o băuturică pentru nimeni altul decît pentru stăpînul însuşi.

Se zbătu din tot corpul în pat, pînă la pologul de pînză, patul se hîţîna ca o corabie. Erau spasme de boală, dar se mai zbătea şi singur, dinadins.

Ekaterina se aplecă asupra lui cu ceea ce îi subjuga şi sufletul, şi trupul — cu sînii.

Şi el se supuse.

Pe care îi sărutase încă acum două luni domnul şambelan Mons, Vilim Ivanovici.

Se potoli.

În camera de alături, doftorul italian, Lazaritti, negru, mărunţel, pirpiriu de tot, îşi încălzea mînuţele roşii, iar Horn, inglezul, ascuţea un cuţitaş lung şi subţire, să-l taie.

---

[1] Drumul edecarilor, chei pentru vase.
[2] Ţarevna Sofia.
[3] Prima soţie a lui Petru, Evdochia, fusese trimisă la mănăstire.

Capul lui Mons[1] fusese pus la păstrare în spirt şi stătea acum într-un borcan în kunstcămară, pentru ştiinţă.

Cui să-i lase ştiinţa cea înaltă, toată rînduiala aceea, statul şi, în sfîrşit, meşteşugul mare al artei ?

O, Katia, Katia, maică ! grosolană mai eşti !

2

Danilîci, duce de Ijora, nu se mai dezbrăca de loc. Şedea la el în iatac şi moţăia : nu vin oare ?

Se obişnuise de mult să şadă în aşteptare şi, şezînd, să moţăie : îşi aşteptase pieirea din pricina jefuirii mănăstirii, a hotărnicirii pămînturilor de lîngă oraşul Pocep, a marilor plocoane care i s-au dat : care cîte o sută de mii, care cîte cincizeci de efimci, de la oraşe şi de la ţărani, de la străini de felurite stări şi de la curtea unui rege ; apoi la antreprizele trecute pe numele altora, la înzestrarea armatei cu efecte, la cusutul unor nădragi care nu erau buni de nimic şi de-a dreptul din vistierie. Avea un nas ascuţit, încins şi mîini uscate. Îi plăcea ca treaba toată să meargă strună, să fie de toate din belşug şi toate să

---

[1] Vilim Mons, aghiotantul ţarului. Executat, (oficial) pentru luare de mită. Se presupune că motivul adevărat a fost legătura sa cu Ecaterina.

fie din ce e mai bun, ca totul să fie rînduit frumos şi cu grijă.

Serile îşi socotea paguba :

— Insula Vasilievski mi-a fost dăruită, iar apoi dintr-o dată — luată. La ultimele înaintări în armată am fost lăsat deoparte. O singură mare scăpare va să fie pentru mine, de-mi vor dărui oraşul Baturin.

Prealuminatul cneaz Danilîci îl chema de obicei pe ministrul său Volkov şi-i cerea socoteala, cîte bunuri stăpîneşte la acea oră. Apoi se închidea, îşi amintea ulima cifră, cincizeci şi două de mii de suflete de supuşi, sau îşi amintea de afacerea cu tăierea vitelor şi osînza pe care o avea în Oraşul Arhangelskului şi simţea ca un fel de ascunsă dulceaţă chiar pe la buze, dulceaţă de pe urma bunurilor lui, de la gîndul că are mult din toate, mai mult decît toţi şi că i se înmulţeşte.

A condus oşti, a zidit repede şi gospodăreşte, a fost un stăpîn sîrguincios şi săritor, dar trecut-au campaniile şi era pe isprăvite săparea de canale, iar mîna-i era tot uscată, fierbinte, avea nevoie de muncă sau de-o muiere, sau poate, de-un plocon ?

Lui Danilîci, duce de Roma,[1] îi plăceau plocoanele.

Nu-şi mai putea cuprinde cu ochii toate bunurile, toate cîte le avea — oraşe, sate şi suflete şi uneori se minuna de sine însuşi :

— Cu cît stăpînesc mai multe, cu atît mîna pare a-mi arde mai mult.

---

[1] Titlu conferit de curtea austriacă.

Se trezea cîteodată nopţile, în alcovul său înalt, se uita la Mihailovna, ducesă de Ijora şi ofta :

— Of, proasto, proasto !

Apoi, înturnîndu-şi ochii arzători spre fereastră, spre acele gemuleţe colorate de Asia, sau uitîndu-se ţintă la plafoanele îmbrăcate în piele, pictate, socotea cît cîştig va avea de pe urma vistieriei, cum să arate în socoteli mai puţin, iar de-adevăratelea să capete pîine mai multă. Ieşeau la socoteală cam vreo cinci sute de mii de efimci, sau poate chiar şase sute cincizeci pline. Şi simţea un fel de jignire. Apoi iar se uita lung la Mihailovna :

— Buzato !

Şi pe loc îşi băga sprinten şi iute picioarele în papuci tătăreşti şi se ducea în alt iatac, la cumnata Varvara. Ea îl înţelegea mai bine, cu ea vorbea în fel şi chip, pînă dimineaţa. Şi asta îl desfăta. Bătrînii proşti spuneau : nu e voie, e păcat. Dar camera e alături şi e voie. De la asta simţea o îndrăzneală de om de stat.

Dar au început să-i placă şi plocoanele mărunte şi cîteodată aşa le spunea cumnatei Varvara sau aceleiaşi Mihailovna, contesă de Pocep :

— Ce bucurie am de la bunuri, cînd nu pot să le văd toate odată, sau măcar să le cuprind cu gîndul ? Am văzut zece mii de oameni în front sau în tabere şi asta înseamnă puzderie, iar eu, în astă clipă, am, după socotelile domnului ministru Volkov, cincizeci şi două de mii de suflete, în afară încă de cerşetori şi de bătrîni cheflii.

Asta nu se poate cuprinde cu mintea. Dar banul îl am în mînă, între cele cinci degete, ca viu.

Iar acum, după ce se depănaseră plocoane multe, mărunte şi mari, şi jefuiri şi surghiunirea tuturor duşmanilor înverşunaţi, a baronului Şafirca, evreul, şi a multor altora, şedea şi-şi aştepta judecata şi osînda, în timp ce tot se gîndea, scrîşnind din dinţi :

„Am să dau jumătate înapoi, scap cu o glumă".

Iar după ce sorbea din vin, îşi închipuia un anume oraş desfătător ca fiind al său şi adăuga :

— Dar Baturinul al meu să fie.

Iar apoi i-a mers din rău în mai rău, era lesne de înţeles că putea fi vorba de sfîşierea nărilor şi de ocnă.

O singură nădejde îi rămăsese în astă cădere : trimisese bani mulţi la Londra şi Amsterdam, îi vor prinde bine mai tîrziu.

Dar cine s-a născut sub planeta Venerei, despre acela Brüss[1] spune : îndeplinirea dorinţelor şi scăparea la strîmtoare. Şi iată că s-a îmbolnăvit chiar stăpînul.

Acum Danilîci şedea şi aştepta : cînd îl vor chema ? Mihailovna se tot ruga să fie mai repede.

De două nopţi şedea cu hainele de mare ţinută pe el, după tot tipicul.

Şi cum şedea aşa şi aştepta, intră pe seară la el o slugă şi-i spuse :

---

[1] General-feldmareşal, autor al primului calendar rus, tipărit în 1709.

— Contele Rastrellie[1] cu o treabă osebită.

— Cine dracu l-a adus ? se miră ducele. Iar titlul lui de conte nu face nici două parale.

Dar iată că intră contele Rastrellie în persoană. Titlul lui de conte nu era de-adevărat, ci păpesc : ori că papa i l-a dat pentru ceva, ori el l-a cumpărat de la papă, dar el singur nu era altceva decît un meşter artist.

3

L-au lăsat să intre cu calfa, domnul Legendre. Domnul Legendre mergea pe stradă cu felinarul şi-i lumina drumul lui Rastrellie, iar apoi, jos, la intrare, a anunţat că roagă să fie lăsat la duce şi el, calfa, domnul Legendre, pentru că ştie a vorbi mai curgător nemţeşte.

I-au lăsat să intre.

Contele Rastrellie urcă vioi scara, pipăind cu mîna balustrada, de parcă ar fi fost măciulia bastonului său. Mîinile le avea rotunde, roşii, mici ca mărime. Nu se uita la nimic în jur, deoarece casa o clădise neamţul Schedel, şi ceea ce putea clădi un neamţ nu-l interesa pe Rastrellie. Iar în cabinet se ţinu mîndru şi modest. Era mic de statură, cu burta mare, obrajii umflaţi, picioarele mici, ca de femeie şi mîinile rotunde.

---

[1] Rastrelli, Carlo Bartolomeu, (1670—1744) sculptor de origine italiană, din 1716 stabilit la Petersburg, unde creează o serie de sculpturi, lucrează la decorarea parcului din Peterhof etc. Tatăl celebrului arhitect Rastrelli.

Se sprijinea de baston și sufla tare pe nas, pentru că gîfîia. Nasul îi era butucănos, vălurit, de culoare bordo, ca un burete sau ca tuful olandez cu care era fățuit havuzul. Nasul îi era ca al unui triton, pentru că de la vodcă și din pricina marii sale arte contele Rastrellie sufla tare. Îi plăceau rotunjimile și dacă îl înfățișa pe Neptun, îl făcea neapărat bărbos și în așa fel, încît în jur să plescăie sirene. Așa a rotunjit el de-a lungul Nevei cam pînă la o sută de năzdrăvănii în bronz, și toate hazoase, după fabulele lui Esop: chiar peste drum de casa lui Menșikov se afla, de pildă, portretul în bronz al unei broaște care se umflase așa, că la sfîrșit plesni. Broasca era ca vie, cu ochii holbați. Să ademenești un asemenea om, nici un milion nu-i mult; avea într-un singur deget mai multă bucurie și măiestrie decît toți nemții la un loc. Într-una din călătoriile sale de la Paris la Petersburg a cheltuit zece mii de monete franțuzești. Asta, Menșikov nu putea s-o uite nici pînă azi. Și chiar îl respecta pentru asta. Cîte lucruri meșteșugite putea să făurească el singur. Menșikov privea cu mirare la pulpele lui groase. Tare-i mai erau groase pulpele, se vede că e om voinic. Desigur că Danilîci, ca duce, ședea în fotel și asculta, iar Rastrellie stătea în picioare și vorbea.

Ceea ce spune el italienește sau franțuzește, domnul Legendre, calfa, spunea nemțește, iar ministrul Volkov înțelegea și abia atunci îi raporta ducelui de Ijora în rusește.

Contele Rastrellie se înclină și spuse că ducele de Ijora e un domn rafinat și un strălucit

ocrotitor al artelor, e părintele lor și numai de aceea a venit.

— Altessa voastră este părintele tuturor artelor, așa a tălmăcit domnul Legendre, calfa, dar în loc de arte a spus năzdrăvănii, pentru că cunoștea cuvîntul polonez *sztuka*[1] cu înțelesul de artă.

Aci ministru e, domnul Volkov, se gîndi că e vorba de năzdrăvăniile acelea pieptoase, din bronz, dar Danilovici, ducele, îndepărtă ăst gînd: noaptea, pe așa vreme — și despre năzdrăvănii?

Așteptă.

Dar aci contele Rastrellie aduse plîngere împotriva domnului de Karavack[2]. Karavack era artist de piese mici, picta miniaturi și venise o dată cu el, cu contele. Dar ducele și-a arătat bunăvoința sa de patron și a început a-l folosi ca meșter istoric și lui i-a dat comanda să înfățișeze bătălia de la Poltava. Iar acum pînă la conte a ajuns zvonul că dinspre partea domnului de Karavack se pregătește o asemenea treabă, încît a venit să-l roage pe duce să se amestece în astă treabă.

Cuvîntul „Karavack" Rastrellie îl spunea rîrîit, amenințător, cu dispreț, ca și cum ar fi croncănit. Gura îi împroșca salivă.

Aici Danilîci își aținti privirea asupra lui: priveliștea artistului începu a-i place.

---

[1] În limba polonă cuvîntul înseamnă artă sau bucată, iar în rusă — bucată, năzdrăvănie.
[2] Louis Karavack, pictor francez.

— Să vorbească despre treabă, spuse el, de la ce s-a iscat cearta cu Koroveak. Koroveak e un zugrav iscusit și ia mai ieftin.

Îi făcea plăcere cearta lui Rastrellie cu Karavack și de n-ar fi fost timpurile astea, ce-ar fi făcut? Ar fi poftit oaspeți și i-ar fi poftit și pe acești Rastrellie și Koroveak și i-ar fi ațîțat pe unul împotriva celuilalt pînă la bătaie. Ca pe niște cocoși, pe ăsta gras, cu acela, cu negriciosul.

Rastrellie spuse, iar domnul Legendre lămuri:

— I-a ajuns la urechi că atunci cînd va fi să moară împăratul, domnul de Karavack vrea să-i facă masca mortuară, dar domnul de Karavack nu știe să facă măști, măști după cei morți știe să facă el, Rastrellie.

Dar aci Menșikov se întinse ușurel în jeț, se săltă din el ca un fulg și fugi la ușă. Privi după ușă, apoi se uită mult timp pe fereastră. Se uita de nu sînt pe undeva iscoade și pîrîtori.

Apoi se apropie de Rastrellie și spuse așa:

— Ce tot aiurezi cu vorbe necuviincioase despre înalta persoană însăși? Împăratul trăiește și acum se simte mai ușurat.

Dar aci contele Rastrellie dădu cu putere din cap a tăgadă.

— Împăratul va să moară, desigur, în patru zile, spuse el, așa mi-a spus domnul doctor Lazaritti.

Tot acum, lămurindu-și vorbele, arătă cu două degete mici și groase în jos, spre podea, că anume în patru zile împăratul va merge cu siguranță în pămînt.

Și aci Danilîci simți că-l ia ușor cu frigul și cu cutremurare, pentru că nimeni încă dintre cei din jur nu vorbise așa, pe șleau, de moartea împăratului. Se simți în al șaptelea cer, ca și cum l-ar fi înălțat cineva deasupra podelei și el parcă s-ar fi ridicat în aer, deasupra stării sale. Totul se schimbă în el. Acum, la masă și în jeț ședea un om liniștit, părinte al artelor, care nu se mai interesa de cîștiguri mărunte.

Aci Rastrellie spuse, iar domnul Legendre, calfa, și ministrul Volkov traduseră, fiecare în felul său:

— El, Rastrellie, vrea s-o facă negreșit, pentru că, cu astă mască, puțin obișnuită, nădăjduiește a-și cîștiga atenție mare la curțile străine, atît la Chesar, cît și în Franța. În schimb, el, Rastrellie, făgăduiește să facă și masca ducelui, cînd va muri și e gata să facă un portret mic, în aramă, al fetei ducelui.

— Să-i spui că fac eu mască din el, spuse Danilîci, iar fetei să-i facă de mărime mijlocie. Prostul!

Și Rastellie făgădui.

Dar apoi, după ce s-a cumpănit de pe un picior pe altul și a moșmondit din buzele-i groase, întinse deodată mîna dreaptă — pe mîna dreaptă scînteiau rubine și granate de un

roşu-aprins — şi începu a vorbi atîta de repede, că Legendre şi Volkov stăteau cu gurile căscate şi nu tălmăceau nimic. Vorba îi era ca băşicile ce se ridică deasupra apei în jurul unuia care face baie, şi crapă tot atîta de repede. Băşicuţele se ridicau şi crăpau şi, în sfîrşit, cel ce făcea baie se cufundă : contele Rastrellie se îneca.

Apoi ducelui i se aduse la cunoştinţă : există o artă meşteşugită şi atîta de precisă, adevărată, că nu se poate deosebi portretul de omul după care s-a făcut. Nici arama, nici bronzul, nici plumbul cel mai moale, nici amestecul de alabastru nu se pot asemui cu substanţa din care fac portrete maiştrii acestei arte. Arta aceasta e cea mai veche şi durează mai mult decît toate, încă de pe vremea chiar a împăraţilor romani. Substanţa aceasta se dă singură după mînă, atît e de mlădie şi le redă pe toate, chiar şi cea mai mică scobitură sau umflătură, ajunge doar să apeşi sau să scoţi în afară palma, sau să îndeşi cu degetul, sau să scobeşti cu stilul, iar apoi s-o făţuieşti, s-o îndrepţi, s-o potriveşti, s-o netezeşti şi iese o minunăţie.

Menşikov urmărea cu nelinişte degetele lui Rastrellie. Degetele mici, strîmbate de frig şi vodcă, roşii, zbîrcite, modelau parcă în aer lutul. Şi, în sfîrşit, se mai lămuriră următoarele : acum vreo două sute de ani s-a găsit în pămînt italian o fată şi fata era ca vie, şi totul era ca viu — şi de sus şi din spate. Era, spuneau unii, o statuie făcută de cunoscutul meşter Rafail[1], iar alţii spuneau că e de Andrei Verokie[2] sau Orsiniu[3].

Şi aci Rastrellie se porni pe rîs, cum rîde un copil în creştere : închise ochii, nasul i se zbîrci şi strigă, grăbit :

— Dar era Julie, fiica cunoscutului Cicero, vie, adică nu vie, dar natura însăşi a făcut din ea cu vremea acea substanţă. Şi Rastrellie se înecă. Şi acea substanţă e ceara.

— Cît se cere pentru fata ceea ? întrebă ducele.

— Nu e de vînzare, spuse Legendre.

— Nu e de vînzare, spuse Volkov.

— Atunci nu merită să vorbim, spuse ducele.

Dar aci Rastrellie ridică în sus mîna mică şi grasă.

— Spuneţi-i ducelui de Ijora, porunci el, că după toţi împăraţii mari, cînd mor, se fac neapărat, pe măsură, asemenea portrete din ceară. Există portretul răposatului rege Louis al paisprezecelea şi l-a făcut vestitul meşter Anton Benoit, învăţătorul şi îndrumătorul meu în acest meşteşug, iar acum, în toate ţinuturile europene, mari şi mici, a mai rămas un singur meşter pentru meşteşugul acesta şi acela sînt eu.

Îşi înfipse degetul în piept şi se închină larg şi cu o pompă în faţa ducelui de Ijora, a lui Danilîci.

---

[1] Raffaello, Sanzio (1483—1520).
[2] Verrocchio, Andrea (1435-1488).
[3] Orsini, Fluvio, arheolog italian.

Danilîci şedea liniştit şi-l întrebă pe meşter:
— Dar ca mărime portretul o fi mare?
Rastrellie răspunse:
— Portretul e mic, căci şi răposatul domn al Franţei era mic; gura-i de femeie, nasul — asemenea pliscului de vultur, dar buza de jos e puternică şi bărbia impunătoare. E îmbrăcat în dantele şi s-a găsit mijlocul să-l facă să se salte şi să salute vizitatorii cu mîna, deoarece stă într-un muzeu.
Aci mîinile lui Danilîci se puseră în mişcare; nu se prea pricepea la maşinării, dar ducea trai îmbelşugat şi-i plăceau lucrurile. Nu-i plăcea arta, dar îi plăcea iscusinţa.
Şi întrebă din obişnuinţă, ca din curiozitate:
— Dar maşinăria e înăuntru sau e pusă pe dinafară şi o fi din oţel, sau din fier, sau din ce?
Însă tot atunci dădu din mînă şi spuse:
— Iar obiceiul acela e prostesc, ca persoana să se salte şi să salute pe orice trîntor. Şi nici vreme n-am acum.
Dar după o scurtă traducere Rastrellie prinse aerul în pumn şi aşa i-l întinse ducelui:
— E fortuna — spuse el. Persoana se scoală în faţa aceluia care calcă din întîmplare cu piciorul. Toate sînt o încercare a fortunei.
Şi aci se lăsă tăcere deplină. Atunci ducele de Ijora scoase dintr-un buzunar adînc o cutie de argint, luă din ea o scobitoare şi se scobi în dinţi.

— Dar ceara care a rămas de la turnare, de la ţevile de tun, e bună pentru portretul acela? întrebă el apoi.
Rastrellie răspunse mîndru că nu, nu e bună, e nevoie de ceara cea mai albă, dar tocmai atunci intră Mihailovna.
— Te cheamă, spuse ea.
Şi Danilîci, prealuminatul cneaz, se ridică, gata a da porunci.

4

Pe Neva suflau faţă în faţă două vînturi: sivericul, vîntul de miazănoapte — de la şvezi şi băltăreţul — din baltă şi cînd s-au întîlnit, s-a iscat al treilea vînt: de-a curmezişul, ciuhon.
Sivericul era drept şi cîrlionţat, băltăreţul — pieziş, lăturalnic. A ieşit curmezişul ciuhon, de-a curmezişul a toate. Trecea de-a rotocolul pe Neva, curăţind locurile joase, îşi înălţa proţap barba sură şi apoi se ridica împotriva locurilor şi le acoperea.
Atunci în pădurea de dincolo de insula Petrovski s-au rupt de o haită mare doi lupi tineri. Cei doi lupi au luat-o la goană de-a lungul afluentului Nevei, l-au trecut, s-au oprit şi au privit. Au fugit prin insula Vasilievski, de-a lungul şoselei, şi iar s-au oprit. Au văzut un bordei şi o rohatcă de lemn. În bordei dormea

un om viu, acoperit. Atunci ei au ocolit rohatca, au luat-o la picior cu pas măsurat pe o potecă îngustă care mergea de-a lungul drumului. Au trecut de două colibe și chiar lîngă casa lui Menșikov au coborît spre Neva.

Coborau cu grijă: erau aruncate claie peste grămadă pietre fulguite de zăpadă sau, pe alocuri, golașe. Ei, lupii, își așezau cu grijă labele. Și goniră spre păduricea rară pe care o vedeau în depărtare.

Într-una din izbe se aprinse lumina, sau poate ardea de mai înainte, numai că acum se făcu mai vie, apoi în întuneric năvăli din casă un om cu cîini botoși, le dădu drumul și tot atunci strigă, apoi trase dintr-o pușcă lungă. Hans Jurgen fusese bucătar, iar acum era comandant pe mal și el a sărit din izba sa și a tras. Cîinii cei botoși erau dogii lui. Avea doisprezece cîini.

Lupii s-au lipit atunci cu dosul de gheață și toată puterea li se adună în labele din față. Lebele din față se făceau tot mai vîrtoase, mai puternice, lupii cîștigau tot mai mult teren. Și au scăpat de cîini.

Apoi au ieșit pe mal și au ajuns de-a lungul Grădinii de vară pînă la un braț, la rîul Fontanka. Aici au trecut peste marele drum de bîrne al Nevei — spre Novgorod — podit de-a curmezișul cu scînduri. Apoi, sărind peste bălți, de pe o moviliță pe alta, s-au ascuns în crîngul de pe rîul Fontanka.

Împușcătura l-a trezit.

5

Toată noaptea a trudit în somn, a visat vise apăsătoare.

Și pentru cine a trudit? Pentru patrie.

Mîinile-i visau poveri. Le căra de pe un loc nesigur pe altul, iar picioarele-i oboseau, se făceau tot mai subțiri și au ajuns la sfîrșit subțiri de tot.

Visa că aceea pe care toți o numeau Katerina Alexeevna, iar el — Katerinușka, iar înainte o numeau nevasta dragunului, Katerina Vasilevskaia și Skavronskaia și Marta și cine știe mai cum, iată că a plecat. A intrat în cămări și-i venea să fugă, atîta era totul de pustiu fără ea, iar prin cămări rătăcea o ursoaică. Pe lanț, cu blana negricioasă, cu labe mari, un animal liniștit. Și animalul era blînd cu el. Iar Katerina plecase și nu se știa unde-i. Și aci un soldat și o față de soldat, umflată ca o bășică și cu zbîrcituri mici, ca oglinda învăluurită a apei. Și el pusese jos poverile și tocmai îl străpunsese pe soldat cu sabia, cînd se porni să-l doară în josul burții, de-l trase pînă în pămînt, dar apoi îl mai lăsă, dar nu de tot. Totuși îl tîrî pe soldat de subsuori și cu mîini neputincioase prinse a căuta: l-a întins pe podea și i-a trecut cu o mătură încinsă pe spate. Iar el stă liniștit, iar în jur e gospodăria și lucruri multe. Cum a început să plimbe mătura pe spatele soldatului, parcă îl ardea chiar pe el pe spate și i-au slăbit puterile și s-a schimbat.

I s-a făcut frig şi frică şi o porni cu picioarele, nu pe podea parcă. Şi soldatul tot ţipa cu glas tare, cu glasul lui, al lui Petru. Aci se porniră a trage de departe şvezii şi el se trezi, înţelese că nu el a supus la cazne, ci pe el l-au supus şi spuse, de parcă toate acestea le-ar fi scris în scrisoare Katerinei :

— Vino să vezi cum trăiesc rănit, cum e gospodăria mea.

S-a mai deşteptat o dată şi s-a pomenit în întuneric, ca în pîntecele mamei. Era zăduf, se făcuse focul de cu seară.

Şi stătu culcat, fără gînduri.

S-a schimbat chiar şi ca mărime, picioarele-i erau neputincioase şi stomacul pustiit, de piatră, apăsător.

Hotărî să nu treacă visele nopţii în jurnalul de cabinet, cum făcea îndeobşte : visele erau lipsite de interes şi se cam temea de ele. Se temea de soldatul acela şi de zbîrcituri şi nu se ştie ce-o fi însemnînd soldatul. Dar a trebuit să-i vină şi lui de hac.

Apoi în cameră se mai lumină, ca şi cum un bucătar ar fi amestecat cu lingura prin caşă.

Începea ziua şi deşi nu mai umbla cu treburi, de cum se trezea, treburile parcă rătăceau prin el. Se făcea că parcă s-ar fi dus la strungărie să termine de strungit ceva din os, rămăsese neterminat un sipeţel.

Apoi se făcea parcă timpul să plece în inspecţie în felurite locuri ; astăzi e marţi, nu e zi de ceremonial, aşteaptă caleştile cu porunci

pentru toate drumurile. Căciula calmîcă de oaie în cap şi — la senat.

Senatului să-i dau asemenea ucaz : să nu se tragă în *viscă*[1] mai mult de o dată şi nici cu mătura să nu se ardă, pentru că dacă e de mai multe ori şi se arde cu mătura, omul se pierde cu firea şi se poate prăpădi.

Dar treburile l-au lăsat repede, fără a ajunge pînă la capăt şi nici măcar pînă la început, ca o umbră.

S-a trezit de tot.

Soba fusese atîta de înfierbîntată de cu seară, că glazura se încinsese şi crăpa văzînd parcă cu ochii, ca şi cum ar trosni. Camera era mică, uscată de căldură şi aerul crăpa ca şi glazura.

Ah, dacă răcoarea vreunui havuz i-ar putea pătrunde capul mic şi uscat !

De s-ar opinti havuzul şi şi-ar îndrepta şuvoiul spre el, s-ar frînge atunci boala.

Iar cînd tot trupul se trezi, înţelese : lui Petru Mihailov i se apropie sfîrşitul, cel de pe urmă şi grabnic. I-a rămas cel mult o săptămînă. Cu mai puţin nu se împăca, se temea să se gîndească la mai puţin. Iar Petru Mihailov îşi zicea cînd îi era drag sau milă de sine însuşi.

Şi atunci ochii începură a privi la cahlele albastre olandeze, pe care le comandase din Olanda — a încercat să facă şi acasă asemenea cahle, dar n-a izbutit — la soba asta care va mai dura mult timp după el, o sobă bună.

---

[1] Cazně.

De ce nu s-au putut face acele cahle? Nu-şi aminti, şi privea la cahle, iar privirea îi era tot copilăroasă, goală.

O moară de vînt,

şi un pavilion cu pod,

şi corăbii cu trei catarge.

Şi marea.

Un om cu o pălărie rotundă pompează dintr-o pompă rotundă. Şi trei flori, atîta de groase, ca nişte mădulare de om. Un grădinar.

Un trecător cu caftanul pe talie îmbrăţişează o femeiuşcă grasă, căreia asta îi face plăcere. Desfătare de drumeţ.

Un cal cu cap de cîine.

Un pom, cîrlionţat — asemenea unuia chinezesc, o caleaşcă, în ea un om, iar de partea cealaltă un turn şi un steag şi păsări care zboară.

Un bordei şi alături o muiere mare şi e îndoielnic de poate intra în bordei, pentru că nu-i făcută proporţia.

Un monah olandez, pleşuv, sub un pom ţepos, citeşte o carte. Are pe el un suman gros şi şade întors cu spatele.

Şi marea.

Un porumbar, simplu, cu coloane, iar coloanele-s groase ca nişte genunchi. Şi statui şi oale. În spate, un cîine cu cap de femeie latră. Dintr-o parte, o pasăre salută cu aripa.

O pagodă chinezească răcoroasă.

Doi oameni graşi pe pod, iar podul e pe stîlpi, ca pe coperţile de cărţi. Lucru obişnuit în Olanda.

Încă un pod, suspendat pe lanţuri, iar scobitura îi e rotundă.

Un turn. De sus e lăsat un cîrlig, pe cîrlig e o frînghie, iar de frînghie se bălăbăneşte o povară. O trag. Iar jos, în canal, o barcă şi trei vîslaşi cu pălării rotunde şi duc în barcă o vacă. Vaca are cap mare şi e bălţată, însemnată.

Un păstor mînă o turmă de vite cornute, iar pe deal sînt pomi, ţepoşi, aspri, ca nişte cîini. Zăpuşeală de vară.

Un castel, pătrat, de modă veche. Nişte raţe în faţa castelului, în golf. Şi pomul s-a înclinat. Sufla *nord-ost-ul*[1].

Şi marea.

O zidire dărîmată sau ruine şi o oaste de cavalerie care trece peste nisip, iar trunchiurile-s goale şi corturile au coarne.

Şi o corabie cu trei catarge şi marea.

Rămîi cu bine, mare, rămîi cu bine, sobă!

Rămîneţi cu bine, cămări minunate, n-oi mai umbla prin voi!

Rămîi cu bine, barcă, bărcuţă! N-oi mai merge cu tine la senat!

Nu aştepta! Gărzii să-i dau drumul, să le dau leafa!

Caftanul!

Pantofii!

Rămîi cu bine, mare! Furioaso!

Şi voi, pînze, rămîneţi cu bine!

---

[1] Vîntul de nord-est (oland.).

Funii smolite!
Vînt de mare, *usters!*
Meşteşug al pînzelor, curţi ale fabricilor, rămîneţi cu bine!
Meşteşug al navigaţiei şi al armelor!
Rămîi şi tu cu bine, meşteşug al dărăcitului şi meşteşug al pîslei! Şi meşteşugul mundirelor!
Rămîi cu bine, şi cătare a minereurilor, şi munţii, adînci, cu zăduf!
Să mă duc la baie, să fac o baie de aburi!
Să beau malvazie — nu mă lasă doctorii!
Rămîi cu bine şi tu, oră a amiralului, *austerie* [1], şi casa cu purtări slobode şi casele neostoite şi muierile petrecăreţe şi picioarele albe şi desfătarea de acasă! Munca cea plăcută!
Livadă din Peterhof, rămîi cu bine! Fagi din Velîkie Luki, tei din Amsterdam!
Rămîneţi cu bine, şi voi, state străine! Leul suedez, Zmeul chinezesc!
Rămîi şi tu cu bine, corabie mare!
Şi nu ştiu pe mîna cui să te las!
Fiii şi fiicele mici, carne din carnea mea, s-au prăpădit cu toţii, iar celui mai mare, ticălosul, eu însumi i-am făcut seama! Mă vor duce în pustietate!
Rămîi cu bine, Piter-Bas [2], Petru Mihailov, domnule căpitan al companiei de tunari!
De boală ascunsă, rea şi lăuntrică mor!
Şi nu se ştie pe mîna cui las patria şi gospodăria şi artele!

---

[1] Han — osterie (ital.).
[2] Meşter (oland.).

Plîngea fără glas sub plapumă, iar plapuma era din petice, din multe petice — de catifea, de mătase şi flanelă — ca la copiii de ţărani, călduroasă. Şi se udase la marginea de jos. Scufia îi lunecase de pe capu-i lătăreţ — capul îi era tuns soldăţeşte, fruntea rasă.

Pe cuier atîrna camzolul cusut de mult. I-a trecut timpul, s-a învechit. Nu mai e bun să-şi ducă slujba.

Iar peste o oră va veni Katerina şi el ştie că moare pentru că n-a pedepsit-o şi chiar o lasă în cameră. Trebuia s-o fi pedepsit şi atunci sîngele şi-ar fi aflat uşurare, şi el s-ar fi însănătoşit. Iar acum sîngele a mers în jos şi s-a împotmolit şi-l ţine şi nu-l lasă.

Nici pe prietenul de cuptor, pe Danilîci, nu l-a pedepsit şi n-a aflat uşurare.

Iar omul de alături, din odăiţă, a amuţit, nu mai scîrţîie cu pana, nu mai zdrăngăne din abac. Şi el nu va mai apuca să taie cu toporul de la rădăcina cea putredă. L-au gonit, se vede treaba, pe omuleţul acela din cămară, nu mai are cine să-i asculte rapoartele.

I s-a împlinit sorocul, l-au vîndut, moare fiul soldatului, Petru Mihailov!

Îi tremurară buzele şi capul prinse a i se prăvăli pe spate, pe pernă. Era culcat, smead şi potrivit de mare, cu sprîncene povîrnite, cum stătuse în urmă cu şapte ani capul aceluia lat în spete, tot fiu de soldat, capul lui Alexei, fiul lui Petru.

Dară mînie adevărată nu simţea, nu-l cuprindea mînia, numai tremurul. De s-ar fi su-

părat! S-ar fi supărat, l-ar fi gîdilat atunci stăpîna în creştetul capului, ar fi tras un somn şi s-ar fi vindecat.

Şi iată că pe turnul castelului de care atîrna de frînghie povara, pe cahla cea albăstrie, ieşi de după sobă un gîndac. Ieşi, se opri şi se uită în jur.

Trei temeri avusese în viaţă şi toate trei mari: prima temere — de apă, a doua — de sînge.

În copilărie se temuse de apă — i se aşeza un nod în gît, de la tulbureala ei, de la apele care se umflau mari. Şi de aceea a îndrăgit corabia, căci corabia însemna pereţi, era o apărare de apele umflate ale primăverii. Iar apoi s-a deprins şi a îndrăgit-o.

De sînge s-a temut, dar vreme puţină. L-a văzut cînd era copil pe unchiul care fusese omorît şi unchiul era roşu şi jupuit ca o halcă la măcelărie, dar obrazul unchiului era palid şi pe obraz — de parcă l-ar fi vopsit un zugrav — avea sînge în loc de ochi. Şi atunci l-a cuprins teama şi cutremurul, dar şi o anume curiozitate. Curiozitatea a biruit şi acum era curios să vadă sînge.

Avea şi o a treia temere — de spurcăciunea aceea, de gîndacul negru. Temerea asta a rămas.

Şi ce avea gîndacul ca să te temi de el? Nimic.

A apărut cam cu vreo cincizeci de ani în urmă, a venit în număr mare din Turcia, în nenorocita de campanie turcească. Trăia pe la

hanuri, atît în locuri umede cît şi în cele uscate; îi plăceau sobele. Poate se temea de el pentru că spurcăciunea era din ţara turcească? Sau poate pentru că e pitit în crăpături, se ascunde tainic în crăpături, că e toată vremea de faţă, trăieşte, se ascunde şi iese pe neaşteptate? Sau poate din pricina mustăţilor lui chinezeşti? Cu mustăţile lui chinezeşti aducea cu Feodor Iurici, Cezarul [1] — papă, cneazul Romodanovski. Sau pentru că e gol pe dinăuntru şi cînd îl striveşti scoate un sunet — hrup — ca de la un loc gol sau de la o băşică de peşte? Sau poate chiar pentru că spurcăciunea moartă e turtită de tot ca metatarsul?

Şi cînd trebuia să plece undeva, plecau înainte trimişi şi curieri şi cercetau casele unde avea să mîie, nu cumva să se afle spurcăciunea. Fără asta nu ar fi mas. Nu era leac, nici apărare de spurcăciune.

Iar acum el, Petru, plîngea, îi erau ochii înlăcrimaţi şi nu vedea gîndacul. Iar cînd şi-a şters ochii cu plapuma, l-a văzut.

Gîndacul stătea locului, îşi mişca mustăţile, privea şi era negru mat, ca o măslină. Încotro o vor porni picioarele acelea, puzderia aceea de picioare? Încotro îşi vor îndrepta foşnetul? Şi va sări pe pat şi o va porni de-a

[1] Om de încredere al lui Petru pe care, la plecarea în străinătate, l-a lăsat în locul său, acordîndu-i titlul de Cezar.

lungul şi de-a latul plăpumii. Atunci îl luă cu slăbiciune la degetele de la picioare, începu a tremura, îşi trase plapuma pînă la nas, iar apoi scoase mîna de sub plapumă, să ajungă cu mîna pînă la cizmă şi să arunce cu cizma în spurcăciune, pînă stă pe loc şi nu se ascunde. Dar cizmele nu erau acolo, pantoful era uşor şi n-o să-l omoare. Se trase totuşi după el, dară nu-l putu apuca şi, văicărindu-se, se tîrî în mîini. Ce neputincioase ! Nu-l ţin ! Iar pieptul îi e ca o saltea umplută cu putrejune. Rămase aşa, se odihni. Apoi se tîrî în mîini pînă la jilţ. Jilţul era din lemn de stejar, sculptat şi în loc de braţe avea mîini de femeie. Se ţinu pentru ultima oară de degetele subţiri de stejar şi mîna se lăsa în aer, ca în apă, tot după pantof. Dar nici pantoful nu era, nici fund nu era şi mîna se porni să plutească. Aci dinţii începură a-i clănţăni, pentru că gîndacul stătea nepăzit şi îl aştepta sau, poate, s-a şi pornit sau a căzut pe undeva.

Şi deodată gîndacul căzu pe adevăratelea ca mort, se izbi şi s-a zis cu el. Şi s-a zis cu amîndoi : Petru Alexeevici zăcea fără cunoştinţă şi fără de toate, ca beat. I se sleise puterea. Dar era răbdător, se tot silea să se trezească şi curînd se trezi.

Se întoarse, holbîndu-şi ochii în toate părţile : unde a plecat spurcăciunea ? Aruncă o privire posomorîtă peste paravanul lăcuit şi văzu o faţă necunoscută. Era tînăr şi ochii-i erau

holbaţi spre el, spre Petru, iar dinţii îi clănţăneau şi capul îi tremura. Era ca nebun, sau ca un netot sau îi era frig. Alături şedea încă unul, bătrîn, şi dormea. Semăna la faţă parcă cu Musin-Puşkin, cel din senat. Tînărul însă părea neamţ după înfăţişare, unul din Holstein.

Atunci Petru se uită iară şi văzu că tînărului îi clănţănesc dinţii, iar buzele se vede că îi tremură, dar că nu e netot, şi-i spuse slab :

— Ei, *dat is nit permittert ?* [1]

Îi era ruşine că îl vede aşa unul de neamul Holstein, că s-a băgat în iatac.

Dar şi frica se împuţina.

Iar cînd privi spre sobă, gîndacul nu mai era şi se minţi pe sine, zicîndu-şi că i s-o fi părut, că nu se putea asta, de unde să fie aici gîndaci ? Pentru un timp îl cuprinse slăbiciunea şi nu mai ştiu de sine, iar cînd deschise ochii, văzu trei oameni. Tustrei vegheau, iar cel tînăr, pe care îl socotise din Holstein, era şi el senator, Dolgoruki.

El spuse :

— Cine sînteţi ?

Atunci bătrînul şi ceilalţi se sculară şi bătrînul spuse, stînd smirna :

— Avem poruncă să păzim sănătatea măriei tale.

El închise ochii şi aţipi.

---

[1] Asta nu-i permis (oland.).

Nu ştia că din acea noapte fuseseră numiţi cîte trei senatori să stea de strajă în iatac. Apoi, fără a se uita, făcu semn cu mîna.

— Mai tîrziu.

Şi toţi trei ieşiră.

6

Încă în acea noapte, în cămara de lîngă dormitor şedea la masă un om nu prea înalt, cu faţa lată, cam ciupită, şters. Foşnea cu hîrtiile. Toate hîrtiile erau aşezate în bună rînduială, ca să se poată înfăţişa la orice vreme în iatac să raporteze. Omul îşi făcea de lucru noaptea cu hîrtiile. Era controlor general şi pregătea un raport. Numele îi era Alexei, prenumele Miakinin. Nu era din vreun neam străvechi. Hîrtiile le aduna prin controlori, iar cel mai potolit dintre ei era Busarevski, controlorul peste negustori. Şi tot scria cînd afacerile nu stau pe loc şi cînd nu merg şi ce s-a dat şi ce s-a luat şi ce s-a tăinuit în locuri neobişnuite. Avea un simţ deosebit cînd era vorba de plocoane, mirosea luarea de mită printre cei de sus, şi tăinuirea printre cei de jos.

Şi cînd s-a pornit boala, a fost chemat omul acela şters şi i s-a spus : fii alături, în cămăruţă, alături de iatacul meu, pentru că eu nu mai pot umbla prin locurile unde umbli tu. Iar tu şezi şi scrie şi raportează-mi. Masa ţi

se va aduce acolo, în cămăruţă. Stai pitit. Stai pitit şi scrie.

Şi după aceea, zi de zi s-a auzit în cămăruţă scîrţîit şi zdrăngănit — omul trîntea pe abac numerele cu toptanul. Iar în dimineaţa celei de-a doua zile omul a intrat în taină în dormitor şi a raportat. După ăst raport bolnavului prinse a i se zbate buza şi a făcut spume la gură. Omuleţul stătea şi aştepta. Era răbdător, aştepta să-i treacă, iar capul îl ţinea pe-o parte. Un om şters. Apoi, cînd zbaterea de buză a mai scăzut, omuleţul a ridicat fruntea — fruntea-i era plină de zbîrcituri — şi şi-a aţintit privirea chiar asupra lui în persoană, pînă în ochi. Privirea îi era simplă, genele roşcovane, o privire de om care a trecut prin multe. Atunci omul a întrebat mai pe şoptite, aşa cum întrebi de sănătate pe un om vătămat sau de casă pe cel căruia i-a ars casa.

— Cum spui, să tai numai ramurile ?

Dar gura-i era nemişcată, nu se mai zbătea şi nu răspundea nimic. Iar ochii erau închişi şi începea fără doar şi poate să se macine în taină pe dinăuntru. Atunci ciupitul se gîndi că el nu l-a auzit şi întrebă încă mai pe şoptite :

— Nu-mi spui să tai cu toporul de la rădăcină ?

Iar el tăcea şi ăsta tot stătea cu hîrtiile lui. Un om ciupit, şters, Miakinin Alexei.

Atunci ochii s-au deschis şi glasul subţire, ştirbit îi spuse lui Alexei Miakinin :

— Arde pînă la fund !

Iar ochiul privi pieziş şi cu spaimă la Miakinin, i se păruse că lui Miakinin îi e milă. Dar acela stătea, roşcovan, cu pete pe obraz, un om neînsemnat, liniştit — un om care-şi duce slujba.

Şi acum omul tot socotea şi cosea cu un ac gros, iar dimineaţa raporta — ochi în ochi. Grămezile de hîrtii le avea acum umflate. Venea la el Busarevski, controlorul peste negustori ; era porunca : acest om să fie lăsat înăuntru la orice vreme.

Cînd a plecat controlorul peste negustori, pe Miakinin l-au trecut deodată năduşelile şi a năduşit mult. Îşi tot ştergea fruntea cu mîna. dar şi mîinile îi năduşiseră. Apoi s-a aşezat, a socotit doar de vreo două ori pe abac şi s-a pornit să scîrţie cu pana pe hîrtie. Primul dosar era al luminăţiei sale cneazul, duce de Ijora. Şi cum isprăvi de scîrţîit, îi şi adăugă începutul. Iar începutul îl avea dinainte, despre sume mari pe care luminăţia sa le-a trimis în contul său la Amsterdam şi Lyon.

Dar ăst început a şi rămas drept început, iar el a mai adăugit un altul, începutul cel dintîi, tot despre sume mari pe care luminăţia sa le-a depus la Amsterdam şi Lyon. Sume foarte mari ! Iar de năduşit, a năduşit pentru că acei bani mulţi i-a trimis prin luminăţia sa în Amsterdamul olandez şi la franţuji, la Lyon, nimeni altul decît dînsa, măria sa. L-au trecut toate năduşelile. Iar apoi a mai adăugit şi o înşiruire de

plocoane încă necunoscute şi tainice, date prin Vilim Ivanovici tot măriei sale.

N-a făcut un dosar anume, ci l-a adăugit direct la primul. De aceea a şi năduşit, pentru că nu ştia ce să facă : să deschidă un dosar osebit sau nu ? Şi după ce a adăugit, s-a uitat cu ochi grijulii la file. A socotit pe abac şi bilele i-au arătat deodată multe mii. Sumedenie. Şi a scuturat abacul de n-a mai rămas nimic.

Atunci, întorcînd cu un deget bondoc mai multe file odată şi înmuindu-şi degetul în gură, a făcut o *adiţie*, a socotit şi i-au ieşit în total nouăzeci şi două. A privit lung şi uimirea îi era scrisă pe frunte şi în ochi. Iar apoi, repede, dintr-o dată — o bilă, de sus — a făcut o *substracţie* şi i-au rămas nouăzeci şi unu. Şi asa apuca, cu trei degete, astă ultimă bilă si aşa îl frigea, că în cele din urmă o trase uşurel înapoi.

Atunci s-a apucat cu mîinile de păru-i scurt, l-a strîns în pumni şi a început a se scărpina. Şi dintr-o dată a pus abacul pe podea.

S-a întins să doarmă.

Iar cele nouăzeci şi două de bile însemnau nouăzeci şi două de capete.

Dimineaţa a venit la raport : el mai dormea. A stat un timp locului.

Apoi un ochi s-a deschis şi prin asta a dat semn că-l ascultă. Cu glas şoptit, nici măcar glas, ci mai degrabă un gîngurit lăuntric, i-a raportat, chiar la ureche. Dar ochiul s-a închis iară şi Miakinin credea că e fără cunoştinţă şi

stătea, îndoindu-se ce să facă. Dar iată că-i lunecă o lacrimă, prin acea lacrimă dădu semn că a auzit. Iar cu degetele dădu alt semn și Miakinin nu l-a mai înțeles: ori că să plece, ori că n-ai ce-i face, trebuie mers mai departe, ori că: lasă, acum e totuna. N-a înțeles și a plecat în cămăruță, n-a mai scîrțîit, iar abacul l-a împins încetișor la o parte cu piciorul. Și în ziua aceea au uitat să-i aducă prînzul. Așa, flămînd, ședea și nu se culca. Apoi a auzit: ceva nu-i a bine, dincolo se umblă și se foșnește ca la fînărie, iar apoi s-a făcut liniște, dar parcă tot nu-i cum trebuie. Spre dimineață a rupt ușurel toate cîte le adăugise, le-a făcut fărîme și uitîndu-se pieziș în juru-i, le-a băgat în cizmă. Iar numerele le-a însemnat într-un loc neobișnuit, pentru împrejurarea că ar fi nevoie de ele, să se poată totul socoti din nou și raporta.

Peste un ceas ușa fu împinsă și intră măria sa Ekaterina. Atunci Miakinin Alexei stătu drepți. Și măria sa îi arătă cu degetul să plece. El dădu să ia foile, dar aci ea își puse pe ele palma. Și îl privi. Și fără o vorbă, Miakinin Alexei ieși afară. Acasă, arse în sobă tot ce băgase în cizmă. Iar numerele însemnate au rămas, numai că la loc nemărturisit și nimeni nu le va înțelege rostul.

În cămăruță au rămas destule dosare. .

Despre tăinuiri mari de la corăbiile și vasele ce le-a construit — asta era despre generalul-amiral domnul Apraxin. Și aproape despre toți

domnii din senat; cine, cît și pentru ce. Dar numai cu pomenirea plocoanelor și tăinuirilor mari, despre cele mici nici nu mai era loc de scris. Cum își ascund negustorii cîștigurile, despre negustorii din neamul Șustovilor, care nu plătesc dări de multe mii chiar, iar ei înșiși umblă fugari, rătăcesc nu se știe unde sub înfățișarea unor cerșetori. Cum domnii boieri dosesc grînele și adastă să cîștige bani mai mulți cînd va veni foametea, numele lor și multe altele. Au rămas. Ce s-a ales de ele, la asta Miakinin nu se gîndea.

Era roșcovan, cu fruntea lată, nu vreun domn mare. De n-ar fi fost Pavel Ivanovici Iagujinski, n-ar fi stat, poate, în vecii vecilor în acea cămăruță și nu l-ar fi gonit de acolo Ekaterina însăși.

Spre dimineață trei senatori s-au dus la senat și senatul s-a întrunit și a dat ucaz: să se dea drumul la mulți ocnași surghiuniți și să fie lăsați liberi, să se roage pentru sănătatea și viața lungă a măriei sale.

S-au pornit treburi mari: stăpînul mai vorbea, dar nu se mai putea mînia. Noaptea s-a trimis după Danilîci, duce de Ijora. Iar el, chiar din palatul cel mare, a trimis acasă după secretarul său militar Wust și i-a spus să pună de îndată un număr îndoit de caraule în oraș. Wust a îndoit pe loc numărul.

Și atunci toți au aflat că moare curînd.

7

Despre asta se știa cu mult înainte într-un loc unde se știu toate și anume la crîșmă, la fortină, așezată într-un loc cu vad.

Fortina era pe lîngă clădirea Amiralității. Fusese zidită pentru meșterii cărora le era dor. Meșterii duceau dorul locurilor de-acasă, unde s-au născut, al nevestei, al copiilor, pe care acasă îi băteau, sau al calabalîcurilor de tot soiul, sau chiar numai a unui singur lucru din gospodărie care a rămas acasă — de toate acestea le era dor tare prin locurile aste noi, de prăpădenie.

Aci, la crîșmă, era bere, vin — la cană și în ciubere — și veneau mulți, de unul singur sau cu grămada, beau din ciubere cu căușul, se ștergeau la gură și pufneau :

— Uf !

Toți mergeau la crîșmă, loc cu norod mult.

Pe acoperiș, deasupra fortinei, stătea pe o prăjină vulturul, pasărea împărătească. Era din tablă, cu desene. Se îndoise de vînt, ruginise, au început să-i zică : cocoșul. Dar după pasăre fortina se zărea pînă hăt departe, chiar de la smîrcul cel mare și de la pădhuricea de mesteceni din jurul drumului de bîrne al Nevei. Toți spuneau : să mergem la cucoș. Pentru că cocoșul înseamnă pasăre, iar cucoșul — bețiv.[1] Mulți se cunoșteau aci între ei, ca atunci cînd te întîlnești pe stradă. Le Petersburg toți oamenii erau trecuți la socoteală. Dar erau și din cei fără nume : edecarii petersburghezi. Erau bețivani înrăiți.

Bețivanii înrăiți stăteau în tindă, aplecați peste ciubere și-și beau și obielele și se descălțau pe loc și-și atîrnau cinstit obielele de ciubăr. De aci venea un miros — o grozăvenie... Ei beau bere, bragă și ce se scurgea de pe mustăți înapoi în ciubere luau alții cu căușul după ei și beau. Și aci era liniște, se auzea doar cîte un gîfîit și pe deasupra cîte un : „uf".

Iar în cămara din față erau tot soiul de bețivi, de zurbagii și ei beau cu rîsete și hohote, le era totuna. Erau niște pierde-vară. Și aci se striga prin colțuri :

— Pică !

— Treflă !

Pentru că aci erau în floare jocul de cărți, barbutul, și alte îndeletniciri nerușinate. Uneori se iscau și bătăi.

Iar mai departe, într-o cămară mică, cu o singură fereastră, erau oameni de stare mijlocie, raznocinți din garda civilă, uricari de stare mijlocie, meșteșugari — suedezi, francezi și olandezi. Și mai erau neveste de soldați și văduve de dragumi, tot muieri petrecărețe.

Aci se bea în tăcere, nu se făcea tărăboi. Și numai puțini cîntau. Aci erau oameni cărora le era cel mai urît dintre toți.

În tindă vorba era rusească și suedeză, iar în a doua cămară graiurile erau multe. Din a doua

[1] Joc de cuvinte intraductibil.

cămară vorba trecea în cea dintîi, apoi în tindă și se pornea să se plimbe pînă la bordeie și pînă-n mlaștină.

Și cu toate că vorba era felurită — suedeză, nemțească, turcească, franțuzească și rusească, cu toții beau rusește și înjurau rusește. Pe asta se ținea crîșma.

Francezii vorbeau tot despre același lucru: își aminteau de vinuri și cine își putea aminti mai multe soiuri de vinuri, acela avea mai multă prețuire, pentru că însemna că se pricepe la vinațuri și cunoaște viața din patria sa.

Domnul Legendre, calfa, spunea:

— Aș lua acum o sticlă de Pantak, apoi încă o jumătate de sticlă de Bastr, apoi un pahar mic de Frontignac și poate încă și un păhăruț de Mușcatel. Așa mă cinsteau totdeauna la Paris.

Dar ascultîndu-l, domnul Leblanc, tîmplarul, îi zise:

— Nu, mie nu-mi place Frontignac-ul. Eu beau numai Saint-Lorain, Alkand, Portugal și Sect-Kenaria. Dar cel mai mult îmi place Eremitaj. Am cinstit cu el la Paris și toți l-au lăudat.

Uluit de asemenea răspuns grosolan din partea lui Leblanc tîmplarul, domnul Legendre, calfa, bău o cană de vodcă. Și nu vă place Arak-ul? îl întrebă el apoi pe Leblanc și-l privi curios.

— Nu, nu-mi place Arak-ul și nu beau de loc vin fiert — răspunse Leblanc.

— Oh! spuse atunci domnul Legendre, calfa, cu glas de tot subțire — iară ieri domnul maistru Pinot m-a cinstit cu Arak, cu cicalată și am fumat cu el tutun de Virginia.

Și bău o cană de bere.

Dar aci pe domnul Leblanc îl apucă furia. Se uita țintă la Legendre, se făcea tot mai furios, iar mustățile i se zbîrliseră în toate părțile, ca la o morsă.

— Pinot? spuse el. Pinot e maistru ca și mine, iar eu sînt ca și Pinot. Numai că el cioplește doar rocaille-uri și arabescuri, iar eu cioplesc de toate. Și mai strunjesc pe deasupra pentru patronul tău niște lucruri care nici eu nu înțeleg la ce-s bune, mama lor — și ultimele cuvinte domnul Leblanc, tîmplarul, le spuse în rusește.

Domnul Legendre era mulțumit de asemenea vorbe ale tîmplarului și că tîmplarul cel iscusit s-a supărat.

— Dar ai făcut rost, domnule Leblanc, de acel lemn de stejar pentru mine și conte, îți amintești? De acea bucată din cel mai bun stejar, pentru scobit, așa cum v-am spus cu contele, nu-i așa?

— N-am făcut rost, spuse Leblanc, pentru că nu fac coșciuge, ci-s cioplitor de arhitectură, iar aci numai coșciugele se scobesc în stejar și asta-i oprit prin lege și nimeni nu vinde, mama lor — ultimele cuvinte le spuse în rusește.

Nu bea bere, ci tot vodcă și acum era cu chef și-l apucă de piept pe domnul Legendre, calfa, și începu a-l scutura.

— Dacă nu-mi spui de ce cumpără contele tău ceară, iar eu trebuie să caut acel lemn de stejar, mă duc la despărțămînt și — mama lor —

le spun că ajuţi la făcut peceţi pentru bani opriţi şi o să ai atunci parte de *supplice des batogues ou du grand knout ?* [1]

Atunci domnul Legendre, calfa, se potoli şi spuse aşa :

— Ceara-i pentru mîini şi picioare, iar stejarul — pentru trunchi.

Şi tăcură un timp, iar Leblanc stătu să se gîndească şi să privească la Legendre şi s-a gîndit mult, iar după ce s-a gîndit :

— Ei ! — a spus el atunci liniştit, — înseamnă că acolo sus e cu adevărat pe cale să dea ortul popii ? Fii pe pace, am mai făcut aşa tors.

Apoi îşi şterse mustăţile şi spuse :

— Toate astea nu mă privesc, sînt un om drept şi nu-mi plac oamenii care umblă pe căi ocolite. Am să-ţi dau o sticlă de vin florentin şi un pac de tutun de Brazilia, e mai bun ca cel de Virginia. Asta nu mă priveşte. Am să mai cîştig încă vreo trei mii de franci şi plec din ţara asta. Pinot e un meşter ca şi mine. Numai că el cioplește *rocaille*-uri, iar eu — de toate. Şi apoi eu cioplesc în piatră, ceea ce ai fi putut şti, dacă te-ar fi interesat, iar el numai, în lemn. Iar asemenea stejar e cu adevărat greu de găsit.

Aci domnul Legendre, calfa, prinse a fluiera şi a cînta cu voce subţire un cîntec franţuzesc, că el, ran-ron, a dat în pădure de o fată şi a

[1] Pedeapsa cu nuiele sau cu cnutul cel mare (fr.).

început s-o gîdile, tot mai mult şi mai tare, iar apoi a... ran-ron de tot, iar domnul Leblanc vorbea despre copacul Sesafras [1], care nu se află în Rusia. Apoi se porni pe plîns şi rosti din oda lui Philippe Desportes [2], la despărţirea de Polonia :

Adieu, pays d'un éternel adieu ! [3]

Pentru că în gîndurile sale vedea cum şi-a cîştigat miile de franci (şi nu trei, ci cincisprezece pline) şi cum pleacă din această mlaştină în oraşul Paris. Şi, de fapt, Polonia, ori Rusia — îi era totuna.

Deodată, iată că în a doua cămară apăru Ivanko Zub, zis şi Ivanko Juzla, şi Hornul sau Ivan Jmakin. El trecu cu pas uşurel prin a doua cămară, se uită să vadă ce şi cum şi trecu mai departe, dar îl opri un meşter croitor şi-i spuse :

— Stai ! Chipul tău mi-e cunoscut ! Nu eşti dintre meşterii croitori ?

— Ai ghicit, spuse Ivanko, chiar sînt meşter croitor. Dar ce cîntă neamţul ăsta ? — Şi arătă cu capul spre Legendre şi-i făcu cu ochiul unui surugiu cunoscut care sorbea cvas, apoi ieşi iară din cămară, plutind parcă cu mersul lui uşor.

Iar la a doua masă chiar şedea un neamţ şi cînta un cîntec nemţesc.

Era domnul ajutor de spiţer Balthazar Stahl. A venit aci de la cămările lui Kikin, din Kun-

[1] Sesafras, sasafras — copac din Africa de Sud.
[2] Poet la curtea franceză (sec. XVI).
[3] Adio, pămînt al despărţirii eterne (fr.).

ştcămară şi era atîta de slab şi de înalt, cu pistrui pe toată faţa, că îl cunoşteau toţi la Petersburg. Dar el nu venea des la crîşmă. Îşi avea serviciul la Kunştcămară, să schimbe spirtul din naturalii. Se foloseau pe an pentru aceste naturalii pînă la o sută de găleţi de vin, din care se făcea spirt. Şi pentru că schimba acest spirt, el, ajutorul, era tot pătruns de mirosul lui. Iar acum şedea în fortină şi în faţa lui şedea un alt ajutor, al vestitului spiţer Lipholdt, de la spiţeria doctorilor, din Ţariţîn Lug şi acela era un neamţ vechi, adică aproape rus. Încă tatăl lui se născuse în mahalaua nemţească din Moscova şi de aceea starea lui era de neamţ vechi. Dar el era încă tînăr.

Domnul Balthasar cînta un cîntec că ba stă, ba merge şi nu ştie nici el unde — şi îi explică în sfîrşit tovarăşului său, neamţului vechi, că de aceea a venit la fortină pentru că pocitaniile au băut tot spirtul. Le înjura. Pocitaniile erau în totul patru şi cea mai de seamă pocitanie era Iakov, cel mai deştept dintre ei şi de aceea Balthasar l-a pus comandant peste toate celelalte pocitanii, care sînt netoţi. Niciodată nu s-a mai întîmplat să se poarte ca o brută sau să dea dovadă de asemenea rele *tentamine*[1] pînă la marele *gesauf*[2] de ieri, cînd el, Balthasar Stahl, a găsit spre dimineaţă toate pocitaniile aproape bolnave de crîncenă beţie şi a mai fost

[1] *Tentamina* — intenţie (lat.).
[2] *Gesaufe* — beţie (germ.).

nevoit să le şi îngrijească, pentru că sînt naturalii.

Neamţul cel vechi spuse atunci :

— Ps ! arătînd astfel că înţelege situaţia grea în care se află Balthasar şi condamnă aspru pocitaniile.

Chiar astăzi, spuse Balthasar, deoarece domnul Schumacher e în străinătate şi el, Balthasar, ţine acum locul acestui învăţat vestit (iar treaba asta e de mare însemnătate de stat, dar mai bine să nu mai vorbim de ea, pentru că stau la el, puse deoparte în două borcane, două asemenea capete de om, despre care să nu suflăm o vorbă şi dacă aste naturalii s-ar strica, s-ar stîrni aşa ceva că mai bine să nu ne gîndim), s-a dus la locuinţa domnului medic-şef al curţii, Blumentrost, să raporteze şi să ceară spirt proaspăt, deoarece pe cel vechi l-au băut pocitaniile pînă la ultima picătură.

Neamţul cel vechi spuse aci : „Oh“ arătînd astfel, pe de o parte, că respectă asemenea feţe vestite şi-i pare rău că sînt cu toatele nevoite a se osteni din pricina unor pocitanii, dar că nu doreşte amănunte despre nişte capete de stat.

— Şi ce a făcut secretarul domnului medic-şef al curţii ? îl întrebă pe neaşteptate domnul Balthasar. — Mi-a împins rapoartele sub călimară, a început a striga şi a bate din picior la mine, că atunci cînd ţarul e bolnav, n-are nici un rost să ne pese de pocitanii şi — *raus, raus*[1]

[1] *Heraus* — afară (germ.).

m-a dat pe ușă afară. Așa s-a desfășurat această tragedie.

— Ts ! spuse neamțul cel vechi și dădu din cap, arătînd astfel că deși socoate că Balthasar are dreptate, el judecător între oameni de vază nu poate fi.

Apoi spuse, schimbînd vorba pentru a ocoli asemenea amintiri supărătoare :

— De, într-adevăr, desigur, deși se pare că acolo sus e cu adevărat foarte bolnav și domnul Lipholdt mi-a spus că s-a și trimis din partea domnului medic-șef al curții un om în Olanda să ceară *consilium medicum* de la domnul Boergave, pentru că doctorii de aci nu cunosc un asemenea leac.

Atunci, liniștindu-se pe deplin, domnul Balthasar Stahl ridică un deget și spuse încet :

— Sînt curios ce *interregnum* poate avea loc aci ! Dar mai bine să nu vorbim ! Domnul Menșenkopf, iată cine va conduce, o jur ! Dar despre asta, nici o vorbă.

Dar cînd privi la neamțul cel vechi, în fața lui nu mai era nimeni. Neamțul cel vechi o ștersese ; speriat de discuția necuviincioasă, el și ajunsese în cămara din față.

Iar în cămara din față ședea un pescar și bea și în ăst timp trecu Ivanko. Pescarul îl opri deodată și privindu-l cu luare-aminte, îi zise :

— Stai ! Parcă te-aș cunoaște, fața ta mi-e cunoscută. N-ai pescuit oare pe Volga ?

— Ai ghicit ! spuse Ivanko și-și miji ochii, am pescuit, pe Volga, chiar eu sînt.

Trecu apoi cu pas ușurel în colț și se așeză la masă. Sub masă se topise sub picioarele tuturora o adevărată baltă, iar la masă ședeau tot soiul de oameni.

— Mă ia cu rîsul, spuse încet Ivanko, văd că pe aci toți oamenii-s cam fierți.

Zărindu-l pe Ivanko, aproape toți oamenii se împrăștiară care încotro, rămaseră doar trei.

Celor trei Ivanko le spuse :

— Ei, acuma va fi veselie mare. I-a fost dat motanului să moară nu vara, nu toamna, nu marțea, nu miercurea, ci într-o vinere sură. În mahalaua Iamskaia s-au și strîns cai, au plecat în galop de la poștă să ducă moartea în țara nemțească. Mă umflă rîsul, văd că toți oamenii umblă fierți. Iar mîine or să dea drumul la toți !

Și cei trei întrebară : cui ?

— Or să le dea drumul, răspunse Ivanko Juzla, meșterilor croitori, care cos cu ac de stejar și-or mai da drumul în cele patru zări pescarilor de pe Volga, acelora care prind peștișori prin grajduri și cotețe. Mîine or să le dea drumul, numai de n-ar scrînti-o iară. Iar voi sînteți fierți ! Mă umflă rîsul !

Și atunci unul din cei trei, cu plete lungi, de bună seamă un răspopit, horcăi peste masă :

— Amu moare de la pipușoara de tiutiun !

În scurtă vreme se înfățișă la fortină un domn căpitan de poliție, iar în urma lui, două caraule de la rohătci cu pîrîitori și căpitanul dădu citire ucazului : să se închidă fortina, pentru sănătatea și viața lungă a împăratului. Său deasupra ciu-

bărului, caraulele așișderea. Și plecară toți oamenii care știuseră dinainte totul, toți meșterii cărora le era urît, și nemții, și căpitanii, și surugiii, oameni de tot soiul.

Capitolul al doilea

Nu-i oare mai bine a trăi decît a muri ?

Vîmenei, rege al samoezilor.[1]

1

La Kunștcămară erau lucruri multe. Fusese înjghebată la Moscova și dintru început a fost într-o cămăruță, apoi a fost în Palatul de vară, la Petersburg — aici fuseseră două cămăruțe. Apoi deveni Kunștcămară, o casă din piatră. Era despărțită de celelalte, în curte la Smolnîi. Aci erau toate laolaltă — și vii și morți — iar paznicii își aveau bordeiul pe lîngă casă. Paznicii erau trei la număr. Unul dintre ei îi avea în grijă pe cei din borcane, un altul, momîile — le ștergea de praf, un al treilea făcea curat în cămări. Apoi, cînd dintr-o pricină însemnată

[1] Titlul unuia dintre bufonii lui Petru.

fuses ucis Alexei Petrovici[1], întreaga Kunștcămară în păr, cu tot ce era neobișnuit și necunoscut în ea, a fost mutată în Liteinaia[2], în cămările lui Kikin. Așa au fost mutate naturaliile din casă în casă. Dar era departe, lumea venea — pe jos și cu trăsura — nu tocmai cu plăcere și rîvnă. Atunci au început a se zidi Kunșthausuri în piața mare, în așa fel ca din toate părțile să fie clădiri de seamă : dintr-o parte — clădirea tuturor colegiilor, din altă parte — fortăreața, dintr-a treia — Kunșthausurile și dintr-a patra — Neva. Dar deocamdată în cămările lui Kikin veneau oameni puțini, nu arătau rîvnă. Atunci s-a născocit ca la vizitarea Kunștcămării fiecare să-și primească interesul : care intra acolo, îl cinsteau ori cu o ceașcă de cafea, ori cu un păhăruț de vodcă sau de vin de Tokai. Iar ca gustare se dădea țukerbrod[3]. Iagujinski, procurorul general, a propus ca fitecine care va dori să vadă raritățile să plătească cîte o rublă la intrare, din care s-ar putea strînge o sumă pentru întreținerea pocitaniilor. Dar nu s-au învoit cu asta și au început chiar să dea vodcă și țukerbrod fără plată. Atunci a început a veni cu mult mai mult norod la Kunștcămară. Iar doi pisari, unul de stare mijlocie, altul bătrîn, veneau și de cîte două ori pe zi, dar vodcă li se dădea acum rar, iar țukerbrod-uri niciodată. Li se dădea o chiflă sau un covrig îm-

[1] Fiul lui Petru I.
[2] Sector administrativ al Petersburgului.
[3] — *Zuckerbrod* — prăjitură (germ.).

pletit, uneori chiar colac, iar uneori nu li se dădea nimic. Pisarii locuiau prin apropiere în colibe.

Iar de condus prin Kunştcămara, ca nu cumva să strice sau să ia ceva cu ei, îi conducea domnul subbibliotecar sau paznicul. Sau pocitania cea mai de seamă, Iakov. Iakov mai era şi fochist, făcea foc în sobe. În cămările lui Kikin era cald.

2

Pruncii aurii de la grăsime, de culoarea lămîii, pluteau cu mînuţele în spirt, iar cu picioruşele îşi făceau vînt, ca broaştele în apă. Iar alături erau căpşoare, tot în borcane. Şi ochii le erau deschişi. Toţi de un an sau doi. Capetele de copii priveau cu ochi vii : de culoarea albăstrelei, negri. Ochi omeneşti. Iar unde fusese tăiat capul, se putea crede că acuşi va ţîşni sîngele, atît de bine se păstra totul în rachiu.

PUERISCAPUT[1] Nr. 70

Negricios. Ochii parc-ar privi pieziş, a nemulţumire, iar sprîncenele-s zbanghii. Nasul îi e scurt, fruntea lată, bărbia ascuţită. Galben la culoare, mîndru, capul parcă ar fi al unui copil mic, parcă al unui prinţişor mongol. Pe chipu-i e scrisă liniştea şi buzele-s fără zîmbet, grele. Băiatul fusese adus din fortăreaţa Petropavlovsk. Din care cămară şi de la care femeie ? Dintre femei stăteau atunci acolo trei, cea de-a treia era o muiere finlandeză prizonieră, i se zicea Efrosinia Feodorova. Stătea la închisoare în pricina cu Alexei Petrovici, ţareviciul, feciorul lui Petru, şi-i fusese ţiitoare şi tot ea l-a trădat. A născut în fortăreaţă. Capul priveşte la toate cu pleoape grele, nemulţumit, mîndru, ca un prinţişor mongol, de parcă şi-ar îngusta ochii din pricina soarelui. Cămara e mare, soarele stă mult în ea. Ploaia de după geamuri nu e de temut. E cald. Şi picuri grei cad peste tot locul.

DOMNUL BOURGEOIS

Era un uriaş de viţă franţuzească din oraşul Calais, un haiduc şi un beţiv. Fusese luat pentru înălţime : era de-un stînjen şi trei verşoci. Şi mult timp i-au căutat o nevastă mai înaltă de statură, să se vadă ce-o ieşi din asta ? Poate va purcede o viţă înaltă ? N-a ieşit nimic. Era înalt, beţiv şi n-a fost de pe urma lui vreun folos. A dat naştere la un fiu şi două fiice — oameni obişnuiţi. Dar cînd a murit de pe urma Venerei cele rele, s-a scos pielea de pe el. Pentru Ruysch[1]. Străinul Enschau s-a învoit s-o

[1] Cap de copil (lat.).

[1] Ruysch Fr., anatomist olandez.

tăbăcească, s-a tot lăudat, se împlinește anul de cînd o ține și tot n-o dă înapoi și doar cere bani și se îmbată. Lui Bourgeois i-au scos măruntaiele. Stomacul a fost pus în rachiu și era cît al unui bou. Și-l țineau în borcan, în dulap. Și se mai afla acolo scheletul domnului Bourgeois. Mare și — lucrul cel mai interesant — mîncat de Venera tot, ca de un vierme. Astfel, domnul Bourgeois era cu trei înfățișări : pielea (care era la meșterul Enschau), stomacul (în borcan), scheletul — în libertate.

Iar în cea de-a treia Cămară erau animale.

Fitecine, care intra și se uita, gîndea : uite ce mai animale lucioase și grase-s în țările străine !

Animalele erau întunecoase la culoare, lucioase, cu boturi ascuțite și turtite și boturile erau ca amurgul și priveau la pereții de sticlă. Adunătură de pe întreg pămîntul, blană grasă, de apuseni !

Într-un borcan ședea o maimuță potolită, botul îi era liliachiu, aspru, ca la un sfînt catolic.

Pe mese erau așezate minerale, scînteiau cu luciri de pămînt. Și pîine împietrită din Copenhaga.

Fitecine, care intra, se uita la dulapuri și se minuna multă vreme : uite ce mai naturalii ! Iar apoi dădea peste animalele care stăteau fără dulapuri. Fără dulapuri, în libertate, stăteau animale rusești sau dintr-acele care muriseră aici, pe pămîntul rusesc.

Sobol alb de Siberia, șopîrle.

Stătea lîngă o casă albă, iar în jur oamenii strigau ca maimuțele, în cor :

— Șahinșahul ! și cădeau în genunchi.

Apoi începu a urca scara. Urechile-i erau grele de atîta aur, șoldurile acoperite de sori mici, în jur era aer, jos — treptele late, cenușii, calde. Și cînd a urcat, călăuzele i-au strigat un cuvînt pre limba elefanților și el atunci s-a închinat și a îngenunchiat în fața cuiva.

— Șahinșahul ! Hussein !

Apoi a avut paie de trestie sub picioare, apă pe buze și hrană obișnuită.

Iar apoi au venit după el un persian, un arab și armeni în veșminte bogate și atunci se porni o vreme zgomotoasă, nestatornică.

El nu știa că Persida trimite un dar și acel dar, el e. Nu putea ști că otomanul Hussein al Persiei și Petru al Moscoviei se ceartă pentru Caucaz, că cei din Kabarda, hanii kumîki și Hoarda din Cuban sînt dezbinați care încotro și că pier cu toții, unii de pe urma altora. A mers pe un vas, stînd pe scînduri, și apa mirosea, și așa a ajuns în orașul Astrahan. Iar au fost oameni mulți și cămile și strigăte. Și cînd l-au mînat pe stradă — iar el mergea încet — oamenii se aruncau în genunchi în fața lui și măturau praful cu capul. Iar el mergea încet, ca un zeu.

Au plecat apoi din orașul Astrahan și mulți oameni cu boccele s-au luat după el, cum merg hagiii. Acum vremea se făcuse rece și era apă

multă şi nu erau nici paie de trestie, nici făină, ci doar un gol şi multe dispăruseră. Păşise în ţară necunoscută.

L-au adus într-un loc, parcă ar fi fost oraş şi parcă nu, parcă ar fi fost case şi parcă — corăbii, parc-ar fi fost cer şi parcă nu. L-au condus la o casă de lemn şi i-au strigat un cuvînt pre limba elefanţilor şi a îngenuncheat iară în faţa cuiva.

Atunci odată s-a pornit un vuiet peste ape şi a vuit de multe ori.

Iar el păşea încet, ca un zeu, dar nimeni nu cădea în faţa lui. Şi acolo unde dormea, mirosea a lemn străin, amar, vremea era cenuşie, pe buze avea vodcă, în gură — orez şi nu avea trestie sub picioare. Nu mai vedea alţi elefanţi, ci vedea numai ne-elefanţi. Apoi timpul s-a făcut rece de crăpau pietrele. Vîntul mugea deasupra copacilor, răguşit, străin. Nu ştia, nu putea şti că asta se cheamă vîntul de nord. De aceea era frig mare şi elefantul tremura.

Atunci elefantului nu-i mai fu dor de elefanţi, ci începu a-i fi dor de ne-elefanţi, pentru că şi aceştia se făcuseră nevăzuţi.

Iar cînd s-a încălzit, l-au scos din Curtea de animale. Şi mulţi ne-elefanţi începură a arunca în el cu beţe şi cu pietre. Atunci elefantul se sperie şi fugi ca un prunc, iar în jur se fluiera, se bătea din picioare, se rîdea de el.

Noaptea, elefantul nu dormi. De cu seară l-au îmbătat paznicii cu vodcă. Şi iată că în cămara de alături se iscă o suflare surdă şi un răget

măsurat ca un oftat. Trase cu urechea : o suflare de leu. Nu putea şti că şi astea de alături tot daruri de-ale şahului erau, şi anume : un leu şi o leoaică. Era beat. Se ridică, rupse lanţul şi ieşi în grădină. Dar nu era o grădină adevărată, n-avea pomi, ci numai un gard. Atunci el sfărîmă gardul şi o porni spre insula Vasilievski. Acolo o rupse la fugă pe drum ca un prunc fără minte. S-au luat după el, iar el tot iuţea pasul. Au aruncat în el cu pietriş, cu surcele, cu pietre, cu scînduri. Şi cînd începu a-l durea, văzu roşu înaintea ochilor, ridică trompa şi o porni înainte, ca în linie de bătaie, ca şi cum alături ar fi fost mulţi elefanţi. Fărîmă un sat ciuhon şi aci îl prinseră şi-l loviră cu piciorul în coaste. Îl duseră iar la Curtea de animale.

Ne-elefanţi erau tot mai puţini, se iveau tot mai rar şi ultimul ne-elefant se clătina deseori, ţipa ca o maimuţă şi dădea cu piciorul în burta elefantului. Iar trompa i se pleoşti ca vîntul ce se potoleşte şi-i era lene s-o ridice ca să gonească acea de pe urmă maimuţă.

Atunci începură a-i da elefantului puţin de mîncare, el începu a se topi de-a-n-picioarele de la hrana asta săracă şi zăcea zbîrcit, pielea sură era pe el ca stamba pe-o bătrînă, ochiul roşu şi înceţoşat şi nu mai semăna a ochi. Făcea pe el, măruntaiele îi tremurau. Şi erau atît de goale ! Se muiase tot, ajunsese ca un beţivan murdar, doar răsuflarea îi umfla coastele.

Apoi muri, îi scoaseră pielea şi i-o împăiară şi ajunse momîie.

Felurite minerale ale pămîntului celui mare erau aşezate pe mese.

Nu departe stătea un măgar african — o zebră — ca un halat kalmîk.

O morsă.

DJIGHITEI — CERBUL DE LAPLANDA

Marele trib al samoezilor trimise soli la Petersburk şi samoezii veneau cu cerbi şi se opriră în insula lui Petru. Cu mulţi copaci şi destul muşchi. O dată, au aprins un foc mare, au jucat, au bătut din palme şi au cîntat. Djighitei nu putea şti că a murit regele samoezilor şi nu mai e, el doar mirosea fumul. Apoi au venit la Djighitei.

— Djighite-ei-ei !

Gura-i era plină de vînt şi cerbul îl mînca în loc de muşchi, pînă începuse a-l durea pentru că mîncase pe săturate. Şi tot îl înţepau în coastă, hamurile tot cîntau, el tot mînca vînt şi nu mai putea.

Iar cînd a ajuns pînă la un anume loc, în jur se striga :

— Regele samoezilor, şi au scos de pe el chinga, iar un om îl mîngîie cu o mănuşă din piele tăbăcită. El căzu.

Căzu, pentru că mîncase prea mult vînt şi muri şi-i scoaseră pielea, o împăiară — şi ajunse momîie.

Mineralele erau aşezate pe mese.

Stăteau idolii pe care-i dezgropase Gagarin[1], un provincial din Siberia. Voise să găsească în pămînt minerale, dar a dezgropat la Samarkand figurine din aramă : portretul unui minotaur, al unei gîşte, al unui bătrîn şi al unei fete grase. Mîinile fetei erau ca nişte copite, ochii graşi, buzele-i rîdeau, în copite ţinea o făclie, care cîndva a ars, iar acum nu mai arde. Iar în pliscul gîştei e băgat un fluier. Şi astea sînt zeităţi, iar fluierul e făcut să vorbească în locul zeităţii, al acelei gîşte. Şi e o înşelătorie. Însemnările de pe toate-s ca nişte ace şi nimeni de la Academie nu le poate citi.

Armăsarul Lizeta, chiar al stăpînului. Murg. L-a purtat pe erou în bătălia de la Poltava, a fost rănit. Coada nu-i mai lungă de zece verşoci, şaua — de mărime obişnuită. Scările-s din fier, la jumătate picior de pămînt.

Doi cîini, un dulău şi o căţea. Chiar ai stăpînului. Primul, de rasă daneză : Tiran, cu blana de culoare cafenie-închisă, gîtul alb. Al doilea — Lenta, de rasă englezească. Un cîine obişnuit. Apoi căţeii : Pirois, Eois, Aeton şi Flegon.

Iar în subsol, lucruri omeneşti : două capete, în vase, în rachiu.

Primul se numea Vilim Ivanovici Mons şi deşi a stat înfipt în par vreo lună şi zăpada şi ploaia l-au obidit, se mai putea băga de seamă că gura e mîndră şi plăcută, iar sprîncenele triste. Aşa a şi fost el chiar în toiul puterii sale, cînd i se

[1] Matvei Gagarin, guvernator al Siberiei.

aduceau din toate părţile plocoane mari, cînd se culca cu stăpîna — întotdeauna era trist. Asta se putea vedea de îndată după sprîncene.

Ah, ce e lumea şi în lume totul e, ah, o neplăcere.
Nu pot a trăi, nici a muri, inima-i plină de durere. [1]

Poate nici n-o iubea pe stăpîna ? Poate se culca cu ea doar pentru solda mare şi pentru o stare norocită în viitor ? Şi în ăst timp se îngrozea singur de îndrăzneala sa şi se aştepta la o năpastă mare.

Iar al doilea cap era Hamilton — Maria Danilovna Hamentova. Acel cap pe care se vedeau atît de limpede vinişoarele, pe unde trece fiecare vinişoară, încît însuşi stăpînul mai întîi a sărutat pe eşafod capul, apoi a explicat pe loc celor de faţă ce multe vine trec de la cap la gît şi înapoi. Şi a poruncit să se pună capul în rachiu din pîine, la Kunştcămară. Iar înainte se culca cu Maria. Şi ea avusese multe găteli, blănuri de samur, se plimbase într-o caleaşcă englizească.

Iar acum avea grijă de ei doi o pocitanie vie de sus şi se obişnuise cu ei. Dar deocamdată nu erau arătaţi vizitatorilor. Pentru că deşi se vedeau limpede toate vinişoarele pe cap, era o treabă de familie, nu-ţi puteai dezvălui treburile tale de familie în faţa fiecăruia, fie el şi persoană însemnată.

---

[1] Versuri de V. Mons.

Iar într-o odaie mică mai erau păsări — albe, roşii, albastre şi galbene. La corp albastră, cu coada neagră şi ciocul alb. Cine oare a putut să prindă una ca asta ?

3

Ucazul pentru monştri sau pocitanii. Ca în fiecare oraş să se aducă comandantului toate pocitaniile de oameni, vite, fiare şi păsări. Era făgăduită o plată după vedere. Dar se aduceau puţine. O văduvă de dragun a adus doi prunci, fiecare avea cîte două capete, iar la spate erau lipiţi unul de altul. Ori că plata a fost mică, ori din altă pricină, dar într-o ţară atît de mare n-au mai ieşit la iveală alte pocitanii.

Atunci, generalul-guvernator, domnul Iagujinski, a dat povaţă să se întocmească un tarif pentru monştri, ca plata să fie dreaptă. Plata era aşa : pentru o pocitanie de om — cîte zece ruble, pentru una de vită şi fiară — cîte cinci, pentru una de pasăre — cîte trei. Asta era pentru cele moarte.

Iar pentru cele vii — pentru una de om cîte o sută de ruble, pentru una de vită şi fiară cîte cincisprezece, pentru una de pasăre cîte şapte. Să nu se dea ascultare şoaptelor precum că pocitaniile ar fi din solomonii şi deochi. Să se aducă la Kunstcămară. Pentru ştiinţă. Iar de va fi careva descoperit că nu aduce, aceluia să i se dea o

amendă de zece ori mai mare decît plata. Iar dacă pocitania va muri, să fie pusă în spirt. De nu e spirt, să fie pusă în vin dublu distilat, sau chiar în vin obişnuit şi să se astupe cu băşică de bou. Ca să nu se strice.

4

Mulţi începură a se uita pieziş, de nu-i pe undeva vreun monstru sau o pocitanie, căci pentru o pocitanie de om se plătea cîte o sută de ruble. Începură a se uita pieziş unii la alţii. Se uitau mai cu seamă comandanţii şi guvernatorii.

Se nimereau monştri. Contele Kozlovski a trimis un miel cu opt picioare, un alt miel cu trei ochi şi şase picioare. Călătorea pe şosea, cînd văzu : paşte un berbec, iar picioare are ori şase ori opt, îi juca înaintea ochilor. S-a gîndit că o fi de la vodcă şi a trecut mai departe, apoi a poruncit să-l înşface. I s-a adus berbecele. Avea opt picioare. A dat poruncă să fie căutat stăpînul. Au intrat în casă, acolo n-au găsit pe nimeni : stăpînul era fugit, şi de bună seamă că se pitise în ovăz. A dat ordin să se ridice berbecul, a primit laude şi bani treizeci de ruble. A aflat despre aceasta Bahmetiev, comandantul Ufei şi a găsit un viţel care avea două picioare monstruoase. Dar pentru aste picioare s-au dat zece ruble. Comandantul din Nejin a trimis o pocitanie de om : un prunc, ochii-i erau sub nas, urechile sub gît, iar nasul, dumnezeu ştie unde. Atunci o văduvă de tunar din Moscova, de pe strada Tverskaia, s-a înfăţişat cu un prunc care avea coadă de peşte. Iar guvernatorul, contele Kozlovski, tot căuta de nu e vreun monstru omenesc, pentru că o sută de ruble şi cincisprezece ruble nu-s totuna. Dar nu, nu erau. Atunci a trimis doi căţei. Căţeii erau obişnuiţi, dar vorba e că se născuseră dintr-o fată de şaizeci de ani. Şi vroia să primească două sute de ruble, ca pentru pocitanii de om. Dar i s-au dat douăzeci, căci căţeii nu erau vite şi nici măcar pocitanii. El dădu poruncă tuturor comandanţilor să fie cu ochii în patru şi atunci îşi vor primi partea. Şi aşa a fost trimis la Kunştcămară un porc cu chip de om : de te uitai dintr-o parte, fruntea lui, a porcului, se asemăna cu una omenească. O frunte de om. Dar unora li se părea aşa, altora nu. S-au dat zece ruble.

Pocitanii vii erau trei : Iakov, Foma şi Stepan. Foma şi Stepan erau monştri rari, şi netoţi. Erau cu două degete : la mîini şi la picioare aveau doar cîte două degete, ca nişte cleşte. Dar se descurcau şi cu două. Dacă li se întindea mîna şi li se spunea :

— Hai, noroc ! monstrul Foma sau monstrul Stepan strîngeau mîna şi se înclinau. Amîndoi erau tineri, unul avea şaptesprezece, celălalt — cincisprezece ani. I-a adus o caraulă de la rohatcă, iar ei n-au putut spune cum le zice şi cine sînt, căci erau netoţi. Caraulei i s-au dat trei

ruble. Apoi a apărut un meşter în baga şi a spus că netoţii îi sînt nepoţi şi a cerut şi el plată. Dar i s-a zis să se care, pentru că pentru neaducere ar mai trebui să plătească el amendă o mie de ruble.

Paznicul era un soldat bătrîn şi era adesea cu chef. Venea la vreme de seară, cînd nu erau vizitatori şi striga :

— Ei, cei cu două degete ! În front, grămadă !

Cei cu două degete stăteau în front. La Iakov nu striga. Iakov avea şase degete. Era deştept şi îl vînduse fratele său.

5

Avea şase degete şi era deştept şi se îndeletnicea cu munca cîmpului. Pămîntul era sleit, stors de tot, dar el avea un loc de prisacă şi încă tatăl lui aşezase stupi. I-a aşezat, a murit şi nu s-a mai îndeletnicit cu munca cîmpului, a scăpat de povara birurilor. Atunci s-au înhămat la povară mama şi Iakov, cel cu şase degete. Iară fratele lui, Mihalko, era soldat, l-au luat încă înainte de campania de la Narva, cînd Iakov încă nu ducea în spate povara birurilor, încă nu se născuse. Era mai tînăr decît fratele cu cincisprezece ani. Şi deodată, acum, după douăzeci şi doi de ani, a sosit în sat o unitate, a fost încvartiruită ; iar la Iakov a venit un soldat bătrîn şi şi-a zis Mihalko. Mama l-a recunoscut.

Privea aspru. Cum se aşezau la masă, se uita în gura lui Iakov, cît mănîncă, nu care cumva să mănînce prea mult. Îşi pusese ceva în gînd. Tot fluiera. Mergea la cazarmă, uneori pleca din sat. Nu-i plăcea să vorbească. Pe stradă, aşa-l strigau :

— Ei, războinicule !

Dar înhămat la biruri era Iakov.

Mama începuse a se usca, era verde la faţă, ochii îi erau lacomi. Prinse şi ea a se uita în gură, care cît mănîncă. Iar uneori spunea :

— Măcar de s-ar îmbăta şi s-ar lua la bătaie. Alţii-s zurbagii.

Ce-i drept, alţii erau zurbagii. Multora li s-au ros mundirele şi au început a ieşi la iveală zăbunele. Cinci oameni au fugit, nu s-au mai dus la cazarmă. Mulţi s-au însurat, s-au alipit de curţi, de gospodării. Apoi au început a se îngriji de curte, de grădină. În scurtă vreme unitatea s-a împrăştiat şi au luat-o oamenii care încotro. Cu toate că pricinuia necazuri şi se făptuiau adesea hoţii, dinspre partea soldaţilor, totuşi se putea trăi cu zurbagiii. Apoi cazarma a rămas goală. Domnul caporal a plecat pe undeva şi în curte a crescut iarbă grasă. A rămas acolo un *feldvebol* şi a început a face neguţătorie cu tutun şi băuturi. Şi nu s-a mai auzit nici despre regimentul lui Balk, nici despre însuşi domnul Balk, comandantul.

Iar Mihalko întocmea o cerere. Ştia carte. Şi iată că o dată a plecat şi s-a întors. Mundirul i s-a ros, din suman şi-a meşterit un caftan, iar

manşetele şi reverele le-a cusut peste suman. Cel cu şase degete nu se simţea la îndemînă sub privirile fratelui. Nu-şi cunoştea fratele. Cît timp plătea biruri, şi prisaca a lui era, şi albinele — ale lui, şi mierea şi ceara. Iar războiul înghite pîine. Iakov ştia să albească ceara la lună, l-au învăţat, iar soldatul va pustii totul. Într-o zi căzu pe gînduri, ieşi în curte, privi la prisacă — prisaca era întunecată — şi spuse încetişor :

— Gura asta-i nesăturată.

Intră în izbă şi-i dădu soldatului bani să-şi ia vin. Soldatul îi luă, număraţi cu grijă. Iakov îşi avea banii ascunşi într-un loc, de nici mama nu-l ştia. În două locuri. Într-unul — puţini, în altul — mai mulţi. Din locul cu mai puţini scotea pentru soldat.

Iară Mihalko întocmea o jalbă despre starea lui. Şi a scris-o timp de doi ani, cîte un cuvînt pe zi, iar cînd a plecat la oraş, un pisar i-a potrivit acea jalbă.

Preamilostive ţar şi împărat !

Slujesc, preasupusul, cu toată rîvna în regimentul domnului Balk din anul.... Am fost bătut de glonţ în spinare, în istoria de la Narfa. De pe urma rănilor am avut boală galbenă, dar am simţit uşurare de la băile feruginoase, din porunca Ta, atoatestăpînitorule. Acum am ajuns rău de tot, în satul Sivaci. Mundiru' mi-e ros şi cu găuri, pricină pentru care sînt de rîsul tuturor. N-am nici stare, nici din ce trăi. Acum,

prin ucazul Măriei tale preamilostive, se dau grade şi slujbe. De aceea, preamilostive împărat, te rog, atoatestăpînitorule, ca din mila Ta să mi se dea o slujbă, sînt gata de campanie, gata de bătălie sau de caraul, să fiu caraulă la rohatcă şi cu toaca, sau la despărţămînt, ca să-mi pot cîştiga de-ale gurii. Al Măriei tale preasupus rob,

soldatul regimentului domnului Balk.

Dar cu semnatul nu se grăbea. Nici anul cînd a fost luat nu şi-l amintea. A purtat o jumătate de an foaia sub cămaşă, şi noaptea foşnea. Foaia se tocise, ca şi mundirul. Se trezea mama. Îşi înălţa capul slab şi-l legăna ca pe o prăjină: foşneşte. Măcar de-ar fi zurbagiu.

Dar o dată s-a luminat la faţă. Fusese la cîrciumă, a venit acasă, a început a-şi curăţa cureaua, cu custura şi-a dezgolit barba şi chipul i s-a luminat.

Mama s-a minunat.

Apoi el s-a îndesat în Iakov şi i-a spus :

— Ne adunăm din porunca Măriei sale, la ordinul regimentului domnului Balk. Avem de dat o căruţă pentru trimiterea arestaţilor la Sanct Petersburk. În pricina cu betejeala.

Privi în jur. Iar privirea era ca o stea : nu era îndreptată nici spre mamă, nici spre frate. Se scurgea pe de lături. Şi atunci mama şi fratele au înţeles : casa nu le e casă, albinele au fost şi s-au dus şi ceara or topi-o alţii. Că trebuie să plece.

Şi au plecat, au mers o zi şi o noapte şi tăceau. Şi au sosit la Sanct-Petersburk şi soldatul şi-a vîndut fratele la Kunştcămară şi a căpătat cincizeci de ruble. Din porunca Măriei sale. Soldatul regimentului domnului Balk. Şi s-a întors acasă. Iar Iakov a ajuns monstru, pentru că avea cîte şase degete la amîndouă mîinile şi la amîndouă picioarele. A început a umbla şontîc-şontîc prin cămările lui Kikin şi i s-a dat slujbă : de fochist. Iakov se tot uita la tovarăşii săi. Tovarăşii erau de peste mări, stăteau nemişcaţi. Broaşte mari, nume *leagve*. Lipitoarea, care se lipeşte de corăbii şi le poate îneca. Şi Iakov respecta Lipitoarea sau, altfel spus, *ţinebarca*, pentru că putea îneca corăbii. I-a întrebat pe paznici, paznicii prinseră a-i înşira : şarpe, cîine-de-mare, peşte torpilă. Şi Iakov începu a-i conduce pe vizitatori prin cămară. Îi conducea prin odaie, arăta cu al şaselea deget şi grăia scurt :

— *Leagvă*. Vin simplu.

Sau aşa :

— Băieţaş. Distilat de vin.

Primea două ruble pe lună, iar netoţilor li se dădea cîte o rublă.

O dată, un pisar de stare mijlocie, căruia nu i s-a dat colac, a apucat elefantul de trompă, ceea ce era oprit cu desăvîrşire, pentru că dacă fiecare s-o apuca de trompă, poate s-o şi rupă cu totul. Iar apoi a început a-l apuca pe el, pe Iakov, de degete, ca să vadă mai bine cum o

fi el, cel cu şase degete. Atunci, fără a scoate o vorbă, Iakov i-a arătat pisarului pumnul şi acela îndată s-a potolit. Iar apoi şi-a cerut pardon şi a început a-l respecta. Iakov o ducea de minune. Înainte de plecare mersese la locul cel tainic, dezgropase banii, îi legase în chimir şi chimirul acela îl avea acum asupra lui. Cei cu două degete se temeau de el, iar paznicii îl respectau. Îi numea pe cei cu două degete : fărde-minte. Îi ducea la baia de aburi. Iar cînd a început a îngriji de cele două capete de ios, i s-a uitat îndelung Mariei Danilovna în ochi, şi ochii ei erau deschişi de parcă ar fi văzut pe cineva pe care nu-l aşteptau, iar pocitania privea cum sînt aşezate vinişoarele.

Cînd s-a lămurit cu fiecare vinişoară, care unde se găseşte, atunci a înţeles ce e omul.

Dar îi era toată ziua urît şi i se părea că urîtul îi vine de la elefant, pentru că e atîta de cenuşiu, mare, cu trompă. Şi era poruncă : vor trăi în cămară pînă la moarte, iar apoi vor fi puşi în spirt şi vor ajunge naturalii.

6

Iar fratele Mihalko s-a întors fără slujbă : s-a răzgîndit să mai dea jalbă, s-a hotărît să aştepte clipa potrivită. De nu-i potrivită clipa, nu-i chip s-o dai. A găsit acasă schimbări mari. Mama gospodărea şi se făcuse

vorbăreață. Și începu a se uita la el, așa cum se uitase înainte și Iakov. Dar nu putea albi ceara ca Iakov și nici Mihalko nu putea. Banii luați pe frate i-a legat, de cum a venit, într-o cîrpușoară și i-a băgat la temelia sobei, între pietre. La loc uscat.

Nici ceara nu mai era ce-a fost : amestecată cu păstură. închisă la culoare, se sfărîma. Poate că tot chițibușul e în foc, cum îl încingi ? Sau albinele or fi altfel ? De unde a aflat Iakov de acel mijloc ?

Mama vorbea acum tot mereu despre ceară. La Iakov nici nu se mai gîndea, dar de ceară își tot aducea aminte, cum fusese. Treceau prin sat tot soiul de oameni. Cine or fi fost — hagii sau fugari — nu știa nimeni.

O dată, într-o seară, mama spuse :

— În ceară e toată puterea. Acum ceara e ca pîinea. Și birul se ia în ceară. Pentru că nemțoaicei țarului i-au ieșit pete pe nas : ca să scape de ele, mănîncă ceară. Iar la mîncare se folosește ceară din cea albă.

Atunci soldatul se înecă cu pîine și-și pipăi jalba din sîn și jalba foșni. El lovi cu pumnul în masă și strigă, pălind de mare spaimă și mîndrie :

— Vorbă și faptă ! [1]

[1] „Vorba și fapta împăratului" erau denumite sub domnia lui Petru „crimele" de jignire a țarului, care trebuiau denunțate sub amenințarea pedepsei cu moartea.

7

Caraulele din închisori și îngrijitorii i-au scos pe toți pe drumul mare podit cu bîrne, i-au condus pînă la ultimul post de pază, pînă la rohatcă, și le-au spus :

— Cărați-vă ! Acum să nu vă mai întoarceți !

Atunci ocnașii se urniră pe drumuri, ca păduchii. Zăpada se topea și ei mergeau și lunecau, pentru că se dezvățaseră a umbla pe pămînt, umblaseră doar să strîngă de pomană pentru o pîine. Dar atunci umblau înlănțuiți, iar acum picioarele le erau la toți slobode și lunecau. Erau aici oameni încercați, fuseseră încercați cu cazne. Aceia umblau greu. Mergeau puțin, se așezau. Unde era zăpadă mai puțină. Iar spre seară se topeau prin păduri și prin sate. Și au înecat satele, de parcă ocna-Neva s-ar fi revărsat din albie, s-ar fi răzlețit pe drumuri și ar fi intrat pe ulițele satelor. Satele se ferecau. Acolo rătăceau oameni și dădeau cu toaca.

— Toc — toc — toc.

Aici, printre cei încercați, erau și soldatul și mama soldatului. Mărturiile lor au fost osebite în totul și au fost puși la cazne.

Călăii au supus-o pe mamă la cazna jugului și mama a spus :

— De acele vorbe despre ceară nu-mi amintesc. Iar de vorbit, am vorbit nu de împărăteasă,

ci de nemțoaica, de cea care-i luată la țar. Iar cine e, nu știu.

Iar cînd au întrebat-o de unde a luat ea acele vorbe și i-au dat două bice, ea a arătat :

— Unul roșcovan, înalt, păru-i stă zbîrlit în toate părțile și socot c-o fi neam de popă sau fiu de popă, cine-l știe. A trecut prin sat și a cerut apă de băut. Și a spus acele vorbe. Iar cine-o fi, nu-l știu. Poate că nu-i rus, ci din nemți.

I-au mai dat mamei cinci bice. Mai mult nu i-au mai dat, că sănătatea începuse a i se împuțina.

Soldatului i-au răsucit mîinile și el a spus :

— S-a vorbit despre o persoană, că ar avea pete pe nas. Și persoanei i s-a zis cu vorbe de ocară : nemțoaică. Dacă am spus ce nu trebuie, dați poruncă să mă ducă la moarte. Iar eu mi-s soldat din regimentul domnului Balk.

I s-au dat zece bice.

— Prostule, i-au spus, acum nu mai e nici urmă de regiment al lui Balk.

Amîndoi și-au grăit vorbele lor sub cazne, iar apoi s-a uitat cine trebuie și a văzut că vorbele lor nu sînt chiar așa de osebite între ele și că nici mama, nici fiul nu-și întorc vorbele. Iar pe acel roșcovan, cu păr, e foarte îndoielnic să-l mai ajungă acum după scurgerea a atîta vreme.

Dar iată că se stîrniră schimbări mari, veni poruncă să fie cu toții scoși întru mulți ani sănătoși țarului și i-au gonit pe mamă și pe fiu.

Paznicii din închisoare i-au scos dincolo de postul de strajă și le-au spus :

— Cărați-vă !

Iar fiul și-a mestecat cererea de slujbă, a înghițit-o toată, să nu i-o găsească și să fie și mai rău și n-a mai dat jalba aceea și a plecat din orașul Sankt-Petersburk așa cum a venit, fără slujbă. Dar fiul și cu mama nu s-au întîlnit. Mergeau pe drumuri osebite și scădeau din puteri. Treaba caliculul care-i ? Să fie supus și nimic să nu-i scape din vedere. Treaba calicului se aseamănă cu negustoria, ca și cum ai vinde ceară pe sub mînă. Numai că acum nu mai era vorba de ceară, ci de supunere, de vorbă dulce pentru cei tineri și vorbă împleticită pentru cei bătrîni, ca să le arate că atîta-s de supuși, că nici a vorbi bine nu pot. Vindeau prin curți marfă de calici și li se dădea pe ea bani puțini. Iar ochii le erau plecați. Ochii erau încercați și vedeau tot ce-i peste gard. Iar mîinile erau răsucite și băgau în desagă ce vedea ochiul. Așa fiecare pe drumul său, au ajuns în satul lor și s-au întîlnit la marginea satului și fără a se uita unul la altul s-au îndreptat spre casă.

Iar lîngă casă i-a întîmpinat un cîine negru lucios și s-a pornit a lătra și a-și arăta colții, de-i scrîșneau dinții. Atunci ieși din izbă fiul starostelui, își șterse gura și întrebă :

— Ce căutați ?

Şi le făcu semn cu mîna :

— Plecaţi, plecaţi.

Atunci mama se aşeză lîngă un copac şi nu se mai ridică.

Iar soldatul regimentului domnului Balk se uită în jur şi nu recunoscu nici izba, nici oamenii, nici prisaca, nici pe mamă. Şi plecă în pas de marş într-acolo de unde venise.

8

Pocitania îi făcu semn cu cel de-al şaselea deget pisarului de stare mijlocie şi îi spuse :

— Vino-ncoa.

În dosul elefantului, chiar lîngă băieţaşul fără ţeastă, au căzut la învoială. Şi a doua zi pisarul i-a adus lui Iakov o jalbă lungă scrisă după moda veche — să i se îngăduie a sta în alt loc. Pisarul era obişnuit cu cele vechi, se învîrtise încă pe lîngă Nikon [1] :

Preasupusul rob Iakov, fiul lui Şumilin, cere milostivire pentru starea lui grea, pentru că e gata să se lipsească nu numai de cele şase degete ale sale, ba şi de toate nenorocitele de mîini şi de picioare şi chiar de suflare, numai

[1] Patriarh, autor al vestitei reforme bisericeşti (1605—1681).

să se dea poruncă să nu mai stea în sala de anatomie numită Kunştcămară. Că i s-a urît lui, amărîtului, să-şi petreacă toate zilele printre broaşte şi prunci înecaţi şi elefanţi şi acum el, preasupusul, a ajuns ca o fiară printre fiare, dar mare învăţătură de pe urma lui nu e, pentru că n-are nici nasul ca o trompă, sau nasul sub gură, ci are numai cîte şase degete. Şi pentru acea îngăduinţă de a sta în altă parte, dă el de cinci ori mai mult faţă cu preţul său şi va căuta în toate zilele berbeci cu opt picioare şi oriunde ar fi o viţea cu două capete sau un cal cu coarne sau un şarpe înaripat, se juruieşte să le aducă la sala de anatomie — şi fără plată şi cu căruţa sa.

Capitolul al treilea

> Şezut-ai oare la căpătîi de bolnav,
> Trecuta-i oare prin grea despărţire ?
>
> *Cîntec*

La orele cinci şi jumătate clopoţi rar şi subţire: un soldat de caraulă de la manufactura Apraxin trase clopotul, să meargă toţi la lucru. Bătea toaca de fier la pulberării, în insulele Beriozovîi, Petersburg şi toaca de lemn la atelierele de ceară din partea Vîrborgului. Bătrînele se apucară de lucru la torcătorie.

La orele cinci și jumătate nu era nici întuneric, nici lumină, cădea o zăpadă cenușie. Surugiii stingeau fitilurile în felinare.

La orele cinci și jumătate prinse a i se zbate un clopoțel în gît și muri.

Capitolul al patrulea

Și nu numai că luptă în cavalerie
Dar și mărșăluiește brav în infanterie

Păstorașul Mihail Valdaiski[1]

Inima-mi arde, nu pot a răbda,
Vreau cu tine acuma amor a avea.

Act comedial

În afară de Năstase, mai are alți șase

Zicală

1

Toată ziua și toată noaptea a fost în picioare. Ochiul îi privea ager, pe frunte avea două zbîrcituri, de parcă i le-ar fi făcut o sabie. Și sabia o avea asupra sa și decorațiile, iar reverele mantalei stăteau țepene. Umbla ca un ceas.

— Tic-tac.

Pasul îi era precis.

Se făcuse ușor, nu avea grăsime pe el, rămăsese doar carne. Era ca o pasăre sau ca o sabie : de e să zboare, e gata să zboare, de e să împungă — să împungă.

Și era întocmai ca la război, cînd se arunca împotriva șvezilor : aceeași pădure dintr-un cap în altul și aceiași dușmani nevăzuți și tainice porunci.

I-a spus Katerinei să-i dea bani și ea, fără o vorbă, doar că l-a privit în față, i-a deschis toată vistieria — ia-i. Din banii aceia nu și-a oprit sieși nimic, poate doar ceva mărunțiș să să se fi lipit de el, pe toți i-au primit dumnealor din gardă. Și miniștrii lui goneau zi și noapte. Domnul ministru Volkov s-a întors o dată — se făcuse galben, a plecat a doua oară, s-a întors — se făcuse alb. Și domnul Wust tot umbla pe undeva și i se lipiseră hainele pe trup de sudoare.

Iar la vremea cuvenită ducele de Ijora a deschis fereastra chiar cu mîna sa, să intre vîntul ușor în palat. Cine zăcea acolo în camera lăturalnică ? Un mort ? Un viu ? Nu despre el e vorba. Vorba e cine va fi ? Și el dădu drumul vîntului să intre. Iar vîntul intră nu ca vînt, ci ca rîpîit de tobă : în curte se porniseră

[1] Preotul Mihail din Valdai care a scris cîteva panegirice închinate lui Petru I.

a bate toba dumnealor din gardă, regimentul de gardă imperială al lui Menşikov. Şi dumnealor din senat, care şedeau în palat, au încetat a se mai certa cine să fie şi atunci au înţeles cu toţii : da, chiar aşa, va fi domnie muierească !

Vivat, coloneleaso !

Era trecut de ceasurile două după miezul nopţii.

Şi cînd el a înţeles : le are ! pe toate le are ! prada-i în mîna sa ! — s-a simţit mai bine, iar lui i s-a părut că se simte bine de tot şi s-a pornit a colinda.

A început a colinda prin palat şi mîinile şi le-a pus la spate şi s-a simţit încă puţin mai bine faţă de cum i-a fost. A obosit.

Iar la orele cinci şi jumătate, cînd a intrat în cămara lăturalnică şi acela tot mai zăcea neprimenit, s-a simţit bine de tot.

Şi şi-a amintit Danilîci de la cine îşi căpătase puterea în stat, cu cine s-a sărutat, cu cine a turnat tunuri din clopote, cu cine a topit blidele de argint să bată bani, ce averi a risipit, pe cine a înşelat.

Şi iată că, pentru o clipă doar, i se păru a fi iară Alexaşka cel ce dormise într-un pat cu stăpînul. Ochii i s-au înroşit, s-au făcut ca de lup, răi de jale.

Atunci — Ekaterina se porni pe hohote de plîns.

Cine i-a auzit pentru întîia oară bocetul, s-a speriat, a simţit că are o stăpînă. Şi trebuie să

bocească. Şi toată casa prinse a plînge în hohote şi din stradă se părea că hohoteşte felurit.

Şi nici dumnealor din gardă, care rătăceau prin palat ca nişte grăjdari, adunaţi grămadă pe cîmp, — dumnealor din gardă, os boieresc, nici bătrîneii suri ca nişte şoricuţi — dumnealor din senat, nici nimeni dintre slugi n-a băgat de seamă că în casă a intrat domnul conte Rastrellie.

2

Iar el mergea, sprijinindu-se în baston, şi sufla tare, se grăbea să nu întîrzie. În mînă avea un arşin de negustor, cu care se măsoară pînza de perină sau catifelele de rochie. În faţă călca grăbit cu paşi mărunţi domnul Legendre, calfa, cu o căldare în care era amestec alb de alabastru, de parcă ar fi mers să văruiască pereţi.

Intrînd în cămara lăturalnică, artistul trase perdeaua de la alcov şi se uită la Petru.

— Nu-mi va ajunge, spuse el răguşit şi scurt, întorcîndu-se spre Legendre. Va trebui să mai cumpăr, dar de unde să mai găsesc acum ?

Apoi se mai dădu un pas înapoi şi privi de la distanţă.

— Ţi-am spus, domnule Legendre, cîrcîi el nemulţumit, să colinzi mai puţin cîrciumile şi să dai mai multă atenţie lucrului. Dar ai cumpărat puţin şi acum vom rămîne fără picioare.

Înclinîndu-și tot trupul, se adresă Ekaterinei, care tocmai intrase :

— Oh, măicuță ! rosti el. Imperatrix ! Preaînaltă ! Scoatem masca de pe un semizeu !

Deodată se înecă, se umflă tot și lacrimile îi țîșniră din ochi ca măzărichea.

Își suflecă mînecile.

Peste o jumătate de ceas ieși din sală, ducînd masca pe o tavă. Abia se întărise și meșterul ridică în sus degetul cel mic, gros, prevenindu-i să n-o atingă, să nu se înghesuie la sărutat.

Dar nu se înghesuia nimeni.

Portretul în gips privea la toți cu ochii bulbucați, cît cepele, pe frunte avea două cute și buza-i era adusă spre stînga, iar pometii se umflau de coptură și mînie.

Atunci artistul văzu că în sală, printre dumnealor din senat și dumnealor din gardă, se înghesuie și nu-și poate face loc un om mărunțel, negricios. Se avînta el înainte, dar nu-l lăsau. Și meșterul își umflă buzele de mîndrie și mulțumire și fața i se făcu ca a unei broaște, pentru că acel negricios era domnul Louis de Karavack și ăst artist șiret întîrziase.

Aci ducele de Ijora îl trase pe meșter de mînecă și-i făcu semn cu capul : să plece. Meșterul lăsă masca de gips și plecă. Într-un sac simplu de pînză, el luă cu sine o a doua mască a feței — din ceară, picioarele din amestec de alabastru și tălpile și palmele din ceară.

Iar masca de gips privea la toți.

Atunci Ekaterina se porni pe bocit.

3

N-a mai trecut pe acasă, ci a plecat cu Legendre direct la ambarul de modelat. Locuia în Liteinaia, peste drum de turnătorie, iar de lucrat, lucra alături de turnătorie, în ambar. Și îi plăcea ambarul.

Ambarul era trainic, din bîrne, înăuntru ardea o sobă mare și era cald, iar în jur era zăpadă, zăpadă peste tot, căci în față se întindea Neva.

Lucrătorii umflau foalele, iar el alerga cu pași mici pe lîngă ateliere și bombănea :

— *Rrapota !* [1]

Știa numai ăst cuvînt în rusește, iar cu tălmaciul nu s-a înțeles. Împroșca salivă și tălmaciul nu putea traduce, nu apuca. L-a gonit pe tălmaci. Cu ăst singur cuvînt și cu mîinile se descurca. Îl înțelegeau.

Îi plăcea lumina roșie, încinsă, din sobă și semiîntunericul, pentru că în ambarul de modelat lumina zilei venea de sus, din turnuleț și era sărăcăcioasă. Iar pereții n-aveau ferestre, erau rotunzi și luceau de căldură. Aici zăceau tunuri, țevi de foale pentru turnare, lucrările lui din ceară, obuziere, tunuri mititele și piese de tun — de-ale artileriei.

Alergă în cămara sa, lăturalnică, abia luminată — ferestruica era sus — unde se aflau o

---

[1] Pronunțare stîlcită a cuvîntului. Corect — *rabota* — muncă, treabă (rus.).

masă și o bancă nevopsite și ardea și aici o sobă, mai mică, iar pe polițe erau șurupuri și focoase de obuze și de grenade și stătea o ploscă mare, turtită, cu rom. În colț se afla un tun cu beteșug, ca să arate tuturor că nu te poți bizui pe el. Fusese turnat încă după metoda lui Vinius. [1]

Așeză în colț sacul în care se aflau capul și formele, își scoase haina de gală, o atîrnă în cui și se apucă de lucru. Întinse pe masă niște petece, pe care le-a scos din buzunar și începu a copia de pe ele pe foi mari. Desenă titlul încet, cu scîrțîit, desfătîndu-se la vederea scrisului gros cu parafă subțire, care era ca o plecăciune.

Iar pe foi a scris mulțime mare de vorbe fără rost, aiureli, cuvinte neisprăvite — însemnări — și de numere limpezi, ba mici, ba mari, bucălate și a încremenit. Scrisu-i era ca un danț de pitici sau ca și cum deodată ar fi crescut pe hîrtie un tufăriș : cu avîntări, cu codițe ca de pureel, cu cîrligașe ; o apăsare neașteptată, brutală, un șuierat subțire și o pată. Așa erau aste însemnări și numai el unul le putea înțelege. Iar alături de cifre desemna un deget și în jurul degetului se adunau cifrele ca peștele la momeală și venea o întindere și valuri — ăsta era mușchiul ; și țîșnea un șuvoi gros — ăsta era un picior întins ; și un loc cu vîrtej

[1] A. Vinius, negustor olandez care s-a ocupat și cu turnarea tunurilor.

era burta. Îi plăcea trosnetul apei și mușchii erau pentru el ca niște șuvoaie trosnitoare. Apoi trase o linie cu tocul peste toată pagina, ca un ropot de plîns și termină.

Îndepărtînd foaia, se uită la ea mohorît și îngîndurat. Un timp a rămas așa, pe gînduri. S-a uitat pieziș, cu teamă superstițioasă, spre colțul unde era sacul de pînză cu obrazul din ceară și mădularele din amestec de alabastru și ceară. Oftă, întorcîndu-se spre domnul Legendre și spuse de parcă i-ar fi fost milă de sine însuși :

— Apă caldă.

Calfa turnă apă peste degetele scurte și se uită la ele așa, de parcă în ele era tot secretul.

— Mîine dimineață vei înhăma un cal la faetonul meu și vei pleca la fabricile de ceară. Vei lua ceară albă, numai din cea albă. În prăvălia *dans Le Gostiny Riad* vei căuta iară vopselurile cele mai tari. Sîngele-zmeului. Vei plăti pentru ele toți banii ce ți-i voi da și nici o monedă nu va rămîne prin buzunarul dumitale. Și nici o cîrciumă nu-ți va vedea fața.

Se uita la Legendre lung și cu tristețe și tot căuta ce să se mai lege și ce să-i mai toarne, ca să-l usture pe domnul calfă și ca el, domnul Legendre, să-i spună vorba trebuincioasă.

— Și vei trece prin insula Vasilievski, iar pe lîngă casa domnului de Karavack vei trece cu zgomot. Poți face zgomot în timp ce mîni calul,

pentru ca domnul de Karavack să se uite pe fereastra casei sale, cine trece. Poţi să-l saluţi.

La aste vorbe ale contelui Rastrellie, domnul Legendre rînji.

— De ce rîzi? îl întrebă Rastrellie, şi prinse a-şi umfla nările — De ce rîzi? strigă el şi pufni. Te întreb! *Sieur* Legendre! Te cunosc! Mereu rîzi! Frămîntă lutul!

Aici a greşit cuvîntul, pentru că trebuia încălzită ceara şi făcută forma goală şi nu frămîntat lutul — şi tocmai asta era vorba cea trebuincioasă. Meşterul se apucă pe loc să încălzească ceara la sobă şi s-o pipăie, apoi luă — de ce oare — o bucăţică pe limbă, o mestecă, ceara nu i s-a părut cum trebuie la gust, şi începu a bombăni:

— Asta nu-i ceară corsicană, nici de cimişir. Ptiu!

Soba era caldă şi el sufla încet, iar pieptul îi era descoperit şi i se vedea părul creţ.

A scuipat ceara, şi-a şters mîinile şi a strigat cu bucurie, apăsîndu-l rîrîit pe r:

— Gipsul! Dă-mi fohrma! Mîna dhreaptă! Începem!

Iar lui Legendre i-a spus, repezindu-şi vorbele şi neapucînd a termina:

— Sîngele-zmeului. Sîngele-zmeului, mîine, la prăvălie, Dă-mi lac de uns, de ce stai? Gipsul!

Şi mîinile mici se apucară de treabă.

4

Primul vis a fost aşa: o grădină de zarzavat plăcută şi mare — parcă ar fi fost Grădina de vară — şi pomi creţi şi domni miniştri. Şi cineva o împinge uşor de spate către acela, către Löwenwoldt [1] sau către ăsta, către Sapega [2], iar ăsta — ăsta e tînăr, are mustăcioară nemţească în furculiţă şi sabia de la şold e subţirică, caraghioasă.

Al doilea vis a fost adînc tare şi ea s-a lăsat supusă în voia lui pînă la fund, iar fundul s-a dovedit a fi tinereţea şi curtea; — prin curte mergea Marta. Era o lună latgaleză [3], îi lumina picioarele goale. Bălegarul de sub picioare era gras. Ea mergea în staul să mulgă vacile. Uşa staului era deschisă, vacile o aşteptau şi rumegau. În mijlocul curţii era un felinar şi lumina cu o lumină roşie peste picioarele ei. Marta n-a ajuns pînă la staul şi s-a oprit lîngă felinar, iar în jur erau mesteceni, albi şi groşi, ramurile le tremurau — îi legăna vîntul.

În faţa staulului gol stau în şir fete, întoarse cu spatele la ea şi vîntul le-a ridicat fustele lungi peste cap — s-au făcut ca nişte steaguri albe. Fetele cîntau.

---

[1] Şambelan al curţii sub Ekaterina, de a cărei bunăvoinţă se bucură.
[2] Nobil lituanian. I-a plăcut Ekaterinei, care şi l-a apropiat (n.a.)
[3] Latgalia, teritoriu ocupat de un vechi trib leton.

Al treilea vis a fost simplu: vaca mugea în vis, apoi a ieșit din vis și a început a mugi pe pășune, iar Marta avea grijă: a plecat de acasă, e timpul să... dar ce anume, nu-și mai putea aminti. Fetele cîntau încetișor.

Și Marta s-a trezit. Fetele mai cîntau. Ea se porni a îngîna încetișor, însoțindu-le.

Nu-și amintea de unde să fi apărut cîntecul și cine îl cînta; stătea culcată și îl îngîna. Nu ținea minte cîntecul și-l cînta încetișor.

Nu înțelegea nimic.

Era nevolnică din pricina puterii sale și cînta un cîntec pe care nu-l ținea minte.

Atunci, de spaimă, își coborî din pat picioarele, pentru că s-a trezit ca Marta, nu ca Ekaterina și și-a dus mîinile la piept. S-a încurcat în limbi, pentru că unele se silise a le uita, iar altele le-a învățat repede. Și ăst cîntec și astă limbă au fost ale ei pînă la cincisprezece ani, de acolo le-a luat și acolo au rămas. Lîngă casă creștea ovăz verde și o salcie care se prăvălea în apă și tot nu putea să cadă și tot stătea deasupra apei, iar copiii țopăiau pe ea și o îmbăiau. Ea avea picioare mai puternice decît toți. Nu se temea de nimic și sărea. Apoi și-a amintit cum țiuiau țîțele — mulgea vacile. Deodată îi veni chef să mulgă vaci. Dar acum era împărăteasă, și era rușinos, fie și numai să se gîndească la asta. Iar limba asta era latgală, din copilărie și își avea numele: satul Viški. Și ăst sat s-a pierdut, numele-i e uitat. O femeie greoaie, cu părul ca pîsla, nasul roșu,

cu puncte negre, și pieptul înalt și alb, vorbea această limbă, ea, mama ei adoptivă. Și un leton cenușiu care purta suman sur și fuma mușchi și tăcea ca mușchiul — tatăl ei adoptiv — vorbea cu mama nopțile, iar ea asculta. Și astă limbă era neînțeleasa limbă latgală: scîrțîit și legănare. Ea privea din colțul său întunecos și asculta. Apoi au luat-o la oraș și orașul era mare, în sat orașului îi spuneau Aluxne, iar după cetate se numea orașul Marienburch, cu acoperișuri de țiglă. Podelele din casa pastorului pe care le spăla tîrîndu-se în patru labe erau curate. Iar odată a început a o învăța nemțește feciorul pastorului, unul bălai, și a învățat-o cu totul altceva. Iar limba aceea Marta a înțeles-o și a început a vorbi nemțește așa că fiul pastorului n-a mai putut și au gonit-o de la spălatul blidelor. Către șaisprezece ani orașul se făcu militar din pricina șvezilor, a muzicii militare, a mundirelor, a manderunkurilor, — care doar trăgeau de ea; pielii sale îi plăcea că sînt aspre, că au paspoale rotunde. Flăcăii din vecini o duceau să se plimbe cu barca pe lac, iar pe insule creștea iarbă grasă și tei, iar pe una din insule se afla un castel, al stăpînirii, cu șapte turnuri. O gardă suedeză păzea acel castel și nu lăsa bărcile să se apropie, iar flăcăii erau toți supuși. Și podul suspendat era ridicat, ca un drum pe care poți ajunge pînă la cer. Geamurile erau luminate noaptea, dar cine oare aprindea acolo focul? Castelul era pentru ea ca o adevărată

împărăţie şi cînd se spunea seara: „şvezii“ sau dacă cineva spunea: „Karolus“, vedea în faţa ochilor toate cele şapte capete de turn. Şi s-a măritat cu fiul vecinului, cu băieţandrul leton Ianis Kruze şi a devenit *fru* Kruze, pentru că Ianis era căpitan suedez, cu manderunk. Fru Kruze, nevastă de dragon. Ăst tinerel o învăţa să vorbească suedeza, dar el însuşi n-o cunoştea. Ea bănuia ce fel de limbă e suedeza, ce bună e. Şi aci a băgat-o în seamă acela înalt, cu mustăţi groase şi albe, subţire, cîrn, manderunkul lui era ca un tablou, ca o foaie pictată şi dintr-o dată a învăţat-o să vorbească suedeza şi ea a prins a vorbi cu toate chiţibuşurile, pentru că el era mai-marele, un locotenent învăţat. Numele lui l-a ţinut apoi minte în toate limbile şi cînd Vilim Ivanovici era de-acum cu ea, greşea cîteodată dinadins şi-i spunea deodată:

— Ei, Landstrem!

Iar apoi rîdea şi dădea din mînă cu multă bunătate, în semn că a greşit: Mons. Şi o dată Landstrem a plecat să se plimbe cu ea pe lac, s-au apropiat de acel castel al stăpînirii şi ea a văzut sentinelele, le-a văzut feţele. Atunci sentinelele le-au dat onorul şi ea s-a roşit de mîndrie. Şi cînd a văzut-o pe stradă comandantul întregului oraş — cel mai uscat şi mai drept om din tot oraşul, iar el era bătrîn şi bărbatul ei se temea de numele lui, numele îi era ca o împuşcătură: Philau von Pilhau — el a înţeles cine trece pe stradă, pentru că ea sufla uşor şi mergea ca la luptă. Şi a fost la el chiar

în acea noapte, şi el a învăţat-o ce e politeţea suedeză şi cum să dea răspunsuri isteţe — pentru că era de acum bătrîn. Acum, cînd trecea pe străzi, amuţeau toţi, iar copiii alergau la ferestre şi mamele îi băteau să nu se uite la ea, pentru că pe stradă mergea Kruze, pentru că oraşul îi devenise strîmt, ca un brîu, şi coşurile roşii ale caselor — scunde şi limba bătrînelor — străină. Iar cînd trecea ea, bătrînele rosteau în suedeză şi în letonă şi în germană un cuvînt scurt femeiesc. Iar Landstrem era un cavalir curtenitor, pleca din oraş şi căuta s-o convingă să fugă. Ea era gata, dar tocmai atunci ruşii au împresurat oraşul şi Buturlin s-a pornit a trage cu tunurile. Nu s-a mai auzit limba suedeză, oraşul a fost cucerit, castelul, dărîmat, iar ea a ajuns prizonieră şi soldaţii ruşi tare au mai început s-o înveţe a vorbi pe limba lor, iar ea era numai în cămaşă. Apoi a învăţat-o şi Şeremetiev[1], pe urmă însuşi Danilîci, duce de Ijora, a învăţat-o să vorbească pe limba lui, apoi stăpînul. Şi în prima noapte i-a lăsat pentru vorba bună un ducat de aur rotund — două ruble — pentru că vorba fusese bună, plăcută. Iar ea nu vorbea, cînta. Toate vorbele din toate graiurile le-a auzit şi le vorbea pe toate, le deprindea cu îndemînare şi toate astea, ca să-i fie pe plac stăpînului. Îi simţea pe toţi după ochi sau după glas, ştia după glas cum va fi omul la vorbă. Ea nu în-

[1] B. Şeremetiev, feldmareşal sub Petru I.

țelegea cuvintele, se prefăcea doar că le înțelege — asta începea la ea printr-o suflare din piept și ajungea pînă la gură, ca un răspuns, și răspunsul era întotdeauna ager, nimerea drept la țintă. Iar de înțeles, înțelegea o singură limbă omenească și acea limbă era ca un copil ce crește, sau ca frunzele, sau ca fînul, sau ca fetele din curtea nouă, care cîntau cîntece.

Își va face timp să meargă acolo la Krisbórch și Marienburch. De cîte ori l-a rugat pe bătrîn să-i dea ei pămînturile baltice, dar nu i le dădea! Acum va pleca într-o cupea aurită deschisă sau cu opt perechi de cai, cu dumnealor din gardă pe căluți șargi în jurul ei, ca niște pui și toți locuitorii or veni să i se închine dincolo de barieră. Și preotul și cîrciumarul la care a slujit fratele ei în cîrciumă și pastorul și micii curlandezi vor ieși cu toții în întîmpinarea ei. Iar apoi va ferici pe careva și va înnopta. Toți s-or strădui s-o slujească! Dar au murit cu toții și n-are rost să meargă acolo. Ph! Marienburch! La ce să plece acolo, în sat? Să se uite la porci! Și castelul e dărîmat.

Era timpul, era tocmai timpul să meargă, iar ea nu înțelegea ce le mai trebuie de la ea, ce mai are astăzi anume de făcut. Va plînge, pe urmă va da un praznic pentru dumnealor din gardă și le va turna ea singură vin. Își va sufleca mînecile și, treacă de la ea, va bea și ea. Totuși, mai bine după înmormîntare. Ei o iubesc: *mătușka polkownica.* Uite așa stă mare, grasă, la vedere. Aici își luă seama: n-o fi

prea slobod? Pînă acum trebuia să-i fie mereu pe plac stăpînului, acum însă își este sieși stăpînă și stă aci de tot la vedere. În jur sînt tot mări, pădure de la un cap la altul și case puține, o văd din toate părțile și toate statele străine se uită acum la ea. Iar ea are picioare albe, ele mai vor să umble. Nu înțelege limba aceea de stat: s-o mărite oare pe Lizaveta în Franța? Dar Franța tărăgănează, iar tărăgănarea e din pricina politicii și pentru că Lizaveta, Lizenka e copil din flori, născută fără cununie. Oh, oh, ce mai griji! Cum e acolo, în senat? Tot Alexander, tot numai el, dar atîta e de prefăcut, că nu poți să-l crezi. „Să mergem, măicuță“ sau „să stăm măicuță“. Înainte n-a fost așa. Ce măicuță îi este ea lui? Îl va pune ea la punct! Așa nu se mai poate, nu merge. Iar ce-a fost în urmă cu douăzeci de ani, asta n-o mai ține minte, a trecut prin multe în ăști douăzeci de ani. Și ce bătrîn e! Uscat și bătrîn ca... un ciot! Un bătrîn! Ptiu! Și spuse în rusește o vorbă pe care o învățase și care-i plăcea:

— Ce m-am mai spetit!

Aci se porni ciripit de canar în colivii: pe acei canari i-a luat stăpînul de la Vilim Ivanovici, cînd l-a omorît, și a atîrnat coliviile la ea în cameră, spre ținere de minte. Ea și-a băgat tălpile mari și roșii în papuci de pîslă și s-a dus să le dea de mîncare canarilor. Atunci a simțit că picioarele-i sînt moi, că e

beată încă de aseară. Dar de ce? Pentru că e săptămîna brînzei, nu de altceva. El a murit, iar peste două zile a început săptămîna brînzei. Pentru ea săptămîna brînzei e doar pe jumătate, dar ieri n-a avut încotro. Pentru că se socotește sărbătoare. Iar Elizavet, Lizenka, a băut mult, nici nu s-a așteptat ca această *Mädel*[1] să țină atît de bine la băut. Iar cel din Holstein[2] a borît, ca din căldare. Ce slăbănog! Ptiu!

De-ar fi fost cu ea Vilim Ivanovici, acest cavalir curtenitor, cu adevărat curtenitor! I-ar fi spus: *Mein Verderben, mein Tod, mein Lieb und Lust!*[3] El știa! Oh, ce bine le știa pe toate! Unde trebuie mers și cine trebuie primit și ce să se bea și ce se poate spune, *und alle Lustigkeiten — jeden Tag*[4].

Coliviile atîrnau deasupra măsuței, iar pe măsuță erau acum așezate lucrurile lui, ea poruncise să-i fie aduse. Și lucrurile erau cu adevărat elegante, lucrurile unui cavalir frumos. Și încă mai miroseau. Pipa împodobită cu aur mirosea a tutun plăcut și ușor. Punga era țesută cu fir de aur — o să și-o ia ei și o s-o poarte asupra sa. Pana de struț și tabachera cu praf pentru curățat dinții. Dinții cei albi, rîzători!

---

[1] Fată (germ.).
[2] Ducele Karl-Friedrich de Holstein — Gottorp, soțul Annei, fiica lui Petru I.
[3] Blestemul meu, moartea mea, dragostea și mîngîierea mea (germ.).
[4] Și tot felul de lucruri plăcute — în fiecare zi (germ.).

Ceasul cu portretul ei pe capac, pe care îl făcuse maistrul Koroveak și pe care ea însăși i l-a dăruit. Are aici pieptul alb și capul plecat pe-o parte. Numai nasul e desenat cam peste măsură. Șterse praful de pe ceas, un ceas nou-nouț, un lucru frumos! Și perlele, cîte perle i-a dăruit ea lui! Iar nasturii se pot coase la o rochie nouă. Și pana de struț s-o potrivească la evantaliu. Da, era întotdeauna dichisit, îi plăcea să-i uimească pe toți. Și *puppchen*[1]-ul din aur cu o sabie mică e zeul războiului. O! Era doar atîta de învățat și un domn cu adevărat ager și ce mai cîntece îi scria! — *„Well, ade*[2]... mai departe nu-și amintea. Și a murit ca un hoț, iar acum ea l-ar fi îmbrăcat tot în aur! El ar fi avut grijă de ea! Și doar două luni ar mai fi avut de așteptat. Și cît pe ce să piară și ea din pricina lui. Ptiu! S-a prăpădit ca un prost, numai el e vinovat, a fost nesocotit, se tot lăuda. Iar acum ar fi umblat după ea îmbrăcat ca o păpușă!

A hotărît să trimită la Kunștcămară pe zeul războiului, ca o adevărată curiozitate ce era. A pus totul la loc și în acea zi a uitat de Vilim Ivanovici.

Prin ciripitul plăcut al canarilor răzbătu deodată în spatele ei glasul stăpînului:

— Să mergem în Persia!

---

[1] Păpușică (germ.).
[2] Lume, rămîi cu bine (germ.).

Acea voce răgușise, se hodorogise de la tutun și era vocea lui, a bătrînului.

Ea încremeni, iar stăpînul hohoti a rîs :

— Katrina ! Executarea articolului ! Ho, ho !

Dar nu era stăpînul, ci papagalul din Guineia al stăpînului pe care l-au mutat la ea pe cînd acela zăcea și care a tăcut tot timpul, iar acum a deschis gura. Să-i frîngă gîtul ! De ce oare le plac multora asemenea păsări și plătesc pe ele bani grei ? Și a hotărît că de cum o crăpa, să-l trimită tot la Kunștcămară, iar ca să crape mai repede, să nu-i dea de mîncare.

Era timpul, era tocmai timpul potrivit și n-a mai stat să piardă vremea, a sunat din clopoțel. Îndată au intrat doamnele de onoare, iar ea prinse a se îndeletnici cu spălatul și fricționatul.

I se aduse o carafă pictată într-un lighean pictat și asta era ceva de tot nou, după moda din Franța : carafa și ligheanul erau din hîrtie groasă, îmbibată cu clei și țineau apa mai bine ca porțelanul. Iar în carafă era apă și ea începu a se spăla, plescăind și-și dădu cu apa de Dania pe piept.

Apa de Dania i-o potrivea apotecarul Liphold din apă de nuferi, de bob, de castravete, de lămîie și flori de crin. Se prindeau pentru astă apă șapte porumbei albi, ajutorul apotecarului îi curăța de pene, le tăia capetele și încheietura aripilor, le pisa mărunt și le punea în apă. Și o distila. Apa asta de Dania, pentru ea anume făcută, îi plăcea. Se spăla în ea, plescăind, și și-o dădea cu mîna pe piept.

Iar apa de Veneția care albește pielea negricioasă a vărsat-o la mînie peste o doamnă de onoare. Apa aceea era din lapte de mai de la o vacă neagră și ei nu-i trebuia, asta i-a mai spus-o doamnei de onoare o dată. Ea nu era negricioasă — era albă de felul ei — și a început a striga cu voce groasă și a turnat acea apă peste doamna de onoare.

Apoi n-a mai durat mult : s-a fricționat cu pomadă din picioare de berbec și din crini — pentru moliciune și luciu iar picioarele și le-a frecat cu ceară — cine știe de ce. Și mișcîndu-și urechile, și-a desenat pe tîmple trei vinișoare albastre, ca un brăduț, care urmau a înfățișa durerea de cap.

Mîna dreaptă și-a frecat-o cu ulei de muștar.

I-au pus *agajantes* [1] negre.

Ea aștepta cu răbdare.

I-au așezat pe cap un *fontage* [2], negru cu alb și au înveșmîntat-o într-o mantie neagră.

Atunci, încălțată, îmbrăcată, grasă, albă, în negru și alb, și-a purtat Marta pieptul înainte, în sala de festivități.

Mîna stîngă, spălată cu apă de flori, și-a dus-o la față, și-a acoperit ușor fața, ca de durere : din sală venea miros greu.

Iar cînd a intrat în sală, i-a văzut iară pe toți domnii miniștri străini. Domnii din statele

---

[1] *Angajantes* — manșete late din dantelă.

[2] *Fontange,* podoabă de cap, introdusă de favorita lui Ludovic XIV, doamna de Fontanges.

străine se adunau aci să privească cum îl plînge de la orele zece de noapte pînă la două după-amiază.[1] Şi l-a văzut pe micul Löwenwoldt, tînăr, cu mustaţa în furculiţă şi a înţeles că şi-l va apropia. Apoi se uită într-o parte şi-l văzu pe Sapega, logodnicul nepoatei, încă de tot copil, şi înţelese că şi-l va apropia.

Marta îşi duse mîna dreaptă la faţă. Acolo, în sicriu, era...

Şi lacrimile se prelinseră ca o ploaie cu picături mari.

Ecaterina se porni pe bocit.

5

Slujbă n-a primit. S-a procopsit pe trup cu semne ce dau de bănuit. De mînuirea armei nu mai era bun. *Apşit*[2], sau scrisoare de lăsare la vatră, n-are. Aşa s-a tras înapoi în oraşul Petersburk. Soldat al regimentului lui Balk, care-şi isprăvise slujba. La marginea oraşului era un birt, în faţa lui — tarabe şi coşărci şi trei ţărani marchitani făceau aici negutătorie cu colaci şi vodcă. S-a oprit în acel birt să-şi caute de lucru. Avea doar bani mărunţi, pe care îi cerşise pe drum. Avea cinci bănuţi de cîte cinci copeici în bani de aramă, tot bani

[1] Timp de patruzeci de zile cît a stat Petru neîngropat, Ekaterina l-a bocit de două ori pe zi.

[2] De la *Abschied* — hotărîre, sentinţă. (germ.).

noi cu emblema statului — pasărea — iar sub pasăre cîte cinci puncte. Dar bănuţi şi copeici vechi unde e un călăreţ cu suliţă şi zimţii-s adînci, nu i-a dat nimeni : pe aceia îi ascundeau. Banii aceia erau socotiţi buni. Şi mai avea trei bănuţi pe care soldatul i-a încercat cu dinţii şi avea o îndoială de n-or fi falşi, căci aveau marginea netedă, fără zimţi. Banii falşi erau şi ei buni, dar cei falşi din aramă aveau preţ mult mai mic decît cei vechi. Era o pierdere.

Aşa încerca între dinţi bănuţii şi în ăst timp au intrat în birt, în şir, trei bătrîni orbi : unul gras, roşcovan, în suman, al doilea mijlociu de statură şi al treilea tot aşa, iar de dus îi ducea un netot, care zvîcnea din cap. I-a adus înăuntru, i-a aşezat la masă unul lîngă altul şi nu şi-a mai tremurat capul, iar bătrînii şi-au deschis ochii şi a ieşit la iveală că nu-s lipsiţi de vedere. Au luat colaci, s-au apucat să bea ceai şi au cerut zahăr. Beau cu zgomot, plescăiau, iar apoi au prins a vorbi şi vorbeau încet. Despre nişte panglici, despre ceaprazuri, altul — despre ceară, iar al treilea tăcea. Pe urmă iar au vorbit şi soldatul auzi : „maghistrat“[1], „burmistr“ şi atît, altceva n-a mai auzit, vorbeau încet de tot. În birt a intrat un voinic, s-a închinat celor trei bătrîni, iar ei i-au spus netotului să iasă afară şi voinicul s-a aşezat lîngă ei, dar mai la o parte. Atunci soldatul a ieşit în tindă. Acolo stătea netotul cu capul dat pe spate

[1] Membru al administraţiei orăşeneşti alese care se ocupa de probleme judiciare administrative şi de dări.

și-și turna vin drept în gîtlej. Soldatul i-a dat să guste din colac și l-a întrebat : al cui ești ?

Acela a răspuns :

— Stau la negustori și fac pe netotul. Dar tu de unde ești ?

— Am fost soldat în regimentul lui Balk.

După aceea, soldatul i-a dat netotului doi bănuți, ca să-l lase să tragă o dușcă. După aceea s-au pornit pe vorbă. Netotul a povestit că se preface, iar al cui este, a uitat de mult și nici nu vrea să țină minte — uitucia îl ferește de toate — iar în fața negustorilor tace. Negustorii-s bogați, iar el îi conduce de prefăcătorie și cere de pomană. Primul, roșcovan și gras, e un negustor cu dugheană de mărunțișuri, al doilea, ginerele lui, e tot cu dugheană, iar al treilea are interese la o fabrică, ori că de ceară, ori că de ceaprazuri și nu mai vrea și de asta a făcut să i se piardă urma. Că ei văd mai bine decît el, să zicem, sau decît soldatul, dar umblă așa ca să scape de dări, care li s-au pus mari. Așa umblă în șir, acasă se cheamă că-s fugari, sînt înscriși pentru azil, dar își au peste tot oamenii lor. Iar el face la ei pe netotul și capătă merinde, încălțări și toți banii ce-i adună. El e cerșetor de-adevăratelea. Că astea s-au întîmplat de curînd de tot — asta a auzit-o de la bătrîni — de cînd stăpînul a început a se lăsa pe mîna muierii și a se băga în grosul boierimii. Iar înainte el a fost maghistrat din partea negustorimii și acei negustori nu umblau fugari.

Aci soldatul din regimentul lui Balk vru să strige : „Vorba și fapta !“ și s-a și uitat la netot cu mirare, dar netotul l-a întrebat :

— Ție Balk nu ți-a spus ce crește în pădure ?

Soldatul își încreți fruntea, să înțeleagă la ce-i trebuie acum netotului pădurea și să-și amintească ce spunea Balk, dar netotul îi răspunse singur :

— În pădure cresc vergi.

Atunci soldatul și-a schimbat hotărîrea și n-a mai strigat nici vorbă, nici faptă.

— Voi, soldații, vă știm noi, îi spuse netotul, sînteți cu nasul pe sus, lăudăroși.

La aste vorbe soldatul din regimentul lui Balk dădu din mîini, se potoli și întrebă de nu s-ar găsi cumva și pentru el o slujbă, pentru că acum el, cum s-ar spune, nici nu mai e soldat. Însuși Balk, comandantul, a dispărut pe undeva. Slujbă nu mai are.

— Dă-mi bani, îi spuse netotul și-l lămuri : soldatul să-i dea tot ce are, iar el îl va căpătui. Banii, soldatul nu i-a dat pe toți, ci și-a lăsat doi bănuți de cîte cinci copeici. Și netotul îl învăță să se apropie de voinicul care e la bătrîni și să se roage să-l ia la fabrică.

— Acolo, auzii eu, năimesc acum la scărmănat și răsucit, iară tu roagă-te de el cît mai frumos. Iar eu o să plec.

Și intră în birt.

Acolo, bătrînii se odihneau după ceai și după rapoartele ce le dăduse voinicul și le ieșea abur de pe buze.

— E bătut în cap. Bătrînul, mulțumit foarte, îi povestea voinicului despre netot. Țicnit. Dar iute și lacom la mîncare și cu pasul vîrtos. Așa umblăm.

Aci intră în birt soldatul și netotul dădu să zvîcnească din cap, dar bătrînii i-au spus :

— Lasă, mănîncă ce ai acolo, ce tot zvîcnești din cap ca un cal sălbatic ?

El sorbi, se înclină și grăi către bătrîni :

— Amin.

Și bătrînii se așezară în șir și o porniră, iar netotul mergea în față.

Voinicul însă a rămas și soldatul s-a apropiat de el și s-a rugat de el cît mai frumos și voinicul l-a tocmit la scărmănat și răsucit, iar apoi i-a ascultat vorba de militar și a văzut că soldatul e vînjos și mîinile-i sînt grele și e așa cum pare — fără șiretlic — și a hotărît : paznic să fie, să-i păzească pe lucrători la atelierul de ceară, să bată toaca dis dimineața, să umble cu cîinii. Iar oameni de pază sînt în totul patru. Nici de hîrtii, nici de *apșit* nu l-a întrebat și doar i-a spus :

— Cum e ceva, dă-i cu pisica cea cu nouă cozi, cu gîrbaciul.

Soldatul regimentului lui Balk s-a uitat la el, iar el l-a lămurit :

— Tu. Să-i arzi. Cu gîrbaciul. Dacă nu, atunci pe tine.

Și au ieșit în stradă.

Rohatca de la pod fusese de acum ridicată, caraula și plecase acasă să se culce. Bătrînii mergeau în șir, iar în față era netotul.

Bătrînii cîntau :

Sim rugă înalță,
Ham grîu seamănă,
Fet are puterea
Iar moartea stăpînește pe toți. [1]

Iar netotul cînta mai tare ca toți.

6

— Fără nici o îndoială, *sieur* Legendre, că a fost un om înzestrat. Dar uită-te, ce picioare ! Asemenea picioare trebuie să umble, să umble și să alerge. Ele nu pot sta : vor cădea, căci n-au în ele nici o proptea. Nu căuta în ele mușchi dezvoltați, mușchi groși și netezi, ca la oamenii înalți de statură. Sînt numai tendoane. Ca două picioare de cal.

Era nemulțumit de picioare, pentru că picioarele erau subțiri și nu găsea în ele nici o bucurie pentru mîinile lui. Umbla roată-mprejur, se amăra, frămînta ceara cu mîinile. De daltă nu se atingea. Apoi privi la bucata de ceară din mînă, o mai boți o dată și ochii prinseră a-i juca. Frămîntă în pumn sîngele-zmeului și

[1] Inscripția pe un tablou de prost gust „Oglinda păcătosului", cu largă circulație în sec, XVIII.

iar privi, mijind. A încălzit-o lîngă soba deschisă, a dat cu dalta și a tras o linie peste cocoloș ca o linie omenească. În mîna lui era un măr. Luă cu degetele-i groase o pensulă, unse acel măr cu rășină și el se lumină parcă pe dinăuntru, ca și cum abia ar fi fost rupt. Și meșterul își răsfrînse buzele-i groase, ca un copil care se trage la sîn sau ca și cum ar fi făcut mărul cu buzele și nu cu mîinile.

— Principalul e să aibă vinișoare, spunea el cu gravitate și rotea mărul. — Să nu fie... tendoane. Ca totul să fie plin și nimeni să nu poată gîndi nici o clipă că înăuntru e gol. Dă-mi sîrma.

Prinse frunzele.

Aci ochii-i începură a arunca săgeți, buzele a mesteca și făcu o prună cît toate zilele, mată, cu pojghiță albastră în obrăjor, cu rotunjimi curat femeiești, o portocală, toată numai bubulițe, pe care le înțepa, o lămîie peste măsură de galbenă și struguri, grei, un ciorchine de struguri negri de Spania, care se cereau singuri în gură.

Le-a așezat pe toate pe tunul cel cu beteșug și după asta i s-a adresat domnului Legendre, ca un leneș care nu mai dorește a lucra :

— Nu ai auzit niciodată, *sieur* Legendre, despre împăratul Heliogabal ?

— Parcă era al Spaniei, spuse *sieur* Legendre.

— Nu. Al Romei. Nu trebuie să te lauzi cu știința dumitale, *sieur* Legendre.

Aci Legendre, luîndu-și o înfățișare de om curios și dornic de cunoștințe și fără a se opri din potrivirea cusăturii pe talpă, în acel loc

unde trebuia să se unească cu chișița, întrebă în care veac a trăit dară acest împărat atîta de vestit ?

— În care ? În secolul al cincilea, răspunse liniștit meșterul. Nu ți-e totuna cînd a trăit, dacă nu știi cine e ? Nu despre asta e vorba. Am vrut doar să-ți aduc la cunoștință că acestui împărat îi plăceau asemenea fructe de ceară și încuraja asta. Și toți trebuiau să le mănînce și să bea după ele apă, cum era moda.

Aci dădu din cap, mulțumit de mirarea domnului Legendre.

Și Legendre spuse :

— Hm, hm.

— Ceara ajută la digestie, spuse meșterul în treacăt. Și ăști domni curteni înfulecau ceara. Și de bună seamă că-i lăudau gustul. Iar el însuși mînca, desigur naturale. Ăst împărat roman.

Și arătă cu degetul poamele, fără a se uita la ele, cu răceală.

— Atîta de corupți sînt curtenii, îi spuse el cu tîlc lui Legendre — *suum cuique* [1].

Sieur Legendre potrivi talpa și acum aproape totul : mîinile și picioarele și cobilița mare — umerii — era așezat pe masă, iar din membre ieșeau în toate părțile vergele de fier.

— *Membra disjecta* [2], spuse meșterul, picioare ! și o dădu pe latinește. Asta însemna că în

[1] Fiecăruia ce i se cuvine (lat.).
[2] Membre desfăcute (lat.).

curînd pe meşter îl va apuca furia. Pufnea. Domnul Legendre tăcea, iar meşterul spunea :

— Mi se pare că socoteşti, *sieur* Legendre, spuse el, că alţii sînt mai cîştigaţi ca mine ? Poate că, repet, alţi meşteri fac o muncă mai de onoare sau mai bănoasă ? Aşa ţi se pare, nu ?

Sieur Legendre îşi mişcă nasul — nici a da, nici a nu, ci aşa, roată-mprejur.

— Ei, spuse Rastrellie pufnind — în acest caz te poţi duce la Karavack să-l ajuţi să pregătească funingine pentru tablouri. Sau, şi mai bine, du-te la domnul Konrad Osner, în magazia cea mare. O să te înveţe să-l înfăţişezi pe Simon Volhv[1] în chip de beţiv care zboară cu capul în jos. Iar în jur or face tumbe draci. Numai să nu te rogi să te primesc înapoi. O să-mi zbori cu capul în jos, ca Simon Volhv.

Apoi se mai linişti oarecum şi spuse cu amărăciune :

— Încă nu înţelegi bine lucrurile, *monsieur* Legendre.

Îl înălţase la rangul de *monsieur*, fără nici o tragere de inimă.

— Desigur că ştii şi fără îndoială că ai auzit despre asta, în pofida firii dumitale distrate — nu se poate să nu fi aflat despre aceasta — că înmormîntarea va fi cu pompă. Cornişe şi arhitrave şi festoane şi tronuri. Deasupra cornişelor va fi atîrnat un brîu şi pe el vor fi cusute

[1] E socotit întemeietorul ereziilor bisericeşti.

cu paiete — lacrimi. Ai putea născoci, *sieur* Legendre, ceva mai prostesc ? Baldahine, şi ciucuri, şi franjuri, şi Hollande, şi Brabant !

Nasul i se umflă ca o scoică în care suflă un triton.

— Piramide, sfeşnice, capete de mort ! Gustul domnului mareşal Brüss şi al domnului general Bock ! Care se pricep numai la mărşăluit. Domnii rîgîitori militari ! Şi cunoscutul nostru conte Eguşinski,[1] acest scandalagiu de bordeluri ! El e, mi se pare, principalul organizator. S-a obişnuit cu bordelurile şi crede că acolo e gustul cel mai ales — şi el împodobeşte această sală de înmormîntare ! Ai auzit, *sieur* Legendre, de statuile ce se toarnă acolo ca lingurile ? Oh ! N-ai auzit ? Rusia plîngînd, cu batistă. Marte, care boråşte de jale, Hercules, care şi-a pierdut bâţul ca un prost ! Stai, dă-mi voie ! O urnă pe care o ţin nişte genii urlătoare ! Un cumar. Douăsprezece genii ţin un cumar ! Niciodată n-au fost atîtea ! Schelete din marmoră, perdele ! N-ai văzut proiectul ? Caritatea cu un dos uriaş. Curajul cu poalele ridicate şi Concordia cu buricul gros ! Le-o fi văzut în vreun bordel ! Şi capete de morţi în argint, cu aripi. Şi mai sînt şi împodobite cu lauri, mutrele astea. Te întreb şi îţi propun să-mi răspunzi pe loc : unde ai văzut să zboare capete pe aripi şi să mai fie şi împodobite cu lauri ? Unde ?

[1] P. Iagujinski.

El aruncă o bucată de ceară în sobă și ceara sfîrîi, stropi și plînse.

— Uite, spuse Rastrellie. E o porcărie. Aruncă imediat un strat întreg ! Iar după înmormîntare domnii miniștri vor căra toate aceste Dreptăți pe la casele lor, ca amintiri — sălbaticii — și copilașii lor vor face pe șoldurile grase tot felul de inscripții porcoase, cum se obișnuiește aici pe toate casele și gardurile. Iar ele se vor nărui peste două săptămîni. „Imitație de marmură" ! Așa că, mulțumesc ! Nu doresc să fac asemenea imbecilități din înlocuitori. De altfel, nici nu mi s-a propus. Eu torn tunuri și fac grădini, dar nu doresc asemenea marmuri. Eu voi face altceva.

Aci privirea îi lunecă, pe lîngă Legendre, pe fereastră.

— Un călăreț pe cal. Și voi face pentru ăst oraș un lucru care va dura o sută și două de ani. În o mie opt sute douăzeci și cinci încă va mai sta.

El puse mîna pe strugurii de pe tun.

— Uite așa va fi coama și botul calului și ochii omului ! Eu am găsit ochii ! Ești un prost, nu înțelegi nimic !

Alergă în colț și cu degetele-i vînjoase scoase din sacul de pînză masca de ceară.

Și tot ce spusese el înainte, și o oarecare mînie fără de pricină și multele vorbe de ocară și mormăiala, ce însemnau ele cu toatele ? Însemnau superstiție, însemnau lene în fața muncii de

căpetenie. Nu se atinsese încă de față, acest șiret, ager și iute meșter al artelor, umbla doar de jur împrejurul acelui sac de pînză.

Abia acum s-a uitat cu atenție la mască și a scos un oftat surd, horcăitor :

— Obrazul stîng !

Obrazul stîng avea o scobitură.

Oare pentru că făcuse înainte masca din amestec de alabastru și a apăsat peste măsură obrazul mort, care nu mai avea mlădierea unuia viu ? Sau pentru că a nimerit o ceară proastă ? Începu a apăsa ușor pe la gură și în sfîrșit se liniști. Pe față se așternu o expresie de așteptare și înfundătura din obraji nu se mai prea băga în seamă.

Se tot da înapoi și observa cu atenție, apoi se repezea și îndrepta.

Trecu cu degetul cald peste linia cea mai de margine și șterse schimonositura gurii, gura deveni, ca și în viață — mîndră, o gură care pune pe obraz pecetea gîndului și a învățăturii, cu buze care înfățișează înălțare sufletească. A frecat fruntea boltită, a mîngîiat mușchiul de la tîmplă, cum mîngîi un om viu ca să-i ogoiești durerea de cap și a netezit puțin vîna cea groasă care se umflase de mînie. Dar fruntea nu vădea dragoste, ci numai încăpățînare și îndărătnicie. Nasul lat și scurt l-a îndoit și mai mult și nasul s-a făcut înțelegător, simțitor la înțelegerea binelui. Urechile cam noduroase le-a ascuțit și acum, strîns lipite de osul tîmplei, urechile au început a arăta dorință și apăsare.

A înfundat ochiul orb şi ochiul s-a făcut urît, o gaură, ca de glonţ.

Pe urmă au amestecat ceara cu sîngele-zmeului, au topit-o şi au turnat-o în mască şi capul s-a făcut greu, de parcă ar fi turnat nu ceară topită, ci gînduri.

— Nici mînie, a spus meşterul, nici bucurie, nici zîmbet. Ca şi cum l-ar apăsa sîngele pe dinăuntru, iară el ascultă.

Şi luînd capul acela cu amîndouă mîinile, prinse a-l mîngîia cînd şi cînd.

Legendre se uita la meşter şi învăţa. Dar mai mult privea la faţa meşterului decît la cea de ceară. Şi îşi aminti cu a cui faţă începuse a semăna faţa meşterului : era faţa lui Silen, de pe fîntînile lucrate tot de Rastrellie.

Acea faţă din bronz era liniştită, nepăsătoare şi prin gura deschisă se revărsa fără încetare apă — aşa a înfăţişat contele Rastrellie nețărmurita voluptate a lui Silen.

Acum gura meşterului era tot la fel deschisă, saliva i se scurgea la colţurile gurii şi ochii îi erau înceţoşaţi de o mare nepăsare şi ca de un soi de nemărginită mîndrie.

A ridicat capul de ceară, l-a privit. Şi deodată buza de jos i se pleoşti, sărută acel cap pe buzele încă palide şi se porni pe plîns.

Curînd domnul Legendre aduse o formă — era goală pe dinăuntru. Şi domnul *mecanicus* Botom, cu cin de locotenent, a adus o maşinărie, un fel de ceas de perete, numai că fără

cadran, iar înăuntru erau rotiţe, lănţişoare şi greutăţi şi rotiţe dinţate şi vreme îndelungată le-a tot aşezat în acea formă.

Domnul Legendre a potrivit toate cusăturile şi portretul fu, în linii mari, gata. Domnul Rastrellie l-a frecat cu crohmală ca să nu se înăsprească şi să nu crape şi să nu se facă apoi un soi de praf uscat.

Aşa l-au aşezat în jilţ şi el şezu. Dar cusăturile păreau nişte răni grele şi corpul era îndoit spre spate, ca în chinuri, şi scobiturile ochilor se vedeau negre.

Şi pentru că şi semăna şi nu semăna — şi asta nu era bine —, domnul Rastrellie aruncă peste el o pînză verde şi-şi scoase şorţul, şi se spălă pe mîini.

Curînd veni domnul Iagujinski, puţin cam ameţit, Iagujinski zări poamele de pe tun şi i se făcu poftă de poame străine, muşcă dintr-un măr şi scuipă pe dată şi se miră.

Au rîs apoi cu toţii mult de astă întîmplare curioasă.

Plecînd, domnul Iagujinski porunci ca mîine, după ce se vor pune ochii, făptura de ceară să fie trimisă la palat, s-o îmbrace. Şi i-a comandat contelui Rastrellie să modeleze în argint — pe destui bani — capete cu aripi, care parc-ar zbura, cu cununi de laur, precum şi Dreptatea şi Caritatea în chip de femeie.

Şi contele se învoi.

— N-am lucrat de mult în argint, îi spuse el lui Legendre. E un material nobil.

7

Era asemuită cu multe. Era asemuită cu Semiramida din Babilon, cu Alexandra din neamul macabeilor, cu Zinovia din Palmira, cu Irina a Romei, cu regina din Saba, cu Kandakia din Etiopia, cu cele două Cleopatre ale Egiptului, cu Muavia din Arabia, cu Didona din Cartagina, cu Milasveata din Spania, de neam slav, şi cu ultima Elisavet de Castilia, cu Maria de Ungaria, cu Venda din Polonia, Margareta de Danemarca, Maria şi Elisavet de Anglia, şi Anna cea respectată, cu Cristiana şi Eleonora de Suedia, şi cu Temira din Rusia, care nu numai că l-a învins pe Cirus, împăratul Persiei, dar i-a şi tăiat capul, şi cu atotstăpînitoarea Olga.

Iar apoi ieşeau în camera de alături şi spuneau :

— E o muiere cum trebuie, dar n-o ţin balamalele !

Şi ea nu s-a mai putut stăpîni.

Săptămîna brînzei fusese în ăst an cu mare îmbuibare şi îndestulare. Toţi făceau praznice întru pomenirea lui şi toţi beau şi mîncau şi ea le făcea tuturor daruri şi-i hrănea, ca să fie mulţumiţi. I s-a trimis din Kiev un mistreţ, căprioare şi un cerb. Mistreţul era rău şi l-a dăruit. Şi a mai dat daruri : tabachere din aur — patru la număr, din fir de argint — cinci. Cu toate că era o lege care oprea să porţi fir de argint, dar n-au fost de alt fel, aşa că, las-să poarte. Şi s-a străduit să le facă după gustul fiecăruia : lui Tolstoi îi plăcea aurul, lui Iagujinski — tablourile şi parsunele [1] şi frumuseţea femeiască, fetele petrecăreţe, Repninilor — să mănînce. Şi ea le dădea de toate. Îi ospăta şi făcea pe codoaşca şi-i silea să bea. Şi atîta a dăruit, şi atîtea blinele a mîncat, şi atîta vin a băut, şi atîta a bocit, că s-a îngrăşat, s-a umflat, de parc-ar fi fost pusă pe drojdie în acea săptămînă.

Şi n-a mai putut răbda.

Acolo, în cămara cea mică, se mai aflau încă toate acelea şi se mai simţea încă prin odăi mirosul cel greu şi popii boceau, dar ea nu s-a mai putut stăpîni. A simţit că umerii îi sînt slobozi, iar pieptul o apasă şi că s-a buimăcit de tot, că buzele i s-au toropit şi picioarele-i sînt grele.

Atunci, noaptea, şi-a pus haine de culoare închisă, şi-a înfăşurat capul şi s-a dus unde trebuie. A trecut pe lîngă santinele şi s-a dus de-a lungul malului, iar zăpada se topea, nu era nici întuneric, nici lumină, iar în colţ o aştepta acela, tînărul Sapega.

S-au dus undeva, picioarele-i păşeau hotărît şi ea ştia că totul va fi bine. Asta-i făcea plăcere şi nu se mai putea stăpîni. Pămîntul de sub picioare era îmbrăcat în sloiuri mici de gheaţă şi ea nu-i deloc aşa de bătrînă şi deloc aşa de beată, umblă apăsat.

[1] Portrete.

Au ajuns ei pînă la o colibă și acela, tînărul, avu de furcă cu ușa, apoi timpul s-a șters și pămîntul nu mai era atîta de rece, el îi așternuse pelerina lui.

Atunci ea a spus :

— Oh, asta e rușine !

8

În sfîrșit l-au bocit și l-au îngropat și au terminat toată treaba. În cămări s-au deschis ferestrele. Vîntul se plimba prin cămări și a curățat totul. Iar apoi au desfăcut toate cîte erau acolo, au scos brîul cu lacrimi, au strîns Justiția și geniile cu urna și le-au trimis la Cancelaria armelor, pe lîngă care avea să fie o Academie de desen.

Atunci toate o luară razna și crăpă papagalul de Guineia.

L-au trimis de îndată, cu cușcă cu tot, la Kunștcămară. Și împreună cu el, pe Marte cel de aur — dintre lucrurile lui Vilim Ivanovici.

Aci începu ea a se preumbla prin cămări ca o stăpînă și a cînta încetișor.

Și nu-i putea fi pe plac priveliștea care i se înfățișa în cămară : pe un jilț înalt, sub baldahin, ședea făptura de ceară. Și deși dăduse poruncă ca acel baldahin și jilțul să fie îngrădite — spre preamărire — cu buturugi aurite, iar între buturugi să se orînduie frînghii verzi cu aur, totuși din pricina lui te lua cu frigul și nu era gospodărește, ca într-o criptă sau altundeva. Era parsună, dar nu știai cum să te porți cu el și despre multe nici nu-ți venea a vorbi de față cu el. Deși nu era decît un portret, dar asemănător în toate și înfățișa chipul lui. Era îmbrăcat în haine de sărbătoare și ea singură le-a ales, nu fără gînd ascuns ; erau tocmai acele haine în care fusese la încoronarea ei. Pentru ca toți să-și amintească anume de acea încoronare. I s-a pus un jilț dintre cele mai bune, din lemn de mesteacăn, din acelea cu bare ușoare, cu baluștri ciopliți, destoinic de măreția sa. Iar el ședea pe pernă, cu mîinile așezate slobod pe brațele jilțului și-și ținea palmele pe jumătate desfăcute, de parcă și-ar fi pipăit cu degetul mic galoanele. Camzolul era de culoare albastră, brodat cu găitane. I-a dat o cravată din batist, ciorapii de deasupra i-a ales de-un roșu aprins, cu baghetă. Și jartierele lui, din galon, noi — nu le pusese încă niciodată. Principalul era că avea pe el, ca unul viu, nu numai haine, cum se cuvine, ci și rufărie : izmene, cămașă, care se revărsa în manșete de dantelă.

La picioare nu putea să se uite de loc, pentru că au convins-o să-l încalțe cu botinele vechi, să vadă toți cum se îngrijea de patrie, cît era de păstrător și nerisipitor. Dacă te uitai bine

la ele, botinele erau tocite, cu boturile îndoite, cu talpa care ar trebui de îndată schimbată și păreau că sînt gata să bocăne. Nici prea sus nu putea a se uita : capul îi era dat pe spate a așteptare, iar pe cap era chiar părul lui, cam aspru. Peruca lui. Să se uite la brîu și la centiron iar nu-i venea. Pumnalul n-o să-l mai scoată, înapoi n-o să-l mai îndese — așa de fitece dată să te încerce aste gînduri și apoi să te lase.

Iar în teacă avea un buzunăraș cu cuțitul și furculița lui de aur : pentru masă.

Cel mai rău era că totul se punea în mișcare pe niște arcuri ascunse, după pofta fiecăruia. Mai întîi ea n-a vrut să-l primească și a spus chiar să-i fie trimis înapoi meșterului și să nu i se plătească din pricina arcurilor ce fuseseră făcute. Dar apoi i s-a spus că s-a făcut cu încuviințarea luminăției sale. Atunci a dat poruncă să fie îngrădit și înconjurat cu frînghii, nu atît pentru măreție, ci ca măcar să nu se mai ridice în picioare. Și se ferea să se apropie mult.

Și nu era nici un loc potrivit unde să-l țină : în casă era neplăcut cu el, cine știe ce treburi pot fi, iar el stă cu capul pe spate, așteaptă. Șade zi și noapte, și cînd e lumină și pe întuneric. Șade de unul singur și nu se știe la ce-o fi bun. Din pricina lui te apucă sfioșia, îți rămîn bucatele în gît. Într-un așezămînt public nu e

chip să-l trimiți, pentru că mai întîi va fi o piedică în lucru, iar apoi, cînd s-or obișnui, nu cumva să se facă prea îndrăzneți. Și deși e din ceară, e totuși de cin împărătesc. Nu se poate nici la Cancelaria armelor, unde avea să fie Academia de desen ; mai întîi, că încă nu este Academie, ci abia va fi, pe urmă — pentru că nu e numai ceva meșteșugit, dar e și un lucru de seamă și o curiozitate a statului.

Și ședea așa, de toți părăsit. Dar sala cea mică fusese acum curățată și era de trebuință. Tot acum crăpă papagalul și fu trimis de îndată la Kunștcămară. Și tot acolo — medaliile de stat cu emblemele și luptele. Și lucrurile pe care le cioplise : policandrul, sipețelul și altele, din fildeș. Și astea sînt aduceri-aminte de seamă pentru țară.

Atunci se vădi limpede : da, la Kunștcămară trebuie să stea, ca un lucru osebit, făcut cu iscusință și foarte rar — și ca meșteșug și dinspre partea statului.

Acolo îi e locul.

9

Lui Rastrellie îi rămăsese, pusă deoparte, destulă ceară albă. Zăcea în colț grămadă, palidă, poroasă, urîtă. În sfîrșit, îl plic-

tisea. Meşterul tăie cu un cuţit strîmb o bucată bună, iar o parte, ca un zgîrcit ce era, o lăsă, să fie. Începu a face modelul monumentului pe care dorea să şi-l închipuie în mijlocul unei pieţe mari şi făcîndu-l cu linguşire şi mîndrie, uneori, în timpul lucrului, îşi da aere şi zîmbea linguşitor. Călăreţul era abia de o jumătate de arşin[1], dar se ţinea mîndru. Pe fruntea călăreţului erau petale ascuţite — o glorioasă cunună de lauri. Pe postamentul pîntecos, în părţi, meşterul ciopli amoraşi cu gurile deschise şi cu gropiţe pe buric, cum se văd pe obrajii fetelor cînd rîd. Printre amoraşi a aşezat scoici mari şi a rămas mulţumit.

Totul în natură îl întîmpina pe erou cu bucurie şi supuşenie. Bucurîndu-se foarte de victoriile dobîndite, eroul mergea fără grabă, în cununiţă de lauri, pe un cal gras şi minunat şi se vedea după crupa lui că poate merge mult. Călăreţul era cu totul de o jumătate de arşin, din ceară, dar toate astea erau un model pentru viitoarea statuie mare. De altfel, nu se putea şti de va plăcea, de va izbuti să-i înduplece, de-i vor da comanda şi cît îi vor plăti. Meşterul îi spuse domnului Legendre, calfei, îmblînzindu-se şi lăudîndu-se :

— Aici vor dura în curînd, de bună seamă, o statuie, *monsieur* Legendre. Vor fi comenzi

---

[1] Un arşin = 0,71 m.

mari, bani mulţi şi discuţii multe. Şi de-mi va fi dat să mor cu lucrările neterminate, înainte de a turna statuia eroului, spre bucuria domnului Karavack — care, totuşi, va crăpa cu mult înaintea mea, nu-i aşa ? — dacă aş muri, spun, de la împovărarea băşicii sau aş fi otrăvit de vreun ticălos năimit de domnii Karavack şi Osner — am bănuiala că bucătarul meu e cumpărat — în acest caz, *monsieur* Legendre, vei termina turnarea, aşa cum îţi voi arăta, vei înălţa statuia cum se cade şi mă vei înmormînta cu măreţie şi pompă, fără a precupeţi nimic, cu jale, ca pe un conte şi dascăl. Poţi să-ţi iei tot ce va rămîne din banii mei. Şi prin astea toate te vei acoperi de glorie. În nici un caz să nu laşi neterminată treaba începută de mine ! Iar eu mă tem că voi muri de împovărarea băşicii mele, care se face tot mai mult simţită. Iar de voi rămîne în viaţă, de bună seamă că îţi voi mări leafa. Şi astfel vei primi de trei ori mai mult decît capătă amărîţii ăştia de diavoli ucenici ai lui Karavack şi ai beţivanului de Osner.

Înduioşîndu-se, meşterul bău un pahar de *ale-beer*[1] şi-l trimise afară pe domnul Legendre. Mai căscă, mai aruncă o privire micului călăreţ mîndru, acoperi totul cu pînză şi chemă pe fata ce-o avea în slujbă să stingă lumînarea şi să-l veselească.

---

[1] Bere.

Capitolul al cincilea

Rău va fi ; căi-te-vei pe urmă,
Vai, nemîngîiat plînge-vei în urmă

Act.

Chiar de merg în grădină sau vie,
N-am în inimă de fel bucurie.

Egor Stoletov [1]

1

Avea dinții albi, gura mare, îl bufnea mereu rîsul, nasul era butucănos. Casa îi era mare și a zidit-o mult timp și casa trebuia să fie în patru muchii, ca un pătrat, dar a ieșit în forma literei П, a ieșit în neorînduială. Dacă ar fi fost să fie în pătrat, ar fi depășit alinierea și asta era oprit.

În curte a așezat o statuie foarte grațioasă : Fleora ducînd flori într-un vas și zîmbind. Iar muierile de la bucătărie aruncau în vasul acela resturile de la masă. Casa era ca un palat, dar lîngă casă un păstor păștea vara vaci, spre pă-

[1] Egor Stoletov, secretar al lui Mons, autor de versuri sentimentale.

șuni, spre Galernaia. Nu putea să-i vină de hac. Fusese general-procuror, prinsese mulți hoți de seamă, iar pe păstor îl gonea și nu putea scăpa de el — păstorul cînta din corn și vacile mugeau. Și s-a lăsat păgubaș.

Era zurbagiu, avea o voce groasă, ca un odgon, și era aprig la mînie de i se întuneca mintea și mugea ca un animal. Era un om grosolan, de mahala. Acum el, Pavel Ivanovici Iagujinski, era nemulțumit.

Danilîci, duce de Ijora, îl numea viperă. Îl făcea iscoadă și spunea despre el, despre slujba lui : iscodește cum merg treburile. Îl făcea gură-spartă, țopăilă ranchiunos, viperă, zurbagiu, spunea că face porcării oamenilor, că e arhi-oberînfumurat, că se întinde mai mult decît îi e plapuma, că e ușuratic, scandalagiu.

Casei lui îi spunea : „Crîșma lui Iagujinski", pentru că acolo locuiau tot soiul de oameni. Și încă : „Lustra lui Pașka", de parcă ar fi fost o casă de dezmăț sau un bîrlog, unde stau animalele, sau un han de muieri.

Cînd nu era de față, aducea vorba despre el : că femeia lui, a lui Pașka, e fără de rușine, fuge pe la casele oamenilor cu poalele peste cap și el, Pașka, a băgat-o la mănăstire, iară el a pus laba pe o alta, dar una care-i ține isonul — un drac ciupit de vărsat, nu o doamnă. Că-i va lua în coarne pe toți, ca o vită turbată ; că tatăl lui, un păstor, sufla din fluier, iar el, Pașka, e meșter la danțuri. Dănțuiește pis-

tolet — *minovet*[1] și țipă la domnii din senat. Un caraghios, un Protocopai. Îl numea Domnul Farçon[2], și încă Arzuch von Popley[3], asta pentru că Pavel Ivanovici era curtenitor cu femeile și-i plăceau simțămintele frumoase și muzica, se cunoștea cu artiste și strîngea în jurul lui artiști și-i plăcea teatrul. Iar domnul Farçon și Arzuch von Popley erau denumirile celor mai noi piese. Și poate încă și pentru că era ager în a vorbi limbi străine și se mîndrea cu asta față de mulți: adevărat Farçon. Sau pentru că vroia să capete titlul de duce, dar era numai conte și nu mai aveai loc de așa boieri ca Arzuch von Popley. Că-și bagă nasul, că e o iscoadă. O zicea ca un apropont la slujba lui. Iagujinski era și colonel și general-maior, dar, în primul rînd, era „ochiul împăratului".

Ăst ochi cerceta, iar nasul se băga în toate și tare mai adulmeca și făcea revizii. Fără a se teme de nimic. Pentru că era un scandalagiu și o gură lată.

Era un om grosolan, de mahala, nu ierta pe nimeni, se băga, cerceta. Nu i-au venit de hac. Nu, nu s-a prăbușit. Numai că bea acum nemăsurat de mult: și vișinata, și vinul, și berea englezească *ale-beer* — le sugea lacom pe toate. Acum fără vin, plîngea. Pentru că a rămas singur. Și așa, una-două, se ducea, da pe gît ceva de băut și era gata de treabă: să țină sub supraveghere, sub ochi, pentru ca treburile

[1] Menuet.
[2], [3] Personajele principale din două piese de teatru.

să fie la locul lor și să meargă și să dea peste mînă cui trebuie. Și dacă cineva se atingea de el, atunci gîtlejul lui Iagujinski se căsca, ochii i se holbau și răgea gros:

— Ho, ho, ho!

Lumea se temea de ăst răget amenințător care făcea geamurile să zdrăngăne. Și a scăpat. Dar nu era mulțumit.

Spusese înainte despre Danilîci, domn de Oranienbaum:

— Menschenkot[1]! Nesătulul! Hunțvat![2] Are pe stemă o inimă încoronată, dar inima dinăuntru i-au mîncat-o șoarecii! Uscătura! Face porcării oamenilor de jos, iar pe cei de sus îi lingușește. Îi e totuna, chiar de-ar fi țara în pagubă! Doar-doar s-o strecura în grosul boierimii, prințul de Kușimen! El, Danilîci, o să-și bage în buzunar toate Europele rusești. Se bagă peste tot, ori că se pricepe, ori că nu. Cîrpănosul! Sfetnic diavolesc, Ahitofel! Preamîndru Goliat!

Și pe loc aducea vorba despre discuțiile din timpul nopții dintre Alexandr Danilîci și cumnata:

— Și ce-i trebuie Varvara cînd le are pe toate în buzunar?

Iar Danilîci, aflînd de aste huliri zgomotoase foarte, și-a dat pe scurt cu părerea despre Ia-

[1] Menschenkot — Așa ironizau dușmanii numele lui Menșikov: în formă ușor schimbată căpăta în germană sensul de excremente de om.
[2] Hundsfott — porc de cîine (germ.).

gujinski: Bețivanul dracului! Dar acum, cînd ducele s-a ajuns din cale afară, iar Iagujinski nici n-a zburat, nici n-a fost surghiunit, se închidea serile. Și ședea singur. Soția lui se arăta acum rar pe la el. Era deșteaptă și ciupită de vărsat, de parcă i s-ar fi plimbat găinile pe obraz. Nu-i plăcea să se uite la fața ei, îi plăcea înfățișarea ei din părți sau din spate, așa ca fața să nu se vadă de loc. Iar acum a încetat a se mai uita și din părți. Acum se gîndea.

Socotea pe degete: Osterman nu face decît să țină isonul altora, e un cîine care nu latră, nu se știe pe cine o înșfăca de picior. Apraxin e hulpav și fără chef de treabă. Un hoț. Domnul Brüss nu-i nici în car, nici în căruță, un om de mijloc. Apoi dumnealor din gardă, niște trîntori, război fără bătălie. Și cine mai rămîne? Mai rămîne grosul boierimii, Golițînii, Dolgoruki, floarea-cucului! Însemna că el, Pașa, Pavel Ivanovici, e acum singur. Nu s-a speriat, doar că-i era tare milă de sine, de-i venea să plîngă. Oftă și bău *ale-beer*. Apoi dădu poruncă să fie chemat prizonierul suedez, domnul Gustavson, care trăia în casa lui, pentru diferite treburi de-ale casei, dar pentru care anume? Pentru muzică. Îi cînta serile din trișcă în timpul chiolhanelor și sunetul de trișcă era dulce și răscolitor, îi storcea lacrimi din ochi, îl înlănțuia. Așa se chinuia, pentru că avea în el simțire și curtenie, nu numai răget gros

și scandal, cum spuneau unii despre el. Domnul Gustavson îi cînta, Pavel Ivanovici sorbea din băutură și privea în sus la tavane. Erau tencuite, după modă nemțească, iar drept în mijloc meșterul Pilman i-a zugrăvit o femeie goală care stă printre flori; de glumă, Pavel Ivanovici i-a comandat s-o deseneze întocmai după chipul unei artiste cunoscute și chiar îi semăna.

Pavel Ivanovici privea acum la burta ei, apoi se uita la pereții cu gravuri indiene — gravurile erau acum pe-alocuri stricate, stropite și găurite de gloanțe, în glumă.

Mînca mult, mîncarea era de dar, de la diferite curți: de la curtea vieneză — *Metwurst*[1] și măsline, iar de la cea daneză — hamsi și scrumbie afumată din butoi. Fiindcă bea acum mult vin, mînca de-a valma și mîncare vieneză, și daneză, iar oasele le arunca sub masă și asculta muzică.

Sunetul de trișcă era subțire și rotund ca un glas de fată, un glas omenesc care înfățișa tot soiul de simțăminte, se învîrtea, plîngea, se rotea ca un sfredel șerpuitor, se ascuțea pînă la fluierat, apoi iar se îngroșa și pe urmă se făcea de parcă în cameră ar fi fost un alt om, nu domnul suedez Gustavson. După ce suedezul și-a cîntat muzica răscolitoare pînă la lacrimi, Pavel Ivanovici l-a oprit dintr-o dată pe suedez și l-a trimis afară. S-a gîndit deodată că, ah, ce bine ar fi fost, dacă nu Danilîci ci el

[1] Mettwurst — cîrnat cu mirodenii.

anume ar fi fost acum primul sfătuitor. Ce bine ar fi fost! Iar apoi a prins a socoti iară: Apraxin — un hulpav și un hoț ca și ceilalți — și deodată, de la muzică și de la băutură, i-a venit în minte: că doară și Danilîci șade acum în insula sa Vasilievski și socoate și el. Dar pe cine altul mai poate pune la socoteală? Tot pe aceiași și încă, pe deasupra, pe el, pe Pavel Ivanovici. Și atunci, la cine se va opri? Pentru că trebuie să se oprească la careva. Și se va duce la grosul boierimii. Iar dacă se va duce, îl va înturna din Siberia pe Șafirov, fiul lui Șaiușka. Are de soție o Dolgoruki și-i va atrage pe toți boierii. Iar de-l va înturna pe fiul lui Șaiușka, îi vor lua lui Pașenka insula Mișin, care fusese luată de la acela și dăruită lui. Trei case de lut! Marea! O pădurice de mesteceni!

Dar n-o să ajungă fiul lui Șaiușka și cu Alexașka țari! N-o să-i vină de hac lui, omului de mahala!

Ci de-ar fi negustorii, oamenii magistraturii, și meșteșugarii, și prostimea!

O-ho-ho!

Atunci a pornit adevăratul chiolhan.

2

L-au dus la Kunștcămară noaptea, să nu fie gînduri și vorbe de prisos. Au așezat lada cu toată mașinăria în coșuri de nuiele, au

aruncat deasupra fîn și au dus-o în cămările lui Kikin. Trec soldați pe întuneric și duc ceva. Poate că e nutreț, cui ce-i pasă?

L-au cărat toți paznicii, ba au mai ajutat și cei cu două degete. Erau somnoroși, încă nu se luminase de ziuă și ce ajutor puteau ei da? Făceau lumină. Țineau în clești cele mai mari lumînări ce se aflau în cămările lui Kikin și se străduiau să nu le stingă vîntul.

Iar în cămări au golit un colț mare, au mutat cerbul și au pus în alt loc trei dulapuri. Două zile au tot atîrnat acolo perdele, au așezat trepte, le-au căptușit cu postav roșu cu galoane. Și au îmbrăcat totul în brocart roșu, să fie ferit de praf. Au așezat sus un acoperămînt lucrat de domnul Leblanc, cu ramuri de laur și palmier. Deasupra boltiturii era o pernă de lemn, umflată, cu cute, de parcă acum ar fi scos-o din pat, așa o făcuse domnul Leblanc, iar pe pernă — coroana împărătească cu bombițe, iar deasupra coroanei sta într-un picior vulturul, pasărea împărătească, de parc-ar fi a ger sau s-ar pregăti să zboare. În gură avea un ram de laur, în gheare — literele P și P [1].

Cînd l-au așezat, s-a rupt ramul de laur și o aripă. Leblanc le-a reparat, a acoperit locul cu vopsea și a căpătat alți bani pentru reparație. Pentru acel acoperămînt și pentru chipul cioplit căpătase bani buni și acum se pregătea să plece.

[1] P.P. — Piotr Pervîi — Petru I.

Au ridicat chiar şi duşumelele şi domnul *mecanicus* Bottom a aşezat acolo tot soiul de vergele şi arcuri de fier, maşinărie nevăzută.

L-au aşezat. El privea spre fereastră. Iar pe de lături au pus dulapuri cu tot felul de haine, tot ale lui, au atîrnat la fereastră papagalul de Guineia. Au pus în colţ cîinii : pe Tiran, Eois şi Lizet Danilovna.

Aşa o striga el pe Lizet asta, de parcă ar fi fost sora dreaptă a lui Danilîci. Spunea aşa în glumă şi în rîs. Iară ea era o căţea, roşcată, de rasă englizească.

Iar în colţ era un cal, tot Lizeta, dar era năpîrlit şi l-au acoperit cu o cergă, iar pe cergă erau tot literele P şi P.

Dar apoi i-a cuprins îndoiala. Cîinii, mai treacă-meargă, cîinii nu numai că sînt lăsaţi în cămări, mai ales la nemţi, dar li se mai aruncă şi oase, cum se şi cuvine unor oameni cu ştiinţă de carte şi dacă sînt dresaţi, fac aport, îşi arată deşteptăciunea şi prin asta îi înveselesc pe oaspeţi. Dar cai în cămări a adus doar Caligula, împăratul roman, care era aşa, că mai bine să nu-l pomenim. Nu se cuvine a face dintr-o privelişte de seamă un grajd de cai. Chiar dacă a fost calul cel mai iubit şi a luat parte la bătălia de la Poltava, dar era năpîrlit şi o să facă păduchi. Şi curînd, calul Lizeta fu scos afară, cu pătură cu tot.

Iară pînă au cărat şi mutat unele naturalii şi le-au aşezat, o parte din spirt s-a topit de prin vase.

Noaptea, cel cu şase degete a intrat în cămara cu portretul (aşa au început a-i spune acum).

Era întuneric. Paznicii dormeau, i-a doborît spirtul. Se vedeau cîinii Tiran, Lizet şi Eois. Blana moartă le stătea zbîrlită.

Persoana şedea cu capul dat pe spate, în albastru, cu mîinile sprijinite de mînere, întinzîndu-şi înainte picioarele-i lungi, să stea cît mai slobod.

Cel cu şase degete o privea de la depărtare.

Deci iată cum a fost !

Mare, cu o stea de argint pe el !

Şi toate-s din ceară !

Ceară a adunat el toată viaţa în prisacă şi din stupi, ceară a topit el destulă, a tăiat-o, a frămîntat-o cu mîna, i s-a întîmplat să facă din ea lumînări. Degetele lui ţineau mai bine minte ceara decît pîinea pe care a mîncat-o azi dimineaţă. Şi din acea ceară au făcut un om !

Pentru ce oare ? Pentru cine ? De ce e făcut acel om şi în juru-i stau cîini, atîrnă o pasăre ? Şi acel om priveşte pe fereastră ? Îmbrăcat, încălţat, cu ochii deschişi.

De unde au adunat atîta ceară ?

Aci s-a dat mai aproape şi a văzut capul. Părul e ca lîna.

Şi i-a venit chef să pipăie ceara cu mîinile. S-a apropiat încă mai mult.

Atunci s-a pornit un zornăit uşor, un zăngănit şi acela începu a se ridica.

Cel cu șase degete stătea cum stau naturaliile în colț, nu sufla.

Încă mai zăngăni, șuieră ca la ceas — înainte de bătaie — și, tresărind ușor, ridicîndu-se cît era de înaltă și întorcîndu-se spre cel cu șase degete, făptura de ceară făcu o mișcare cu mîna, de parcă i-ar fi spus :

— Bună ziua.

3

În acea lună mulți și-au făcut vizite și s-a băut mai mult vin. Cînd oamenii întîlneau alți oameni, nu mai erau atîta de îngroziți că în jur sînt mlaștini și aerul e nesănătos. Atunci frica asta trecea. Omul se tocea aici ca piatra în apă și nu mai era în stare să fie dîrz și să aibă păreri. Și sănii, tot soiul de sănii țărănești, iar cînd s-a topit zăpada — și calești sau cupele deschise scîrțîiau prin oraș. Se umbla mai mult în cupele deschise, să nu trebuiască prea multe slugi de însoțire, ci numai doi lachei, ca să nu fie atîtea iscoade.

Pavel Ivanovici fusese peste zi la Osterman și încă la cîțiva. Iar seara au venit la el oameni de rînd, din negustorime, apoi din magistratură și a stat mult la el Miakinin, Alexei — în odaia unde era desenată aidoma pe plafon burta artistei.

Apoi au plecat cu toții, iar el s-a apropiat de ferestruică și a văzut că de partea cealaltă a Nevei, în căsuțele lui Menșikov e lumină. Totul e liniștit și nu se întîmplă nimic, nici vreun foc mare, nici inundații. Toate sînt la locul lor, dar de aci nu se vede unde-i casa lui Menșikov. Începu a se vîntura de la o oglindă la alta și toate oglinzile arătau același lucru : buzele i s-au puhăvit, ochii albaștri-s încețoșați de băutură, nările sînt umflate. Și tot timpul bombănea printre dinții albi, înăbușit și cu șuier, iar apoi se auzea plescăit de buze și o voce groasă, pînă la scrîșnet de dinți și chiar pînă la muget de animal. Iar la sfîrșit — un mîrîit și un soi de rîs amar. Toate la un loc, de parcă învăța și făcea repetiție pentru o comedie, nouă și nemaiauzită. Se apropie cu pas ușor, plutind parcă, de oglinda de lîngă ușă, ea oglindea fereastra din dreapta ce da în curte. Șopti :

— Dragonul lui Mahomed !

A privit în jur, în cunoștință de cauză și cu furie în ochi și n-a văzut nimic alt decît mobilă și argintărie. Atunci a desfăcut mîinile ca într-o deplină și ultimă uluire sau ca și cum ar fi făcut tot ce s-a putut și nu mai poate răspunde de nimic :

— Goliat !

Așteptă pînă îi mai veni sufletul la loc, se mai preumblă, apoi privi pe fereastră și văzu un felinar și lumina de la felinar care cădea pe pămînt, sticloasă ca un havuz rotund. L-a

pus el de la sine, și cu stîlp de tuci, să fie de pildă altora.

— Bani de felinare? spuse el amenințător. Aci își îngustă ochii.

— Și de ce, domnilor din senat, chiar dacă sînt bani de felinare, de ce din insula Amiralității și pînă la rîul Moika se strînge cîte o copeică, iar în cea a Sankt-Petersburkului — cîte un firfiric?

— Oare nu pentru că — și aci își întinse degetul, ca un orator roman — oare nu pentru că acolo locuiește ginerele lui Menșikov?

Rîse amar.

Și nu luminează felinarele, spuse el dintr-un horcăit — felinarele nu mai luminează, pentru că s-au pus dări peste măsură — pe ziduri și pe pîine, pe băi, pe tindă, pe lemne și pe copci, și pe spălatul rufelor la rîu, și pe juguri! Amari bani!

Se apucă cu mîinile de reverul hainei și hohoti parcă a plîns:

— Pentru iscodire trăiesc, nu pentru a cîrmui! Și cer și arăt pe nume, dar răspunsul e greu!

Trăgîndu-și răsuflarea, începu a număra scurt și repede:

— Cei fugiți, și cei morți, și cei luați la oaste și nescoși din pomelnicul de dări. Și cei fugiți la bașkiri...

Aci se scărpină cu degetul deasupra sprîncenei drepte, pentru că uitase. Mai umblă ce mai umblă și-și luă seama. Și arătă pe fereastră, drept spre Fleora care ducea flori.

Intră ciupita.

Ciupita se așeză și stătu să asculte, iar el îi spuse ei, în loc să-i spună Fleorei:

— Iaca, Anna, îți spun și-ți aduc la cunoștință că după așezarea regimentelor în cvartir a apărut în suflete o spărtură! Au pornit-o spre împărăția din Kazan și au scăzut cu treisprezece mii de suflete! Asta-i trîndăvie!

Iar ciupita îl asculta cu capul aplecat și bătea din gene. Era deșteaptă.

— Spun adevărat, îi zise el ciupitei, deși ea nu-i zicea nimic împotrivă. — Doară e groaznic să auzi că o muiere și-a înecat fata, aruncînd-o în apă din pricina foametei.

Iar ciupita mai aștepta de la el vorbe și nu-i păsa de muiere, ca de altfel nici lui. Atunci el se supără pe ea pentru atîta nesimțire și bătu în masă:

— Să se înjumătățească numărul dumnealor ofițerilor! Pentru că e vreme de pace! Și să plece din Petersburk, iar săbiile să și le bage pentru un timp în teacă! Sau dacă e să lupte, atunci nu cu muierile!

Aci își turnă și bău *ale-beer*, iar ciupita spuse:

— Și treburile persiene.

Fără a termina de băut, îi făcu semn cu mîna și întrebă:

— Dar de ce n-a mai dat soldați pentru zidirea canalelor? Canalele s-or părăgini. De ce?

Și coloana Petersburkului nu va mai fi de bună seamă înălțată.

Dîndu-și capul pe spate cu mînie și semeție, rînji :

— Iar revizie acum nu va fi, domnilor din senat ! Nu s-o revizui nimic, pentru că astă minte pătrunzătoare de cneaz nu lasă să se facă revizie. [1] Le vede pe toate și așa !

Și-și desfăcu palmele, ca niște evantalii, chiar în fața ochilor — a batjocură și vărsă *ale-beer*-ul. Și aruncă paharul care căzu jos zăngănind și zornăind.

— Fundamentul general în întreaga lume e pămîntul și comerțul. Iar el a băgat plocoane în buzunar pentru tarifele cele noi. Ce e drept, nu fără oarecare frică. Și acum negustorimea se întreabă cu nedumerire : au vor muta comerțul în Cetatea Arhanghelsk, au la Kronstadt, au îl vor nimici de tot ? Și fi-va Sanct-Petersburkul sau Cetatea ? Dați-mi un răspuns, domnilor din preaînaltul senat — îi spuse el ciupitei — pentru că asta este o problemă dintre cele mai de seamă ! Nici Petersburkul nu mai e sigur !

— Treburile daneze, spuse încetișor ciupita și clătină din cap a mare neliniște și spaimă, dar încuviințînd.

— Cu multă groază și spaimă mă uit — și cu mîna sa roșie, mare, îi apucă mîna subțire —

[1] Menșikov și senatul s-au opus cererii lui Iagujinski de a se face un control al beneficiilor și cheltuielilor țării.

cît e de oarbă prealuminata conducere ! În treburile daneze e înverșunare ! Armele cad la pămînt ! Ofițerii au și ajuns slugoii lui ! Își dobîndesc ce le trebuie prin silnicie !

Fugi către mijlocul camerei și-și rupse caftanul pe piept, urlînd și rotindu-și capul :

— Fiecare vine și cere să se facă dreptate ! Asta mi-e viața ! Nici alinare, nici bucurie ! Și sîngele va arăta calea !

Ciupita clipea repede-repede din gene.

Iar el își tot rotea capul în toate părțile, de parcă ar fi căutat vreun obiect sau o adăugire la vorbe și deodată, fără să se aștepte nici el, urlă :

— Goliat !

Aci căzu în jilț și privi în jur : lumînările ard, aruncînd licăriri pe argintărie, pe perete e o pată, cămara e mare și ar fi putut fi mai mică. În jilț șade nevasta, ciupită, deșteaptă, dar s-ar fi putut să șadă alta, nu atît de deșteaptă, dar neciupită. Și tot nu se urnește din loc. Iar în jur orașul s-a făcut nestatornic și se poate goli pînă în vară. Se va cutremura și se va împrăștia. Ce mai oraș ! Treizeci de mii de suflete ! A și început s-o ia din loc — de pe acum e bătută în cuie căscioara de peste drum, unde a stat meșterul croitor, neamțul Mihailo Grigoriev. Și încotro a plecat? E fugit. Se vor împrăștia departe de locul muncit și vor spune că locul e mlăștinos. Dar chiar de mîine va începe el a-l întărîta, ca pe un cîine, cu bățul.

Pentru astăzi, ajunge.

Tăcu, apoi spuse cu de tot altă voce, parcă cu plictis şi cu părere de rău.

— Tolstoi mi-a făgăduit. Şi Osterman va tăcea. Iar pentru mîine, Annuşka, să-mi pregăteşti lenta. Ajunge pentru astăzi cu *ale-beer*-ul. Trimite-mi-l pe Bardeus şi cheamă-l, rogu-te, pe bărbier, să-mi lase sînge.

4

În copilărie a stat într-o cămară joasă cu pereţi de lemn afumaţi şi bîrne mirosind a fum. Soba era cît toată cămara, iar în sobă erau lemne.

În mijloc era o buturugă uriaşă de lemn, de parcă în odaie ar fi crescut un stejar pe care l-au tăiat şi ăsta-i ciotul.

Tatăl era gras, roşu, sudoarea îi picura pe foile de aluat. Întorcea cu amîndouă mîinile o tigaie mare pe buturugă, număra cu glas tare, iar cînd spunea :

— Grămada ! se oprea din numărat, îşi ştergea cu palma sudoarea de pe frunte iar mîinile — de şorţ şi nu mai cocea.

Şorţul era rumen, uscat şi stătea ţeapăn.

Mama, cu nasul ascuţit, îşi mişca îndemînatec degetele pe buturugă, ca o lenjereasă şi umplea aluatul cu ceapă şi inimă de berbec.

Iar el, Alexandr Danilîci, tot mirosea lung, ca un cunoscător, şuviţa de fum şi uleiul de cîrnepă. Tatăl era tăcut, pleca de acasă şi venea cu chef, fără grai şi fără nădragi. Iar mama era iute şi număra banii într-un colţ. O dată, după mulţi ani, pe cînd plutea pe mare şi era de-acum amiral, a simţit miros de smoală. Marinarii smoleau privata şi fumul era dulce, bîrnele se îndulciseră de fum. Atunci, pentru puţină vreme, parcă i s-ar fi împrospătat iară toate în minte de la acel miros : cămara, şi buturuga, şi tatăl, ceafa lui roşie, şi soba, şi — Grămada !

În ultimii ani şi-a amintit de trecut cam de vreo trei ori. Mai mult nu şi-a mai amintit. Pentru că acum nu ţinea minte, trăia fără ţinere de minte ! Şi ceilalţi vedeau limpede cum se schimbă. S-a schimbat de cîteva ori în viaţă — ba a fost subţirel şi ager şi frumos foarte, gata de năzbîtii, curvar şi lacom. Şi se vedea că nu are vreo năzuinţă înaltă, ci era doar plin de mişcare, îndrăzneală şi voie bună. Apoi cinci ani a mers şi a călătorit, îndesat, prevăzător, cuviincios, aspru cu oamenii şi lacom. Apoi iar l-a luat valul. S-a făcut aspru, a început a se depărta de oameni, era hîd la faţă, pe nasul ascuţit i-au apărut vinişoare roşii. Atunci a început a se desprinde de trecutul său, a uitat cine a fost şi au ieşit la iveală gîndurile departe ţintitoare, privirea ascuţită, neliniştea. Oamenii au ajuns pentru el toţi la fel, au rămas numai fiii şi fiicele lui — la ei se mai gîndea şi înţelegea că-s sînge din sîngele lui.

S-a înfumurat.

Şedea şi privea la sobele minunate, cerceta cu privirea cămările, cît de măiestrite sînt crestăturile şi totul îi părea străin, rece. Ori poate să zidească un palat nou sau să plece undeva? Lua în mînă tabachera, trăgea tutun pe nas. Înainte era aşa: degetele înţelegeau că tabachera asta e a lui, că nu degeaba i s-a ros marginea, că asta arată scurgerea timpului şi că e lucrul lui şi bunul lui. Nasul i se curăţa şi mintea i se limpezea. Ce trebuie să spună astăzi şi ce întîmplare hazlie s-a petrecut ieri: toanta l-a muşcat pe bucătar de dos. Şi că mîine e plin de treburi şi ziua s-a isprăvit.

Iar acum ziua nu se mai isprăvea. Plin de gînduri mari, departe ţintitoare, lua în mînă tabachera şi trăgea tutun pe nas, dar uita ce ţine în mînă. Degetele luau tutunul ca din aer. Şi îi era totuna, pentru că nu mai ţinea la lucruri. A avut multe tabachere noi din fir de aur, una cu un mărgăritar, alta cu briliant şi le pierdea. Şi lucrurile s-au făcut mai proaste, avea în casă multe din alamă, scumpe şi după moda nouă, dar galbene, cum e alama.

Iar cînd vorbea cu Varvara, începea a privi şpanchiu, pentru că nu-i putea spune totul, iar înainte ea ştia despre treburile cele mai de seamă. Iatacul ei era alături. Cînd se trezea noaptea, se minuna singur că a ajuns tot vînos, întins ca o coardă.

Tot soiul de treburi şi de pierderi. În oraşul Baturin pe care l-a luat cîndva cu asalt şi, desigur, l-a dărîmat şi pe care îl avea în stăpînire pe veci, trebuie să conducă o mie trei sute de curţi, iar în totul stăpînea mai bine de o sută de mii şi cinci sute de suflete, în afară de ţinuturile Pocepului şi cele poloneze. Iară pentru pagubele ce le-a suferit în Inghermanlandia i s-au dat patruzeci şi cinci mii de suflete şi bani — aproape şaisprezece mii. Şi a cerut puţin. Ar fi putut cere treizeci. Şi asta-i o pagubă.

Şi care-i acum cinul lui? Prinţ sau chiar duce de Ijora[1] sau cneaz de Roma? Cu penişoare de struţ în stemă şi cu pălărie de cneaz? Dară el vrea să fie ca regescul prinţ Artois în Franţa. Şi încă, împotriva obiceiului chesaresc — aşa se întîmpla totdeauna — să fie numit generalissim, iară de nu vor: general-locotenent al Rusiei.

Peste zi avea treburi multe şi spunea vorbe pe care le uitase de douăzeci de ani. Katerinei. Se pricepea cum s-o vrăjească zi de zi. La început i-a spus, arătînd spre sicriu:

— Măicuţă! Împărăteasă!

Iar apoi, în altă cămară:

— N-om sta, măicuţă, puţin de vorbă despre treburi?

Şi acea „măicuţă" a spus-o într-altfel.

Apoi, zi de zi, iar s-a învăţat s-o împingă de la spate, s-o ia de mînă, să se apropie.

---

[1] Pămînturile de pe malurile Nevei şi ale Golfului Finic, aflate sub administraţia lui Menşikov. Titlul de duce de Ijora i s-a dat după denumirea rusă a acestui ţinut.

Iar de cum l-au primenit și l-au îngropat, s-a și înființat.

Știa să se poarte cu asprime în aste împrejurări și iată că atunci, în timp ce nu se gîndea la nimic, dar o vedea pe ea, pe Katerina, toată, atunci anume a început a i se învîrti în cap ca un soi de roată — cu șuier — și el nu putea opri acea roată.

— Vreau să fiu regent prin lege pentru ca eu, eu, eu anume să guvernez.

Și așa, la rînd: eu, eu, eu anume.

Nu voia de loc să fie regent, ci voia doar să fie generalissim. Dar s-a înfumurat și s-a pus pe treabă. Iar ea era toată întreagă la vedere și ăst gînd prinse a se învîrti în el.

El uita toate astea, nici nu se putea opri și gîndi ce anume trebuie să facă cu ăst țel și nici nu se gîndea — dar a doua zi o făcea.

Și fără vreun gînd anume, cînd a fost iară cu Katerina și a privit-o cu ochi ager — ea avea ochii închiși — iară s-a ivit acea roată, acum cu altceva :

— Pe prințesă s-o mărit cu fiul meu și atunci eu, eu, eu, voi fi regent.

Apoi uita, dar ziua dădea porunci.

Iar lucrurile se tot împuținau, sau poate nu erau mai puține la număr (lucrurile se făcuseră mai multe) — dar totul în juru-i s-a golit. Ca pe o corabie, cînd iese în largul mării — se schimbă lucrurile de pe ea. Și vasele erau aceleași, din porțelan sau lut, și banca, dar totul îi era străin.

Iar cînd vor veni, lucrurile s-or schimba iară. Sînt doar pentru o vreme. Vor fi alte lucruri. Și începu a înțelege cum e el, văzut dinafară : uscat. Începu a înțelege că vocea îi e seacă, fără moliciune lăuntrică, cum fusese cîndva.

O dată, cînd l-a cuprins iară înfumurarea, iar Katerina era despuiată, a înțeles că ea a îmbătrînit și nu că s-a gîndit, ci doar așa, parcă și-ar fi spus :

— Cum să te izbăvești de un om ? De ea, cum să mă izbăvesc ?

Chiar a mormăit asta, pentru că în acea clipă nu era fără de patimă față de ea, de Marta. Și nici nu dorea de fel să se izbăvească acum de ea.

Aci se mai întîmplă o schimbare : se făcu grijuliu față de oameni și deși era iute la mînie și răzbunător, după ce-i trecea mînia — dacă cineva se ploconea adînc și cu smerenie — îi răspundea la închinăciune. A început chiar a uita jignirile, pentru că nu-i păsa de oameni. Și nu i-a mai luat peste picior, iar înainte oamenii îi păreau hazlii foarte. Asta era prețul puterii.

L-a adus din Siberia pe Șafirov, dușmanul său. Și-i cerceta pe miniștrii săi, pe domnul Volkov și pe domnul Wust și gîndea cu asprime :

— Of, ce mai fură !

A început a se teme de plocoanele mari pe care vroiau să i le dea, pentru că orice plocon i se părea acum mic, iar alții luau de bună seamă

şi ei şi nu se cheltuie oare prea mult capital bănesc? În garda lui imperială e neorînduială. Wust nu e în afară de bănuieli, are o mutră roşie, din totdeauna a luat, e un şperţar. Iar acum, ce mai grajduri şi-a zidit şi ce parfum subţire de măgheran vine de la el! Sigur că ia! Dar care i-o fi cîştigul? Iacă ce nu-i lipsit de interes!

A hotărît că pe urmă, cînd va fi numit cu toate formele, îl va goni pe Wust. Îi va da o patalama de bună purtare şi să plece.

Îşi privea fetele cu un ochi încercat: se uita la albeaţa pielii lor, cum le va fi pieptul, le privea cu grijă şi le hărăzea, le alegea. A ales-o pe Maria.[1] Uneori se desfăta privind-o. Iar pe soţie a încetat a o mai vedea, de parcă ar fi fost de pripas sau numai aşa, s-ar fi pierdut de turmă şi s-ar fi aciuat pe lîngă casă.

Înainte de a pleca la senat, l-a cuprins grija: trebuie să facă înlesniri oamenilor. L-a chemat pe ministrul său Volkov. După noaptea în care s-a schimbat domnia, Volkov a început a boli — era galben şi sufla greu. Era supărat pe Volkov: fusese alergătură, a mers, ce-i drept, călare noaptea, s-a îmbolnăvit, fie, dar să bolească aşa, parcă în ciudă, şi să te privească cu jale în ochi, e plicticos. Doar i-a dat lui Volkov bani

---

[1] Iniţial Menşikov a vrut s-o mărite pe fiica sa mai mare, Maria, cu fiul feldmareşalului polonez Sapega, apoi cu împăratul Petru al II-lea, în vîrstă de 12 ani, dar între timp a fost surghiunit în Siberia, unde l-a urmat şi fiica sa (n. ed. ruse).

şi moşii, toate pentru acea noapte. Atunci de ce boleşte?

Ducele de Ijora i-a spus ministrului:

— Pregătit-ai ucazul pentru înlesniri în pricinile cu tutunul? Şi în legătură cu nările?

Aci Volkov îi băgă în mînă două foi şi acele foi ducele le luă cu grijă cu amîndouă mîinile şi le privi de departe.

Foile tipărite cu alfabetul cel nou se pricepea cum să le ţie, pentru că ele începeau întotdeauna cu litere mari. Mai erau şi alte semne: ca să nu greşească, zeţarii culegeau sub linie un cuvînt care mergea apoi primul pe cealaltă pagină şi după acel cuvînt în afara rîndului era de asemenea uşor să bagi de seamă unde-i capul şi unde-i coada paginii.

Iar aci i-a dat scris de mînă, cu litere tot o apă şi un pămînt, fără titluri şi codiţe, ca mazărea în pleavă. Ministrul, domnul Alexei Volkov, privea cu milă cum ochiul luminăţiei sale arunca cu grijă priviri peste hîrtii, de la o foaie la alta, iar mîinile ţineau acele hîrtii cu capul în jos.

— Îmi joacă înaintea ochilor, spuse ducele, spune-mi tu, mai repede, că mă aşteaptă la senat.

Volkov arăta cu degetul spre dosul uneia din hîrtii.

— Extractul după pricinile şi ucazurile despre tutun, care au fost înainte, în trecuta domnie. Şi după trecutele pricini cu smulgerea nărilor.

Prinţul Alexandr se ridică şi se uită la chipul galben, plicticos de-ţi venea să caşti.

— Mie să nu-mi aduci foi moarte, spuse el. Ajunge. Chiar astăzi să fie gata ucazul cu nările. Nările să se smulgă nu pînă la os. Şi în pricinile cu tutunul. Tutunul simplu şi în păpuşi şi fărîmiţat să vîndă toţi fără frică. După masă să se dea citire cu batere de tobă în întreg oraşul şi pe rîul Moika. Şi în sate.

5

Iar oraşul stătea şi deodată zăpada s-a topit. Oamenii umblau pe străzi, iar străzile asudau tare, pentru că erau nepietruite. Nu fuseseră încă bătătorite atîta de neted de picioare, doar potecuţele de-a lungul străzilor fuseseră bătătorite, iar la capetele străzilor apăruseră şi moviliţe. În jurul drumului de bîrne al Nevei mlaştina asuda tare. Dimineaţa era ceaţă ca fumul, de parcă totul ar fi ars, dar nu ardea nicăieri. Oamenii vorbeau pe atunci mult despre asta la Petersburk — de ce oare asudă aşa pămîntul ? Şi că e mai uşor cu lemnele, pentru că a început a se încălzi. Veneau mai mulţi oameni în Tabăra tătărească. La tîrgul de seară. Veneau la căldură.

În hală se făcea negoţ mare peste zi, iar în Tabăra tătărească — pe locul cel ars — şi seara. Aci era forfotă şi tulburare. Şi negoţului îi plăcea locul. Chiar lîngă fortificaţii, în urmă cu douăzeci de ani, se zidiseră dughene şi acolo negoţul era plicticos, dughenile erau noi. Atîrnau frîie noi sau haine de vînzare — tot mărfuri cu greutate. Se auzeau strigăte puţine şi nu se făcea noroi. Apoi dughenile au ars. Şi de cum au ars, treaba s-a urnit din loc, a mers. Au apărut colibe pîrlite din scînduri pe jumătate arse, au venit tătari-negustori de haine vechi, un armean slăbănog din tîrgul armenesc, iar într-un ungher şi-a durat o dugheană un meşter pe jumătate beat, care trăgea dinţii. Era de neam şved sau nemţesc şi toţi îl ştiau acum la Petersburk. Iar în jur era ţipăt şi linişte şi apoi : „of“ ! şi dintele era tras. Vindea şi mărfuri de spiţerie, îşi întinsese ploştile chiar aci, pe pămînt. Venea şi acasă dacă îl ruga cineva, să lase sînge sau să dea jos perii, pentru că mai ştia să lase şi sînge. Era bărbier. Şi acolo era lume multă. S-au ivit ulicioare cu dughene şi fundături, tot soiul de bombe şi hrube de-ale negustorilor. Prin unghere se vindeau vechituri. Începură să se audă strigăte, jurăminte, legăminte. A-nflorit hoţia. Cei în caftane albastre fugăreau pe cîte cineva şi scoteau arma, iar lor li se striga : strună de tobă ! Aerul se făcuse gros, omenesc.

De cum a început noroiul, totul se umplu de murdărie. Sub picioare, şi pe tarabe, şi pe mîini. Noroiul era felurit : de calmuc, ciurucuri uscate de la hamuri, şi de zdrenţe tătăreşti, de la haine vechi şi încă noroi gras şi de carne. Tot aci erau şi măruntaie şi stîrvuri. Iar asta era cu desăvîrşire oprit prin ucazul şefului general al

poliţiei. Nu era voie să se vîndă carne tăiată şi negătită, hoiturile trebuiau să fie strînse, iar negustorii de carne tăiată — să se poarte întotdeauna în tunici albe — să fie curat foarte. Iar pentru hoituri se dădea amendă trei ruble şi pentru celelalte — tot amenzi şi se pedepsea cu bătaia cu gîrbaciul şi cu ocna. Dar nu se aducea la îndeplinire. Tot aci, dincolo de piaţa mică, mai era o hală, îi zicea hala cu duhori. De aci venea miros greu. Cîntarele erau aici neprobăluite, vasele nu măsurau cinstit şi marfa vie era mai mult moartă. Aci îşi trăgeau unul altuia din mînă hălcile şi strigau :

— Hei !

— Nu fărma marfa !

Aci stătea un negustor cu un ciubăr şi vindea tuturor cvas, marfă de nimic. Plăcintarii strigau, iar plăcintele erau înfăşurate în cîrpe, ca nişte copii de ţîţă. Cîrpele erau roase şi ţineau căldură — şi ea costa bănişori : plăcintele reci erau mai ieftine. Iar alături stătea un ţăran finlandez din satul de dincolo de ostrov şi avea în putinici untură, era un ţăran bogat. Cine vroia să cumpere îşi ungea degetul cu untură şi băga degetul în gură. Şi atunci toţi se uitau la el. Gusta marfa. Ochii i se deschideau neliniştiţi, de parcă omul ar fi văzut pentru întîia oară asemenea cer şi asemenea oraş şi hala de vechituri — toată acea Tabără tătărească. Încă o dată, şi mai adînc, îşi vîra degetul în ciubăr şi iar îl băga în gură. Şi toţi

se uitau cum încearcă cumpărătorul marfa. Îşi mişca încet limba şi ceva se petrecea acolo în gură şi el se oprea. Dădea din cap.

— Nu merge !

Şi dus era. Se îndesa în mulţime, stătea să cadă la învoială pentru nişte hamuri.

Şi odată îl vedeai că vinde niscai nădragi vechi.

Oamenii erau feluriţi. Negustori şi vînzători de mărunţişuri. Nu le plăcea culoarea albastră, nu le plăcea piaţa, nici măsurile nu le plăceau, ci le plăceau locurile dosnice, erau dosnici, erau negustori de vechituri. Şi erau şi negustori care vindeau vînt. Au obosit să mai pescuiască de prin nădragi, de prin buzunare, furau căciulile din cap. Şi omul care se îndesase prin mulţime înţelegea deodată că îi e frig la cap, că părul i se mişcă de vînt şi da să se apuce cu amîndouă mîinile de căciulă.

Iar căciula, ia-o de unde nu-i.

Atunci striga :

— Hoţii !

Şi toţi se porneau a striga :

— Hoţii !

Apărea atunci, fără grabă, caftanul albastru, camzolul verde. Şapca îi era albastră şi ipingeaua tot albastră, iar sabia — cu mîner de aramă. Venea să prindă hoţii. Şi înşfăca pe loc hoţul, dacă acela se lăsa prins şi atunci toţi se uitau să vadă ce s-o întîmpla. Şi dacă veneau în ajutor alte caftane albastre, îl întindeau pe

hoţ chiar aici, cu nasul în jos, îi răsuceau mîinile şi-l băteau cu gîrbaciul pe spate.

Dar nu erau iuţi pantalonii albaştri, şepcile albastre, nu se grăbeau să-i ajungă pe hoţi, să vină repede în ajutor, în *securs,* n-aveau ei chef de asta. După cum spune Agrolim într-un act comedial : „Nu zăbovesc, înaintez, dau zvon, desigur“, dar stă pe loc.

Iar acum noroiul era cald şi cărnurile din hala de carne şi de piei au prins a se întuneca, a se fleşcăi — a venit primăvara. Meşteşugarii se tot uitau şi pentru că era cald, căutau nu lucrurile cele mai trebuincioase, ci lucruri subţiri şi pe care de mult se pregăteau să şi le cumpere, iar apoi tot uitau ; se tocmeau îndelung, iar de cumpărat, cumpărau dintr-o dată şi pe urmă le părea rău că au cumpărat. Umblau mai mult după cele trebuincioase pentru meşteşugul fierăriei, al acelor, al iuftului.

Iar fugari erau puţini în oraşul cel nou, ei nu veneau acolo, îi stînjenea că la Petersburk pămîntul asudă şi lasă ceţuri. Fugarii cei mari şedeau la Moscova. Dar de cum s-a făcut aerul uşor, fugarii mai mărunţei au prins a umbla în cîrduri mici pe aci, prin Tabăra tătărească. Dintre cei care şedeau la vreun unchi sau mătuşă, sau veneau pentru o vreme de pe ocină, sau se ascundeau aci, la Petersburk. Iarna stătuseră locului, iar spre primăvară au ieşit

la iveală. Dimineaţa trăgeau aghioase, apoi se sculau, se gîndeau la una, la alta şi timpul îi apăsa, că era prea lung : un ceas, apoi altul şi nu se ivea nimeni şi nimic şi-i încă departe pînă la haleală. De asta îi apuca melancolia. Atunci, odată se repezeau în Tabăra tătărească să privească la tot soiul de lucruri şi să bea un păhărel sau să-şi tragă un dinte la meşterul de dinţi, dacă îi dureau dinţii. Să tragă în piept aer de primăvară acolo, în hala cu duhori sau în hala de peşte, să-şi facă de lucru pe la dughenile cu ţoale, ale şepcarilor sau ale aurarilor.

Treceau bătrîni orbi. Li se dădea cîte o ceapă. Calicimea lăcrima şi cînta de-a lungul zidurilor. Şi trecu pe aci cu pas uşor Ivanko Juzla sau Ivan Jmakin. Nu s-a agăţat de nimeni, n-a împins pe nimeni, n-a spus nimic. Doar privea la toţi şi privirea lui nu era nici în sus, nici în jos — era de mijloc — spre mîini şi spre ceea ce era în mîini. Numai pe urmă se uita la faţă. Aşa a zărit el mîinile ce ieşeau din mînecile unei haine — nici tu haină, nici tu mundir : un suman, iar pe deasupra sumanului — manşete roşii de uniformă. Şi a zîmbit. Iar mîinile ţineau o roată de ceară şi aci Ivanko făcu un pas şi dădu semn cu ochiul într-o parte unuia dintre oamenii săi.

Apoi întrebă de preţul cerii, o pipăi, o scobi cu unghia — roata era tare, nu se muia — şi îl privi în faţă pe fostul soldat al regimentului

lui Balk. Îl întrebă de una, de alta, apoi îl luă deoparte.

Îl numi pe soldat granodir şi soldatul regimentului lui Balk se umflă în pene. Apoi l-a dus pe soldat la crîşmă să bea aldămaş şi a trecut chiar pe sub nasul magazionerului trupei mai-marelui peste poliţmeisteri — cu şapcă albastră — şi chiar i-a făcut cu ochiul.

Acolo, soldatul regimentului lui Balk a tras mult la măsea împreună cu el şi cuprins de încîntare s-a pornit a-i povesti despre muzică şi despre cei din iscadron, cum a luptat el la cavalirie, cum nu s-a apucat de meşteşugul artiliriei şi de ce, iar acum păzeşte, iar cu el mai sînt trei şi un cîine şved. Şi el nu se teme de nimeni, chiar mîine rămîne singur de pază, iar cei trei or pleca din curte să se plimbe, că e soldat din regimentul lui Balk, ăsta-i el.

— Cîine şved ? întrebă Ivanko. Mă umflă rîsul. Ia spune-mi, granodirule, cum îi zice cîinelui aceluia ? Stăpînul cîinelui, şvedul, o fi pierit el la Poltava ?

— Cîinelui îi zice Hunţvat, da unde-i Poltava, nu ştiu, spuse soldatul regimentului lui Balk, n-am auzit.

Aci însă Ivanko îi aruncă soldatului o privire posomorîtă şi-i puse înapoi în mînă roata de ceară şi-i spuse că ceara asta nu merge pentru gura de vînt şi de aceea nu vrea s-o cumpere şi dus a fost.

6

Cînd s-a stîrnit scandalul[1] acela nemaiauzit, strigătele şi înjurăturile şi tărăboiul acela, acele porecle usturătoare şi de ruşine date unul altuia — de hunţvat, hoţ, zurbagiu şi altele — şi se iscă bătaie cu pumnii şi cu cuţitele între cei mai de seamă oameni ai ţării, cînd s-au pus piedici, iar apoi s-au scos şi săbiile din teacă şi s-a săvîrşit bătaia, că i-au despărţit domnii din senat — în acea vreme afară era frumos.

Cînd a plecat acasă, mai întîi nu şi-a putut trage respiraţia, în urechi îi ţiuia, răsuflarea o avea în nări şi nu în piept şi buzele îi tremurau. Şi a dat poruncă să-l ducă cu trăsura. Atunci, încetul cu încetul s-a simţit mai uşurat şi a băgat de seamă că peste Neva se întinde un fum străveziu ca pieliţa brumărie de prună, că aerul s-a subţiat. Apoi spuse s-o întoarcă spre Grădina de vară. A trecut de-a lungul mlaştinii, pe drumul de bîrne al Nevei. Aici din mestecenii ce nu arseseră se prelingea clei. A înţeles că într-o lună or înfrunzi. Asta i-a limpezit capul şi cînd a ajuns acasă nu şi-a mai lăsat sînge, nu l-a chemat pe domnul Gustav-

[1] Episodul descris are la bază un fapt real. Într-o discuţie de politică externă, Iagujinski i-a jignit pe Menşikov şi Apraxin, după care s-a dus la vecernie la catedrala Petropavlovsk şi acolo, adresîndu-se mormîntului lui Petru, i s-a plîns cu glas tare de Menşikov.

son să-i sufle din trişcă, ci a adormit pe dată şi nu a apucat a băga de seamă că a obosit şi-l doare mîna dreaptă.

A doua zi a plecat să se plimbe, fără să treacă încă pe la careva şi l-a întîlnit pe Apraxin, a vrut să-i dea bineţe, iar acela şi-a întors nasul. Apraxin era un hulpav, era un hoţ, dar din pricina ăstei cîrniri, a ăstui nas al lui Apraxin, s-a întunecat la faţă şi n-a mai trecut pe la nimeni.

Şi toţi l-au părăsit.

În aceeaşi noapte, sfîşiindu-şi hainele şi adunîndu-i pe toţi ai casei, s-a pornit pe chef cu şuierături cîineşti de trişcă, cu cîntări mari, cu tras la ţintă în tapete şi în tavan, chiar în plafonul unde era desenată aidoma artista. Au găurit burta artistei şi toate cele.

Iar a doua zi, din casa lui Iagujinski, din acea lustră a lui Iagujinski a ieşit nici tu trupă, nici tu suită, au ieşit oameni cu puşti, cu şuierături, cu cîntece, să fi fost chiar pînă la douăzeci la număr.

Şi înaintea tuturor păşea Pavel Ivanovici, domnul Iagujinski, cu steaua în piept, cu lenta şi cu sabia. Se clătina pe picioare.

Cu spaimă mare fugeau trecătorii de ei şi călătorii îşi întorceau caii şi fugeau de ei caraulele şi paznicii de la bariere, iar sergenţii şi magazionerii trupei poliţmeisterului priveau cu gurile căscate, stînd smirnă.

În acea suită a domnului Iagujinski era şi domnul suedez Gustavson, beat, care sufla în trişcă cu disperare, din răsputeri.

Iar ceilalţi, trecînd pe drumul de bîrne al Nevei, trăgeau în păsări, pentru că sosiseră gîştele de baltă şi asta era oprit prin ucaz. Şi au fost doborîte multe păsări sălbatice, iar două gloanţe au nimerit într-o colibă. Tot aci domnii din suită dădeau drumul la tot soiul de şuvoaie pe pămînt şi strigau cuvinte de tot felul.

Şi astă suită împreună cu dumnealui a trecut pe străzi ca o revărsare de ape sau ca un uragan numit vîrtej.

Pe drum s-au pornit a cînta în neorînduială. Cîntau ăşti oameni toţi o dată, în cor şi numai cu greu se puteau deslusi cuvintele :

Dragoste, dragoste aduceau,
Foc şi tămîie !

Iar apoi unul înălţa cu glas răguşit :

Încetează a mă ademeni
Şi de tot a mă ispiti ;
Căci tu pe mine
Cu nimic nu mă alini !

Şi apoi în cor, răcnind :

Dragoste, dragoste aduceau,
Foc şi tămîie !

Şi cu toate că era de dragoste cîntecul, dar şuierăturile deznădăjduite ale trişcei, ca şi răcnetele şi oftaturile neîntrerupte, făceau ăst cînt spăimîntător pentru auz.

Şi nimeni nu apucă a se dezmetici că întreaga suită sau, cu alte cuvinte, trupă sau companie

se revărsă pînă la rîu și trecu rîul și ajunse pînă la cămările lui Kikin.

Iar înaintea tuturor, cu steaua și panglica lată peste piept și cu sabie, iar în mîna lăsată în jos — cu un baston greu sau bîtă, mergea repede — îl împingea vîntul de la spate — chiar domnul procuror general și fața îi era posomorîtă.

Și nici n-au apucat a înțelege nimic nici paznicul, soldatul cel bătrîn, nici celălalt, că toată compania, toată trupa a năvălit în sala cu deale anatomiei, în Kunștcămară. Dar după ce a năvălit, s-a muiat. Pentru că îi priveau liniștit pruncii înecați și broaștele și le zîmbea băiețelul la care se vedea cum sînt orînduite creierul și țeasta. Și au rămas în odaia din față și tot acolo stăteau și paznicii și se uitau și dîrdîiau, nu care cumva să se facă hoție de naturalii sau să se spargă sau să se strice ceva, nu cumva cineva să bage în buzunar vreun borcan mic sau vreo pasăre. Tot aici stăteau și cei cu două degete și priveau cu ochi omenești la zurbagii. Dar erau netoți și liniștiți și ei. Balthasar Stahl a ieșit înainte și a spus cu glas slăbit și răgușit :

— Eu, ca apotecar...

Dar fără o privire, domnul procuror general trecu mai departe. Și după el o porniră numai doi din suita lui, domnul suedez Gustavson și încă unul. Iar după ei s-a luat Iakov cel cu șase degete. El mergea în urma domnului Iagujinski, cu capul scos înainte, cum merge un cîine de vînătoare cînd adulmecă păsări sălbatice, supus și închis în sinea lui. Pentru că

în Kunștcămară intrase în zbor o pasăre vie, sălbatică, de mahala, grasă, în mătase albastră și cu stea în piept și cu sabie și era un om și nu umbla, zbura. În camera unde stăteau tot soiul de idoli siberieni, cu fluiere amăgitoare, a mai rămas în urmă încă un om. Iar în camera cu portretul a zburat pasărea aceea grasă cu ochii albaștri orbi și tulburi și au intrat doi oameni : domnul suedez Gustavson și Iakov cel cu șase degete, pocitania.

Intrînd în zbor în camera cu portretul, Iagujinski s-a oprit, s-a clătinat și deodată a îngălbenit. Și scoțîndu-și pălăria, s-a dat mai aproape.

Atunci s-a auzit un șuierat și un gîlgîit ca într-un ceas înainte de bătaie și, cutremurîndu-se, făptura de ceară s-a ridicat, și-a înclinat ușor capul și i-a făcut semn de bunăvoință cu mîna, de parcă i-ar fi spus :

— Bună ziua.

La asta procurorul general nu se aștepta. Și dîndu-se înapoi, s-a zăpăcit, s-a înclinat nesigur și a luat-o spre stînga. Făptura de ceară s-a întors atunci pe picioarele-i lungi și slabe, care atîta vreme au stat jos și au amorțit, capul i s-a dat pe spate, iar mîna s-a întins și a arătat spre ușă :

— Afară.

Mînia i-a înțeles-o, îi fusese ordonanță și știa să-i potolească mînia — el fusese primul care și-a dat seama că mînia îi trece de la o față frumoasă de femeie, dar aci nu erau femei, ci

era un cerb şi alte lucruri plicticoase. Şi făcînd o mişcare ce-i plăcea aceluia — cu mîna dusă la piept — a început a i se plînge că el, Pavel Iagujinski, Paşka, nu mai are la cine se duce şi că de aceea a şi venit la persoană, să stea măcar puţin de vorbă în tihnă sau măcar să-l privească. Şi să nu-l gonească că e beat — de două zile, şi nu din vina lui — şi aşa s-a tîrît cu paşi mărunţi pînă la mijloc şi atunci făptura de ceară a înclinat capul, iară mîna i-a căzut.

Aci Pavel Iagujinski prinse a vorbi şi prinse a se plînge, iar domnul suedez Gustavson stătea falnic şi beat şi nu înţelegea, iar pocitania stătea şi asculta şi înţelegea tot. Iar acela vorbea tot mai gros şi la sfîrşit începu a striga, iar făptura de ceară stătea cu capul înclinat.

— Cu adevărat, nu eu, ci el anume e capul tuturor răutăţilor şi tot meşteşugul lui e să-i înşele pe toţi pînă la unul şi să-i jefuie. Face de rîs coroana. Ei îi sărută mîinile : — 'mpărătească — iar el însoară şi desparte, pe unii îi înscăunează în regate, iar de la alţii le ia şi dă porunci Coroanei ! Şi sînt acum tot împreună, şi ziua şi noaptea ! A stîrnit grosul boierimii, hoţul ! Foile tale le numeşte moarte ! Prin scoatere de sabie mi-a poruncit să stau la arest. De cînd sînt, n-am păţit aşa ceva !

Şi începu a plînge. Din ochii albaştri picurară lacrimi ca smoala şi ştergîndu-şi nasul şi plîngîndu-şi de milă, chircit tot de durere pentru sine, strigă cît îl ţinea gura lui, a lui Iagujinski :

— Dar cine e tatăl natural al fiului iadului ? Un grăjdar !

Aplecîndu-şi capul cu perii aspri ai lui Petru, făptura de ceară îl asculta pe Iagujinski. Şi Iagujinski s-a dat înapoi. Atunci făptura de ceară a căzut în jeţ cu zgomot, iar capul s-a lăsat pe spate şi mîinile au rămas atîrnate. S-a apropiat Iakov cel cu şase degete şi a aşezat mîinile astea slabe pe braţele jeţului.

Atunci, făcînd o sforţare, omul cel beat şi greoi care a intrat aci în zbor ca o pasăre, s-a uitat sălbatic în jur şi l-a văzut pe domnul suedez Gustavson şi s-a minunat. S-a întors într-o parte şi a văzut căţelul Eois.

Şi nedîndu-şi seama de cele întîmplate, a întins o mînă, s-a ridicat şi a mîngîiat cînele. Şi a plecat, simţindu-se slăbit.

7

Umbla un zvon printre cei de sus.

Dintre oamenii de mijloc puţini au fost care să fi înţeles : îşi vedeau de treburile lor şi zvonul n-a ajuns încă pînă la ei. Zvon printre cei de jos nu era de loc sau de era, era slab. Cu decoraţie şi cu lentă, beat, toate astea s-au mai văzut şi auzit nu o dată. Domnul suedez Gustavson nu înţelegea ruseşte şi nici nu-l prea atingeau toate acestea, pentru că se obişnuise cu toate

şi treaba lui era să cînte. Pentru cîntat primea în casa lui Iagujinski cele de trebuinţă, oţet, lemne, lumînări şi aşternut. Paznicii din Kunştcămară aveau grijă de lucruri, ca nu cumva să scape cineva vreun prunc sau o maimuţă din borcan şi pentru ei asta era o beţie a celor de sus, la vreme de primăvară. Nu intraseră în camera cu portretul. Rămînea Iakov, cel cu şase degete. În el mustea acum — ca un vin înfundat — zvonul care umbla printre cei de jos. El văzuse şi auzise, el a aşezat acele mîini pe braţele jeţului.

Cînd prinţul de Roma, roşu de întărîtare, a venit acasă — după scoaterea sabiei din teacă — nu ştia ce să facă. De ar fi fost în viaţă stăpînul, s-ar fi dus de îndată la el, i-ar fi căzut în genunchi şi i-ar fi aruncat o privire dintre acelea moi şi crucişe, căreia el nu i se putea împotrivi chiar pînă la capăt. Şi l-ar fi pus pe Paşka, pe el, pe butuc, iar apoi, poate, l-ar fi iertat. Dar acum? Acum au toată libertatea să-l pună cu totul pe acel butuc şi să-i ia casa, casa zurbagiului de crîşmă. Dar e prea slobod şi parcă n-ar avea chef. Cînd e prea liber, nu-i lucru sigur. O ştie încă din bătălii. Dar n-o să se ducă la Marta, la Katerina. Şi a plecat acasă.

Era friguros, sîngele i se îngroşa, îl învăluia bătrîneţea şi nu-şi scotea de loc şuba de iarnă şi-şi tot ascundea nasul în guler.

Iar apoi, cînd ministrul, domnul Volkov, i-a raportat despre Kunştcămară, a plecat la Kunştcămară.

În şuba-i din spinări de vulpe, ascunzîndu-şi nasul în gulerul neted de samur, a plecat în galop într-acolo. Şi cînd a ieşit la iveală din vulpile acelea nasul cel ascuţit ca o bardă, s-a făcut atîta de linişte, încît se părea că numai cerbul mai suflă cît de cît şi poate maimuţa din borcan, dar că oamenii încetaseră de mult.

Aci făcu un pas înainte domnul Balthazar Stahl, ajutorul, şi spuse fără glas :

— Altessă, eu ca apotecar...

Dar nici nu se uită la el şi nimic nu-i spuse neamţului.

Şi întorcîndu-şi nasul către cei cu două degete, văzu că-s netoţi.

Începu a pune paznicilor întrebări cu glas potrivit. Iar paznicii răspundeau şi auzeau cum bate inima cerbului.

Atunci, după ce i-a ascultat pe paznici, a întins o mînă lungă, l-a apucat uşor de guler, vădind obişnuinţă, pe Iakov cel cu şase degete şi Iakov a simţit că merge uşor ca prin aer, dar merge într-acolo, unde i se arată.

L-a adus în cămara din fund. Şi acolo mîna care-l ţinea de guler a slăbit şi cel cu şase degete s-a oprit ca un ornic şi a priceput că i s-a dat drumul din viscă.

Şi fără a-l privi, şuba cea groasă prinse a-i pune întrebări cu glas potrivit. Atunci, într-o clipă, Iakov deveni şiret şi hotărî că va spune cu totul altceva decît a auzit şi va arăta că nu a auzit nimic şi hotărî de la început să vor-

bească puţin şi să născocească. Dar în aceeaşi clipă şuba de vulpi se uită la el cu ochi de om, iar ochii erau mohorîţi, ca jăratecul cînd se stinge. Şi cel cu şase degete se auzi povestind tot ce a auzit şi a văzut şi se miră cum de-şi aminteşte chiar de lucruri la care nu s-a gîndit.

Atunci şuba de vulpi s-a îndreptat de mijloc şi ochii mohorîţi s-au mai uitat o dată la capul lui Iakov, la ochii lui, la mîinile cu şase degete, la pruncul şpanchiu care stătea tot aci în borcan şi a luat-o din loc repede, spre camera cu portretul. Iar uşa s-a închis în urma şubei.

Şi atunci, de pe locul unde stătea, Iakov şi-a întins repede gîtul spre uşă şi s-a uitat prin gaura cheii. Şuba era întinsă ca un cîmp negru, iar apoi cîmpul s-a urnit şi a pornit-o încet spre făptura de ceară, spre umbra celui ce-a fost.

Atunci cel cu şase degete văzu o mişcare, văzu cum se ridică făptura de ceară şi dintr-o parte — degetul care arăta : afară. Iakov apucă să se dea înapoi : drept peste el, ţîşni pe uşă un om în caftan de culoare roşu-închis, ca focul. Şi era slab. Iar şuba cea groasă de vulpi se tîra pe jos după el ca un animal viu. Se întîlni nas în nas cu Iakov, cel cu şase degete.

Aci cei doi oameni se priviră drept în ochi.

Şuba de vulpi trecu, gulerul de samur se ridică şi nasul se ascunse.

Iar apoi a plecat undeva cu caii înhămaţi perechi-perechi.

Şi toţi îşi scoteau căciulile şi se opreau.

8

Ce mai noapte a fost în urmă !

Sură.

Vremea s-a schimbat deodată, s-a iscat vînt şi totul s-a întors pe dos. De unde înainte părea să se desprimăvăreze şi vremea era blîndă, acum te puteai aştepta ori la frig, ori la apă mare. Şi pe cer nu erau stele obişnuite ori lună, ci era un singur drum alb care mişuna de stele mici. Pe cer era o cale lăptoasă, iar pămîntul era negru şi era vînt şi gheaţă ; se vedea mai prost decît pe întuneric. Mohorîtă a mai fost noaptea asta la Petersburk ! Greu le venea corăbiilor din curtea amiralităţii : se legănau în lanţuri şi mîrîiau.

În casa lui Iagujinski era acum linişte. Casa se pitise şi toţi s-au culcat să doarmă; ori dormeau pe jumătate, ori dormeau acum adînc de tot, de li se întunecase şi mintea. Casa lui Iagujinski era acum ca insula din fabulă, care se numeşte muntele celor dragi şi pînă la care nu ajung buletinele şi e înconjurat de apă lină. Pentru că nu se ştie ce va fi acum şi unde îl vor surghiuni. Dar că-l vor surghiuni, nu se îndoia nimeni. S-a prăpădit, s-a dus uşuraticul !

Iar uşuraticul şedea acum tăcut, mahmureala îi trecuse şi-l tot urmărea un gînd. Tot nu-şi

putea aminti, ce a uitat oare. Felinarul de dincolo de fereastră se legăna ca un înecat. Apoi şi-a citit horoscopul pe care un astrolog i l-a întocmit la Viena pe bani buni, după liniile frunţii. Şi-şi găsea o alinare îndoielnică.

După horoscop, după latitudinile planetelor, era aprins şi flegmatic şi de iubit îl iubea poporul de rînd, nu persoanele de sus aflate la putere. Martie însemna greutăţi în treburile sale, din pricina prigonirilor pline de ură ale duşmanilor politici şi de la curte îndreptate împotriva intereselor lui, a veniturilor şi slujbelor lui. Acum era tocmai martie, chiar el. Iar pe insula Vasilievski erau duşmani. Şi cei de la curte şi cei politici — totul e adevărat. Şi totuşi Arigon, cititorul în stele, zicea tot aici că duşmanii mai sus amintiţi nu pot săvîrşi nici o faptă împotriva lui şi el va rămîne deasupra mai mare peste ei şi va birui toate potrivniciile.

Şi şi-a amintit iară, fără vreo pricină iscată de horoscop, de o şleahtică de la Viena care l-a făcut fericit, pentru că nu numai că a iubit-o, dar l-a iubit şi ea. Era durdulie, cu sprîncene negre, ochi necredincioşi şi buze pline. Şi acea şleahtică durdulie, mîndră, e la Viena, iară el e la Sankt-Petersburk. Şi parcă i-ar trage o aţă unul către altul, peste toată geografia şi asta înseamnă o alianţă de stat cu Viena, trebuincioasă şi de folos pentru toţi. Nu poate trăi fără ea. Asta ei n-o înţeleg. Ce să-i faci ! Asta-i. Nu se va împlini.

Iar în ăst an, spunea cititorul în stele, Saturn se află la capătul lui Mercur. Ură de

moarte dinspre partea ministrului şi viclenia lui. Dizgraţie dinspre partea celor de sus. Răzmeriţă. Şi izbîndă. Şi viaţa-i va fi mai plină, fericită, pînă la cincizeci de ani şi mai bine.

Toate sînt înşelătorie şi bani plătiţi de pomană.

Iar şleahtica de la Viena e departe şi ce-o fi făcînd acum ? Poartă discuţii plăcute sau zace bolnavă ? Dar ce se va întîmpla oare cu el mîine, asta horoscopul n-o mai ştie. Se apropie de fereastră şi văzu : cositor, ramuri, noroi, aer îmbîcsit de fum şi parcă s-ar foi cineva acolo jos.

Şi i se păru : e iar prima lui soţie, bătută în cap, proastă, iar a scăpat, a fugit de la mănăstire şi fuge în jurul casei cu poalele date peste cap şi-l face de ruşine.

Atunci s-a mai uitat o dată şi a văzut : ramuri, zdrenţe vechi, pe Fleora cea murdară, care duce ceva în vas. A dat din mînă şi s-a depărtat de fereastră.

Şi în fabricile de ceară din părţile Vîborgului era noapte, o noapte de fabrică.

Ambarul stătea închis, toate colibele aşijderea, ca şi coliba cu haznaua şi şopronul cu soba. În curte erau două căruţe descărcate. Soldatul regimentului lui Balk umbla în dosul şopronului. Şi iată că auzi voci subţiri şi atunci strigă căţelul şved :

— Hunţvat.

Dar cîinele nu lătra. Soldatul regimentului lui Balk se aşeză pe laviţă, închise ochii şi aţipi.

Apoi iar strigă cînele, dar acela nu se ivi. Se apropie de coliba unde era haznaua şi auzi ca o forfotă, un scrîşnet de fiare. Iar cînd strigă, nu-i răspunse nimeni. Şi deodată o fugă sprintenă şi cineva îl arse peste cap şi-i spuse :

— Ei, granodirule ! Şi atunci s-a întins cît era de lung.

Cînd s-a trezit, a văzut : cositor, ramuri, noapte de fabrică şi uşa de la colibă deschisă. Atunci bătu toaca şi înţelese că a fost jaf.

Iar în insula Vasilievski era casa lui Menşikov, noaptea lui Menşikov. Şedea acolo la căldură mare şi-şi încălzea picioarele în pîslari lîngă căminul din faianţă albastră, zidit o dată cu al lui Petru. Se uita la jăratecul care se trecea şi la podeaua meşterită din bucăţele şi pe care jăratecul se juca aidoma unor motănaşi. Îşi fuma luleaua mică şi lungă şi scotea fum în şuviţe. Se gîndea că a obosit în ăst an, dar nu s-a lăsat cuprins de bătrîneţe, ci doar i s-a trezit iar în picioare boala cea veche, scorbutul, de care l-a căutat de două ori doctorul Bîdlo, dar nu l-a vindecat. Şi că vara va pleca la Ranbov [1] să se odihnească şi să-şi vadă de casă. Va pune să se sape o grădină mare de zarzavat, va face vreo grotă cu ţîşnitoare şi curgere de apă sau va aşeza în grădină mai multe cămări din marmoră cu statui şi urcioare, în cerdac va aşeza un joc nou, de împins bile cu ciocănelele în ferestruici — *malibanc* — iar hulubăria va să i-o picteze un meşter pictor. Iar jocul acela e hazliu foarte şi te aţîţă şi te înfierbîntă.

Se va odihni. Să fie lux la Ranbov. Îşi va lua şi o gardă de joacă, din băieţi tineri, ca a Saltanului, cum povesteau solii. Zîmbi şi pufăi din lulea. Şi va semăna flori. Îi plăceau florile. Le freca între degete şi le mirosea. Şi nu-i trebuie nimic. Numai să scape de pierderile cele mari şi de jignirile de neîndurat care trebuie să le sufere pînă una alta. Şi de la cine ? De la un gură-cască, un om al mahalalelor ! Se va odihni la Ranbov, şi o va pofti pe stăpînă, las' să joace jocul acela, *malibanc*. Şi s-o peţească pe Maria ţărişorului. Numai atunci se va pune pe picioare. Atunci îi va cînta şi lui Paşka : „Alelei, cuscre !“ Ajunge cît a lătrat Paşka despre el : fost-ai lele cît ai fost ! O să-i arate el lui Paşka — lele ! Pe eşafod ! Iar acum să-l trimită poate la samoezi, în Siberia. Numai să vină stăpîna la Ranbov. Ea bea vin pînă o apucă tremuriciul şi se tăvăleşte pe jos şi se zbenguie mult şi-şi face de cap, dar sănătatea îi e tot înfloritoare, nu-i chip să faci praf aşa sănătate ! Iar lui — sănătatea i se împuţinează. Ah, Bîdlo, Bîdlo !

Aci trimise să-l cheme pe Volkov şi-i spuse aşa :

— În legătură cu pocitania cu şase degete de la Kunştcămară. Nu-i bine să ţinem pocitania aceea la muzeul de anatomie. E ager şi va vorbi după cum latră Iagujinski. Să-l iau la despărţămînt, parcă aş sta la îndoială, că e na-

[1] Oranienbaum, proprietatea lui Menşikov (n. ed. ruse).

turalie şi ştiu de el toate ţările străine. Nu mă aştept să-şi schimbe vorba. Să-l pună pe cel cu şase degete într-un vas cu distilat de vin, să-l pună în spirt. Şi pentru că nu se găseşte un vas atîta de mare la fabricile de sticlă, mîinile şi picioarele să-i fie puse în două vase. În distilat de vin. Sau în spirt, în ce s-o găsi. Dar fără zarvă. Mîine te vei duce şi-l vei cinsti cu vin din partea mea. Iar pentru acel vin liniştitor ia tu o cutiuţă din farmacie.

Şi zîmbi.

— Pentru îndulcire.

Capitolul al şaselea

Eu vreau mir peste foc să revărs
Şi zeloasa ta minte pătrunzătoare, doritul tău
haz şi mai mult să le stîrnesc.

Pastorul Glück[1]

1

S-a terminat şi noaptea asta, pe cer s-a ivit culoare, rumeneală. Nimeni nu se sculase încă şi colibele şi magaziile şi curţile fabricilor şi palatele şi canalele erau ca moarte.

[1] Pastor din Liflanda, adus de Petru I la Moscova unde a deschis un liceu pentru raznocinţi. Autor de poezii.

Atunci s-au cutremurat ca de la un vuiet podelele din colibe şi palate şi au zornăit mărunt geamurile.

Asta a fost prima salvă, de parcă s-ar fi pornit pe mîrîit un cîine de mărimea rîului Neva, dar încă nu a început a lătra. Cine dormea, doar s-a mişcat în somn şi prima salvă nu i-a trezit pe toţi.

Şi peste rîu, peste mlaştini şi dumbrăvi a răbufnit a doua salvă. Asta era de-acum ca un lătrat.

Atunci s-au trezit cu toţii.

Pe jumătate dezbrăcate, încă în fustele de dedesubt, fetele s-au năpustit în curţi, şi s-au uitat în depărtări : ce-o fi ?

Oamenii de seamă băteau din palme şi slugile se zbîrleau în încăperile de jos : cine-o fi ?

Atunci s-a mai auzit o salvă, prelungă.

Şi oraşul s-a sculat în picioare.

Ducele de Ijora a sărit la fereastră, a prins a privi cu ochi aspru şi pînă a apucat pămîntul să se cutremure de la a cincea salvă, şi-a schimbat de trei ori gîndul. Primul gînd a fost buimac — că au venit şvezii. Dar l-a îndepărtat : cum ar fi putut să atace şvezii, cînd Karolus e în mormînt, iar cu Suedia avem un tractat. E şi ăsta un gînd buimac.

Al doilea gînd a fost : e Paşka, Iagujinski. El tulbură apele, el trage din tunuri. L-a îndepărtat şi mai repede. Mai întîi, că nu poate face rost de tunuri, iar apoi, că n-o s-o facă.

Al treilea gînd a fost : a venit apa mare. S-a pornit marea peste oraş şi desigur că-l va îneca, cu toate bunurile.

Dar aci au trecut în goană pe sub ferestre nişte telegi şi în ele erau soldaţi din regimentul lui de gardă imperială. Caii erau înnebuniţi, aproape că se tîrau pe burtă, căci soldaţii îi băteau cu cîte trei bice. Iar din căruţe ieşeau în toate părţile pînze, vîntul bătea prin colţurile pînzelor şi aste pînze erau vele.

Atunci a deschis fereastra şi cu mîna sigură a făcut semn să oprească, a strigat :

— Încotro ?

Dar aceia nu se puteau opri, căci caii zburau, nu alta, îşi aşterneau trupurile pe pămînt. Şi s-a iscat un şuvoi puternic de aer. Nici corăbiile nu le poţi opri dintr-o dată. Din căruţe i s-a dat răspuns în zbor :

— Spre părţile Vîborgului...

Şi a înţeles că e foc mare. S-a uitat la cer, cerul era roşu.

Lumea s-a urnit din loc şi a luat-o la fugă. Trosneau porţile la cazărmile regimentelor şi soldaţii se repezeau afară, tîrînd, ca nişte şerpi, tulumbe mari. Paznicul îşi căra clopotul de alarmă. L-a scos şi a dat alarma. Se cărau cîrlige cu lanţuri şi de aceea se auzea zăngănit de lanţuri, ca în temniţă. Şi cîrligele acelea le-au pus în căruţe.

Iar un paracliser care nu se mişcase de trei ani din coliba sa şi făcuse legămînt să nu se

tundă şi doar tot bombănea cu glas gros, a ţîşnit acum afară şi avea sub suman un porumbel alb. Pentru că venise vremea să facă o minune, să arunce acel porumbel în foc şi focul s-o aşeza. Ţinea pregătit acel porumbel de doi ani. Şi mergea mîndru, cu chelbe în cap, fără căciulă, iar porumbelul îi sfîşia pieptul cu ghearele.

Uriaşe apărători de pîslă şi vele mari fuseseră înălţate la turnătorie, unde erau muniţiile de tun. Căci dacă o fi să sară în aer, s-o întoarce vechea domnie, pentru că tot ce e nou, oraşul nou şi toate colegiile şi băile şi monumentele or sări, fără doar şi poate, în aer.

Şi iată-l şi pe Ivanko Jmakin ! Alerga uşor, cu pas săltat, spre foc. Noaptea asta toată el nu s-a culcat. Şi acum fugea la foc. Fugeau şi pompierii, să care ce s-o nimeri : haine, aur sau poate or da de pietre scumpe sau pînze.

Iar Iagujinski, procurorul general, ieşise călare pe cal şi striga cu glas gros :

— Hei ! Încotro ?

Şi nu se ştie unde e focul. Dacă focul e în insula Vasilievski, tulumbele trebuie cărate neapărat şi fără zăbavă la iazuri — orice întîrziere e mai rea ca moartea — pentru că în insula Vasilievski fuseseră săpate iazuri tocmai pentru înăbuşirea şi stingerea focului.

Iar dacă e în insula Amiralităţii, atunci trebuia acoperit cu apărători şantierul naval şi îngrădit cu pînze vîntul, iar apoi cărat cu căn-

gile tot ce arde, orice ar fi, pentru că flota statului e în primejdie.

Dar nu ardea acolo. Atunci unde ardea ? Ardea la turnătorie. Iar artileria e temelia statului şi de crapă artileria, piere oraşul, e pieirea cea de pe urmă.

Atunci toate telegile au pornit-o în galop spre Liteinaia.

Focul se şi furişase spre turnătorie şi au şi ars nişte colibe. Focul se îndrepta acum spre magazia cu muniţii.

Acolo toţi strigau de-a valma unii la alţii. Şi cei viteji fugeau înainte, iar fricoşii o luau la sănătoasa înapoi. Şi erau mulţi şi dintr-unii şi dintr-alţii.

Au apărut pe străzi cupele, dar fără steme şi însemne : fugeau din oraş domnii străini, căci credeau că au venit kalmîcii, că hanul kalmîc a cucerit oraşul. Înaintau încet, ascunzîndu-şi nasurile în şube de urşi rosiani şi priveau în jur cu mîndrie şi teamă ca de străin. Banii îi aveau în casete.

Fugarii cei mărunţi fugeau şi ei din oraş cu harabalele, fugeau fără nimic, doar să-şi scape viaţa.

Domnul conte Rastrellie s-a trezit după ce-şi golise de nouă ori paharul şi la urmă l-a spart, şi-a înşfăcat ultima sa lucrare şi a fugit în stradă fără pălărie. Iar lucrarea asta nu înfăţişa nici bătălii, nici vreun portret de nobil în aramă, ci doar turnase în bronz un mic arăpaş. Arăpaşul era borţos, cu gropiţe în obraji, iar buricul îl

avea mare. Îl turnase de probă, să încerce bronzul, iară ieri i-a spus lui Legendre să-l ia din ambarul de modelat şi după ce l-a cercetat, a hotărît să-l adăugească la vreun portret, tot în bronz, al unei doamne de neam mare, la picioare, pentru că doamnelor de aci le plac arăpaşii, iar omuleţul cel mic va da semn că sub rochie e goliciune şi va stîrni rîs.

Şi acum, dimineaţa, l-a înşfăcat sub braţ şi a ţîşnit afară.

Iar micuţul călăreţ din ceară, modelul făcut pentru a fi turnat din bronz spre glorie nepieritoare, a rămas acasă şi putea fi furat în timpul unui asemenea foc sau călcat în picioare sau putea chiar să se topească.

În jur era un adevărat iad, dar nu ca acela, acum puţin crăpat, cu oameni pe care se încolăceau şerpi, cum l-a desenat în capelă Mihail Angelo [1], ci un altul, străin, un iad rusesc, alcătuit din boturi de cal, copii, soldaţi şi pînze de corăbii pe uscat.

În Liteinaia telegile s-au oprit. În faţa turnătoriei fuseseră înălţate pînze vechi şi peticite pentru a îngrădi vîntul şi ele s-au umflat. De parcă o altă flotă se pregătea a fugi de noi şvezi. Telegile s-au bulucit şi nu puteau merge mai departe, dar scîrţîiau de încordare. Iar armăsarii dădură glas, iepele începură a azvîrli din copite.

Rastrellie croncăni ceva, dar nimeni nu-l luă în seamă... Deodată, cineva îl apucă cu putere

[1] Michelangelo Buonarroti.

de spate : era domnul Legendre, calfa, tremurînd tot. Domnul calfă era pierdut, plîngea, cerea să i se facă loc să treacă şi striga că ei sînt maeştri artişti străini, nimeni însă nu se uita la el. Dar unde să se ducă, Legendre nu ştia de fel.

Domnul conte Rastrellie se întunecă întrucîtva. El era venetic, peregrin, de prima patrie nu-şi amintea, în a doua patrie nu dorea a se întoarce. Se vesteau vremuri ciudate la barbari şi nu se ştie ce fel de pînze sînt şi pentru ce e nevoie de ele anume pe uscat. Poate e un soi de răzmeriţă ?

Aci un cal dădu peste el. Maestrul se oţări deodată şi-l pocni tare cu pumnul peste bot. Iar calul începu a se zbate, a privi şpanchiu, pe bot îi era scrisă frica şi înţelegerea, vinele i-au ieşit tare la iveală, coama i s-a încîlcit — era un căluţ de povară de la un regiment — şi atunci maestrul văzu că asemenea vine şi asemenea nări va face la momentul care îl va înfăţişa pe călăreţ.

— De ce strigi ? îi spuse el deodată lui Legendre — De ce plîngi ? Eşti un prost. Sînt pur şi simplu repetiţii militare. Uite pînzele. Sînt repetiţii militare şi navale.

Şi s-a întors acasă, cu arăpaşul.

La Kunştcămară era prăpăd. Balthazar Stahl, ajutorul, se apucase cu amîndouă mîinile de cap şi stătea în încăpere ca un idol chinezesc. Cel cu două degete căra cerbul afară. Paznicii au scos apărătorile şi prinseră a da din cap. Cîrtind şi murmurînd vorbe neînţelese, al doilea netot cu două degete luă de pe poliţă vasul cu pruncul şi-l aruncă pe fereastră. Pruncul zbură

în stradă. Şi, în sfîrşit, auzind că arde turnătoria, se năpustiră cu toţii afară, căutîndu-şi scăparea.

Iakov apucă doar a se încălţa şi a-şi lega chimirul — cu banii — şi fugi şi el afară. Işi croi drum în spatele paznicilor, apoi rămase în urmă. Privi în jur — peste tot soldaţi, furci şi cîrlige. Iakov înşfăcă repede dintr-o telegă nişte mănuşi şi şi le trase pe mîini, iar soldaţii stăteau în telegă cu spatele la el şi strigau :

— Trage !

De tulumbe era vorba.

Acum avea mănuşi şi nu mai era cu şase degete, ci ca unul cu cinci degete, adică la fel cu toţi oamenii. Şi începu a rîde şi trase de o tulumbă.

Dar foc nu se vedea nicăieri, casele stăteau neclintite. Şi deodată Iakov fu împroşcat de apă, iar armăsarului de alături i se împînzi tot botul de apă. El îşi arătă colţii şi ţipă de parc-ar fi vrut să-şi deşurubeze capul şi să-l arunce.

Toţi o luară la goană.

Cînd Iakov s-a depărtat mult, a văzut că pînzele sînt lăsate şi a auzit cum cîntă telegile : cînta catranul din pricina mersului domol. Şi s-au scurs telegile.

S-a uitat la picioare : e încălţat, la mîini : poartă mănuşi. Iar chimirul îl are la el. Atunci a pornit-o spre birt, pentru că era flămînd. Şi a cerut de la un marchitan chifle şi colaci, pe urmă şi-a cumpărat ficat de gîscă, cap şi spinare de peşte rar, cofeturi cu struguri şi s-a apucat să mănînce.

Mînca încet și clefăia și așa a mîncat un ceas și încă unul. Pe urmă a mai mîncat caltaboș de vițel, dar mai mult n-a mai putut. Și în timp ce mînca, nu și-a scos mănușile și mănușile s-au făcut ca unse cu untură de pește. Și-a șters mîinile de nădragi și a înțeles că pîntecu-i plin de mîncare, iar mîinile îi sînt slobode. Apoi a plecat.

Clopotele au tăcut și numai tobele mici țăcăneau milităreşte. Iar în oraș o femeie rîdea cu lacrimi și dădea din picioare. Se oprea, apoi iar parcă o gîdila cineva pe la coaste și iar cădea fără glas. Și acea femeie era chiar Ekaterina Alexeevna, atotstăpînitoarea.

Pentru că astăzi era întîi aprilie și a făcut o glumă, ca toți să plece și să alerge care încotro și să nu știe unde trebuie să meargă și să plece și de ce anume.

I-a păcălit pe toți, cum era obiceiul în toate țările străine, la persoane de neam ales, să facă glume de întîi aprilie.

Trecuseră două luni de cînd stăpînul murise și erau două săptămîni de cînd l-au îngropat. Și doliul fusese ridicat.

Și atît era de puternic rîsul ce-a cuprins-o, că i-au dat să bea apă și să miroasă săruri aromate. Iar în jur toate doamnele de onoare zăceau grămadă, vrînd să arate cît de lipicios îi este rîsul. Și toate erau neîmbrăcate și chiar aproape goale, cu sînii în afară, pentru că le era lene să se îmbrace de dimineață, iar pînă seara era departe. Multe dădeau chiar ușor din picioare, iar una își tot încrețea sprîncenele și

fața i se zbîrcea toată, de parc-ar durea-o de atîta rîs. Și nici nu-i prea venea a rîde doamnei de onoare, pentru că dintru început s-a speriat și ea. Nici nu rîdea, ci doar spunea :

— Oh, nu mai pot !

2

Iar Iakov umbla prin Petersburk și i se învîrtea capul de atîtea canale : nu mai văzuse niciodată asemenea șanțuri drepte și lungi.

La năzdrăvăniile din plumb de pe Neva nu s-a mai uitat, văzuse destule la Kunștcămară. Umbla din așezare în așezare, și pe insula Amiralității, și pe Vasilievski, și prin părțile Vîborgului. Pe toate le lua drept așezări, sate, iar între așezări erau rîuri, dumbrăvi, smîrcuri.

Lîngă rîul Moica și-a croit drum spre hala de carne, s-a înglodat în noroi și s-a speriat — nu că se înglodează, ci nu care cumva să i se dezlipească talpa și să se vadă că are șase degete.

A umblat mult. Banii îi avea cu el. În dughenile cu țoale de pe insula Vasilievski și-a cumpărat îmbrăcăminte toată nouă, curată. Un bărbier neamț i-a tăiat barba. Și Iakov începu a semăna a neamț, a meșteșugar neamț de stare mijlocie. În mănuși cu un deget, din piele tăbăcită, bărbierit, parc-ar fi fost un neamț. Întîi a umblat prin mahalale, dar acum prinse a se preumbla peste tot. Unele case erau îmbrăcate în

țiglă, altele în draniță. Iar pe la margine, pe marele drum de bîrne al Nevei, și cu iarbă și cu coajă de mesteacăn. Vite erau puține. Numai pe lîngă marea Insulă de vară pășteau pe izlaz vaci de lapte, iar dincolo de dughenile cu țoale, lîngă rîul Moica, plîngeau berbeci. Nu erau nici stupi, nici prisăci, nici n-aveau unde fi.

Nu știa încă unde să se așeze și din ce să trăiască. Și așa a pornit-o spre insula cea mai de seamă, Petergsburski și a văzut biserica lui Petru și Pavel și cetatea.

Pe biserică, în afară de cruce, mai erau trei spițe, iar pe spițe se bălăbăneau pînze, înguste, vopsite, atîta de lungi, ca o limbă de șarpe. Arătoasă biserică !

Iar lîngă o casă mare, cu un singur cat, era o piață și norodul într-acolo privea, iar de acolo venea glas omenesc. I-au spus lui Iakov că e piața de danț. Mult timp n-a putut înțelege ce fel de piață e. Iar un om îi tot arăta lui Iakov într-acolo cu degetul și fără a se uita la el, îl trăgea de mînecă și-i spunea : uite, uite, uite-l, s-a pornit a se învîrti ! Iară oamenii care știau despre ce e vorba, dintre pisari, priveau tăcut și aspru, cu înțelegere.

Acolo dănțuia un om.

În piață era un fel de cal cioplit în lemn. Cu gîtul lung, lat în șolduri, cu picioare și bot mici. Iar spinarea îi era ascuțită și se vedea în aer cît e de subțire, ca un cuțit. Deasupra ei și aerul era subțire. Și în jurul ăstui cal monstruos erau înfipți în pămînt pari — netezi, ciopliți, cu vîrfurile ascuțite, deși, unul ca unul, ca o pădure

de pini. Iar pe ei dănțuia un om. Omul era descălțat, cu picioarele goale, avea pe el numai o cămașă și umbla pe pari, pe ascuțișul lor și se chircea, cădea, apoi iar sărea în sus. Iar în jurul parilor stăteau soldați cu fuzee. Omul fugi pînă la margine și căzu în genunchi, pe acele ascuțimi, iar apoi cu mare țipăt și urlet sări în picioare și rugă ceva pe un soldat. Dar acela a înclinat fuzeea și omul s-a pornit din nou pe dănțuit. Iakov s-a dat mai aproape. Vecinul i-a spus că danțul acela e pentru militari și cei din pază, pentru soldații găsiți vinovați. Atunci cel cu șase degete s-a apropiat și mai mult și a văzut cum l-au luat soldații pe omul acela de pe pari, cu grijă, neîndemînatec, cum se iau copiii în brațe și așa l-au așezat pe cal. Și a văzut cum se ține omul cu mîinile de acel gît lung din lemn, cum slăbesc mîinile acelea.

Și cînd mîinile slăbeau, omul se lăsa pe spinarea ascuțită și urla și lătra mărunt. Și i-a spus lui Iakov un conțopist : acel soldat găsit vinovat trebuie să stea așa o jumătate de ceas. Iar o muiere care umbla și vindea colaci a spus că soldatul s-a făcut vinovat de ceva, a furat sau i s-a furat lui ceva și acum dănțuiește. Și muierea care vindea colaci a zîmbit, era încă tînără. Iar cînd mîinile cele goale îmbrățișau gîtul, se vedea cum e întocmită mîna omenească, ce scobituri are. El ședea pe muchia ascuțită și sărea în sus, iar în jur băiețandrii se prăpădeau de rîs. De aceea se și numea piața de danț. Iar înainte se numise piața de parăzi și numai cînd au început a dănțui așa aici, au numit-o a dan-

ţului. O mamă şi-a ridicat copilul şi el se uita la soldat şi îşi umfla obrajii şi striga „trr".

— Dar de ce i se cuvine bătaia asta mare ? întrebă Iakov.

— Asta nu-i bătaie, asta-i învăţătură de minte — răspunse conţopistul.

Şi altul întări :

— Aşa îi învaţă pe proşti. Parcă poţi face din coadă de cîine sită de mătase.

Iar cînd l-au scos pe soldat şi l-au aşezat pe rogojină, Iakov s-a dat aproape de tot şi a văzut : cel culcat pe jos era Mihalko, fratele lui, care se uita la el. Fost soldat al regimentului lui Balk. Din trupa de pază. Iar faţa îi era slabă, ochii şi-au schimbat culoarea. Şi ochii aceia erau înţelepţi.

Şi Iakov a trecut pe lîngă frate cum treceau toţi, cum trece vremea sau cum se trece prin foc şi apă, cum trece lumina prin geam, cum trece cîinele pe lîngă un cîine rănit — se preface atunci că nu l-a văzut, nu l-a băgat în seamă pe acel cîine, că e străin şi-şi vede de treaba sa.

Şi s-a dus la cîrciumă, la loc cu norod mult, unde-i abur, unde-s oameni, unde-i mîncare.

3

Şedea în faţa unei oglinzi înalte, pentru că azi era preacinstita zi de naştere a împărătesei şi pentru că doliul fusese acum ridicat în

mod public peste tot şi el vroia a se îmbrăca după pofta inimii.

Azi voia să fie osebit de bine îmbrăcat. Şedea liniştit şi se uita cînd şi cînd în oglindă cu o privire pătrunzătoare, curat femeiască, fără a se cruţa, dar cercetîndu-şi şi calităţile. Frumos nu era, dar avea înfăţişare falnică şi măreţie în plecăciune şi salut. S-a dezbrăcat tot şi două slugi l-au frecat cu spirt din ploscă. S-a privit în oglindă — pielea îi mai era tînără. L-au îmbrăcat cu o cămaşă din pînza cea mai subţire, cu mîneci pline, aşezate în cute mărunte, iar la ele — manşete din dantele de doi verşoci, de i se afundară mîinile în ele.

Apoi i-au tras în picioare ciorapi din mătase verde de Persia şi tîrîndu-se în genunchi, se apucară a-i potrivi cataramele de aur de la pantofi.

Iar cînd l-au îmbrăcat cu camzolul, a trimis slugile afară şi l-a lăsat numai pe frizer. Şi-a legat singur dantelele de trei ori aduse în jurul gîtului şi le-a prins cu un ac cu nod de cristal. Singur şi-a potrivit sub braţ caftanul cel nou. Singur s-a încins peste caftan cu un brîu auriu. Aci frizerul i-a pus pe cap o perucă înaltă, din cel mai ales păr franţuzesc. Şi atunci, privindu-se în oglindă, şi-a luat o anume înfăţişare — de aşteptare, cu un surîs în colţul gurii.

Şi-a pus inelele.

Purta un caftan roşu cu căptuşeală verde, un camzol verde şi pantaloni şi ciorapi verzi.

Şi a luat într-o mînă punguţele cu bani, brodate cu fir de aur — pentru muzicanţi — iar în alta, un manşon din pene de culoarea focului.

Erau culorile lui, după acele culori îl recunoşteau de departe cei din ţările străine. Şi cine dorea să-i arate că-l iubeşte sau că e de partea lui, din partida lui, se îmbrăca în roşu şi verde. Şi aproape toţi erau îmbrăcaţi aşa, după aceeaşi modă.

A plecat la palat şi a simţit că de la spirtul de corp şi de la găteala bogată a întinerit şi-i joacă zîmbetul pe buze, numai că n-are încă de cine rîde.

Mai întîi — o convorbire tainică, spre a pune odată capăt trebii cu Iagujinski, iar apoi să se veselească, cu zeflemeli şi cu palincă ungurească. Iar lui Paşka o să-i trimită de îndată poruncă de arest şi cu surghiun.

Ce mai vîntuleţ adie din faţă, mamă, măiculiţă !

Să scape de treburi şi o să-şi facă atunci la Ranbov cascade în piramidă.

Aşa, plin de avînt şi bucurie, a sosit la palat şi a trecut prin săli ducînd în mînă, ca o pasăre, acel manşon din pene şi toţi i se închinau pînă la brîu şi el vedea cui i s-a ros, fie şi puţin, mătasea la spate sau în părţi. Îşi ducea ploconul atotstăpînitoarei.

Dar cînd a sosit cu ploconul, a văzut că lîngă ea stă Iagujinski, Paşka.

Şi aci ducele de Ijora a cam şovăit. Iar Paşka tot şopotea, iar Ekaterina rîdea şi doamna Lizavet se ţinea de burtă, aşa năzdrăvenii le povestea el.

Doar pentru o clipă a şovăit ducele de Ijora, era straşnic nevoie mare, niciodată nu-şi pierdea mîndria. A zîmbit în colţul gurii şi s-a apropiat.

Aci s-a ridicat Ekaterina şi l-a luat de mînă, iar doamna Lizavet l-a luat pe Paşka şi conducîndu-i unul spre altul, i-au silit să se sărute.

Sărutul lui Paşka a fost rece, iar ducele a plescăit tare în gol şi doar a adulmecat cu nasul gîtul lui Paşka.

Cînd i-a luat-o înainte ?

Şi pe loc, repede, aşa cum ştia el, pentru că era straşnic şi iute la faptă, nu s-a mai gîndit să-l trimită pe Paşka tocmai la samoiezi sau în Siberia, ci poate — cu onor şi nu fără folos — ca ambasador în ţara Daniei sau undeva şi mai prost, dar cît mai departe.

Ducele de Ijora le făcu semn muzicanţilor cu mîna şi le aruncă o punguţă cu bani.

Aci fagotul se porni pe mîrîit ca o burtă, scripcile scîrţîiră şi intră în joc trişca.

Şi ducele de Ijora, Danilîci, prinse a rîde şi trecu prin sală cu acel mers uşor şi ţanţoş, de pasăre, pentru care îl iubea nevasta.

De mîndrie şi jignire, şi-a închis pe jumătate ochii, de parcă i-ar fi ascuns sub un văl. În ochi i se citea lene, obidă, ca şi cum astăzi l-ar fi cuprins bătrîneţea, ochii îi erau stinşi.

Le tot arunca muzicanţilor inelele şi nu-i părea rău de ele.

Iar pe urmă s-a așezat să joace cărți cu Löwenwoldt și cu Sapega și cu Osterman, a luat deodată toate cele șapte levate și a ajuns rigă.

Osterman i-a spus politicos să taie, iar el l-a privit cu trufie și a zîmbit — i-a venit a rîde. Știa că nu trebuie să taie, ci trebuie să spună : „Am valeți". Dar l-a apucat mîndria, rîsul, nu-i părea rău de nimic și a tăiat.

Aci toți se porniră pe rîs și el a dat înapoi tot ce a luat. Iar Osterman rîdea așa, că nu i se auzea rîsul : încremenise. Iară lui îi venea a rîde și-i era totuna și a făcut-o din mîndrie.

Iar Iagujinski, Pașka, era și el vesel. Au cerșit îndurare pentru el, i-au dobîndit-o, el o știa și putea acum să povestească tot felul de năzbîtii. Îi povestea Elizavetei despre Anglia, că e o insulă, iar doamna Elizavet nu credea și gîndea că își rîde de ea. Apoi s-a apucat a povesti despre monahii papistași, ce păcate caraghioase săvîrșesc ei înde ei și mureau cu toții de rîs. Apoi s-a pornit a dănțui. Le-a aruncat și el muzicanților o pungă de bani.

Dănțuia.

Dar nu izbîndise și a înțeles-o în timp ce dănțuia.

Se va duce acasă și se va culca. Nevasta îi e deșteaptă, ea l-a împăcat. E ciupită de vărsat.

Și el, Pașka, va pleca în orașul Viena și acolo e metresa aceea durdulie.

Ei, și va veni la el și se va culca cu el și tot nu-i ce trebuie.

Înțelegea că a cîștigat, a cîștigat tot, dar uite că nu a izbîndit. Dar de ce era așa, nu înțelegea.

Dănțuia o ketentană. Pistolet-minovet, care-i plăcea stăpînului, nu se mai dănțuia. Ci se dănțuia cu sărutări, legați cu batiste, perechi-perechi și doamnele atîta se înfingeau la pupături, că stricau toate figurile dansului și erau cu mare rîs desprinse. Iar mulți se trînteau așa, cu batistă cu tot, în cămara vecină ; acolo era întuneric și cald.

Iagujinski dănțuia.

Făcea kaprioluri [1].

Și-a lăsat de mult perechea și ochii îi erau încețoșați, nici nu mai privea cu ei, dar dănțuia.

Dănțuia, pentru că nu înțelegea de ce n-a izbîndit. Cum se face că a cîștigat și poate că iar va avea putere mare, dar n-a izbîndit ?

Și o va vedea iară pe șleahtica din Viena — cu ochi necredincioși și buze pline — și se va culca cu ea și tot nu va fi ce trebuie.

E cu totul altceva.

E duhoare, cositor, ramuri și fosta nevastă care iar a fugit de la mănăstire — netoata — și dănțuiește acolo în jurul casei cu poalele date peste cap.

Ei, maică, măiculiță !

Oaspeții mureau de rîs și arătau toți cu degetul cum dănțuiește Iagujinski. Se rotea, se învîrtea, l-a trîntit jos pe mai-marele bucătăriilor, calcă toate femeile pe conduri, și-a țu-

[1] Sărituri de țap (n. ed. ruse).

guiat buzele — așa s-a lăsat Iagujinski în voia danțului.

Iară el s-a lăsat în voia danțului și a dănțuit, iar pe urmă s-a isprăvit seara asta de aprilie de pe data de două, a anului 1725.

4

La Kunștcămară sînt lipsă două naturalii : *caputpueri* Nr. 70, din vas : cel cu două degete l-a aruncat pe fereastră, împreună cu puerul, în ziua păcălelii de întîi aprilie, așa, din prostie, s-a apucat și l-a aruncat. Văzuse că alții cară cerbul și idolii siberieni și atunci a zvîrlit pruncul pe fereastră.

E lipsă monstrul cu șase degete, curiozitatea cea vie.

Stau nefolosite cele două vase mari cu spirt, aduse la Kunștcămară în seara zilei de două de la fabricile de sticlă din Vîborg, din porunca luminăției sale.

Iară cei cu două degete au băut spirtul dintr-unul din vase, l-au amestecat juma-juma cu apă — la asta i-a dus mintea. Erau — ăștia cu două degete — plini de mare veselie și umblau, se înghionteau, rîdeau, mormăiau, iar apoi s-au pornit a dănțui în fața fămpturii de ceară și atîta de neîndemînatic că făptura s-a ridicat și le-a făcut semn : afară !

Și netoții s-au întors în ungherul lor, unul în urma celuilalt, potoliți. Erau veseli și le era totuna.

Iar făptura de ceară stătea cu capul dat pe spate și arăta spre ușă.

În jur era gospodăria lui, a lui Petru — cîinele Tiran și cîinele Lizeta și cățelul Eois. Lui Eois îi se zbîrlise părul.

Călutul Lizeta, care l-a purtat pe erou în bătălia de la Poltava, cu cerga lui.

În beci se aflau două capete, cunoscute, de-ale casei : Maria Danilovna și Vilim Ivanovici. Iar Maria Danilovna avea sprînceana dreaptă săltată.

Atîrna papagalul de Guineia, împăiat, în loc de ochi avea două sticlișoare închise la culoare.

Numai nepoțelul lipsea, l-a aruncat netotul pe fereastră, cu vas cu tot. Pe acela falnic, auriu.

Era pe mese mulțime mare de minerale.

Și totul era liniștit, pentru că era știință înaltă.

Maria Danilovna tot mai avea sprînceana săltată.

Iar făptura de ceară lucrată de vestitul meșter, de toți cunoscutul domn conte Rastrellie, care dormea acum nu departe, tot în Liteinaia, se afla în cămările lui Kikin, într-o casă a stăpînirii.

Iar una din naturaliile de seamă, *monstrum rarum*, cel cu șase degete, era lipsă. Asta însemna pagubă și se dăduse poruncă să fie prins.

Cel cu șase degete stătea acum într-o casă, la Agafia, nevastă de polițist, unde era o crîșmă tăinuită, lîngă o baie publică tăinuită : și baia,

și crîșma erau pentru unii închise, iar pentru alții deschise.

Și cel cu șase degete ședea în ăst timp și povestea, iar în fața lui ședea Ivanko Juzla sau Ivanko Hornul sau Ivan Jmakin și amîndoi erau trezi.

— E știință înaltă acolo, spunea cel cu șase degete, înaltă știință. Și se află acolo un cal înaripat și un șarpe cu coarne. Și știința toată cîtă e, e orînduită prin dulapuri. Dulapurile acelea sînt lucru nemțesc și-s făcute chiar în Orașul de sticlă. Pietrele scumpe sînt încuiate în dulapuri, să nu se fure, nu le poți vedea. Iar altele de-ale științei sînt toate în vase cu vin. Și vinul e acolo de toate felurile : este și vin simplu, este și distilat de vin, iute.

Ivan îl pizmuia.

— L-au adus niște nemți, spunea el, cu o corabie olandeză, țin minte.

— Iar știința cea mai de seamă e în beci, într-un vas cu distilat de vin, e o muiere și are sprînceana dreaptă săltată. Și nimeni din muzeul de anatomie nu știe de ce e acea sprînceană săltată.

Și Ivan se mira :

— De ce oare tocmai cea dreaptă ?

Iar apoi s-au gătit a pleca și cel cu șase degete i-a plătit gazdei. Iar cînd plecau, s-a luat după ei un chefliu din crîșmă și le-a spus să se ferească de paznicii de la rohătci și de caraule, că sînt pe aproape și mai bine să se ducă acasă.

Aci Ivanko își miji ochii, îl apucă pe omul din crîșmă de guler și zîmbi strîmb.

— Lac să fie, spuse Ivanko mijindu-și ochii, că pește se găsește, iar acum o s-o luăm din loc spre miază-zi, spre bașkiri, spre pămînturile nimănui.

Și duși au fost.

Nevîrstnicul Vituşişnikov

1

A avut o noapte neliniştită. S-a sculat de două ori şi a aruncat o privire severă prin cameră. Apoi a rostit :

— Aia e.

Şi, înfăşurîndu-se în mantaua de campanie, a adormit pe dată.

Stătea culcat pe un pat îngust de campanie. Nu era nici o campanie, dar uneori, seara, se retrăgea într-o încăpere specială, „de campanie", în cabinetul său de război şi acolo, înfăşurat într-o manta cenuşie simplă, adormea.

S-a observat că asemenea însingurări aveau de obicei loc după zilele cînd era împovărat cu treburi de familie şi de stat.

În ajun a fost tocmai o asemenea zi : Varvara Arkadievna Nelidova nu l-a mai primit pe împărat în aşternut.

De obicei, după o noapte petrecută în patul de campanie, se scula plin de hotărîre. Se spăla întotdeauna cu apă rece „soldăţească", îşi fricţiona muşchii şi timp de cîteva secunde mîngîia locul sub care trebuie să se afle diafragma : o sugestie a medicului curţii Mandt, pentru în-

depărtarea prisosului. Apoi se îmbrăca repede şi odată îşi făcea apariţia.

Aşa se întîmplă şi acum. Micul dejun decurse admirabil. Şi-a mîngîiat moştenitorul, a spus o amabilitate. Apoi s-a îndreptat spre camera telegrafului — în urmă cu un an, de la palatul său de iarnă s-a stabilit pentru întîia oară legătura, prin telegraf electrico-magnetic, cu trei persoane care-i erau de trebuinţă : Orlov, şeful jandarmeriei, Kleinmichel, administratorul general al ingineriei şi doamna de onoare de la curte, Nelidova, care locuia pe Fontanka. Era o invenţie a baronului Schilling von Kapstadt, un savant care lucra la secţia a III-a. Ferindu-se de alfabetul obişnuit, el îşi prefera propriul său sistem de cifrare — *le système Nicolas*[1]. Dîndu-l afară pe ofiţerul de serviciu la telegraf, transmise cu mîna sa doamnei de onoare Nelidova un cuvînt special care însemna *„Barbe"*[2].

Cu toate că depeşa ajunsese, mai mult ca sigur, la destinaţie, nu primea răspuns.

A repetat :

— Barbe.

Apoi, grăbit şi amărît, a transmis dintr-o dată :

— Tot mai sînteţi supărată ?

Curînd aparatul electrico-magnetic înregistră răspunsul :

— Majestate...

[1] Sistemul Nicolae (fr.).
[2] Varvara (fr.).

De obicei, în loc de majestate se spunea scurt : „Sire".

— ...permiteţi-mi să mă retrag...

Cu un creion lung în mînă, împăratul descifra înţelesul cuvintelor.

— ...la odihnă...

Puse jos creionul.

Oftă uşor, se încruntă şi pentru acea zi termină cu telegramele.

Apoi au urmat audienţele şi rezolvarea diverselor treburi.

2

Iată motivul certei.

Fiind exemplar în toate, constituind prin însăşi poziţia sa un model, împăratul dorea un singur lucru : să fie înconjurat de oameni model. Varenka Nelidova nu numai că avea o statură impozantă şi trăsături regulate, dar întreaga ei fiinţă îi dădea parcă împăratului convingerea că totul în juru-i s-a dezvoltat şi progresează cu paşi gigantici. Era nepoata favoritei tatălui său, a doamnei de onoare tot cu numele de Nelidova, ceea ce, ca om, îl scuza, iar pentru epoca apusă constituia o comparaţie dezavantajoasă. Aceea fusese mică de statură, negricioasă şi urîtă, cu un pronunţat spirit de contrazicere. Aceasta avea o statură maiestuoasă şi calmă, mîinile şi picioarele de o paloare marmoreană

şi un cap mic faţă de trup, trăsătură în care împăratul vedea manifestarea şi chezăşia rasei.

Cu cîteva zile în urmă în timpul uneia dintre obişnuitele prezentări în faţa împăratului, ea şi-a ascuns deodată obrazul la pieptul lui şi i-a declarat că a rămas grea. Era în egală măsură o problemă de familie şi de stat.

Ca om, împăratul a fost plăcut surprins. În cursul zilei a glumit deosebit de binevoitor, a semnat fără să facă greutăţi bugetul statului, a decorat-o pe neaşteptate cu ordinul Sf. Ecaterina pe preaînalta doamnă Kleinmichel (o rudă) şi toate îi mergeau bine. Apoi a chizbuit la viitorul blazon şi la unele măsuri. Pentru blazon, socotea potrivit un cîmp albastru oval şi trei peştişori de aur. Titlul : de duce ori numai de conte. Numele de familie nu l-a ales încă, dar s-a oprit la trei : Nikolaev, Romanovski, Nelidovski. Nici nu se gîndea că ar putea fi o fiică, o fiinţă de sex feminin. Apoi a reflectat la comportarea mamei. Ea trebuie să se plimbe zilnic, nu mai puţin de o oră, prin sala Apollo sau prin Ermitaj. Înconjurată din toate părţile de statui, văzînd în jurul său torsuri şi coloane de marmură, fiind astfel în centrul a tot ce e graţios, tînăra mamă poate aduce pe lume numai ceva graţios.

Apoi însă împăratul s-a cam lăsat antrenat. Gîndindu-se în acea seară exclusiv la obiecte avînd legătură cu femeia şi cu menirea ei, el şi-a închipuit limpede cum se vor desfăşura lucrurile şi a văzut aievea scena cînd va saluta pruncul pentru întîia oară.

Pruncul trandafiriu e culcat în braţele doicii, iar el, după obiceiul rusesc din popor, pune, chiar pe pernă, drept dar noului-născut, un mic sul — stema şi toate celelalte.

În braţele unei doici gătite. Şi, pe nesimţite, amintindu-şi, în treacăt poate, de rochiile-uniformă ale doamnelor de onoare, se posomorî : cu uniforma femeilor treaba n-a mers cum trebuie şi a stîrnit multe şuşoteli. Deodată se gîndi la o uniformă pentru doici. Şi se miră singur : doicile cu cele mai înalte funcţii nu aveau nici un fel de uniformă. O adevărată harababură, cu nişte bluze-pieptare şi basmale imposibile. A doua zi îi vorbi despre aceasta lui Kleinmichel : să invite pictori, iar aceştia să schiţeze un proiect. Kleinmichel dădu repede dispoziţii. Peste două zile pictorii şi-au prezentat propunerile.

Pe cap, un *kokoşnik* [1] înconjoară părul pieptănat lins, strîns la spate de o panglică lată legată cu fundă, ale cărei capete atîrnă pe spate. Un sarafan cu găitane. Mînecile cu dantele.

Pictorii garantau că în această uniformă o doică trupeşă va lăsa în umbră pe oricine prin lăţimea şi în acelaşi timp prin supleţea corpului său.

Uniforma primi aprobarea împăratului, care ordonă doar să se aibă în vedere a se face deosebire mai simţitoare faţă de costumul de

---

[1] Podoabă pentru cap, purtată odinioară de femeile ruse.

gală al doamnelor de la curte, tot în stil popular. Şi tot uniforma provocă cearta.

Varenka Nelidova începu să primească felicitări şi evenimentul căpătă un răsunet larg.

Proiectul uniformei pentru doici rămase deocamdată fără rezoluţie, dar iată că înstrăinarea dura de trei zile.

3

Trecînd prin sala Apollo, îşi văzu pentru o clipă chipul în oglindă, iar în spatele său o copie a lui Phoebus. Şi se opri fără vrere — îşi simţi trista sa măreţie : un împărat, care a primit un răspuns amar la sentimentele sale, se îndreaptă spre sala Gheorghevski să-i primească pe ostaşi. Şi în sala Gheorghevski îşi luă de îndată o anume înfăţişare : mai bătrîn ca de obicei, trecut prin multe încercări, împăratul primeşte parada bătrînilor ostaşi.

Îi erau prezentaţi ofiţeri din corpul de jandarmi, îmbătrîniţi în slujbă. Împăratul îşi aţinti privirea asupra celui mai bătrîn dintre ei. Îşi amintea că l-a mai văzut undeva.

— Ne-am mai întîlnit undeva ? întrebă el trist.

— Întocmai, Maiestate, am avut această fericire. Permiteţi să mă retrag din armată, spuse bătrînul, lăcrămînd.

— Aşteaptă, bătrînul meu... *drabant*[1], spuse împăratul — ne vom retrage amîndoi.

Toţi tresăriră.

Împăratul ar fi vrut să spună : bătrîne camarad, dar nu-şi amintea de loc unde l-a văzut pe jandarm şi de aceea a spus : bătrînul meu *drabant*. Şi despre retragere.

Văzînd lacrimi în ochii tuturor, rămase mulţumit.

— Prindeţi gustul de a face binele, spuse el.

Audienţa luase sfîrşit.

4

Doi soldaţi din compania de carabinieri a regimentului de vînători aveau chef de băutură. Slujind vitejeşte de zece ani, acestor doi soldaţi, vecini de pat, pedepsiţi doar o singură dată, dar fără a fi puşi sub supraveghere, le veni la amîndoi odată cheful să bea votcă. Noaptea, perpelindu-se de pe-o parte pe alta, şi-au spus-o unul altuia. Treaba era periculoasă.

— E cu rizic, spuse cel mai în vîrstă şi-şi vînzoli spatele.

Cazărmile erau aşezate într-un loc nearătos, cum erau multe la Petersburg. La distanţă de zece minute de mers pe jos se aflau instituţii de

[1] Drabanţi, militari din garda palatului

stat, Neva, podul care unea Peterburgskaia cu insula Vasilievski, tot edificii de seamă și impunătoare. Dar în jur erau grădini, goale și negre, o tutungerie, un azil de bătrîni în care se vedeau invalizi vioi, iar mai departe — o paragină alburie, străvezie de tot. În direcția instituțiilor de stat era o cîrciumă. Soldatul mai în vîrstă lucra la croitoria regimentului și era chip s-o șteargă dacă cerea să-l trimită cu vreun transport sau cu vreo însărcinare. Problema se punea pentru al doilea. Dar și al doilea avea o speranță : comandantul companiei îl folosea pentru meșteșugul cizmăriei și se putea întîmpla să fie chemat la locuința acestuia, să-i ia soției măsura la picior.

— E cu rizic, spuse cizmarul, fără rizic nu se poate.

Primul însă era îngrijorat. Avea îndoieli. La regiment, soldații nu aveau timp de prisos care să n-ai la ce să-l folosești, iar timpul ce le prisosea după ce terminau cu instrucția și cu treburile cusătoriei și ale croitoriei, curățatul echipamentului și harnașamentului ș.a.m.d. era ocupat cu jocuri copilărești. Dacă însă aveau scăpări, comandantul îi trata ca pe niște oameni de o cu totul altă vîrstă, matură. De sărbători se făcea excepție : li se dădea cîte o cinzeacă de votcă, căreia îi spuneau „penik" și „penik-ul cel bun", iar cinzecii — „pahar". Tot atunci, în timpul sărbătorilor, băieții erau lăsați „la fete", ceea ce la regiment se mai chema „a ieși la păscut" sau „la iarbă". Iar sol-

dații bolnavi și cei pedepsiți erau îngrijiți în spitale.

În dimineața acelei zile amîndoi soldații avură noroc.

Ieșind pe poarta cazărmii, fiecare cu treburile serviciului, o luară unul într-o parte, altul — în alta, apoi se așteptară unul pe celălalt și curînd, întîlnindu-se, luară poziție de drepți, își potriviră pasul și o porniră la marș pe drumul spre cîrciumă.

Era ora unu.

5

Nevoit să cerceteze în amănunt toate aspectele vieții administrative pendinte de el, împăratul îl primi după o scurtă odihnă pe generalul-aghiotant Kleinmichel, administrator general al căilor de comunicații și al edificiilor publice.

Mărunt de statură, foarte îndesat, cu mustăți roșcovane, ceva mai groase decît ale împăratului, contele Piotr Andreevici Kleinmichel avea o fire complicată. Administrînd, nu-i plăcea să semneze hîrtii, ci punea la cale și rezolva treburile prin înțelegere de la om la om și prin ordine verbale. Ca lucrurile să meargă mai repede, banii se numărau pe loc, chiar în prezența persoanei interesate. Mutat dintr-un post înalt în altul, el și-a însușit cunoștințe vaste

şi de tot felul. Deviza lui era : rîvna le biruie pe toate. Gras, roşcovan şi mustăcios, avea o piele gingaşă de fată. Trecînd prin faţa subalternilor aşezaţi în front, le vorbea cu voce sunătoare şi era iute. În caz de vină îşi permitea familiarisme : pocnea cu creionul peste nas. Dar era şi sincer. La raport, de pildă, îl trata deschis pe ministrul de finanţe, Vroncenko, de vită. Cînd era pomenit acest nume, el declara de îndată :

— „E o vită !" şi nu mai asculta raportul. Dar tremura ca o elevă de pension cînd simţea fie şi suflarea împăratului. Intrînd în cabinetul monarhului, se făcea şi mai scund, pălea, mustăţile i se pleoşteau, se topea văzînd cu ochii. Vorbea în şoaptă, o şoaptă răguşită şi înflăcărată, cînd însă îşi regăsea vocea obişnuită, era un glascior subţirel de copil. Prezenţa împăratului avea asupra lui Kleinmichel o acţiune pur fiziologică : cînd împăratul se mînia, pe general începea să-l chinuiască greaţa. Retras într-un colţ, cîtva timp îşi stăpînea cu greu spasmele. Împăratul îi cunoştea această slăbiciune şi o respecta.

— Tu singur eşti vinovat, îi spunea el generalului, cînd acesta se pierdea cu firea.

Dar totodată, această slăbiciune constituia forţa generalului-aghiotant Kleinmichel. Ea îl îndemna lăuntric să execute rapid dispoziţiile cu privire la construcţii, iar pe de altă parte

dovedea deplina lui supuşenie faţă de voinţa împăratului său.

Treptat, a învăţat să se ferească de mînie. Fiind general de serviciu, se prezenta în fiecare dimineaţă la împărat cu rapoarte urgente. Avea cai iuţi, cum nu mai avea nimeni, lucru pe care îl socotea deosebit de necesar pentru un şef al căilor de comunicaţii. „Să vîjîie !" — era ordinul pe care-l dădea de obicei vizitiului.

Fix la douăsprezece sosi la palat, aducînd cu sine în sanie o servietă neagră, îndesată, semănînd cu un sicriu.

Cu paşi mărunţi, gîfîind, cu o expresie de nepăsare pe faţa-i roz, el intră la împărat şi în prag păli.

Îşi pocni cu clinchet slab călcîiele cu pinteni. Rosti salutul. Începu îndată a scoate din servietă felurite obiecte şi curînd întinse în faţa împăratului un şnur galben de vipuşcă, cinci eşantioane de material verde-închis în nuanţe diferite, pentru uniforme, un chipiu micuţ, confecţionat special ca model pentru departamentul drumurilor şi un borcănaş de tinichea — bine închis — cu vopsea neagră.

Erau mostre.

Împăratul le privi fără pornire. Luă şnurul de pe masă şi tot uitîndu-se la conte, îl înfăşură pe degetele arătătoare. Generalul nu-şi plecă ochii. Împăratul smuci de şnur. Şnurul rezistă la încercare. Întredeschizînd borcănaşul, împăratul mirosi şi întrebă cu scîrbă :

— Asta ce mai e ?

— Vopseaua, pentru vopsitul gheretelor, maiestate.

Împăratul mai mirosi o dată şi îl puse de-o parte.

— Noul deviz l-ai pregătit ?

— L-am pregătit, sire.

— Cît e ?

— Cincizeci şi şapte de milioane, maiestate.

— Patruzeci şi cinci şi nici o vorbă mai mult. Nu-mi pică bani din cer.

Era vorba despre devizul pentru noua cale ferată spre Nikolaev. Devizul iniţial fusese respins. Lucrările se efectuau însă de regulă la preţuri orientative. Împăratul îl privi ţintă pe Kleinmichel.

— Inginerilor le voi porunci să fie cinstiţi, spuse el. Taracii i-ai pus ?

De-a lungul Nevei — de la clădirea administraţiei vămilor — taracii fuseseră aşezaţi pe un rînd. Pe partea cheiului se trecea direct spre granitul rece al Nevei. Năzuind spre simetrie nu numai în problemele interne ale statului, dar şi în amenajarea exterioară a capitalei, împăratul, trecînd pe acolo, i-a atras atenţia generalului.

— Stau, Maiestate, răspunse trist generalul.

Împăratul arătă şnurul, micul chipiu şi borcănaşul :

— Ia-le.

Audienţa luase sfîrşit.

6

Ieşind din palat, contele Kleinmichel urcă în sanie şi-i strigă cu voce disperată vizitiului său încercat :

— Goneşte, vită ! La departament ! Să vîjîie !

Trei ofiţeri care tocmai treceau — se opriră pe Nevski în poziţie de drepţi. Funcţionarii altor departamente îşi scoteau chipiile. După viteza cu care mergea, şi-au dat cu toţii seama că trece în galop contele Kleinmichel cu o treabă urgentă.

Intră în cabinetul său, fără a se uita la careva.

— Să fie chemat vita de Ignatov, spuse el.

Apăru vita de Ignatov — consilier de stat.

— Taracii ! Unde e Eremeev ? Şeful de pompieri ! Şeful de pompieri ! urla generalul.

„Şeful de pompieri“ era porecla, nu se ştie de cine scornită, a consilierului de stat Eremeev, supraveghetor al amenajării străzilor.

Lucrurile se explicau astfel : generalul-aghiotant Kleinmichel uitase să dea dispoziţii cu privire la taraci.

Simţind în gură un gust dulceag, prevestitor al greţei, generalul Kleinmichel dădea dispoziţii. Taracii fuseseră pregătiţi, dar nu şi aşezaţi. Peste cinci minute, la faţa locului erau trimişi soldaţii unei companii de geniu. Din cinci în cinci minute soseau cu rapoarte slujbaşi ai secţiei externe a poliţiei. Raportau că totul e în ordine ; la locul efectuării lucrărilor nu s-a petrecut

nimic deosebit. Muindu-se, generalul umbla prin cabinet şi striga tot mai rar cu glas răguşit :

— Am să le ordon să fie cinstiţi !

Peste un sfert de oră taracii fură aşezaţi în ordinea stabilită, iar urmele recentei intervenţii — mascate, pe cît posibil, cu pietriş. Împăratul nu a fost zărit la locul efectuării lucrărilor.

Generalul Kleinmichel se lăsă într-un fotoliu.

— Să vîjîie, spuse el.

7

Tocmai în acea dimineaţă împăratul simţea, mai mult ca oricînd, nevoia să desfăşoare o activitate de stat. Mostrele, în special micul chipiu, nu l-au satisfăcut. Nu trebuie să se piardă în van nici un minut. Ce-ar fi să-i facă o scurtă vizită văduvei comandantului regimentului Izmailovski şi să-i spună jupînesei uluite :

— Anunţă că a venit generalul Romanov...

Figura e veche şi nu se cade s-o repeţi mai mult decît o dată. S-ar putea organiza o trecere în revistă neprevăzută a regimentului Preobrajenski. Sau să facă o revizie inopinată la administraţia grajdurilor. Să ceară planul noului fort din Kronstadt, întocmit de Destrem. Să se ocupe de cazul răpirii de către locotenentul Matvei Glinka a unei fete logodite.

Ordonă să se înhame caii la trăsură şi plecă să facă o revizie inopinată la vama din Sankt-Petersburg.

Cunoştea de minune oraşul din punct de vedere strategic. De pe vremea cînd în oraş avuseseră loc tulburările neplăcute cu prilejul urcării sale pe tron, s-a obişnuit să aibă o părere despre fiecare parte a oraşului. Aşa, de pildă, nu-i plăcea strada Gorohovaia, nu mergea pe bulevardul Ekaterinhof[1] şi era întotdeauna bănuitor faţă de Peterburgskaia. Deşi cunoştea la perfecţie planul capitalei sale, uneori totuşi, plecînd de acasă, îl încerca mirarea cînd vedea că străzile — cu configuraţia lor naturală grosolană, împînzite de o mulţime străină şi de spectatori — se asemuiau atît de puţin cu planul. De aceea, îi plăceau locurile cunoscute : Millionnaia, Nevski atît de drept, Cîmpul lui Marte, amenajat pentru instrucţie.

Cu insula Vasilievski se împăca datorită aspectului său nemţesc şi amuzant, acolo locuiau mai cu seamă franzelari şi spiţeri. Îşi amintea de un vodevil de la teatrul Alexandrinei, alăstuia, cum îi spune... Karatîghin, în care era înfăţişat foarte caraghios un neamţ ce cînta despre un pristav :

Şi pe umăr îl bătu.

I-a spus atunci lui Karatîghin : nu-i rău de loc.

— Simpatice vodeviluri se dau acum la teatru. Să le tot vezi.

---

[1] Străzi, pe care trecuseră, la 14 decembrie 1825, regimentele răsculate ale decembriştilor.

Iar în drum spre vamă o va lua pe Nevski. Cei doi ofiţeri care au trecut se jenează şi nu sînt destul de îndemînatici.

Poziţie de drepţi, saluturi. Pe loc repaus, domnilor !

Oh, ce grozavă ! Ca trasă prin inel şi ce roză trebuie să fie ! Oho !

Excelent ger. Clima mea e bună. Circulaţia pe Nevski a ajuns departe, foarte departe. Oare la Berlin *Linden*-ul e mai larg ? Nu, nu e mai larg. Friedrich e, hotărît, un prost, păcat de el.

Saluturi. Al cui o fi calul ? Al lui Jadimirovski ?

Au început să scrie firmele prea slobod. Ce înseamnă asta : *Le dernier cri de Paris. Modes* [1] ? E stupid ! Trebuie s-o spun !

Mi se pare că e un literat... Sollogub...La balul mascat de la Elena Pavlovna ? Ce să fac cu el ? la slujbă, la slujbă, domnilor !

Lîngă Gostinîi dvor e o animaţie necuviincioasă şi chiar se întrec cu gluma. În sfîrşit, s-au trezit ! Dar ăsta chiar nu salută. Un civil şi un ticălos. Cine o fi ? Saluturi, saluturi. Pe loc repaus, domnilor !

E necuviincios acest... fîrnîit, *cette pétarade* a calului şi... bălegarul !

— Iakov ! Să-l hrăneşti cu ovăz curăţat. Ţi-am mai spus !

Ce proşti sînt aceşti oameni, Doamne ! Revoltător !

[1] Ultimul strigăt al Parisului. Mode (fr.).

Trebuie mai multă severitate faţă de aceşti... băieţi. Ce sînt băieţii ? Băieţii de la prăvălie nu trebuie să alerge, ci să meargă la pas.

Saluturi, poziţie de drepţi.

Iar asta... de colo... ce forme ! Pe loc repaus, mititico !

Ajungînd pe pod, se convinse că balustradele erau lustruite. E şi ieftin şi frumos ! I-am spus lui Kleinmichel ! Hăţurile, aer ! Ce tablou ! Nespus de plăcut şuier are sania în mişcare ! Hotărît lucru : Kankrin [1] e un nătărău. Nu se poate să stăm prost cu finanţele. Dar iată şi taracii... Stau... Am dat ordin şi taracii stau. Cu taracii e mai bine. Numai de i-aş pune cu botul pe labe pe toţi aceşti domni ! Îmi veţi da socoteală, domnilor ! Nu te poţi încrede în nimeni, în nimeni ! Aşa cum s-a încrezut Friedrich-prostul şi... *Aufwiedersehen* [2]. Stop.

Vama.

8

A băgat de seamă cum s-a clătinat portarul cel gras şi cum dintr-o dată ochii i s-au decolorat şi i s-au stins în clipa cînd şi-a aruncat corpul înainte, a plecăciune. Şi împăratul păşi în clădire.

[1] Ministru de finanţe.
[2] La revedere (germ.).

Îi plăcea brusca potolire a zgomotului, şoapta disperată a cîte unuia, apoi dintr-o dată, liniştea. Şi apărea el.

Ochiul său observa totul: un furier, la o măsuţă, îşi făcu deodată cruce, prefăcîndu-se că umblă la un nasture.

Ordonă cu glas tare:

— Munca să se continue!

Se făcea obişnuitul control al lucrurilor şi cu cît erau lucrurile mai banale, cu atît se simţea mai limpede importanţa a ceea ce se petrecea. Prezenţa lui dădea un sens tuturor lucrurilor controlate, chiar celor mai neînsemnate. Denumirile se rosteau cu glas tare. El se instală lîngă cîntar.

...de aur, de damă, cu mecanism orizontal, de Geneva...

— *Vodevil*, ţigări de foi Canones, lăzi: două. Dos-Amigos-*Trabukko*, lăzi: una. *Vodevil-Royal*...

— *Rococo*, linguri de masă: douăsprezece. *Renaissance*, mînere: douăsprezece...

— Cărţi germane pentru librăria lui Andrei Ivanov.

— Să se deschidă.

Cărţile i se părură de prost-gust. Alese dintre ele două indecente: *„Katzenjammer“*, o culegere de anecdote murdare, cu imaginea unor femei cărora li se vedeau de sub fustă ciorapii, şi *„Kartenspiel“*, un îndrumător care te învaţă cum să cîştigi. În ultimul timp jocul de cărţi luase o mare răspîndire, ceea ce îl nelinişte a serios. Traducerea operei lui Alexandre Dumas

„Contesa Berta“ fu pusă deoparte ca nefiind de trebuinţă.

Pe nesimţite se antrenă în controlul lucrurilor. Ştia de la bun început că în fiecare partidă de marfă ce sosea erau şi lucruri primejdioase. Şi le aştepta. Dar în acelaşi timp era şi într-o totală incertitudine: dar dacă nu se va găsi nimic?

— Sfeşnice de birou, de voiaj, bucăţi: două.

— Candelabre...

— Cutii pentru ţigări de foi, truse de bărbierit de diferite mărimi, bucăţi: zece...

— Un aparat pentru limbă...

El stătea.

Controlul mergea înainte. Se deschideau lăzi, se scoteau lucrurile.

Rămăseseră doar două lăzi, mari şi arătoase.

— *Expédition officielle*, spuse încet vameşul.

Lăzile cu asemenea inscripţii erau trimise la ministere, ambasade, fără să fie supuse controlului.

Aruncă o privire impasibilă pe deasupra capetelor slujbaşilor.

— *Expédition* — asta sînteţi dumneavoastră, spuse el *officielle*, ăsta sînt eu. Să se despacheteze.

Un oftat uşor trecu prin sală.

Începu despachetarea unor transporturi care ani de-a rîndul fuseseră eliberate fără multă vorbă de către funcţionarii direcţiei vămilor, aceştia neavînd dreptul să se intereseze de conţinutul lor.

— Să se controleze şi să se facă o listă.

Şi aci se petrecu un eveniment pe care nici măcar împăratul nu-l prevăzuse.

— Cămăşi de damă, din mătase, bucăţi : douăzeci, spuse funcţionarul.

— Cuverturi vătuite, din mătase, cu franjuri, bucăţi : cinci...

— Pînză de batist, manufactură Girard, baloturi : zece...

— Oglinzi în filigran...

Se repeziră la lăzi să controleze adresa, totul era în ordine : un transport oficial, *expédition officielle*. Şi, ceea ce nu apucaseră a citi înainte, din prea mare grabă : era pentru corpul special de jandarmi al şefului, contele Orlov.

— Ciorapi de damă, de mătase, perechi : douăzeci...

Împăratul stătea oarecum buimăcit.

Deodată, cu o mişcare a mîinii, întrerupse numărătoarea.

— Să i se expedieze la domiciliu, spuse el.

Funcţionarului ce sta în apropiere i se păru a mai fi auzit şi cuvîntul „neruşinare", dar nu-şi îngădui să audă şi pînă la moarte a ţinut minte că împăratul a spus nu „neruşinare" ci „familie mare", dorind astfel să explice conţinutul coletului oficial prin situaţia familială a şefului jandarmilor, contele Orlov.

Împăratul se uită la toţi şi, indignat, zornăind din pintenii mari şi înălţîndu-se pe vîrfuri, plecă cu paşi largi.

9

Împăratul suferea de un exces de imaginaţie.

De obicei nu numai că se mînia, dar îşi mai şi închipuia că se mînie. Vedea chiar limpede — cu ochi obiectiv — cum arată şi ce importanţă are mînia sa. În acelaşi timp, irascibilitatea lui nu era un simţămînt simplu. Făurindu-şi, pe baza unor constatări legitime, o anumită imagine a realităţii înconjurătoare, se indigna cînd o găsea altfel. Dar întrucît înţelegea cu cît sînt mai prejos decît el toţi cei ce-l înconjoară, nu avea, în fond, nimic împotrivă ca ei să-şi aibă slăbiciunile lor.

Cu toate acestea, întîmplarea cu contele Orlov îl puse pe gînduri.

Venind la administraţia vămilor, a crezut că va descoperi aici vreun abuz, fără a-şi închipui limpede ce anume. Ştia că şeful jandarmilor ia şperţuri mari şi chiar şi-a trecut pe numele său nişte mine de aur, dar se împăca cu aceasta, avînd în vedere proporţiile mari, pur politice, ale impunerilor. Acum însă aceste cuverturi şi cele douăzeci de bucăţi de cămăşi de damă, aduse fără vamă, l-au uimit prin caracterul palpabil, cazanier, ca să spunem aşa, al obiectelor. La ce îi trebuiesc aceste douăzeci de cămăşi ? Mii de draci !

Nu-i plăcea să fie nedumerit. Îşi umflase nările. Ieşind în strada, deodată pustie de tot, o

luă pe jos pînă la colț. Păstrînd distanța, vizitiul Iakov îl urma cu sania la pas. Înainte de a se da jos de pe trotuar spre sanie, împăratul izbi înciudat cu vîrful cizmei într-un tarac.

Mulți istorici au constatat că sînt zile cînd toate par neobișnuit de temeinic rînduite și uimitor de bine potrivite între ele, iar întreaga desfășurare a istoriei mondiale pare trainică. Și, dimpotrivă, se nimeresc zile cînd absolut toate merg pe dos. Taracul, pe care împăratul, prost dispus, l-a izbit cu vîrful cizmei, s-a lăsat pe neașteptate într-o rînă. Vizitiul de pe capră icni, surprins. Strada era pustie.

— Unde-i ticălosul de Kleinmichel ? se întrebă împăratul, privind fix spre vizitiu.

Dar vizitiul Iakov era bine dresat și nu răspundea la întrebări privind probleme de stat. Rosti încetișor, ca întotdeauna în asemenea împrejurări, „trr“ (sau chiar „prr“) și trase ușurel de hățuri, așa încît cuvîntul dacă era într-adevăr un cuvînt, se putea referi și la cai.

Dar după cum a ieșit la iveală mai tîrziu, chestiunea era de mare însemnătate.

Dacă l-ar fi avut aici la îndemînă pe Kleinmichel, totul s-ar fi potolit, măcar în parte — ca de obicei în asemenea împrejurări. Generalul ar fi putut da vina pe sol sau să-i trimită în judecată pe soldații companiei de geniu. Aci însă, avînd sub ochi Neva, nu departe — podul construit de generalul-inginer Destrem, mai încolo — Peterburgskaia, iar la picioare taracul, împăratul iradia o mînie care se pierdea în gol.

În asemenea momente, din punct de vedere pur pictural, jocul rapid al feței lui amintea fulgerul din „Pieirea orașului Pompei“ de Briullov și din „Zmeul de aramă“ de Bruni.

Se simți cuprins de vechea dispoziție războinică pe care o avusese atunci, la Enibazar, cînd consiliul de război l-a rugat să se retragă de pe cîmpul de luptă din pricina pericolului de a fi încercuit, asemenea lui Petru cel Mare pe malurile Prutului. Pătruns de conștiința amară că o asemenea mînie se pierde în zadar, se urcă în sanie și ordonă :

— Peste pod, în Peterburgskaia. Primprejur cu ocol !

Sania o porni în zbor.

— Să vedem, să vedem, domnilor ticăloși !

Era ora unu.

10

În acest timp, primind niște rapoarte false despre deplasarea împăratului către insula Vasilievski, ober-șeful poliției, generalul Kokoșkin, porni în întîmpinarea monarhului, însoțit de un șef de poliție și trei slujbași ai secției externe a poliției. Deși n-a întîlnit nimic suspect în drumul său, generalul Kokoșkin ordonă totuși ca peste un sfert de oră unul dintre slujbași, locotenentul Koșkul doi, să fie trimis pe o cale ocolită în direcția cazărmilor regimentului de vînători, spre Peterburgskaia.

11

Evenimentele se desfăşurau în ritm rapid.

Cu toată starea proastă a caldarîmurilor şi a mulţimii de maidane desfundate, Peterburgskaia îşi avea părţile ei bune: densitatea mică a populaţiei, căsuţele scunde — ceea ce deschidea ochiului o perspectivă largă — şi lipsa de îmbulzeală pe străzi. Mînată de un vizitiu priceput, sania zbura ca vîntul.

Băgară în sperieţi mîrţoaga unui apar, care vărsă apa din butoi şi era cît pe ce s-o ia la goană. Două femei de mahala s-au făcut nevăzute. Prin faţa ochilor se desfăşurau în goană scene de stradă din viaţa prostimii. Iar mai încolo au început maidanele şi ghereta străjii oraşului a rămas în urmă.

În acest timp, la o cotitură, nu departe de Neva, împăratul observă doi soldaţi, care, după uniformă, păreau a fi din regimentul de vînători. Păşind sprinten în aerul rece al iernii, soldaţii n-au auzit zgomotul saniei şi au intrat, amîndoi o dată, pe uşa joasă a unei zidiri, care nu amintea prin aspectul său de vreo clădire a departamentului de război. Ajuns în dreptul uşii, împăratul citi pe firmă: „Locantă cu băuturi" şi alături, pe gard, o inscripţie cu cretă: „cîrciumă".

Nu putea fi nici o îndoială. Doi ostaşi de rînd ai regimentului de vînători din garda imperială, sau, în orice caz, ai unui regiment de gardă,

căpătînd cine ştie cum învoire, plecînd cine ştie cum de la regiment, au intrat în cîrciumă.

Era o încălcare pe care trebuia s-o curme, personal.

Cînd încălcarea este la începutul ei, dar nu s-a comis încă, sau, cel puţin, nu a atins apogeul, e treaba comandamentului s-o curme sau s-o oprească.

Dar dacă încălcarea e în curs, e necesar să fie oprită în faza în care a fost surprinsă, pentru a nu se extinde mai departe.

Aici însă, deşi era vorba de o acţiune care abia începuse şi în orice caz nu atinsese încă apogeul — s-a intrat într-o cîrciumă — nu te puteai totuşi mulţumi cu asemenea măsuri. Ordinea trebuia restabilită, vinovaţii daţi în vileag şi lucrurile readuse în faza în care fuseseră înainte de încălcare.

În acel moment ordinea şi dispoziţia punctelor erau următoarele: M — maidanul, G — ghereta străjii oraşului, C — cîrciuma, S — sania majestăţii sale împăratul, cu vizitiul şi cu însuşi împăratul, care a oprit sania, dar nu s-a dat încă jos din sanie.

Întorcîndu-se către G — gheretă, împăratul strigă cu glas răsunător:

— Stra-jă!

În timpul serviciului, de fiecare gheretă se cuvenea să fie cîte trei străji. Una dintre ele, care era la rînd, stătea de planton lîngă gheretă, înarmată şi îmbrăcată în uniformă, a doua era socotită de rezervă, iar a treia dormea.

Din nenorocire, iată ce se întîmplase : straja înarmată cu halebardă își predase de dimineață, postul alteia, aceasta dormea, iar straja de rezervă plecase și el, ca omul.

Situația se mai complica și prin faptul că împăratul observase pe strada, adineauri pustie, niște gură-cască, ce-i drept la o distanță destul de mare.

Se zărea un ciuhon nepăsător cu o oală de lapte, două muieri căscate și un băiețandru nevîrstnic, foarte tînăr și îmbujorat.

— Strajă ! strigă împăratul cu glas metalic.

În acest timp, băiețandrul se desprinse pe neașteptate din mijlocul gloatei și se apropie cu pași repezi de sanie.

— Măria ta, poruncește-mi să merg după strajă, spuse el destul de vioi.

Cu un gest, împăratul își dădu consimțămîntul, dar, între timp, se smuci atît de repede să coboare din sanie, că vizitiul nu apucă să desfacă cerga și în ultima clipă o desfăcu tot băiețandrul care se nimerise întîmplător acolo.

12

Intrînd în cîrciumă, ostașii companiei de carabinieri se purtară ca niște oameni hotărîți să se odihnească și să bea sau, cum se spunea printre subofițeri, să tragă o dușcă bună.

I-au cerut cuviincios cîrciumăriței cîte o cinzeacă de votcă, iar ca gustare — cîte o felie de pîine, sare și pește uscat.

Cîrciumărița, o femeie puhavă și dibace, se apucă a tăia pîinea gospodărește, iar soldații se așezară lîngă ferestruică și tocmai se pregăteau să se pună pe tăifăsuit. Ca de obicei în asemenea împrejurări, unul dintre ei se uita prin ferestruica aburită, fără vreun gînd anume, dar supraveghind totuși strada — pentru orice eventualitate.

Deodată, prin fereastră, dinspre dreapta, se zări, ca într-o fulgerare, botul unui cal, o zăbală strălucitoare, o căciulă de vizitiu, vîrful ascuțit al unui coif.

— Pristavul ! — atîta apucă să strige soldatul.

13

Deschizînd larg ușa, împăratul se duse direct la tejghea și examină în tăcere, ca și cum dintr-o privire ar fi adus la același numitor cîrciumărița, butoiașul început, cu robinet de aramă și, pe tejghea, ceva de-ale gurii, despre care nu știa cum se cheamă. Era prea de ajuns.

Ca retezată de glonte, frîngîndu-și tot trunchiul și plîngînd în hohote, cîrciumărița căzu la picioarele împăratului și încercă a-i săruta cizmele lăcuite, cu laba mică.

— Ticăloaso ! spuse împăratul.

— Nu mă nenoroci, tătucă, spuse stăpîna.

— Ticăloaso, repetă împăratul. Parcă n-ai şti că e oprit să-i primeşti pe cei ce fac armată!

— Dar ce să mă fac cu ei, păcătoşii, bocea stăpîna. Nu mă nenoroci. N-am pe nimeni şi nici n-am avut.

Cu vîrful cizmei împăratul o zvîrli în lături şi venindu-şi puţin în fire, privi în jur. Tapetele erau marmorate ori aveau mucegai natural. În cameră se aflau trei mese cu feţele de masă pătate, pe perete un tablou de prost-gust, înfăţişînd o răpire din harem, pe tejghea — o armată de păhărele, un butoiaş cu robinet de aramă, pîine tăiată şi ceva de-ale gurii, despre care nu ştia cum se cheamă...

Soldaţi nu erau.

14

Plin de vioiciune şi încordare, băieţandrul se înapoie la sanie, dar nu-l mai găsi pe împărat.

Atunci i se adresă vizitiului Iakov şi arătînd respectuos cu degetul spre uşa deschisă a cîrciumii, întrebă :

— Se află înăuntru ?

Trăgînd de hăţuri, prudentul vizitiu Iakov fu cît pe ce să spună „trr" sau „prr", dar văzînd, pe de-o parte, că împrejurările sînt neobişnuite, iar pe de alta, că băieţandrul e încă nevîrstnic, răspunse :

— Înăuntru.

— Pot s-o întreb pe înălţimea voastră, întrebă băieţandrul, dacă trebuie să-l aştept pe majestatea sa aici sau să mă duc să-i raportez ?

— Să aştepţi, răspunse vizitiul Iakov.

Apoi, fiind el însuşi întrucîtva curios, întrebă, fără a-şi întoarce capul :

— Dar straja, trr ?

— Straja are friguri, s-a trimis după felcer, răspunse băieţandrul.

— Prr, spuse vizitiul Iakov.

Apoi, întorcîndu-şi pe jumătate capul spre tînăr, îl examină cu atenţie şi dădu din cap.

— Sînteţi un om cu judecată. De viţă.

15

Cuprinzînd încă o dată din priviri întregul local al cîrciumii şi negăsindu-i pe soldaţi, împăratul se dădu într-o parte şi, fără a se îndoi de mijloc, aruncă o privire sub masă.

Nu era nimeni.

Atunci, nemaiînţelegînd nimic, dar abţinîndu-se de la alte întrebări, o porni pe neaşteptate afară din local.

Sosit între timp la locul întîmplării, locotenentul Koşkul doi găsi ceva popor adunat departe de sania împărătească, pe împărat stînd chiar lîngă sanie şi tot aici un băieţandru de statură

mijlocie, cu capul descoperit, care raporta ceva împăratului.

La vederea locotenentului Koşkul doi, împăratul îl întrebă cu vădită mînie şi însufleţire :

— Cine eşti ?

După ce locotenentul Koşkul doi se prezentă, împăratul îl ameninţă cu degetul şi-i ordonă :

— Să se încercuiască locul.

În ceea ce priveşte afluenţa de public din jur, ce-i drept încă mică, împăratul porunci :

— Să fie împins îndărăt şi gonit.

Apoi, arătîndu-l pe băieţandrul aflat în apropiere, rosti :

— Să i se dea o distincţie.

Nevîrstnicul Vituşişnikov, care se nimerise a fi din nou acolo, ajută pe maiestatea sa să urce în sanie.

16

Peste zece minute locotenentul Koşkul doi izbuti să concentreze la locul întîmplării un detaşament puternic de poliţie şi să-l încercuiască. Mulţimea de gură-cască fu împrăştiată. În tot timpul operaţiei locotenentul îl ţinu pe nevîrstnicul Vituşişnikov în preajma sa. La o cercetare amănunţită a terenului nu s-a găsit nimic suspect, cu excepţia unui beţiv care n-a fost niciodată în armată, ci se număra printre flaşnetarii Sankt-Petersburgului.

Cîrciumăriţa a fost pe loc cercetată şi imediat după aceasta — arestată, iar localul, cu tot inventarul dinăuntru, încuiat cu cheia şi sigilat. Interogatoriul cîrciumăriţei n-a lămurit mare lucru din pricina puternicei tulburări de care fusese cuprinsă şi a întunecării memoriei, de care se plîngea. S-a lămurit un singur amănunt interesant, pe care locotenentul Koşkul doi n-a socotit totuşi potrivit să-l treacă în procesul-verbal.

Repetînd într-una că a lăsat-o memoria, pomenea de fiecare dată de unul „nou" :

— De cum a venit ăla nou, totul s-a şi întunecat.

Şi iară :

— Încă înainte de ăla nou, le-am spus eu (adică soldaţilor) că e oprit...

În cele din urmă locotenentul Koşkul doi se văzu nevoit s-o întrebe pe muiere despre care *nou* vorbeşte şi s-a lămurit că vorbeşte despre noul pristav care abia îşi luase postul în primire în Peterburgskaia.

Cum această împrejurare i-a stîrnit curiozitatea şi nu avea cunoştinţă despre vreo vizită a pristavului la cîrciumă, Koşkul doi lămuri curînd că muierea cea zăpăcită îl luase tot timpul pe maiestatea sa împăratul drept noul pristav din Peterburgskaia.

Înjurînd-o peste poate pe muierea cea proastă şi speriindu-se şi el, locotenentul Koşkul doi puse capăt interogatoriului, o arestă pe cîrciumăriţă şi împreună cu băieţandrul plecă cu sania la direcţia poliţiei pentru cercetări amănunţite.

Nevîrstnicul Vituşişnikov, cu domiciliul în insula Vasilievski, linia 22, fiu al unui registrator de colegiu, în vîrstă de 15 ani, a depus următoarea mărturie : ca un copil ce era, se îndrepta spre strada Rîbaţkaia, în Peterburgskaia, unde, după cum auzise, în colţul dinspre biserica Intrării Maicii Domnului, se instalaseră căluşei în care se dădeau copiii — contra plată.

Educat din fragedă copilărie de către tatăl său în spiritul unei cinstiri deosebit de vii a întregii auguste familii, avînd întotdeauna acasă pe perete un portret în culori al acesteia, cînd a trecut prin locul mai sus amintit şi a văzut o oarecare afluenţă de public, şi-a dat seama de cele petrecute, a recunoscut pe dată capul încoronat şi, apropiindu-se, a cerut instrucţiuni. Apoi, ajungînd la ghereta străjii orăşeneşti, a găsit straja cuprinsă de o puternică slăbiciune, clătinîndu-se pe picioare şi vorbind dezlînat. Ea l-a lămurit că şi-a trimis acum ajutorul fie după felcer, fie după vodcă, despre care lucru s-a raportat.

— Dar bine v-aţi mai descurcat, spuse cu respect locotenentul. Voi raporta despre dumneavoastră domnului ober-şef de poliţie ca fiind un tînăr despre care însăşi majestatea sa împăratul are cea mai bună părere. Am onoarea să vă salut. Vă rog să aveţi amabilitatea de a-i transmite tatălui dumneavoastră respectele mele. Să nu aveţi nici o grijă, veţi fi dus acasă cu sania instituţiei.

17

Dacă soldaţii şi-ar fi închipuit, fie şi numai pentru o clipă, că în uşa localului s-a oprit chiar majestatea sa împăratul, s-ar fi zăpăcit, fără îndoială, şi ar fi fost pierduţi. Lipsa de imaginaţie, doar ea i-a salvat, dar pe cîrciumăriţă a pierdut-o. Văzînd vîrful ascuţit al coifului, primul soldat s-a gîndit pe dată la pristav şi toate acţiunile ulterioare s-au desfăşurat tocmai în acest sens şi au fost dictate de dorinţa de a scăpa de pristav — şi atît.

Dar şi aceasta era de ajuns. Dintr-o dată amîndoi au simţit mîncărime pe spate de la viitoarele şi, în parte, şi trecutele lovituri de baston. În timp ce în stradă răsunau chemările străjii, aplecîndu-şi amîndoi o dată capul, au şters-o şi s-au băgat în odaia vecină, care era în folosinţa personală a cîrciumăriţei. Acolo, ocolind cămara şi privata, au coborît, prin uşa din dos, pe o scăriţă îngustă în curte.

Cîrciuma dădea cu peretele din fund spre un maidan. Curte îngrădită, în adevăratul sens al cuvîntului, nu era. Exista un gard numai pe o latură. Coji de cartofi, de ou, o grămăjoară de cenuşă şi lături vărsate însemnau hotarul curţii. De aceea, fără a întîmpina vreo piedică, în timp ce afară se duceau tratative, soldaţii îşi aplecară capetele şi, ferindu-se după regulile manevrelor militare, se pierdură în depărtare, fără a zăbovi nici o clipă şi fără a stîrni zgomot. Au cotit într-o ulicioară, au rătăcit cîtva timp cu bună

știință iar apoi, ajungînd într-altă parte a orașului, s-au despărțit și au pornit-o cu pas vioi, de oameni ocupați, fiecare după treburile serviciului. Pînă la sfîrșitul vieții și-au tot amintit cît de isteț au șters-o de sub nasul comisarului.

Pe împărat însă l-au dezorientat în cazul de față condițiile neobișnuite ale locului. Cîrciuma avea un tapet mohorît, marmorat, pe care, ici-colo mai și apăruse din belșug mucegai. Tapetul vechi era plesnit mai peste tot. De aceea i-a scăpat atenției împăratului mica ușiță tăiată în peretele de scîndură care despărțea camera din fund a cîrciumăriței de local.

18

Calul era numai spumă. Împăratul făcea drumul de întoarcere tăcut, fără a răspunde la saluturi, plin de hotărîre. Nu-l preocupa de loc faptul că parcă i-ar fi înghițit pămîntul pe soldații care intraseră în cîrciumă. Nu-i plăceau problemele nerezolvabile, explicîndu-le prin Providență. Dacă ar fi pus mîna pe soldați, ar fi băgat spaima în mulți, iar mai tîrziu ar fi putut deveni chiar o legendă care, relatată în cuvinte alese, și-ar fi ocupat cu timpul locul cuvenit. Dar așa, s-a repezit după soldați și nu a pus mîna pe ei, ceea ce îl jignea.

— Am să le arăt eu lor, repetă el de cîteva ori.

Numai după ce a străbătut cîteva săli, trecînd pe lîngă un șir de coloane de marmoră, mese de labrador, vase de porțelan pictat, obiecte din porfir, împăratul reintră în atmosfera vaporoasă a palatului și reveni la punctul de plecare.

Fu chemat generalul-aghiotant Kleinmichel.

— Ia vino încoa, puișorule, spuse împăratul.

Generalul-aghiotant se codi în ușă.

— Ei, de ce te codești, apropie-te, spuse încetișor împăratul.

Cînd se apropie, generalul-aghiotant Kleinmichel fu pe neașteptate ciupit. Fusese luat prin surprindere cu atîta precizie și îndemînare că nu avu vreme s-o ia nici înainte, nici înapoi și își lăsă fără murmur mîna în seama împăratului.

Numai cînd pe general îl apucă obișnuita-i greață, împăratul îi dădu drumul, și-i spuse:

— Aia e. Să știi că a fost pentru taraci.

În cursul zilei, de altfel, împăratul își regăsi buna dispoziție. Se vedea că luase o hotărîre. După prînz l-a expediat afară pe ofițerul de serviciu la telegraf și a trimis chiar el pe adresa lui Orlov, șeful jandarmilor, o telegramă fără titulatură și semnătură:

— Porcule!

Unii istorici vedeau tocmai în această telegramă cauza și embrionul bolii care l-a băgat mai tîrziu în mormînt pe contele Orlov. După cum se știe, la bătrînețe contele a început să se creadă porc, ceea ce a ieșit, pentru întîia oară, la iveală la o masă de gală în cinstea contelui Muraviov, cînd a cerut deodată să i se aducă o

troacă, refuzînd în caz contrar să mănînce. Dar pînă atunci mai era încă mult.

Pe seară, împăratul luă o hotărîre fermă.

— Am să le arăt eu lor, spuse el.

Îl chemă pe Kokoşkin, ober-şeful poliţiei şi în timpul raportului confidenţial îl întrebă de rezultatul cercetărilor. După cum se şi aştepta, rămăseseră fără rezultat. Atunci, chiar înainte de rugăciunea de seară, împăratul puse pe raport următoarea rezoluţie :

„Să fie dat în judecată otcupcicul căruia îi aparţine cîrciuma şi să i se suspende otcupul, iar în caz de complicitate — să i se confişte averea în folosul vistieriei".

— Am să le arăt eu lor că în Rusia mai există autocraţie, spuse el.

19

Cîrciuma s-a dovedit a fi proprietatea otcupcicului de băuturi spirtoase Konaki, care locuia pe Bolşaia Morskaia. A doua zi acesta fu arestat sub acuzaţia că ar deţine prin fraudă cîrciumile care-i aparţin. Konaki era un om neînsemnat, apărut de curînd. Nu venise decît de trei ani din Sud, unde avea mari pivniţe de vinuri. Din tinereţe făcuse afaceri cu vinul, era vinar din tată în fiu. Ştia cum trebuie terciuiţi strugurii, cu ce trebuie amestecaţi, se pricepea la procesul fermentării. Făcea negoţ pe picior mare. Plimbîndu-se acasă la el, în sud, prin

hruba răcoroasă, simţea gustul belşugului. Dar averea care-i creştea nestăpînit l-a smuls de lîngă toate aceste amintiri paşnice. Sosi la Petersburg pentru a-şi face o idee de cum stau lucrurile, încet-încet se acomodă, se stabili cu familia-i mare şi zgomotoasă pe Bolşaia Morskaia, începu a prinde gustul operaţiilor şi, poftim, ziua nămiaza mare, pe neaşteptate, a scrîntit-o.

De altfel, nu chiar pe neaşteptate. Avînd în persoana tinerilor Konaki-fiii nişte agenţi pricepuţi în punerea la punct a treburilor în localuri, după numai două ore ştia despre sigilarea cîrciumii, îşi dădea aproximativ seama de proporţiile celor întîmplate şi apucase să se sfătuiască cu cîte cineva. Totuşi nu se aşteptase la o atît de rapidă, fulgerătoare privare de libertate. De îndată ce uşa s-a închis în urma jandarmilor care l-au ridicat pe tatăl lor, ce-şi pierduse în această împrejurare întreaga prezenţă de spirit, Konaki-fiii lăsară femeile să plîngă şi să se zbuciume prin camerele spaţioase, iar ei o porniră pe bulevardul Konnogvardeiski, către principalul otcupcic din Petersburg, Rodokanaki.

20

Dacă Konaki era încă foarte proaspăt şi mai păstra izul pivniţei de vinuri, începuturile familiei Rodokanaki se pierdeau într-un trecut îndepărtat şi erau de toţi uitate. Se ştia că e din Odesa şi-i plăcea s-o sublinieze întotdeauna.

Cîndva a apărut la Petersburg, mic de statură, într-un surtuc negru cu guler răsfrînt și și-a cumpărat un loc chiar peste drum de cazărmile cavaleriștilor, ceea ce era o îndrăzneală pentru un civil. A invitat un arhitect de vază și i-a comandat planurile și schițele unei case, în așa fel clădită, încît să nu amintească de nici una din Petersburg, ci de casele din sud, somptuoase, ca la italieni.

— Sînt negociant, explicase el.

Dădu dispoziție să se sculpteze la poartă două capete negre de mauri cu dinți și ochi albi, își dădu silința să-și îmbrace ferestrele în iederă și începu să-și ducă viața acolo. Iedera se uscă în curînd, dar Rodokanaki ajunse o forță de mîna întîia în otcupurile de băuturi spirtoase. Dacă s-ar fi străduit să se contopească prin felul de viață, casă și gusturi cu populația petersburgheză și cu persoanele de viță, toți ar fi spus despre el că e grec sau poate chiar „grecos". Iar acum toți veneau la el și spuneau despre el: „negociantul", și era un adevărat petersburghez.

Manifesta o preferință fățișă pentru Odesa cu străzile, clădirile, bursa ei de grîne și chiar almanahurile odesite le dădea drept pildă celor din Petersburg.

Avea gusturi proprii.

Lambriurile pereților le-a făcut în abanos. Peste tot avea lemn de abanos, mahon și nuc. Nu suferea marmura.

— E casa mea, spunea el. Dacă am chef de marmură, mă duc să prînzesc la Clubul economic și-i cer lacheului meniul.

La Clubul economic, al cărui staroste fusese ales, i se întîmpla să joace cărți cu scriitori vestiți, și-i respecta pe cei care îi luau banii:

— Doi la atu. Ăsta om!

Pe Pușkin îl socotea o celebritate umflată de reclamă.

Nu-i plăcea mai ales „Evgheni Oneghin", unde se vorbea despre Odesa:

În Odesa prăfuită...
În Odesa gloduroasă...
Eu am spus...
Am vrut să spun...[1]

— Astea-s versuri? spunea el.

În general însă nu era străin de poezie și înclinat să-l prețuiască pe Benediktov.

Privește a! femeii minunate
Încîntătorul piept.

— Ăsta da tablou, admitea el.

Îi mai plăcea la acest poet descrierea unei șatre țigănești și a vestitei Matriona, pe care o auzise personal la Ilia:

Și iată că-n „Codru" Matriona lovește,
Lovește, pocnește, și fierbe, sfărmînd.
Și fierbe, lovește și sfarmă, pocnește.
Și iată se-avîntă în sus, tremurînd.

— „Tremurînd", ăsta da tablou, spunea el.

Și-și spunea părerea despre poet:

---

[1] Parafrazare a unor versuri din ultimul capitol al romanului în versuri *Evgheni Oneghin*, editat separat.

— Chiar și Kankrin îl socotea un om foarte capabil.

Mai mult ca toate îl satisfăcea *acuratețea* poetului — după cum se exprima el — pe care o vedea în aceste versuri.

— La început spune fără alegere : lovește, pocnește, fierbe și sfarmă, iar apoi cu alegere : fierbe și lovește, sfarmă și pocnește. Asta da — om.

Îi plăcea viața pe picior mare, deși el însuși era un om cumpătat.

Așa, de pildă, dintre femei o prețuia pe Jeannette de la Stabilimentul de Ape minerale artificiale, prima care a introdus o taxă pentru fiecare mînă și picior în parte.

— Asta — femeie, spunea el.

Dar accepta și existența altor femei.

Cînd cineva își dădu cu părerea că defuncta artistă Asenkova a fost o sfîntă, Rodokanaki fu de acord.

— Asta-i altceva. E o sfîntă.

Cu toate grandioasele operații pe care le efectua, nu era, totuși, nicidecum un om inaccesibil. Îi înțelegea prea bine pe oameni și pentru el nu exista noțiunea de „slăbiciune omenească", ci numai de „deprindere".

Combinațiile și le punea la cale noaptea.

Pe noptieră avea întotdeauna stafide albicioase „malaga", țigări de foi, vin. Își chibzuia planul, rumega stafide, lua o înghițitură de vin negru, bun pentru stomac, fuma o țigară de foi și adormea adînc.

Cînd l-au vizitat Konaki-fiii, cu care avea legături de afaceri, le-a poruncit să liniștească în primul rînd femeile :

— Să nu plîngă și să stea acasă.

Apoi, cerîndu-le amănunte, își notă cîte ceva și, după ce-i liniști, îi lăsă să plece.

Încă nu-i venise nici o idee.

Peste noapte a mestecat un ciorchine întreg cu stafide, a băut o cupă de *remer* verde și a fumat o țigară.

Și-a alcătuit un plan preliminar de acțiune, după care a adormit.

21

A doua zi s-a aflat că Rodokanaki va da un bal elegant la care va cînta însăși doamna Schütz, diva.

Combinațiile sale Rodokanaki și le clădea în mod obișnuit pe obiceiurile celor de care avea nevoie. Dacă era nevoie de o anume persoană cu anumite obiceiuri cunoscute, era invitată să onoreze cu prezența sa o masă.

Nici marmură, nici uniforme. O atmosferă caldă, de familie. Discuții tot despre Karlsbad, Taglioni [1], Jeannette de la Ape, despre construirea unei biserici noi și a manejului de către arhitectul Ton, despre suma mare pierdută de baronul Firks la Clubul economic, despre giganti-

1 Balerină franceză.

cele succese ale științei — galvanoplastia, toate acestea în funcție de obiceiurile persoanei în cauză ; în sfîrșit, despre țigările de foi Vodevil-Canones.

— Mie îmi plac Trabucco, spunea Rodokanaki.

Dacă și oaspetelui îi plăceau Trabucco, chiar a doua zi i se trimiteau cu valetul două cutii cu țigări de foi alese.

Discuția se purta pe o voce scăzută. Rodokanaki era atent și discuta serios chiar și atunci cînd era vorba de Jeannette. De soarta ei se interesa ministrul de finanțe și obiectul discuției dovedea un anumit respect pentru interlocutor. În ceea ce privește otcupurile de vinuri, Rodokanaki era socotit dialectician de mare forță. Nu-i plăcea cînd valetul îi anunța vreo chestiune urgentă.

— Nu sînt acasă, spunea el, reținut, și fără a-și întoarce capul.

Iar la plecarea oaspetelui, spunea ce voia și dacă condițiile puse de persoanele în cauză erau acceptabile, totul se rezolva. Dacă nu — se efectuau noi cercetări, se legau noi cunoștințe, se puneau la cale operații de învăluire și se căuta o persoană mai influentă și, totodată, mai de înțeles.

Totul se petrecea în prezența pereților trainici, cu lambriuri, a parchetelor, covoarelor vechi și a colecției de bronzuri chinezești și avea un aspect calm și foarte serios, chiar istoric. Într-adevăr, fiecare lucru își avea istoricul său : cana de bere de pe cămin i-o dăruise prințul Butera

la Karlsbad, iar obiectele de bronz erau din China.

— E un negociant, spuneau oftînd persoanele fermecate.

Așa se întîmpla cînd era vorba de o chestiune clară.

Cînd însă prin sfera sa de acțiune chestiunea era confuză sau chiar insesizabilă, cînd mai trebuiau alese anumite persoane, tatonate obiceiurile lor și stabilit cursul moral al zilei, se dădea o serată, un bal. Principala atenție era acordată doamnelor și aici existau combinații simple și sigure. În acest răstimp se instituiau și totodată se restructurau multe comisii, comitete ș.a., se ridicau oameni noi, iar doamnele constituiau terenul comun și elementul de unificare a celor mai diverse departamente care nu mai găseau un limbaj comun. Chiar și persoanele cele mai oficiale adoptau un ton lipsit de gravitate.

De data aceasta fură convocați cei mai de vază afaceriști din domeniul vinurilor, un tînăr consilier de justiție, un consilier activ de la finanțe, cîteva soții fără soții respectivi, reprezentanți ai literaturii, caricaturiști.

22

În aparență balul a însemnat o reușită. Nimic nu părea artificial, se manifesta doar deplină atenție față de rang sau merite. Valeții aduceau pe tăvi limonadă și apă gazoasă. Se ser-

veau fripturi de pasăre *à la Neapoli*, ierunci ornate, ouă în crustă — după metoda baronului Felkersam. Rodokanaki avea un bucătar vestit. Fiecare fel de mîncare își avea istoricul lui: stridiile erau din Ostende, vinurile — de la Deprès.

Chiar lîngă bufetul de abanos ședea doamna Rodokanaki, o femeie de vîrstă mijlocie, într-o rochie de voal, retrasă de obicei în camerele din fund și care acum își juca rolul de amfitrioană.

Dintre afaceriștii vinari veniseră: Utkin, în frac negru, Lihariov și baronul Fitinhof (om de paie). Utkin era o persoană care știa ca nimeni altul să facă față oricărei situații, dar care din pricina vanității se trezea în situații penibile. Avea veleități de om de litere și dăduse bani pentru editarea unei reviste cu gravuri în lemn, dar pe neașteptate acolo a apărut o caricatură chiar la adresa lui. Lihariov umbla, după moda moscovită, cu podiovkă [1], cu fața lui surîzătoare, tuns drept. Baronul Fitinhof era un om de paie; pantalonii îi avea strîmți.

Doamna Schütz, diva, a cîntat o ruladă din „*Idol mio*" și a plecat imediat, după ce a primit remunerația în plic.

Un poet-ziarist a citit versuri despre noile dansuri:

Curgi mai repede, grăbitule allegro!
Dansurile nu se supun nici unei soarte!
Cavalerilor întunecați ca niște negri,
Prindeți fluturii de mai — pe doamne!

---

[1] Haină lungă, cu crețuri în talie.

O doamnă venită fără soțul său îl pocni cu evantaiul peste mînă.

— Ah, cum și-a azvîrlit Matriona căciulița: „Ulane, ulane!"

— Cleopatra Ivanovna, rămîneți un timp la noi, la Petersburg, să admirați cum ceas de ceas frumosul se adăugește frumosului.

— Tom Pus e liliputan, e foarte adevărat, dar e și general. I s-a conferit gradul de general. Sigur! Anul trecut.

— Și iată că se apropie de mine. Iar la Karlsbad toate fetele sînt în șapcă de uniformă și cu tunici albe — acolo e sever.

— Sună din clopoțel, mănîncă cu furculița. Cînd e întrebat cîți ani are, latră de trei ori. Își scrie numele: Emil, și se retrage pe labele dinapoi.

— Ea i-a spus: excelență, dacă nu vă place vocea mea, trebuie să-mi respectați grațiile fizice.

— Acum mătasea pentru femei se va face din răchitică. S-au și pus în vînzare acțiunile.

— Asta-i altceva. Asta-i răchitică.

Și totuși Rodokanaki era îngrijorat.

Cîte cineva nu venise, soții fără soți, și poeți au venit prea mulți. Jeannette de la Apele minerale artificiale, în care se puneau speranțe mari datorită legăturilor ei deosebit de strînse cu ministrul de finanțe, plecase în turneu. Justiția a prezentat scuze, iar consilierul cu însărcinări speciale și-a luat un aer atît de glacial și de nebulos, încît ceilalți, din diverse comisii, și-au simțit, fiecare, obligațiile de serviciu. Celebrul

caracter intim al seratelor lui Rodokanaki s-a schimbat parcă. Li s-a denaturat stilul. Una din doamne, cu un şezut solid, era, hotărît lucru, prea degajată. Literaţii beau mult. Se simţea că s-a format o tainică răceală, un gol şi Panteleev din comisie, ca un barometru încercat ce era, privea în jur prea fugar şi acru.

Lumea a plecat mai devreme ca de obicei.

Atunci, lăsîndu-le pe soţiile venite fără soţi şi pe caricaturişti să termine fripturile, Rodokanaki i-a adunat discret în cabinetul său pe afaceriştii vinari : pe Utkin, Lihariov şi pe baronul Fitinhof (om de paie).

Ultimele lui cuvinte în acea seară au fost următoarele :

— Nu mă interesează de trăieşte Konaki sau nu. Un grec mai mult sau unul mai puţin. Dar arestarea — arestarea e altceva.

23

A doua zi, ministrul de finanţe Vroncenko, consilier cu însărcinări speciale, l-a primit pe consilierul comercial Rodokanaki.

Ministrul era un om greoi. Luîndu-l în serviciu, fostul ministru Kankrin îşi dădea seama că nu sclipeşte prin inteligenţă. Acum venise vremea cînd era nevoie tocmai de asemenea miniştri. Se mai spunea despre el că se trezeşte în ceasul al doisprezecelea. Şi asta i-a fost de folos. Devenind ministru, Vroncenko a dat dovadă

de excelente calităţi virile şi de umor. Zicalele lui au prins. De pildă, cînd ministrul era de acord, spunea : „To be". Iar dacă nu era : „To nu be" — şi trăgea tutun pe nas.

Se spunea că parafrazează astfel celebra frază a lui Hamlet : *to be or not to be* — a fi sau a nu fi.

În general însă era un adevărat om de stat, care înţelegea personal întreaga importanţă a finanţelor.

Pe Rodokanaki l-a primit rece, dar politicos.

— Pofteşte, te rog, şi ia loc aici, pe divan.

Rodokanaki expuse ţelul vizitei sale şi-şi exprimă doleanţele : cîrciumăriţa să fie pedepsită cît mai aspru, iar Konaki — eliberat, dacă e posibil.

Ministrul Vroncenko nu fu de acord şi chiar se posomorî.

— Doară el singur e vinovat, *il est coupable.*

Rodokanaki spuse că persoanele care se ocupă cu otcupurile nu pot răspunde pentru persoanele care frecventează localurile şi că Utkin, Lihariov şi baronul Fitinhof au credinţa că Konaki nu va fi deferit justiţiei.

— *To be,* spuse ministrul şi, nepăsător, trase tutun pe nas.

Atunci, oftînd, consilierul comercial Rodokanaki adăugă pe dată că nu vorbeşte în numele său : cu el e altceva, pentru că e de mult gata să se retragă la odihnă şi socoate operaţiile de otcup ca fiind peste puterile sale, dar e nevoit să comunice excelenţei sale, în numele celor mai sus amintiţi, şi al său personal, că au cu toţii in-

tenţia să instituie un capital investit în acţiuni pentru depănarea mătăsii şi de aceea nu mai pot continua cu otcupul şi sînt nevoiţi să renunţe.

— *To nu be?* spuse uluit Vroncenko şi se săltă în scaun.

— Regret din suflet, excelenţă, *to be*, spuse cu un zîmbet trist Rodokanaki şi-şi luă rămas bun.

24

Abia după plecarea lui Rodokanaki, îşi veni Vroncenko în fire.

— Ce dracu! *Il est fou*[1], spuse el secretarului care se nimerise a fi aici. Ce mătase, la dracu?

Dar înţelese curînd că în toată această afacere mătasea avea o valoare pur formală şi-şi aminti că suma încasată pentru otcupul localurilor se ridică la douăzeci de milioane. Iar toate veniturile extraordinare, socotite una peste alta, din ochi, dea Domnul să se ridice la patruzeci, în timp ce cheltuielile extraordinare sînt cu totul incalculabile şi insurmontabile.

Ministrul Vroncenko se simţi singur. Îşi puse întrebarea cum ar fi procedat în locul său marele Kankrin şi duse chiar mîna streaşină la ochi, deoarece în orele de serviciu, avînd vederea slabă, acela îşi trăgea întotdeauna pe frunte un cozoroc verde care îl ferea de lumină.

[1] E nebun (fr.).

Negăsind absolut nici un răspuns la întrebare, îi spuse secretarului o frază, prin care formula situaţia:

— Tot ansamblul este de aşa natură...

Nu primi răspuns.

Umflîndu-şi obrajii, pufăi, apoi îşi trase respiraţia şi hotărî că sînt posibile schimbări.

Hotărî să-şi viziteze cîţiva colegi întru obligaţiile ministeriale şi pînă seara să nu întreprindă nimic de unul singur.

25

Aşa cum i se întîmplă întotdeauna unui om care s-a pierdut cu firea, prin vizita sa la ministrul justiţiei, Panin, el şi-a ales calea către un eşec sigur.

Ministrul justiţiei se distingea prin francheţea sa. Înţelegînd *ad litteram* principiul intransigenţei, el nu-şi pleca în faţa nimănui capul, cu excepţia majestăţii sale împăratul şi dacă i se întîmpla, de pildă, să-i cadă batista sau ochelarii, deşi înalt, se lăsa pe vine după obiectul căzut, fără a-şi apleca trunchiul. Se distingea prin moralitatea sa, despre care ajunseseră zvonuri exagerate pînă şi la curţile străine.

Explicîndu-i lui Panin esenţa lucrurilor, Vroncenko îi arătă că, într-adevăr, dacă e să discutăm *entre nous deux*[1], cîrciumarul nu-i poate su-

[1] Între noi doi (fr.).

praveghea pe toţi şi răspunde pentru toţi, şi-i ceru ajutorul :

— Căci trosnim.

Panin îi răspunse cu sinceritate :

— Iubite Feodor Pavlovici, primesc întotdeauna cu bucurie recomandările dumitale referitoare la justiţie. Te asigur că vinovaţii vor fi aspru pedepsiţi. Într-un stat luminat, o crimă, ca aceea descrisă mai sus de dumneata, nu poate rămîne nepedepsită. Dar voi depune toate eforturile întru apărarea liniştii ministerului dumitale.

După ce trase pe nas nişte tutun, trecu pe la Levaşov, dar generalul îşi făcea gimnastica de dimineaţă şi din cameră se auzea :

— Un ! Doi ! Săl-tat !

Îndreptîndu-se cu calu-i obosit spre Alexei Feodorovici Orlov, Vroncenko se pleoşti, se muie, simţi că vremea s-a schimbat, că se dezgheaţă, că favoriţii îi sînt uzi, de parcă nici n-ar fi fost vreodată ministru.

Alexei Feodorovici Orlov îl primi cu obişnuita-i ţinută milităroasă.

Primele fraze le rosti energic :

— Luaţi loc ! Ce este ?

Dar apoi, chiar de la a doua frază a lui Vroncenko, deveni distrat, îşi privea tot timpul tocurile, răsucea ghem capătul eghiletului şi, în sfîrşit, grohăind într-un fel ciudat, spuse :

— Măcar că înţeleg că e nevoie de finanţe, dară e strict interzis a se merge la cîrciumă.

Ieşind în stradă şi văzînd că se făcuse moină de-a binelea şi că zăpada se topea, Vroncenko

privi albastrul cerului, rămas parcă orfan şi spunîndu-şi „Demisia !“ porunci vizitiului :

— Du-mă acasă.

26

La raportul pe care-l prezenta în mod curent împăratului, Vroncenko îşi adună curajul şi, înroşindu-se la faţă, raportă în cele din urmă că în ceea ce priveşte operaţiile de otcup lucrurile nu stau bine.

S-a pregătit mult pentru acest raport.

Împăratul îl întrerupse.

— Şterge-ţi nasul, îi spuse el sever.

Aceasta se putea înţelege textual, pentru că la emoţii puternice ministrul trăgea într-adevăr, repetat şi în cantităţi mari, tutun pe nas, astfel că interpretările de mai tîrziu cum că în acea clipă „i-ar fi atîrnat o picătură“ aveau, poate, temei. Împăratul resimţea o aversiune ereditară pentru tutun. Dar, pe de altă parte, aceasta se putea înţelege ca un ordin de a demisiona.

Imediat după raport s-a aflat că ministrul de finanţe îşi va da zilele acestea demisia.

27

Cînd contele Kleinmichel auzi că Vroncenko are greutăţi cu otcupurile, deveni bine dispus.

— Vita, spuse el, să mai stea și fără milioane, vita, cu milioane poate oricine.

Iar cînd se răspîndi zvonul demisiei lui Vroncenko, se înveseli de-a binelea.

— Își dă demisia, spuse el într-o discuție cu directorul departamentului edificiilor publice. Dă-ți-o, vită !

Directorul își exprimă și el bucuria, dar adăugă că acum, de bună seamă, se vor produce schimbări în balanță și buget.

— Ce schimbări ? La ce ?

Directorul explică : otcupurile încetează și aceasta ar însemna pentru departamentul finanțelor o diferență de douăzeci de milioane și mai bine.

— Desigur că încetează, să mai stea fără milioane, vita, spuse contele, dar își aminti pe dată că vita demisionează, iar el, contele, rămîne. Se sfătui cu cîte cineva.

Spre seară se cufundă în gînduri și începu a umbla cu pași repezi prin cabinet.

I se puse pe masă o sticlă cu apă gazoasă, lucru pe care contesa grijulie îl făcea întotdeauna în asemenea împrejurări.

Își dădu deodată seama cu limpeziciune : vor lipsi milioanele și nu va mai fi cu ce să se construiască poduri și căi ferate. Și dacă nu va mai fi cu ce să se construiască, nu se vor costrui. Adică, vor dispare în primul rînd antreprenorii.

În fața contelui Kleinmichel se căscă prăpastia ruinării.

28

Zvonurile care se răspîndiră dintr-o dată, ca din senin, aveau un caracter deosebit de răuvoitor.

Se șoptea cu fereală la ureche că doi soldați au atentat la viața împăratului, dar că l-a salvat un băiețandru nevîrstnic. Alții însă, mai ales dintre militari, obiectau cu ciudă că, dimpotrivă, junele neobrăzat a aruncat un bulgăre de zăpadă în împărat, dar a fost prins de către un locotenent de poliție și acum obraznicul e deținut în fortăreața Petropavlovskaia.

Demisia ministrului de finanțe stîrni mare vîlvă, deși nu fusese încă anunțată. Motivul era — după părerea unanimă — scandalos : Jeannette de la Apele minerale artificiale.

În rapoartele atașatului francez Fontenelle către guvernul său problema era prezentată mai exact. Un grup de otcupcici de vază, cam în genul acelor *fermiers généraux*[1] ai vechiului regim, *d'ancien régime*, din Franța, au intentat acțiune guvernului pentru cincizeci de milioane de ruble. Populația e în panică. Ministrul de finanțe e pe linie moartă și-și petrece timpul la cunoscuta Jeannette de pe strada Meșcianskaia. La vînătoare, în timpul goanei (oblava russe), s-a comis un atentat împotriva împăratului.

Atașatul scria : *Aut nunc, aut nunquam* — acum sau niciodată.

[1] Cei care arendau sub vechiul regim dreptul de a percepe impozite.

29

Şedea în cercul familiei. Sentimentul fericirii familiale i le înlocuia pe toate celelalte. În asemenea zile, cerea ca la masa de ceai să se aducă un samovar adevărat şi ca împărăteasa în persoană să servească ceaiul. Glumea tot timpul cu tinerele doamne de onoare şi povesti un caz istoric din tinereţe, cînd cavalerul aflat în slujba sa i-a dat următoarea temă de compunere : „Serviciul militar nu este singurul serviciu al unui nobil, ci mai sînt şi alte îndeletniciri". După o oră şi jumătate, împăratul, care mergea atunci pe cincisprezece ani, a dat foaia albă. La auzul povestirii, doamnelor de onoare le tresăltară umerii.

Nici în timpul ceaiului şi nici în vreun alt timp nu se aminti despre Varenka Nelidova.

Cu toate acestea, starea de spirit nu putea fi socotită calmă. În afară de toate celelalte, împăratul era viguros din fire — deşi îmbătrînit — şi avea nevoie de doza sa de mişcare. Aceasta i se vedea şi pe faţă, pe care un curtean a comparat-o cu o harpă eoliană ce oglindeşte toate mişcările firii.

În ceea ce priveşte însă problemele statului, era ferm. Pe Kleinmichel, care încercase să introducă în raportul despre un pod expresia de „deviz financiar", l-a dat pur şi simplu afară.

După somnul de după-amiază s-a aranjat un mic vist, în familie, la miză redusă. Împăratul juca pe cel mult douăzeci şi cinci de copeici punctul. Fuseseră invitaţi trei şambelani : doi tineri

şi unul bătrîn. Făcînd semn cu degetul unei doamne de onoare mărunţele, care se înroşi cu acest prilej pînă la piept, o făcu sfătuitoarea sa.

Doamna de onoare, încîntător de însufleţită şi plină de zel, dădea sfaturi, iar împăratul proceda după cum credea el de cuviinţă. Astfel, în ciuda sfaturilor ei, vru să joace de îndată cu asul, ceea ce, după cum se ştie, nu se face la vist cînd ai un as, o rigă şi trei cărţi mici.

— Majestate, spuse doamna de onoare fericită, dar speriată, nimeni nu face aşa !

Împăratul răspunse, dintr-o dată distant :

— Aşa fac eu.

— Majestate, bîigui doamna, dar sistemul obişnuit de vist...

Împăratul descoperi asul.

— *Le système Nicolas,* spuse el.

Pălind vizibil, tînărul şambelan stătu mult timp să aleagă o carte, în sfîrşit o alese, o puse jos şi — pierdu.

— *Le système Nicolas,* repetă împăratul.

Începu al doilea rubber. Jucătorii îşi schimbară locurile pentru ca în cursul serii să-i revină fiecăruia cinstea de a fi partenerul împăratului.

Bătrînul şambelan mergea pe optzeci de ani. Era surd şi nu observa nimic în jur, nici măcar ochii femeilor. Era adîncit în joc.

— *Le système...* începu împăratul.

Într-o clipă, şambelanul bătu cu mîini tremurînde toate cărţile împăratului.

Împăratul puse pe masă cele trei ruble pierdute și întoarse spatele jucătorilor.

— Nu sînt destul de bogat ca să joc cărți, spuse el, mijindu-și un zîmbet pe sub mustață. Să înceteze, adăugă el, pe neașteptate, privi sever la toți jucătorii și ieși afară din cameră cu pieptul înainte.

Cercul familial se destrămă. Bătrînul șambelan nu mai fu invitat la palat.

În seara aceleiași zile se primi știrea despre fluctuația valorilor la bursa din Londra.

30

Pe insula Vasilievski, nu departe de locul evenimentului, au fost observați doi studenți care tăceau într-un mod suspect.

Un mic-burghez din piața Kuznețki propunea să se pună pe undeva foc.

Toți trei au fost arestați.

Faddei Venediktovici Bulgarin fu tulburat în însingurarea sa.

Nu mai era literatul savant, clocotind de viață și activitate, pe care îl cunoscuse Petersburgul în trecut. Dar și acum viața îi era un continuu efort. De curînd izbutise să ajungă membru-corespondent al unei comisii speciale ce se ocupa de creșterea cailor și dată fiind noua sa slujbă, a început să publice revista „Econom".

— Căluții, căluții sînt pasiunea mea, spunea el.

Ca o încununare a operei întregii sale vieți, a fost propus pentru titlul de consilier de stat activ.

Dintre lucrările-i capitale a pregătit spre publicare „Victoria de la masă. Eseu asupra moravurilor secolului XVII" și a trecut la tipărirea ei, pe cont propriu, cu desene gravate în lemn.

Vara locuia la țară, iar iarna, într-o locuință încăpătoare din Petersburg, unde, luîndu-se la întrecere cu Greci, a instalat o cușcă uriașă — cît jumătate din cameră — în care ținea păsări cîntătoare. Primăvara deschidea fereastra și dădea drumul uneia dintre păsări, rostind cu acest prilej versurile defunctului Pușkin :

Dau drumul unei blînde păsărele

Se adunau o grămadă de băiețandri, vînzători ambulanți și vecini, care știau că în fiecare an literatul Bulgarin redă libertatea unei păsări.

Medita la planul memoriilor sale. Vorbind cu tinerii literați, afirma că între el și Pușkin nu ar fi fost vreo deosebire esențială.

— Amîndoi ne-am străduit întotdeauna să fim folositori cîrmuirii.

Și adăuga :

— Numai că unul a avut noroc, iar celălalt — nici de-o iotă.

Și, în sfîrșit, plecîndu-se confidențial spre interlocutor, îi spunea la ureche :

— De altfel, a fost un om de nimic.

Și iată că acum Faddei Venediktovici fu vizitat într-o problemă importantă.

Au venit trei persoane : un colonel din corpul special de jandarmi, locotenentul Koşkul doi şi un civil.

Cereau şi aşteptau ajutor din partea lui Faddei Venediktovici, în calitatea sa de redactor-şef al revistei *Severnaia Pcela,* „Albina Nordului". Pentru a linişti spiritele.

Faddei Venediktovici îl rugă pe locotenentul Koşkul doi să-i descrie amănunţit toate cele întîmplate şi cu tocul în mînă prinse a chibzui. Toţi trei urmăreau cu involuntar respect schimbările de pe faţa sa, înţelegînd că e vorba de inspiraţie.

Faddei Venediktovici îşi holba ochii. Ochii îi erau fără gene, cu ochelari mari.

Începu a raţiona cu glas tare :

— S-ar putea arăta că s-au repezit doi cîini turbaţi, iar băietanul, viteaz,... Nu, nu merge.

— Ne-am putea de asemenea închipui că au apărut doi lupi din satele vecine. Lupi — asta ar merge foarte bine, e romantic. Dar băietanul... nu, nu merge...

Totul se dovedea a fi nepotrivit şi nu mergea din simplul motiv că împăratul era un model în toate. Aşa, de pildă, un articol despre felul în care doi cîini turbaţi s-au repezit la împărat, iar un băietan i-a înfruntat cu curaj, ar fi fost foarte cuviincios, dar nu mergea : dacă l-au atacat chiar şi pe împărat, atunci cu atît mai mult îi vor muşca pe ceilalţi.

Povestea cu cei doi lupi din satele vecine era romantică, dar incompatibilă cu circulaţia pe

străzi. Înlocuirea lor cu vulpi făcea ca intervenţia băietanului să fie lipsită de sens.

Deodată, privirea lui Faddei Venediktovici deveni fixă.

— Rogu-te, stimabile, îi spuse el locotenentului Koşkul doi, fii bun şi-mi schiţează planul întîmplării. Aici, pe ăst petec.

Locotenentul Koşkul doi însemnă locul maidanului, al gheretei, al localului, al saniei majestăţii sale împăratul.

— Te-aş ruga şi rîul, spuse nerăbdător Faddei Venediktovici.

Locotenentul trasă într-o parte şi rîul.

Atunci Faddei Venediktovici desenă în afara liniei un cerculeţ, iar înăuntrul cerculeţului puse apăsat un punct şi scrise „î".

— Înecata, lămuri el locotenentului Koşkul doi, care nu înţelegea nimic, din copcă.

31

Chiar a doua zi, la rubrica „Moravuri populare"; apăru în *Severnaia Pcela* un foileton cu titlul : „Copilul-minune sau salvarea înecaţilor răsplătită de monarh".

La marginea capitalei (se povestea acolo) o tînără ţărancă lua în fiecare zi apă dintr-o copcă pe rîul Nevka Mare. Deodată — trosc ! Gheaţa înşelătoare crapă şi se sfarmă sub picioarele ei. Nenorocita se cufundă în apă, fără a-şi întrezări de undeva scăparea. Scoate numai cînd şi cînd

un strigăt prelung şi priveşte cu ochi înlăcrămaţi adîncul cerului. Dar, o, Providenţă! Deasupra sa aude un glas, cineva se grăbeşte să-i vină în ajutor. Era un băietan, cetăţeanul nevîrstnic Vituşişnikov, care locuieşte pe insula Vasilievski, linia 22, împreună cu bătrînul său tată, registratorul de colegiu Vituşişnikov. Ca un copil ce era, se grăbea către Peterburgskaia la distracţii de copii, dar auzind acele ţipete jalnice, s-a supus glasului inimii şi se grăbi a-i da ajutor celei ce era pe cale să piară. Dar slabele braţe ale băietanului nu erau în stare să ţină victima. Se părea că atît tînăra cît şi junele ei salvator sînt la capătul puterilor. Dar trecînd pe acolo în neostoita sa grijă de popor, monarhul a auzit strigătul nevinovăţiei şi asemenea strămoşului său le-a întins mantia ajutorării...

Curînd cei salvaţi se încălzeau în ghereta străjii oraşului şi s-a anunţat că viaţa lor este acum în afara primejdiei. O, Providenţă!...

Ca semn al acestei zile istorice nu se va zăbovi a se bate o tablă memorială pe ghereta străjii oraşului — spre amintire îndepărtaţilor urmaşi.

Manifestînd un viu interes pentru viaţa copilului-minune, a cetăţeanului Vituşişnikov, redacţia anunţă o colectă benevolă, spre a i se cumpăra o casă. Organizator al fericirii s-a oferit a fi domnul locotenent Koşkul doi, care se ocupă de colectă în clădirea redacţiei *Severnaia Pcela*.

Şi-au dat consimţămîntul la colectă : înălţimea sa domnul Aliakrinski — 3 ruble de argint ; înălţimea sa domnul Bulgarin — 1 rublă de argint, distinsul domn locotenent Koşkul doi — 1 rublă de argint, consilierul comercial Rodokanaki — 200 ruble de argint.

Tot aici se primesc înscrieri pentru ediţia de lux — cu 100 de ilustraţii — a romanului istoric de moravuri : „Victoria de la masă. Eseu asupra moravurilor secolului XVII." Operă a domnului F. V. Bulgarin.

32

Dar lucrurile totuşi nu se potoliră.

Împăratului îi ajunse la urechi numele lui Rodokanaki. Era un nume nou, neîntîlnit încă. Împăratul se interesă la maestrul de ceremonii de Ribopierre. Veşnic sincerul Ribopierre îi răspunse cu cinstită nedumerire. Cunoştea numai două nume asemănătoare : Rodofinikin şi Rode. Despre cel din urmă, ca aparţinînd unui muzician, nu pomeni în discuţie. Dintre şambelani nu era nimeni care să-l cunoască pe Rodokanaki sau să fie dispus s-o mărturisească. De altfel, după aparenţă, numele era grecesc.

Ambasadorul Greciei, prieten cu Ribopierre, era neamţ, vorbea nemţeşte, se născuse în Bavaria, era foarte bine văzut de regele Otto şi nu cunoştea de fel numele greceşti.

În timpul raportului, cu un aer distant, împăratul îl întrebă din senin pe contele Kleinmichel :

— Ce e Rodokanaki ?

Contelui Kleinmichel i se păru că ar fi bănuit de ceva.

— Nu ştiu, Maiestate.

— Eu însă ştiu, spuse împăratul.

Kleinmichel păli, dar împăratul nu ştia cu adevărat cine e sau, cum s-a exprimat el, *ce e* Rodokanaki.

Către sfîrşitul zilei căpătă în sfîrşit un răspuns. Rodokanaki se dovedi a fi o persoană cu totul particulară, un *otcupcic*, care avea îndrăzneala să locuiască peste drum de cazărmile cavaleriştilor. Cu o tainică cutremurare împăratul repetă :

— Rodokanaki !

Se hotărîse pentru măsuri extreme.

33

Fu chemat ministrul curţii. Împăratul îi ceru lista cheltuielilor. O examină, rămase nemulţumit şi oftă.

— Nu pot cheltui atîţia bani. Luaţi mapa asta de aici.

Ceru micşorarea numărului de lumînări de la lustre — cu cîte două de fiecare lustră, ceea ce, pe întregul palat, însemna o economie de lumînări. Cercetînd meniurile zilnice de prînz, şterse cu mîna sa *blanc-manger*-ul.

— Eu pretind, auzi tu, pretind ca statul să nu aibă datorii, spuse el, privindu-l ţintă pe ministru.

Palatul încremeni în tăcere.

Intrînd în sala Apollo, împăratul porunci deodată să se scoată statuia lui Silen.

— E un grec beat, spuse el.

Seara fu auzită o frază ciudată, care te făcea să păleşti :

— *Le sang coulera !* [1]

34

Rodokanaki şi-a întreprins acţiunea în speranţa că lucrurile se vor lămuri curînd. Nu avea de loc intenţia să renunţe la operaţiunile de otcup. Deşi îşi păstrase toate tabieturile şi un calm aparent, Rodokanaki era în sinea sa neliniştit şi chiar pierduse la cărţi la Clubul economic. Partea proastă era că în acţiunile sale se legase de alte persoane. Foarte nesigur — după părerea lui Rodokanaki — era Utkin, gata oricînd să trădeze. Lihariov devenise tăcut, baronul Fitinhof (om de paie) — prea degajat.

Toate acestea se vădiră fie şi în aceea că — de parcă s-ar fi înţeles — ei toţi, inclusiv Rodokanaki, însoţeau numele lui Konaki cu vorbe de ocară.

— Cînd tîmpitul de Konaki era încă liber...

---

[1] Va curge sînge (fr.).

— Ce-l costa pe acest bleg de Konaki să se fi gîndit...

— Vă amintiți, la club, cînd tontul de Konaki s-a îndopat cu prea multă păstrugă...

Sacrificiul făcut pentru o persoană atît de lipsită de însemnătate începu a li se părea lor înșiși ridicol, prostesc și cu totul nelalocul lui. Și fără a-și spune deocamdată nimic unul altuia, spuneau propriilor lor soții sau soțiilor altora :

— Ne-am încurcat cu acest ticălos de Konaki...

Își exagerau sacrificiul, pentru că operațiunile de otcup nu fuseseră întrerupte, ci existau doar acțiuni verbale și, în parte, și în scris, care, ce-i drept, ajunseseră departe. De altfel, pentru un timp, toate forțele și imaginația le erau ocupate cu fluctuațiile de la bursă. Toți speculau căderea acțiunilor, chiar și Konaki din închisoare dădea dispoziții Konaki-fiilor ce hîrtii să vîndă.

Toți afaceriștii vinari au trimis fără a crîcni la *Severnaia Pcela* ofranda benevolă cuvenită.

Rodokanaki spuse cu acest prilej :

— Asta-i altceva. E un copil.

Toată noaptea înfulecă stafide.

Punea la cale combinații.

Între timp, chiar dacă nu se statornicise în casa de toleranță de pe strada Meșcianskaia, după cum greșit raporta agentul francez, în orice caz, ministrul Vroncenko își închina într-adevăr toată atenția și tot timpul liber Jeannettei de la Apele minerale artificiale, care tocmai se întorsese din turneu și reintrase în exercițiul funcțiunii.

După istorica frază, neavînd instrucțiuni precise și, pe de altă parte, văzînd lipsa de dorință

a otcupcicilor de a se împăca cu ridicarea lui Konaki, consilierul cu însărcinări speciale Vroncenko rămăsese oarecum în aer și urmărea cu indiferență tîmpă fluctuațiile bursei.

Ministerul de finanțe își vedea, ca să spunem așa, de obligațiile sale zilnice, pur mecanic, fără însuflețire : funcționarii veneau, plecau, comisiile țineau ședințe, dar „spiritul“ se stinsese.

În această perioadă de marasm, locotenentul Koșkul doi desfășură o activitate febrilă. Colecta pentru cumpărarea unei case destinate copilului-minune mergea bine. Înălțimea sa *von* Mendt — o rublă de argint, mama de familie, cetățeanca X — o rublă de argint, negustorul de rangul doi Meakin — zece ruble de argint.

35

Și fericirea îi fu orînduită.

În insula Krestovski s-a găsit o căsuță mică și s-a cumpărat de la muierea căreia îi aparținuse. A fost invitat un meșter care a împodobit acoperișul, cioplindu-l, de jur împrejur, ca o dantelă în lemn iar obloanele le-a zugrăvit meșteșugit cu flori în ghivece și în mănunchiuri. A ieșit o căsuță în care parcă natura însăși ar fi hotărît să trăiască un invalid îmbătrînit în slujba țarului și care acum își educă în modestie fiul. Din banii rămași, locotenentul Koșkul doi îi cumpără nevîrstnicului domn Vitușișnikov o tobă, pentru ca în timpul liber copilul să poată învăța a răpăi din tobă. Toba era excelentă, sunetul ei

avea un ton limpede şi pătrunzător. Toate acestea fură comunicate celor ce au contribuit la colectă, precum şi cititorilor revistei *Severnaia Pcela,* la rubrica : Fapte diverse din Petersburg.

Cea mai mare bătaie de cap a pricinuit-o tatăl, registratorul de colegiu Vituşişnikov. În primul rînd a reieşit că nu e de loc atît de bătrîn cum s-a presupus. Apoi, s-a împotrivit mutării pe insula Krestovski, unde trebuia să îndeplinească de acum încolo funcţia de părinte.

În această împrejurare invocă argumente ca acela că i-ar veni departe din insula Krestovski pînă la serviciu, că locuieşte în insula Vasilievski de şaptesprezece ani, ş.a.m.d. Locotenentul Koşkul doi s-a văzut chiar silit să se răstească la el. Pe de altă parte, locotenentul l-a momit cu coteţul de lîngă casă, în care se puteau ţine găini.

După mutare, nevîrstnicul Vituşişnikov învăţă să bată din tobă deşteptarea. S-a hotărît de îndată să fie trimis intern într-o şcoală militară.

Apoi se petrecu un episod pomenit de unul dintre istoricii militari.

Cu totul întîmplător, tinerele mari ducese au trecut în plimbare pe lîngă căsuţa în care locuia nevîrstnicul domn Vituşişnikov cu bătrînul său tată invalid. Băietanul stătea în poartă, îmbrăcat în uniforma internatului şcolii militare şi văzîndu-le trecînd, trase un răpăit de tobă. Tatăl invalid, care era şi el aici, le oferi prinţeselor pîine şi sare, aşezate pe o tavă simplă, acoperită cu un ştergar curat, cu horbote.

Nu fu uitată nici ghereta străjii oraşului. Chiar deasupra ferestruicii fu aşezată o placă simplă de marmoră albă, cu litere de aur : „Împăratul Nicolae I a binevoit a onora cu prezenţa sa această gheretă în ziua de 12 februarie a anului 184... şi a asistat la încălzirea unei înecate".

36

Contele Kleinmichel era în dizgraţie. Dat afară pentru expresia „deviz financiar", ratînd în chip nepermis ocazia în problema lui Rodokanaki, decăzuse în chip vădit. Îşi impunea cu greu să se bărbierească, faţa i se acoperi de un puf roşcat. I se puneau cataplasme, i se dădeau prafuri pentru piept, îi era mereu greaţă. Au apărut simptomele unei stări hemoroidale. Cînd şi cînd aparatul electricomagnetic recepţiona semnale slabe. În speranţa efemeră că îl cheamă împăratul, contele se repezea în cămăruţa telegrafului, îl dădea de o parte pe ofiţerul de serviciu, dar aparatul se potolea. Asta era voia împăratului, ori poate, acţiunea unor fluctuaţii atmosferice. Pe lîngă toate mai era şi împovărat de obligaţii. Tocmai atunci trebuia rezolvată dificila problemă a tenderelor de cale ferată. Contele socotise întotdeauna tenderele drept un soi aparte de şalupe şi acum nu ştia ce să facă cu ele pe uscat. Şi era nevoie de sume mari.

Văzîndu-şi fratele ajuns la desperare, sora contelui, o domnişoară bătrînă, venită în vizită, îl rugă să meargă la ***kirkă,*** să se roage.

Contele îi răspunse că nu va merge la *kirkă* pentru că Luther e o vită.

— Ortodoxism, autocrație și popor, spuse el domnișoarei cutremurate, iar Luther e o vită.

37

Ministerul curții reunea sectorul doamnelor de onoare, Academia imperială de arte, vînătoarea, clerul și sectorul grajduri. Levașov, administratorul herghelíilor statului, spunea șoptind grăbit :

— Trupul, trupul, domnii mei ! Ce statură ! Ce mai forme ! Ce crupă !

Pictorul prusac Frantz Krüge, invitat special din străinătate spre a picta portrete, spunea despre celebra Favorita :

— Principalul sînt picioarele. Picioarele uscățive sînt semn de rasă. Crupa ovală și șoldurile înalte.

Experimentata *Kammerfrau* [1] Baranova definea astfel starea și slujba doamnelor de onoare :

— Tămîiere. Gotica, gotica și iar gotica. Simțiți mirosul ?

Kammerfrau Baranova le învăța pe tinerele doamne de onoare să aibă tărie de caracter. La Peterhof, în căsuța împărătesei, unde dînsa venea, uneori, era foarte umed, picura de pe pereți. Căsuța amintea cel mai mult de un mic templu

[1] Rang în ierarhia doamnelor de la curte.

antic, dar era așezată pe o insulă micuță în mijlocul unui lac ce fusese cîndva mlaștină.

În acest lac fusese pusă statuia în gips a unei tinere, apa o scălda pînă aproape de brîu. Cînd vreo doamnă de onoare se plîngea de umezeală, *Kammerfrau* o lua de mînă și-i arăta statuia :

— Învățați de la ea, spunea dînsa.

Împăratul împodobise căsuța cu tot soiul de obiecte cu caracter antic. Fuseseră făcute copii fidele după candelele găsite cu prilejul săpăturilor din orașul păgîn Pompei, îngropat în cenușă curînd după nașterea lui Hristos. Spre stupoarea generală, toate candelele s-au dovedit a avea un aspect foarte echivoc și trezeau asociații de nedescris. Doamnelor de onoare li s-a interzis o dată pentru totdeauna să se gîndească la aceasta, iar prin menirea lor ele nici nu puteau cunoaște obiectul comparației.

Kammerfrau Baranova le explica despre candelele cu pricina.

— Sînt în stil gotic, spuse ea, ce e drept, gotic încă păgîn, dar totuși gotic.

Templul zidit din ordinul împăratului la Alexandria, vila sa din Peterhof, „micuțul templu" cum i se spunea, era în stil gotic pur și nu semăna cu turlele burtoase. Arătîndu-le ferestrele ogivale și, în colțuri, dantelăria și crestăturile de piatră în formă de volane, *Kammerfrau* Baranova spunea :

— Învățați de la ele.

Doamnele de onoare erau pătrunse de un anume elan eteric și dimineața își aduceau reciproc

la cunoştinţă visele. Cu toatele îl visau în fel şi chip pe împărat.

Ele învăţau de la bun început arta de a umbla în vîrful picioarelor, de a vorbi cu jumătate glas şi de a asculta cu atenţie. Se distingeau printr-o mare sensibilitate şi prindeau din zbor aluziile vagi. Fantasticul pusese stăpînire pe ele. Catehismul lor moral era Miss Radcliffe [1].

— Magnetismul, magnetismul, oh, acest magnetism ! spuneau ele.

De la cearta împăratului cu Nelidova, totul fu cuprins de o neobişnuită tulburare. Se căutau una pe alta prin colţuri şi-şi strîngeau pe furiş mîinile cu subînţeles. Schimbau între ele priviri. Se formau grupări, între care se ducea un război invizibil pentru cei neiniţiaţi. Aproape toate îşi pierdură somnul, aproape toate îl visau ba pe împărat, ba pe Varenka Nelidova. Uneia dintre doamnele de onoare i-a apărut umbra reginei Maria-Antoaneta. Unei alte doamne i-a apărut în vis împăratul Alexandru I şi i-a spus : „Eu sînt acela“, dar prea bine nu se ştie ce înţeles avea asta.

În ceea ce o priveşte pe Varenka Nelidova, care cu prilejul rupturii cu împăratul dăduse dovadă de un curaj uluitor pentru toţi, acum, după ruptură, se pierdu pe dată cu firea. Se temea ca de moarte să apară ea însăşi sau să transmită cu aparatul electricomagnetic.

---

[1] Ann Radcliffe (1764—1823), scriitoare engleză, autoarea unor romane „istorice“ de groază din epoca evului mediu.

38

Dimineaţa se întîmplă deodată o minune.

Veni un om cu o înfăţişare nemaipomenit de obişnuită, îmbrăcat cu un zăbun, şi aduse un pachet în care erau băgate două sute de mii de ruble în bancnote. Pe pachet era scris : *A m-lle Nelidoff.* Împreună cu banii se descoperi un bilet : „Pentru orfelinat. Consilierul comercial R.“ Omul a fost întrebat de nu i s-a poruncit cumva să transmită ceva în vorbe. Omul a cerut să se facă rugăciuni pentru cei arestaţi şi a plecat, lăsîndu-i pe toţi înmărmuriţi.

La cine să se ducă, pe cine să anunţe, cu cine să se sfătuiască în privinţa banilor ?

Mai erau în viaţă rămăşiţe ale vechilor generaţii de doamne de onoare, care au cunoscut epoca Mariei Savişna Perekusihina [1]. Dar, nemaipomenit de experimentate, aceste veterane erau surde sau oarbe, nu ştiau nimic despre magnetism şi foloseau expresii ucigătoare din limbajul gărzii călare.

Erau şi doamne de onoare din epoca domniei apuse, numită printre doamnele de onoare epoca *Marie* — după numele Mariei Antonovna Narîşkina [2], dar erau cu totul date uitării şi cînd apăreau la palat, umblau, de emoţie, cu paşi mărunţi, ca nişte fetiţe.

---

[1] Doamna de onoare favorită a Ekaterinei II.
[2] Favorita lui Alexandru I.

În sfîrşit, sub noul împărat, a fost mai întîi o epocă a mascaradelor, cînd el se contopea cu ţara şi binevoia a coborî pînă la doamnele din starea a treia, iar după aceea — epoca variaţiei.

Cu *Kammerfrau* Baranova se putea discuta despre minuni, dar n-ar fi fost potrivit s-o faci despre bani.

Nu avea cu cine să se sfătuiască.

Nelidova se duse la contele Kleinmichel. Contele Kleinmichel şi soţia sa — preaînalta doamnă de onoare, rudă cu Nelidova — fură cuprinşi de adîncă tulburare. Contele tremura ca sub acţiunea unui curent electricomagnetic.

— Două sute de mii, spunea el. Pentru săracii nevîrstnici ! E prea mult pentru ei.

În primul rînd o întrebă pe Nelidova despre ce orfelinat era vorba în bilet. Dar Nelidova nu ştia nici ea. Atunci doamna Kleinmichel cercetă listele tuturor orfelinatelor existente şi stabili că Nelidova este într-adevăr membră-protectoare a unui azil pentru săraci nevîrstnici.

Nu se indica nici adresa acestei instituţii, nici proporţiile ei. Varenka Nelidova nu fusese acolo niciodată.

Contele Kleinmichel o sfătui să primească banii, iar în ceea ce priveşte orfelinatul, să culeagă informaţii.

— Banii să-i primeşti neîntîrziat, îi spuse el Nelidovei, şi să te rogi fără nici o amînare pentru arestat.

— Pentru care arestat ? întrebă îngrozită Nelidova şi-şi miji ochii.

— Pentru acela... spuse contele, pentru vita... pentru otcupcic...

Şi contele îi povesti destul de coerent că e la închisoare o vită de otcupcic care trebuie pus cu orice preţ în libertate, altfel, totul se va duce de rîpă. În şoaptă, răguşit, îi declară Varenkăi Nelidova, adînc mişcată că poate ajunge salvatoarea statului, asemenea Jeannei d'Arc.

Şi contele dădu ordine.

Se găsi adresa azilului pentru săracii nevîrstnici. Fu chemat intendentul. În aceeaşi zi micuţii s-au apucat să scoată cu peria mirosul de varză acră. În cinstea protectoarei se organiză un bal. Seara, în sala modestă, proaspăt văruită, a azilului, micuţii se mişcau destul de precis, în pas de exerciţiu, întinzîndu-şi vîrful picioarelor, iar apoi, cu ajutorul intendentului, intonară cantata : „Bubuie şi strălucesc cerurile“ şi se zbenguiră.

Seara liniştea se pogorî asupra Varenkăi.

Adormi, amintindu-şi de paşii de exerciţiu ai copiilor şi de cantată.

A doua zi o vizită pe doamna Kleinmichel. Contele, care avea, ca de obicei, o criză, umbla de dimineaţă în papuci. Deodată se auzi din cabinet un ciocănit precis şi clar.

Transmitea aparatul electricomagnetic.

39

Firea robustă a împăratului nu rezistă încordării. El transmitea neîncetat semnale, cerînd cu insistență ca doamna de onoare a palatului Varvara Arkadievna Nelidova să vină imediat. Pretextarea vreunei boli era dinainte respinsă.

Contele Kleinmichel își încheie în fața aparatului haina la toți nasturii și lipăi din papuci.

— Vă ascult, maiestate, spuse el încet.

— Repede ! indică aparatul.

Intrînd în pas de marș la doamne, contele se adresă doamnei de onoare Nelidova, spunîndu-i cu lacrimi în ochi :

— Te cheamă.

După plecarea Nelidovei abia apucară să-i tragă contelui cizmele în picioare că aparatul transmise din nou.

— A pornit, telegrafie contele, și-și pocni călcîiele.

— Bravo ! răspunse împăratul după sistemul *Nicolas*.

Contele porunci de îndată să fie chemat frizerul să-l bărbierească.

40

Uneori, cele mai complicate probleme istorice se rezolvă în numai vreo zece minute.

Varenka Nelidova reveni la disciplină. Ambianța simplă, chiar severă a cabinetului de campanie al împăratului conferi scenei împăcării o importanță deosebită.

— Iertați, spuse Varenka Nelidova.

— Iert, răspunse împăratul.

— Pe otcupcic, spuse deodată ea.

Afară, dincolo de ziduri, se desfășura viața capitalei lui, aici — viața inimii lui. Pe străzile capitalei, zvîrlind din picioare, mărșăluiau regimentele de gardă ; se pregăteau proiecte simetrice ; deasupra rîului Neva inginerul-colonel Destrem înălța poduri. Fluctuațiile financiare luau sfîrșit. Se poate îngădui pentru mîine *blanc-manger*-ul. Pe loc repaus !

41

A stîrnit mare nedumerire neașteptata punere în libertate a otcupcicului Konaki, originar din orașul Vinnița, domiciliat pe strada Bolșaia Morskaia, în casa negustorului Korzuhin și acuzat de instigare la beție a unor ostași din regimentul de Vînători de gardă.

Un istoric din școala juridică șovăia : cum să explice faptul că nimănui, nici chiar celor din Ministerul Justiției, nu le-a trecut prin minte că însăși existența în cîrciumă a unei camere speciale era în sine un act ilegal și astfel punerea lui Konaki sub stare de arest la cabinetul de instrucție era un act perfect legal.

Școala psihologică, analizînd starea împăratului, a atribuit totul manifestărilor spontane ale caracterului său.

Vicedirectorul Ignatov, pe care contele Kleinmichel îl numea vită și pe care mai tîrziu l-a jignit ori poate l-a nedreptățit la o avansare și-a lăsat memoriile în care declară că împăratul s-a speriat de oscilațiile bursei și a dat înapoi în fața lui Konaki, că cererea doamnei de onoare Nelidova a fost atît de repede satisfăcută tocmai pentru că împăratul însuși s-ar fi frămîntat cum să pună în sfîrșit capăt incidentului.

Lucrurile erau mai simple.

În primul rînd, de unde putea ști așa-zisa „vită de Ignatov“ despre aceasta? Apoi, dacă e să vorbim despre cineva, atunci poate doar despre Rodokanaki, și nicidecum despre Konaki. Konaki era un om mic de tot și a fost chiar nevoit să amîne cu un an restituirea către Rodokanaki a cheltuielilor făcute în această chestiune a sa. Dar chiar și Rodokanaki era o persoană particulară, nu avea nici un serviciu și chiar fie și numai din acest motiv, după cum arătau istoricii școlii juridice, nu putea avea influență asupra treburilor statului.

Era un negociant, un otcupcic și atîta tot.

Lucrurile se explicau prin aceea că, așa cum se mai întîmplase adesea, împăratul a pus pur și simplu capăt chestiunii.

Pentru un timp finanțele au fost lăsate deoparte, nu mai dorea să se ocupe de ele. Chiar și cuvîntul „finanțe“ era omis din rapoarte. Lumînările au fost aprinse, la masă se servea din nou *blanc-manger*. Și-a șters din inimă întreaga poveste. Vroncenko reintră în exercițiul funcțiunii. Vama continuă să activeze.

Poate că în fundul sufletului său împăratului i s-a făcut chiar milă de deținutul Konaki și a fost pe deplin satisfăcut cu surghiunirea la muncă silnică a cîrciumăriței criminale. Pe de altă parte, ca urmare a concepției sale cavalerești asupra obligațiilor de bărbat, nici n-ar fi putut să nu-și respecte promisiunea făcută unei femei într-o asemenea clipă.

42

Peste două zile domnul Rodokanaki oferi un *raut* pentru o sută de persoane.

Doamna Schütz, diva, în costum bărbătesc, a interpretat pentru prima dată marșul victoriei din noua operă a domnului Meyerbeer — *Prorocul*.

Un hipnotizator din Paris a hipnotizat un mediu rar. Mediul îndeplinea toate dorințele oaspeților.

43

Viața nevîrstnicului Vitușișnikov a fost descrisă într-unul din numerele revistei *Citenie*, editate pe atunci de magazinul de cărți de

artă al lui Andrei Ivanov, situat în casa de pe Nevski, a bisericii Petropavlovskaia, sub titlul „Copilăria a o sută de bărbaţi iluştri" — ducele de Wellington — copil, Fulton — copil, contele Kleinmichel—copil, Copilul-minune. Ultimul număr cuprindea tocmai descrierea vieţii şi deplina apoteoză a nevîrstnicului Vituşişnikov. Locuitorii altor oraşe plăteau pentru expediere după greutate şi conform cu tariful poştal. Cererile erau satisfăcute cu prima poştă.

Viaţa lui de mai tîrziu este în întregime legată de istoricul internatelor şcolilor militare, apoi de regimentul 5 Apşeron, care purta numele majestăţii sale regele Prusiei şi, în sfîrşit, de secţia externă a poliţiei din Sanct-Petersburg. Dar acestea s-au petrecut mai tîrziu, pe timpul şefului de poliţie Blaramberg.

Încă în 1880, istoricul militar S. N. Şubinski, redactor al „Curierului istoric", a vizitat ghereta istorică cu tabla memorială păstrată intactă. El a mai izbutit să găsească una din străji. Un bătrîn plin de vioiciune şedea la masă în faţă cu o farfurie de lemn, pîine tăiată felii şi votcă simplă din muguri de tei.

— Îmi amintesc, cum să nu, luminăţia voastră, era unul aşa ţanţos, arătos. Parcă îl văd cum merge. Apoi a dat porunci.

— Bine, dar nu era decît un copil, nu ? întrebă istoricul.

— Nu, spuse bătrînul. Ce copil, nici vorbă ! Era unul aşa ţanţoş. Numai cu numele era nevîrstnic. Era chiar în slujba împăratului ca nevîrstnic. Aşa era socotit.

— Dar întîmplarea o ţii minte ? întrebă istoricul.

— Şi întîmplarea, răspunse bătrînul. Am fost de faţă şi la întîmplare. Mă uit : cine vine ? Tra — ta — ta — împăratul. Mi-am atîrnat medalia asta de gît. Ei, nu asta, asta mi-au dat-o tocmai pentru întîmplarea aceea, alta mi-am atîrnat. Ies, stau, aştept. Deodată — mă împroaşcă tot cu zăpadă în faţă. Gîndesc : oare chiar măria-sa împăratul să fie ? Chiar el era. „Ce faci ?" m-a întrebat. „Vă păzesc, spun eu, pe dumneavoastră, pe măria voastră, împăratul". Iar pe urmă iată că s-a petrecut şi întîmplarea. S-a înecat un prunc.

— Pare-se că n-a fost aşa, asta se dezminte, spuse istoricul Şubinski. Dar pe împărat îl ţii minte ?

— Îl ţin minte, răspunse invalidul. L-am văzut cum vă văd. Purta o haină cenuşie de campanie. Şi mantaua o purta desfăcută. Împăratul... Cum dară... Făcea inspecţii... Sub el a fost campania turcească...

CUPRINS

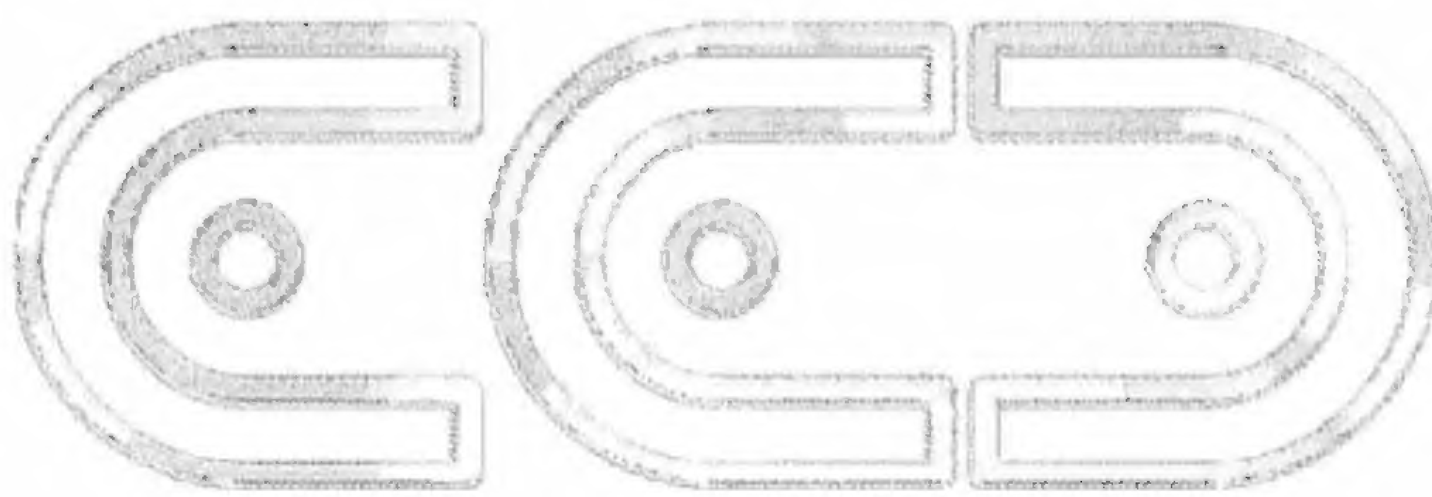

TIPARUL EXECUTAT DE:

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918"

Coli tipar 10; comanda nr. 2786

Scanare și prelucrare digitală

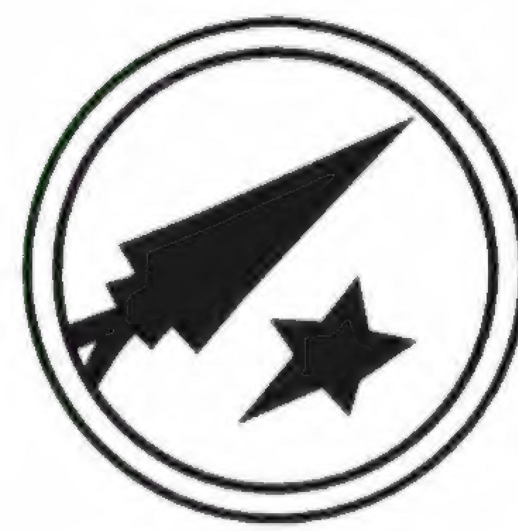
de

Anonim

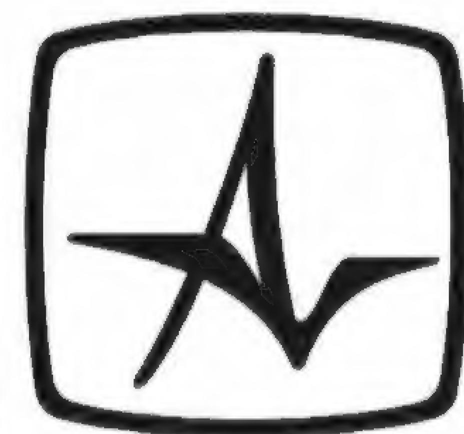

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

